

Phenomenon of Economic Criminality and the Legal Tools for its Elimination

Fenomén ekonomickej kriminality a právne nástroje na jej eliminovanie

Guarantees of the Session / Garanti sekcie:

prof. JUDr. Jozef Čentéš, PhD.
JUDr. Ing. Matej Kačaljak, PhD.

Reviewers of Papers / Recenzenti:

prof. JUDr. Jozef Čentéš, PhD.
JUDr. Ing. Matej Kačaljak, PhD.
JUDr. Vladislav Mičátek, PhD.

CONTENT / OBSAH

EU LEGAL AND INSTITUTIONAL MEASURES FOR COMBATING CUSTOMS OFFENCES

Wiesław Czyżowicz1152

VYBRANÉ ASPEKTY TRESTNÉHO ČINU DAŇOVÉHO PODVODU

Jozef Čentéš, Martin Krnáč1161

K PROBLEMATIKE KRIMINALITY V OBLASTI POISTNÝCH PODVODOV V ŽIVOTNOM A NEŽIVOTNOM POISTENÍ V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Barbora Drugdová1167

PREVENTION OF CORRUPTION IN THE ECONOMY IN THE REGULATIONS OF THE POLISH CRIMINAL CODE

Robert Dziembowski1177

THE UNIVERSALISM OF ECONOMIC CRIME

Elżbieta Żywucka – Kozłowska, Krystyna Szczechowicz1184

ZAMYSLENIE SA NAD REDUKCIOU TAXATÍVNEHO VÝPOČTU MAJETKOVÝCH A HOSPODÁRSKYCH TRESTNÝCH ČINOV V NÁVRHU ZÁKONA O TRESTNEJ ZODPOVEDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSÔB

Iveta Fedorovičová1190

FENOMÉN EKONOMICKÉ KRIMINALITY V 21. STOLETÍ A JEJÍ PŘÍČINY

Marek Fryšták1195

NIEKOĽKO POZNÁMOK K METODIKE VYŠETROVANIA A K DOKAZOVANIU TRESTNÉHO ČINU FALŠOVANIA, POZMEŇOVANIA A NEOPRÁVNEJ VÝROBY PEŇAZÍ A CENNÝCH PAPIEROV

Adrián Jalč1203

METÓDA "NET WORTH" AKO INDIKÁTOR PÁCHANIA EKONOMICKEJ KRIMINALITY

Matej Kačaljak1215

MOŽNOSTI A LIMITY TRESTÁNÍ PACHATELŮ HOSPODÁŘSKÉ KRIMINALITY

Věra Kalvodová1222

NEDOSTATKY POSTIHU LEGALIZÁCIE PRÍJMOV Z TRESTNEJ ČINNOSTI-FINANČNĚ VYŠETROVANIE

Marek Kordík1226

TRESTNOPRÁVNE ASPEKTY ELIMINÁCIE ŠEDEJ EKONOMIKY

Lucia Kurilovská, Stanislav Šišulák1235

DANGEROUS EVIDENCE AS A TOOL FOR COMBATING ECONOMIC CRIMINALITY – NEW CHALLENGES AND TRENDS

Dariusz Kuzelewski, Ewa Kowalewska-Borys1246

LEGAL ASPECTS OF THE WHITE COLLAR CRIME – BUSINESSMEN AND CEOS OF COMPANIES

Ondrej Laciak1253

TRESTNÁ ZODPOVEDNOSŤ PRÁVNICKÝCH OSÔB – EFEKTÍVNY NÁSTROJ (NIELEN) PROTI EKONOMICKEJ KRIMINALITE?

Jakub Ľorko.....1260

LEGALIZÁCIA PRÍJMU Z TRESTNEJ ČINNOSTI

Darina Mašľanyová, Štefan Zeman, Monika Škrovánková.....1268

MOŽNOSTI TRESTNEJ ZODPOVEDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSÔB PRI ELIMINOVANÍ EKONOMICKEJ KRIMINALITY V KONTEXTE NAPLNENIA ÚČELU A FUNKCIÍ TRESTNÉHO PRÁVA

Ingrid Mencerová, Lýdia Tobiášová1276

STÍHANIE PRÁVNICKÝCH OSÔB AKO SPÔSOB ELIMINÁCIE EKONOMICKEJ KRIMINALITY

Marek Mezei.....1286

TERRORIST FINANCING - IS IT A CRIME AGAINST PUBLIC SECURITY OR AN ECONOMIC CRIME?

Anna Viktória Neparáczi.....1293

K NIEKTORÝM ASPEKTOM HOSPODÁRSKEJ KRIMINALITY NA ÚZEMÍ SÚČASNEJ SLOVENSKEJ REPUBLIKY A ČESKEJ REPUBLIKY

Stanislav Pavol, Martin Skaloš.....1300

EKONOMICKÁ KRIMINALITA AKO JEDEN Z DÔVODOV ZAVÁDZANIA TRESTNEJ ZODPOVEDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSÔB

Margita Prokeinová1309

VYBRANÉ INTERPRETAČNÉ A APLIKAČNÉ PROBLÉMY SÚVISIACE S OBJASŇOVANÍM TRESTNÉHO ČINU POŠKODZOVANIA FINANČNÝCH ZÁUJMOV EURÓPSKÝCH SPOLOČENSTIEV

Sergej Romža1316

SPECIAL FORMS OF LIABILITY IN HUNGARIAN CRIMINAL LAW – EFFECTIVE TOOLS TO FIGHT AGAINST ECONOMIC CRIMES?

Ferenc Santha.....1322

EKONOMICKÁ KRIMINALITA VE VZTAHU K NEPŘÍMÝM DANÍM

Petra Snopková.....1328

TIEŇOVÁ EKONOMIKA, HOSPODÁRSKA KRIMINALITA A DAŇOVÉ ÚNIKY

Dušan Stanek, Ingrid Kútina Želonková.....1340

OBETE EKONOMICKEJ KRIMINALITY A NIEKTORÉ APLIKAČNÉ PROBLÉMY ZÁKONA O TRESTNEJ ZODPOVEDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSÔB

Gustáv Dianiška, Tomáš Strémy.....1348

AROUND THE DEFINITION OF ECONOMIC CRIME

Krystyna Szczechowicz, Elzbieta Żywucka – Kozłowska.....1356

DOKAZOVANIE TRESTNEJ ČINNOSTI POŠKODZUJÚCEJ SPOTREBITEĽA

Ivan Šimovček1363

EU LEGAL AND INSTITUTIONAL MEASURES FOR COMBATING CUSTOMS OFFENCES

Wiesław Czyżowicz

Warsaw School of Economics

Abstract: This paper presents legal and institutional mechanisms of combating customs offences in the European Union. The starting point is the EU common commercial policy and EU customs policy in the framework of customs union. The work is related to the Naples II Convention and "Customs 2020" program. Functions and tasks of EU institutions such as OLAF, EUROJUST, EUROPOL, FRONTEX are briefly described. Additionally, some of EU foreign customs missions are mentioned. Selected aspects of the cooperation between national and European institutions in combating customs offences are also considered.

Key words: customs law enforcement, customs crime, combating customs offences, EU customs enforcement agencies

1. INTRODUCTION

In EU, as well as in almost all countries, Customs has been entrusted with enforcing Customs and related laws for other government agencies. Customs are involved in the implementation and enforcement of Community legislation relating to external trade, not only for customs duties and commercial policy measures, but also as regards security, environmental, anti-dumping, consumer protection, cultural and agricultural controls.¹ The principal aim of each Customs administration (service) is control of the legality and correct documentation of the international trade in goods between EU member states and the third ones.

The special attention of the EU Customs' work is strictly connected with controls of the nature and the amounts of duties applicable according to the correct description of commodity code, origin and customs value of goods. The field of work of customs authorities is much broader, because controls of goods under customs supervision (goods in temporary storage and placed under certain customs procedures) cover areas such as:

- commercial policy measures (objectives) and commercial traffic,
- security, safety and public health requirements,
- compliance with environmental legislation,
- compliance with Common Agriculture Policy (CAP) rules,
- compliance with veterinary, phyto-sanitary, health and quality regulations.²

In the majority of Member States, customs are also involved, under their national responsibilities, with many activities relating to the fight against: illicit traffic in drugs, pornography and organized crime, as well as supporting the work of other services (police, immigration etc.). Customs generally perform community or national duties simultaneously.³

Customs duties are important for EU budget: despite the fact that currently almost three quarters of imports into the EU pay no, or reduced, duties and the average rate is just 1.2%, over €20 billion in customs duties was raised in 2013. Member States retain 25% to cover costs of collection, but €15.3 billion was passed on to the EU, nearly 11% of the overall EU budget, forming a significant part of the EU's 'traditional' own resources, alongside agricultural and sugar production levies.⁴

¹ Taxation and Customs Union
http://ec.europa.eu/taxation_customs/customs/customs_controls/general/index_en.htm

² Ibid.

³ Ibid.

⁴ The European Union explained: Customs, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014, http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/en/customs_en.pdf

The evasion of duties on goods imported into the EU is financially damaging to legitimate industry and the EU taxpayer. The amounts of evaded import duty recovered in these sectors following OLAF investigations are significant: €33.9 million in 2012 and €76.5 million in 2013⁵. So, the need for combating customs law violations in the European Union becomes more and more acute. There is number of legal acts and institutions devoted to this problem.

Violations of Customs law are prejudicial not only to the economic and fiscal interests of states but also to the social interests of the international community, especially with reference to the smuggling of narcotics and psychotropic substances, or of cultural property. In the professional literature, as well as in legal acts, the different terms are used for violations of Customs law: custom offences, custom frauds, custom crimes, custom infringements. Moreover, they are often treated as replaceable terms.

2. THE DEFINITION OF CUSTOMS OFFENCES UNDER INTERNATIONAL CUSTOMS LAW⁶

The basic international legal act which deals with customs offences, is the Kyoto Convention⁷ and its Annex H. "Customs offence" is here defined as any breach, or attempted breach, of Customs law. The document gives also the definition of "Customs law" – it is understood as the statutory and regulatory provisions relating to the importation, exportation, movement or storage of goods, the administration and enforcement of which are specifically charged to the Customs, and any regulations made by the Customs under their statutory powers. The **definition of the customs offence is very general**, and its application in practice depends on the national legislation, which have to define Customs offences and specify the conditions under which they may be investigated, established and, where appropriate, dealt with by administrative settlement (Standard Rule 2 of the Kyoto Convention Annex H).

In the Nairobi Convention⁸ the Customs offence is defined exactly in the same way as in the Annex H of the Kyoto Convention, while the definition of Customs law is formulated as all the statutory or regulatory provisions enforced or administered by the Customs administrations concerning the importation, exportation or transit of goods. Additionally, two subcategories of customs offences were distinguished: "Customs fraud" and "smuggling". "Customs fraud" means a Customs offence by which a person deceives the Customs and thus evades, wholly or partly, the payment of import or export duties and taxes or the application of prohibitions or restrictions laid down by Customs law or obtains any advantage contrary to Customs law. "Smuggling" means Customs fraud consisting in the movement of goods across a Customs frontier in any clandestine manner.

The Commentaries of the World Customs Organization to the Nairobi Convention (World Customs Organization, 1999) point out, that the definition of Customs law is couched in very general terms and it will not have the same meaning for all contracting parties as the competence of Customs administrations varies from country to country. Commentaries give also some additional explanations to the term "smuggling": the definition of "smuggling" covers not only cases where goods have been concealed to escape Customs controls, but also cases where goods, although not concealed, have not been properly declared to the Customs. It covers all modes of transport, including the post.

⁵ Trade Customs Fraud, http://ec.europa.eu/anti_fraud/investigations/eu-revenue/trade_customs_fraud_en.htm

⁶ The analysis of these problems is presented in: Ovchinnikov S.: Definition of Customs Offences in International Law, in: *Mediterranean Journal of Social Sciences MCSEER Publishing, Rome-Italy, Vol 6 No 3 S6, June 2015*, http://www.academia.edu/13088473/Definition_of_Customs_Offences_in_International_Law

⁷ International Convention on the Simplification and Harmonization of Customs Procedures (Kyoto Convention, Annex H, 1973), Brussels, WCO 1999, http://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/instrument-and-tools/conventions/pf_revised_kyoto_conv/kyoto_new.aspx

⁸ International Convention on Mutual Administrative Assistance in Prevention, Investigation and Suppression of the customs offences. (The Nairobi Convention, Brussels 1977), <http://www.wcoomd.org/en/about-us/legal-instruments/~media/574B25F13D9C4D4BA44AB4CD50A967C5.ashx>

Customs offences can be divided according to degree and character of the public harm into the customs crime and customs administrative offences.

3. EU LEGAL AND INSTITUTIONAL BASE FOR COMBATING CUSTOMS OFFENCES

European Union as a structure of international economic and political organization has its own legal system and methods for decision making process. In the field of Customs there are fundamental, principal acts like Treaties and the secondary acts – regulations, directives and decisions. The most important are the Community Customs Code (CCC)⁹ – Union Customs Code - recast (UCC)¹⁰, Implementing Provisions to the Community Customs Code (IP CCC)¹¹, Convention on Mutual Assistance and Cooperation Between Customs Administrations (NAPLES II)¹² and Strategy for the evolution of the Customs Union¹³.

The most significant EU institutions for combating customs offences are: European Anti-fraud Office (OLAF)¹⁴, European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union (FRONTEX)¹⁵, European Body for the Enhancement of Judicial Co-operation - European Union's Judicial Cooperation Unit – (EUROJUST)¹⁶, European Police Office (EUROPOL)¹⁷, Anti – Fraud Strategy¹⁸ and National Customs Enforcement Units, Customs Attachés, Joint Customs Operations (JCO).

⁹COUNCIL REGULATION (EEC) No 2913/92 of 12 October 1992 establishing the Community Customs Code (OJ L 302, 19.10.1992, p.1) , http://ec.europa.eu/taxation_customs/customs/procedural_aspects/general/community_code/index_en.htm

¹⁰REGULATIONS REGULATION (EU) No 952/2013 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 9 October 2013 laying down the Union Customs Code (recast): <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0952&rid=1>

¹¹COMMISSION REGULATION (EEC) No 2454/93 of 2 July 1993 laying down provisions for the implementation of Council Regulation (EEC) No 2913/92 establishing the Community Customs Code (OJ L 253, 11.10.1993, p. 1), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1993R2454:20130131:EN:PDF>

¹²12 Convention Drawn Up on the Basis of the Article K.3 of the Treaty on European Union on Mutual Assistance and Cooperation Between Customs Administrations, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20080060031> , p.193-240 (English text); <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV:I33051> (1997)

¹³ COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE COUNCIL, THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE Strategy for the evolution of the Customs Union, [http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/customs/com\(2008\)169_en.pdf](http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/customs/com(2008)169_en.pdf)

¹⁴ COMMISSION DECISION of 28 April 1999 establishing the European Anti-fraud Office (OLAF), on: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1999:136:0020:0022:EN:PDF>

¹⁵COUNCIL REGULATION (EC) No 2007/2004 of 26 October 2004 establishing a European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union, http://frontex.europa.eu/assets/Legal_basis/frontex_regulation_en.pdf

¹⁶ COUNCIL DECISION of 28 February 2002 setting up Eurojust with a view to reinforcing the fight against serious crime,; <http://eurojust.europa.eu/doclibrary/Eurojust-framework/ejdecision/Eurojust%20Decision%20%28Council%20Decision%202002-187-JHA%29/Eurojust-Council-Decision-2002-187-JHA-EN.pdf>

¹⁷ COUNCIL DECISION of 6 April 2009 establishing the European Police Office (Europol), file:///C:/Users/samsung/Downloads/council_decision.pdf

¹⁸ COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE, AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS AND THE COURT OF AUDITORS ON THE COMMISSION ANTI-FRAUD STRATEGY, http://ec.europa.eu/anti_fraud/documents/preventing-fraud-documents/ec_antifraud_strategy_en.pdf

Moreover, we have to take into account the fact, that EU is the member of Customs Cooperation Council - World Customs Organization (CCC-WCO), which has also created legal base and institutional mechanism on combating customs offences.¹⁹

EU Legal Base for Combating Customs Offences

The main aims in combating Customs offences are related to:

- smuggling of the goods (contraband, counterfeit goods) ,
- falsifications of documents (origin, value, others),
- infringement related to the Customs procedures,
- offences against the health, environment, intellectual property rights, etc.,
- offences against integrity (corruption),
- individual and organized Customs crimes.

Currently, above indicated principal aims in combating Customs offences are the most important for EU institutions and well as for national Customs administration.

EU adopted some legal documents dedicated to the combating customs offences. The most important are Customs Code and Naples II Convention and also the document concerning Customs strategy.

In the document **Strategy for the evolution of the Customs Union** is presented strategic framework for customs with common strategic objectives which cover aspects such as:

- Protecting society and the EU's financial interests by developing effective measures against illicit, restricted and prohibited goods and developing effective risk assessment as part of the fight against terrorist and criminal activity. /.../
- Controlling and managing the supply chains used for the international movement of goods by enhancing effective and systematic sharing of risk information.
- Developing and enhancing cooperation between customs authorities and with other governmental agencies and the business community.²⁰

In the preamble of the **Union Customs Code (recast)** , it is indicated –among other – that:

/.../ Based on the concept of an internal market, that code should contain the general rules and procedures which ensure the implementation of the tariff and other common policy measures introduced at Union level in connection with trade in goods between the Union and countries or territories outside the customs territory of the Union, taking into account the requirements of those common policies. Customs legislation should be better aligned on the provisions relating to the collection of import charges without change to the scope of the tax provisions in force. (point 9), and further in the point 11:

In accordance with the Commission Communication of 9 August 2004 entitled "Protecting the Communities' financial interests - Fight against fraud - Action Plan for 2004-2005", it is appropriate to adapt the legal framework for the protection of the financial interests of the Union.²¹

Convention drawn up on the basis of Article K.3 of the Treaty on European Union, on mutual assistance and cooperation between customs administrations, so called **Naples II Convention** includes some definitions and explanations concerning customs offences.

The EU regulations concerning Customs offences are generally consistent with the regulations in the international law, however they take into consideration the specifics of EU. The definition of "Customs infringements" provided by Naples II convention follows the general definition of Customs offences, however, it includes more details, some of them referring to the EU only.

Infringements are defined (Art. 4.3) as acts in conflict with national or Community customs provisions, including, inter alia:

- participation in, or attempts to commit such infringements
- participation in criminal organization committing such infringements

¹⁹ The list of principal legal acts on Customs Co-operation on Combating Customs Offences, <http://old.eur-lex.europa.eu/pl/consleg/latest/chap193030.htm> and <http://www.wcoomd.org/en/topics/enforcement-and-compliance.aspx>

²⁰ A strategy for the evolution of the Customs Union , http://ec.europa.eu/taxation_customs/customs/policy_issues/customs_strategy/index_en.htm#strategy

²¹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0952&rid=1>

- the laundering of money deriving from the infringements referred to in this article.

National customs provisions (Art. 4.1) are all laws, regulations and administrative provisions of a Member State concerning cross-border traffic in prohibited or restricted goods and non-harmonized excise duties, the application of which comes wholly or partly within the jurisdiction of the customs administration of that Member State.

In turn, Customs administrations (Art. 4.7) are defined as Member States' customs authorities as well as other authorities with jurisdiction for implementing the provisions of the Convention.

It is important to note the “wholly or partly” aspect of this definition, because the competences of customs administrations differ widely between Member States. Some examples of national customs provisions include laws prohibiting the import and export of psychotropic substances and narcotic drugs or pedophile materials; restricting the conditions under which certain firearms may be imported; and limiting personal importations of alcohol and tobacco products to goods for personal use only. This list is simply an illustration. National customs provisions vary between Member States. ***It is also worth to note*** that the definition of Custom administrations allows other law enforcement agencies (for example the police) to apply the provisions of this Convention where they are competent to act in relation to customs infringements as defined in Article 4.1 of the Convention.

Community customs provisions (Art. 4.2) are Community and associated implementing provisions governing the import, export, transit and presence of goods traded between Member States and third countries, and between Member States in the case of goods without Community status or which are subject to additional controls or investigations to establish their Community status. Provisions adopted at Community level under the common agricultural policy and specific provisions relating to goods resulting from processing agricultural products are included in this definition. Community provisions connected with harmonized excise duties and value added tax on importations, and national provisions for implementing them are also included.

According to Article 1, the Member States of the European Union will provide each other with mutual assistance and will cooperate with one another through their customs administrations, with a view to (Art.1): preventing and detecting infringements of national customs provisions, and prosecuting and punishing infringements of Community and national customs provisions./.../ ²²

European Union Customs legislation is fully harmonised, however its enforcement lies within the scope of Member States' national law. Consequently, customs infringements and sanctions follow different sets of legal rules. For this reason, the Directive which establishes a framework concerning the infringements of Union customs legislation and provides for sanctions for those infringements, is under preparation. ²³ The works on this Directive started several years ago and are not yet finished.

In the Proposal for Directive on the Union legal framework for customs infringements and sanctions, customs criminal infringements (punished by criminal penalties) and customs non-criminal infringements (non -criminal penalties are applicable) are distinguished. As examples of non-criminal penalties may serve: fines; disqualification for a natural person from engaging in an activity requiring official authorization or approval, confiscation of the goods, instruments and products stemming from the infringement; ban on access to public assistance, or subsidies.

4. EU CUSTOMS ENFORCEMENT UNITS AND MECHANISMS

In the EU, there are number of institutions dealing with combating customs crime. The mutual cooperation among these institutions, national customs administrations, national customs services, other enforcement national and international agencies as well as cooperation with national and international business community is intended to fight efficiently against customs crimes. Let's review shortly the legal obligations of the most important EU institutions responsible for combating customs crime, on the European and national level.

²² <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:51998XG0617:EN:HTML>

²³ Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the Union legal framework for customs infringements and sanctions /* COM/2013/0884 final - 2013/0432 (COD) */ <http://eur-lex.europa.eu/legal-ontent/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52013PC0884&from=EN>

EU commission's Directorate-General for Taxation and Customs Union – TAXUD

TAXUD is the principal unit in the EU structure which is responsible for Customs matters. According to the TAXUD's Mission, its activity – among other – aims at: managing and securing common external border, combating the flow of illegal trade and reinforcing the security of the international supply chain.²⁴

As follows from the above, activities of TAXUD are directly connected with combating customs crime. On the other hand, this structure has not structural measures to fulfil this aim. It's part of the "guardian of the EU law", preparing and supervising practical introducing Customs law in EU Member States. In its competency is cooperation with MS's customs administration and with the European business community related to the trade in goods with the third countries as well as with other EU enforcement agencies. In the last field, as shown by the whole history of the EU, there are many shortcomings. That is the problem, particularly, with the effectiveness of cooperation of all stakeholders interested in fair competition and security in international trade in goods delivery chain.

EU Customs Enforcement Units indicated in Naples II Convention

Naple II Convention²⁵ is directly dedicated to Mutual Assistance and Cooperation Between Customs Administrations. In this international legal act there are indicated two enforcement units for the cooperation in combating customs offences in EU. Member States appoint in their customs authorities so called **Central coordinating unit** (art. 5). This unit is responsible – among other - for coordinating mutual assistance under this convention and cooperation with other authorities. In Poland, the role of central unit fulfills the Customs, Tax and Games Control Department in Ministry of Finance. Member States may make agreements between themselves on exchange of **liaison officers** (art. 6) in order to promote cooperation between Member State's custom administrations. Liaison officers may represent the interests of one or more Member States.

UE Customs Enforcement Units - European Anti-fraud Office – Office européen de lutte antifraude – OLAF

OLAF is one of the most professional institutions dedicated to combating customs offences. It was created in 1999. The specific role of this institution is exactly connected with investigating the evasion of import duties (including conventional, anti-dumping and countervailing duties) on all types of commodities and goods. It pays attention especially to the investigation of false declarations of origin (in both preferential and non-preferential regimes), undervaluation and misdescription. Among the OLAF's basic aims are:

- detecting, preventing and investigating customs fraud that impacts the EU budget, in cooperation with national customs services and other partners both inside and outside the EU,
- coordinating related investigations by national customs services of EU Member States,
- coordinating national investigations by EU Member States into the diversion of drugs precursors.²⁶

OLAF's mandate covers a substantial part but not all of EU revenue. It can investigate cases involving customs duties and agricultural duties and sugar levies

The principal reason for that OLAF's activity is the fact, that the evasion of duties on goods imported into the EU is financially damaging to legitimate industry and the EU taxpayer. Smuggling of contraband and counterfeit cigarettes is a particular concern, resulting in loss of customs duties – and VAT and excise duties for national governments.²⁷

European Body for the Enhancement of Judicial Co-operation - European Union's Judicial Cooperation Unit – EUROJUST

The one of the EU units dedicated to fighting against Customs crime in the broaden sense is EUROJUST. As underlined in its mission, it stimulates and improves the coordination of investigations and prosecutions between the competent authorities in the Member States. It also improves the cooperation between the competent authorities of the Member States, in particular by

²⁴Mission Statement and Strategic Goals: European Commission's Directorate General for Taxation and the Customs Union, http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/common/about/welcome/mission_statement_en.pdf

²⁵ <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20080060031>

²⁶ http://ec.europa.eu/anti_fraud/investigations/eu-revenue/trade_customs_fraud_en.htm

²⁷ http://ec.europa.eu/anti_fraud/investigations/eu-revenue/index_en.htm

facilitating the execution of international mutual legal assistance and the implementation of extradition requests. EUROJUST supports in any way possible the competent authorities of the Member States to render their investigations and prosecutions more effective when dealing with cross-border crime.

EUROJUST'S competence covers the same types of crime and offences for which Europol has competence, such as terrorism, drug trafficking, trafficking in human beings, counterfeiting, money laundering, computer crime, crime against property or public goods including fraud and corruption, criminal offences affecting the European Community's financial interests, environmental crime and participation in a criminal organization. For other types of offences, Eurojust may assist in investigations and prosecutions at the request of a Member State.²⁸

European Police Office – EUROPOL

EUROPOL is probably the most known among considered here institutions. According to its mission as the European Union's law enforcement agency, is to support its Member States in preventing and combating all forms of serious international crime and terrorism. EUROPOL's main goals are:

- to function as the principal EU support center for law enforcement operations,
- to become the criminal information hub of the European Union.

As the EU's law enforcement agency Europol's develops its operational activities in fighting against Customs crimes particularly related to the illicit drugs, intellectual property rights crime, cigarette smuggling, VAT fraud, money laundering and asset tracing, terrorism and others²⁹

European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union – FRONTEX

FRONTEX, according to its mission statement, promotes, coordinates and develops European border management in line with the EU fundamental rights charter applying the concept of Integrated Border Management. Among the principal areas of activity are:

- joint operations - Frontex plans, coordinates, implements and evaluates joint operations conducted using Member States' staff and equipment at the external borders (sea, land and air),
- risk analysis - Frontex collates and analyses intelligence on the ongoing situation at the external borders,
- research — Frontex serves as a platform to bring together Europe's border-control personnel and the world of research and industry to bridge the gap between technological advancement and the needs of border control authorities. They are included providing a rapid response capability and assisting Member States in joint return operations,
- information systems and information sharing environment — Information regarding emerging risks and the current state of affairs at the external borders form the basis of risk analysis and so-called "situational awareness" for border control authorities in the EU.³⁰

As we see from the above, the problems of Customs offences are not mentioned here, despite the declaration on "collates and analyses intelligence on the ongoing situation at the external borders". In fact, lately the focus of the FRONTEX activity is strictly related to illegal immigration of the wave of refugees from the Middle East to EU Member States.

Customs Attachés

Customs Attachés are representatives of the Customs administration, posted in the hosting countries and located in Embassies and Consulates of the EU Member States. They closely cooperate with Customs administration of the host country in exchange of customs information, including customs offences, joint Customs operations, etc. They are also responsible for the provision of information to customs officials of the host countries on the action taken to combat international customs crime, money laundering, trade fraud, etc. In Poland, Customs attachés from France, Germany, Nederland, Great Britain and from Scandinavia (one representative for all Scandinavian states) perform their activities.

²⁸ <http://eurojust.europa.eu/about/background/Pages/mission-tasks.aspx>

²⁹ <https://www.europol.europa.eu/content/page/europol%E2%80%99s-priorities-145>;
<https://www.europol.europa.eu/content/page/mandate-119>

³⁰ <http://frontex.europa.eu/about-frontex/mission-and-tasks/>

EU MS National Customs Enforcement Units

Special units dealing with combating Customs offences exist in each EU Member State, within the Customs administration or within other agencies (revenue service, border guard, etc.). Traditionally, these units function as control departments or divisions **of appropriate ministries or agencies**, with different power for investigation customs and financial offences.

Special units were created in Germany and Italy.

EU MS National Customs Enforcement Units - Germany and Italy

German Customs Investigation Bureau – Zollkriminalamt (ZKA). The ZKA coordinates customs investigations nationwide in such areas as monitoring foreign trade, uncovering violations of EU market regulations, illegal technology exports, subsidy fraud in the agricultural sector, drug trafficking and money laundering. In reaction to increasing violence, its Zentrale Unterstützungsgruppe Zoll (ZUZ), was formed in 1997 as the customs Special Weapons and Tactics (SWAT) team, handling **situations too dangerous** for regular officers.

Financial Guard – Guardia di Finanza (GdF) is the special enforcement agency in Italy functioning under the authority of the Minister of Economy and Finance. It is a part of the Italian armed forces and is essentially responsible for dealing with financial crime and smuggling. It has also evolved into Italy's primary agency for suppressing the drugs trade.

EU Customs Missions Abroad

At the end of the analysis it's necessary to mention some special EU structures related to the combating Customs offences, functioning outside the EU within the framework of EU trade agreements and EU missions abroad: EUBAM Ukraine – Moldova, the EUBAM Libya and EULEX Kosovo.

5. CONCLUSIONS

A number of institutions and mechanisms dedicated to combating customs offences exist in the EU. Their effectiveness depends not only on the cooperation and efficient coordination of joint activities of national customs services and other EU services of a police character (e.g. OLAF, FRONTEX, etc.), but also on the cooperation with foreign partners from the third countries.

Cooperation among Customs enforcement institutions, including sharing data on customs offences, is limited to a certain range. Moreover, in practice competition dominates cooperation. The need to engage in control all border services, not only customs, border guard but also police and other frontier agencies (sanitary, phytosanitary, veterinary and other), using risk analysis system and methods "One stop shop" and other joint border controls, is still requested.

Conducting joint control operations, not only in individual countries (MOUs between border services, MoUs with business), but also cross-border cooperation (exchange of information, using customs attaches, operational cooperation with partners on the other side of the border, etc.) is necessary, because organized customs crime develops across borders. Additionally, the strategy and operational plans should be agreed – to the extent possible by law – from the legal, organizational and financial points of view.

Some problems are connected with the lack of the common approach to violations of EU customs law. In the Commission's proposals of December of 2013 related to the Customs infringements was pointed out: *"The customs union is the foundation of the EU. Since the beginning of the Internal Market, EU customs legislation has been fully harmonized in a single legal act. However, the consequences of violating the common rules vary across the customs union. They depend on the 28 different legal orders and administrative or judicial traditions of the Member States. In the absence of a common approach, there is a patchwork of responses to rule-breakers."*³¹

The most radical proposal for effective combating Customs crimes in EU is the creation of a single EU customs service with the powers of police coordinating the efforts of all other EU border guards to combat customs offences.

In the information published by OLAF it is stated that : *"detection of cases of potential fraud in 2014 shows that joint anti-fraud efforts between Member States and the Commission have already produced good results. Similarly, Joint Customs Operations (JCOs) carried-out by the European Anti-Fraud Office (OLAF), customs authorities of Member States and third countries in 2014 also*

³¹ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-1244_en.htm

illustrate good cooperation in the detection of fraud. These JCOs focused on specific areas at risk of fraud on the revenue side of the budget such as counterfeiting, undervaluation of goods or smuggling of goods into the EU.”³²

So, despite the actual political, legal and institutional reality, up to now results in combating customs offences are optimistic.

Contact information:

Prof. Wiesław Czyżowicz, Ph.D.
wczyzo@sgh.waw.pl
Business Administration Department
Collegium of Business Administration
Warsaw School of Economics
6/8 Madalińskiego Street, Suite 131/133
02-513 Warsaw – POLAND

³² / http://ec.europa.eu/anti_fraud/media-corner/press-releases/press-releases/2015/20150731_01_en.htm

VYBRANÉ ASPEKTY TRESTNÉHO ČINU DAŇOVÉHO PODVODU

Jozef Čentéš, Martin Krnáč

Abstract: In the presented article, the authors deals with development of legislation in the criminal prosecution of unauthorized claim for VAT repayment in the Criminal Code of the Slovak Republic. Particular attention is paid to the current legislation, as well as application problems in criminal proceedings. The authors also expresses their ideas for changes in the Criminal Code pro futuro.

Abstrakt: V predkladanom príspevku sa autori venujú vývoju právnej úpravy trestnoprávneho postihu neoprávneného uplatnenia nároku na vrátenie dane z pridanej hodnoty v Trestnom zákone Slovenskej republiky. Osobitnú pozornosť venujú súčasnej právnej úprave, ako aj aplikačným problémom v trestnom konaní. Zároveň vyjadrujú námety na zmeny v Trestnom zákone pro futuro.

Key words: VAT, Criminal Code, criminal offense, effective regret

Kľúčové slová: daň z pridanej hodnoty, Trestný zákon, trestný čin, účinná ľútosť.

I. ÚVOD

Vážny problém v podmienkach Slovenskej republiky predstavuje dlhodobou nízky výber dane z pridanej hodnoty (ďalej len „DPH“). Na druhej strane pozitívne hodnotíme, že príjmy štátneho rozpočtu Slovenskej republiky z DPH v posledných troch rokoch zaznamenali priaznivý vývoj. V roku 2013 medziročne vzrástli o 9,9% čo predstavuje nárast o 428 mil. eur, v roku 2014 bol nárast príjmov na úrovni 3,9% v hodnotovom vyjadrení vo výške 185 mil. eur. Odhadovaný výnos k 31.12.2015 je vo výške 5 380 mil. eur a predstavuje nárast na úrovni 9,4%, v hodnotovom vyjadrení vo výške 461 mil. eur čo je najvyšší nárast za sledované obdobie. Výber DPH je za deväť mesiacov roku 2015 vo výške 3,83 miliardy eur a medziročne sa zvýšil o 470 miliónov eur čo predstavuje 14%. Na výbere DPH sa podieľajú daňové úrady aj colné úrady. Každoročne finančná správa okrem bežných kontrol realizuje aj špeciálne kontrolné akcie, ktoré sú zamerané na konkrétne daňové podvody, čím sa snaží eliminovať podvodné správanie daňových subjektov a tým vplýva aj na vyšší výber DPH.¹

Priaznivý vývoj DPH ovplyvňuje niekoľko faktorov, medzi ktoré patria najmä vysoká domáca spotreba, zníženie cien ropy, výrazné oslabenie eura a zlepšenie koordinácie orgánov činných v trestnom konaní (prokuratúra, policajný zbor a finančná správa) v rámci projektu „daňová kobra“.² V tejto súvislosti možno konštatovať, že v trestnoprávnej oblasti je zvýšenie boja s daňovou kriminalitou aktuálnou úlohou orgánov činných v trestnom konaní Slovenskej republiky. Tomu môže prispieť nie len ich aplikačná činnosť a prax, ale čiastočne aj dôsledná právna analýza jednotlivých právnych inštitútov spojených práve s daňovou trestnou činnosťou, poznanie jej pozadia a adekvátna právna úprava aj v oblasti trestného práva.

II. VÝVOJ TRESTNOPRÁVNEHO POSTIHU NEOPRÁVNEŇHO UPLATŇOVANIE NÁROKU NA VRÁTENIE DPH

Trestnoprávny postih neoprávneného uplatňovanie nároku na vrátenie DPH prešiel určitým vývojom. Možno zvýrazniť zmeny, ktoré sa dotkli tohto vývoja, počnúc rokom 2006. Dňa 1. januára 2006 nadobudol účinnosť zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon“). Trestné činy daňové zákonodarca v Trestnom zákone vymedzil v 3. diele 5. hlavy jeho osobitnej časti. Trestný zákon ustanovil tri daňové trestné činy v užšom slova

¹ Podrobnejšie údaje pozri na [//www.financnasprava.sk/sk/infoservis/statistiky/plnenie-statneho-rozpocetu](http://www.financnasprava.sk/sk/infoservis/statistiky/plnenie-statneho-rozpocetu).

² Podrobnejšie pozri Správu generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry v roku 2014 a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike na www.genpro.gov.sk, s. 34 a nasl.

zmysle – trestný čin skrátenia dane a poistného (§ 276), trestný čin neodvedenia dane a poistného (§ 277) a trestný čin nezaplatenia dane (§ 278).

V Trestnom zákone neoprávnené uplatňovanie nároku na vrátenie DPH bolo sankcionovateľné ako trestný čin neodvedenia dane a poistného (§ 277). Tento trestný čin (do 1. októbra 2012) obsahoval v § 277 ods. 1 Trestného zákona dve samostatné skutkové podstaty. Prvá samostatná skutková podstata spočívala v konaní páchatela, ktorý v malom rozsahu (suma prevyšujúca 266 eur - pozn. aut.) zadržal a neodviedol určenému príjemcovi splatnú daň, poistné na sociálne poistenie, verejné zdravotné poistenie alebo príspevok na starobné dôchodkové sporenie, ktoré zrazil alebo vybral podľa zákona (alinea prvá). Druhá samostatná skutková podstata spočívala v konaní páchatela, ktorý neoprávnené vo väčšom rozsahu uplatnil nárok na vrátenie DPH alebo spotrebnej dane v úmysle zadovážiť sebe alebo inému neoprávnený prospech (alinea druhá).

Zaradenie protiprávných konaní, ktoré sa týkajú neodvedenia zrazenej, či vybranej dane (respektíve poistného) majú v podstate charakter sprenevery s neoprávnenými nárokmi na vrátenie DPH alebo spotrebnej dane v § 277 ods. 1 Trestného zákona, ktoré majú charakter podvodu možno vnímať ako nekoncepčné, pretože neoprávnené uplatňovanie nárokov na vrátenie DPH (obdobne spotrebnej dane) je v podstate špeciálnym druhom podvodu, pri ktorom daňový subjekt uvádza správcu dane do omylu v otázke uplatňovania nadmerných odpočtov s cieľom získať plnenie od štátu vo forme vyplatenia nadmerného odpočtu. Vo vzťahu k druhej alinei § 277 ods. 1 Trestného zákona možno zvýrazniť, že išlo o predčasne dokonany trestný čin, nakoľko na jeho dokonanie postačilo už neoprávnené uplatnenie nároku na vrátenie DPH (alebo spotrebnej dane), teda v podstate bol dokonany už podaním daňového priznania správcovi dane a z hľadiska dokonania tohto trestného činu bolo preto bezpredmetné, či bol nadmerný odpočet zo strany štátu aj vyplatený. Inými slovami pokus trestného činu bol povýšený na dokonany trestný čin.

III. SÚČASNÁ PRÁVNA ÚPRAVA POSTIHU NEOPRÁVNEHÉHO UPLATŇOVANIA NÁROKU NA VRÁTENIE DPH

III.1 Novela zákona o DPH

Významnú zmenu v trestnoprávnom postihu neoprávneného uplatňovania nároku na vrátenie DPH ustanovil zákon č. 246/2012 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 222/2004 Z.z. o dani z pridanej hodnoty v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (ďalej len „novela zákona o DPH“), ktorý nadobudol účinnosť vo vzťahu k právnej úprave k Trestnému zákonu dňa 01.10. 2012. Hlavným zámerom novely zákona o DPH bolo vytvoriť legislatívne podmienky pre boj proti daňovým podvodom, so zameraním na legislatívnu podporu daňovoprávnej, obchodnoprávnej a trestnoprávnej politiky štátu s cieľom účinne reagovať na významné a opakujúce sa porušovania vymedzených spoločenských vzťahov v daňovej oblasti. Teda súčasne so zmenami v zákone o DPH došlo tiež k zmenám v daňovom poriadku, Obchodnom zákonníku a Trestnom zákone.

Najrozsiahljšou časťou tohto zákona bola novela zákona o DPH, ktorou sa prijali legislatívne opatrenia, ktoré by mali efektívne potlačiť možnosti podvodných aktivít a zabrániť ich ďalšiemu rozširovaniu. Súčasne by nemali predstavovať administratívne prekážky rozvoja podnikateľských aktivít legálne podnikajúcich subjektov. Prijaté opatrenia by ďalej mali efektívnym spôsobom eliminovať nelegálne aktivity podnikateľských subjektov, pozitívne pôsobiť na hospodársku súťaž, prispieť k zlepšeniu legislatívnych nástrojov s cieľom odradiť subjekty páchajúce podvody v oblasti DPH od takýchto aktivít, znemožniť zneužívanie systému DPH, ako i v konečnom dôsledku prispieť k zlepšeniu podnikateľského prostredia pre legálne podnikajúce subjekty. V neposlednom rade by tieto opatrenia mali pozitívne ovplyvniť výber a príjmy štátneho rozpočtu z dane z pridanej hodnoty.

Súčasná situácia v daňovej oblasti vyžaduje mimoriadne citlivý prístup najmä k boju proti daňovým podvodom na DPH s cieľom ochrániť finančné záujmy Slovenskej republiky. Doterajšie skúsenosti ukazujú, že prijatie opatrení v boji proti podvodom bolo nevyhnutným krokom, a to aj vzhľadom na to, že daňové podvody a úniky sa presúvajú a koncentrujú do členských štátov, v ktorých nie sú prijaté dostatočné opatrenia na elimináciu podvodných praktík a schém. Úspešnosť prijatých opatrení je podmienená schopnosťou finančnej správy správne implementovať zábery jednotlivých legislatívnych opatrení a cielene ich využívať voči daňovým subjektom, ktorých zámerom je zneužívať najmä systém DPH a získať neoprávnené finančné prostriedky zo štátneho rozpočtu.

Ako pozitívum možno hodnotiť i to, že prijaté opatrenia reflektujú stratégiu Európskej komisie na zefektívnenie boja proti daňovým podvodom v oblasti dane z pridanej hodnoty v Európskej únii.

Opatrenia prijaté v novele zákona o DPH, teda opatrenia v daňovoprávnej, obchodnoprávnej a trestnoprávnej oblasti je potrebné prijať ako celok, pretože len vzájomnou kombináciou viacerých vhodne zvolených opatrení na elimináciu podvodných konaní je možné dosiahnuť cieľ sledovaný touto novelou, a to potlačiť podvodné aktivity a zabrániť ich ďalšiemu rozširovaniu.

III.2 Trestný čin daňového podvodu

Z hľadiska trestnoprávneho postihu neoprávneného uplatňovanie nároku na vrátenie DPH novela zákona o DPH priniesla niekoľko podstatných zmien. V ustanovení § 277 Trestného zákona došlo k vypusteniu konania založenom na neoprávnenom uplatnení nároku na vrátenie DPH alebo spotrebnej dane. Systematicky sa táto úprava presunula do nového trestného činu s názvom „Daňový podvod“ (§ 277a Trestného zákona).

Skutková podstata trestného činu daňového podvodu spočíva v konaní páchatela, ktorý neoprávnenne vo väčšom rozsahu (suma 2 660 eur – pozn. aut.) uplatní nárok na vrátenie DPH alebo spotrebnej dane v úmysle zadovážiť sebe alebo inému neoprávnený prospech. Táto skutková podstata trestného činu je obdobná so skutkovou podstatou § 277 ods. 1 alinea druhá Trestného zákona v znení účinnom do 01.10. 2012. Jediný rozdiel je v tom, že daňový podvod podľa § 277 ods. 1 alinea druhá Trestného zákona (do 30.09. 2012) bolo možné spáchať od sumy prevyšujúcej 266 eur a daňový podvod podľa § 277a ods. 1 Trestného zákona (od 1.10.2012) od sumy 2 660 eur. Zákonné uplatnenie nároku na vrátenie DPH ustanovuje zákon č. 222/2004 Z. z. o dani z pridanej hodnoty v znení neskorších predpisov a viaceré zákony o spotrebných daniach. Neoprávneným uplatnením takéhoto nároku rozumieme uplatnenie tohto nároku v rozpore s právnymi predpismi upravujúcimi DPH. Takéto konanie predstavuje klamlivé predstieranie splnenia podmienok na takýto nárok, a teda uvádzaním správcu dane do omylu. Ide o predstieranie okolností, na základe ktorých vzniká povinnosť správcu dane poskytnúť plnenie subjektu, ktorý podľa zákona v skutočnosti nemá nárok na takéto plnenie. V praxi najčastejším je predstieranie vývozu tovaru do cudziny, ktorý v skutočnosti vôbec neexistuje, bol vyvezený v menšom množstve alebo nebol vyvezený vôbec a rozpredaný na území Slovenskej republiky. Obligatórnym znakom skutkovej podstaty tohto trestného činu je aj motív vyjadrený právnou konštrukciou – úmysel zadovážiť sebe alebo inému neoprávnený prospech. Páchatel uvádzaním nepravdivých tvrdení, ktoré sú významné pre stanovenie daňovej povinnosti, vyžaduje od štátu nárok na vrátenie vyššie uvedených daní vo forme peňažného plnenia. Za daňový podvod podľa § 277a Trestného zákona nemožno teda považovať púhe neoprávnené zníženie skutočne existujúcej daňovej povinnosti, ktoré je skrátením dane, ale fingované predstieranie skutočností, z ktorých má vyplývať povinnosť štátu, resp. správcu dane poskytnúť neoprávnenne plnenie tomu, kto na toto plnenie nemá nárok. Zmyslom trestného postihu daňového podvodu podľa § 277a Trestného zákona je sankcionovať také konanie, kedy páchatel neskracuje plnenie voči štátu, ale naopak od štátu plnenie v podobe peňažnej výplaty uvedením nepravdivých údajov vyžaduje.³

Nadmerný odpočet DPH predstavuje prevýšenie odpočtu dane na vstupe nad daňou na výstupe.⁴ Tento nadmerný odpočet neoprávnenne uplatňuje platiteľ tejto dane najčastejšie pri fingovanom vývoze tovaru do zahraničia, resp. mimo územia EÚ. Samotný odpočet dane je založený na princípe, že platiteľ DPH je povinný zahrnúť do ceny tovaru DPH, ktorú zaplatí kupujúci. Taktó vybranú daň odvádza platiteľ do štátneho rozpočtu. Túto daň je možné znížiť odpočítaním dane na vstupe, pričom toto zníženie sa nazýva odpočet dane. Ak vyváža platiteľ dane svoj tovar mimo krajín EÚ, je tento tovar zdaňovaný vlastnou DPH tej krajiny, do ktorej bol tovar dovezený. Z tohto dôvodu je platiteľ dane oslobodený od dane na výstupe, nakoľko by ju tým pádom zaplatil dvakrát. Platiteľ, ktorý tovar vyváža, má však zachovaný nárok na odpočet dane zaplatenej na vstupoch. V okamihu, keď prevyšuje daň na vstupe daň na výstupe za zdaňovacie obdobie, dochádza k vzniku nadmerného odpočtu, kedy je štát povinný vrátiť tento preplatok. Túto skutočnosť využívajú páchatelia, ktorí sa snažia pomocou fiktívnych dokladov najmä o vývoze alebo falošných dokumentov o cene tovaru navýšiť daň na vstupe, a tým dosiahnuť nadmerný odpočet dane, ktorý im je štát povinný zaplatiť. Ak teda páchatel podvodným konaním dosiahne, že daň na

³ K tomu pozri primerane rozsudok NS ČR zo dňa 22.09.2004, sp. zn. 11Tdo 917/2004 a uznesenie NS ČR zo dňa 19.07.2005, sp. zn. 5Tdo 819/2005.

⁴ Nadmerný odpočet DPH je upravený v ustanovení § 79 ZoDPH.

výstupe je nižšia ako daň na vstupe a uplatní si voči štátu nárok na vrátenie tohto rozdielu, dopúšťa sa trestného činu daňového podvodu podľa § 277a TZ. V tejto súvislosti zdôrazňujeme, že nie však vždy vo vzťahu k DPH alebo spotrebnej dani podvodným konaním páchatela musí dôjsť k vzniku nároku na vrátenie týchto daní. Páchatel sa môže dopustiť i skrátenia týchto daní, ak svojim konaním len znižuje, teda skraca svoju skutočne existujúcu daňovú povinnosť, napríklad pri DPH neoprávneným uplatňovaním odpočtu z tejto dane, bez toho aby vznikol práve nadmerný odpočet, ktorý má za dôsledok povinnosť štátu takýto nadmerný odpočet vrátiť vo forme preplatku platiteľovi DPH.⁵

Ak páchatel predstiera dva rôzne obchody, ktorých prostredníctvom sa snažil získať nadmerný odpočet DPH v dvoch rôznych zdaňovacích obdobiach a vo forme dvoch rôznych platieb, ide o dva samostatné čiastkové útoky pokračovacieho trestného činu daňového podvodu podľa § 277a TZ, samozrejme za predpokladu splnenia ďalších zákonných podmienok.⁶

I k neoprávnenému uplatneniu nároku na vrátenie spotrebnej dane dochádza najčastejšie v prípadoch, keď páchatel predstiera vývoz určitého tovaru podliehajúceho spotrebnej dani do cudziny, resp. mimo územia Európskej únie, ktorý v skutočnosti vôbec nebol vyvezený a uplatní si voči štátu nárok na vrátenie spotrebnej dani.

Objektívna stránka tohto trestného činu vyžaduje následok vo forme neoprávneného uplatnenia nároku na vrátenie DPH (spotrebnej dane) vo väčšom rozsahu (2 660 eur). Pri určovaní väčšieho rozsahu činu nie je možné v trestnom konaní mechanicky preberať výsledky daňových zistení a záverov, ale je nevyhnutné ustáliť tento obligatórny znak trestného činu v trestnom konaní, zohľadňujúc pritom tú skutočnosť, že aj na tento znak sa vzťahuje úmyselné zavinenie.⁷

Poukazujeme na to, že ak dôjde k vyplateniu neoprávnene uplatňovanej DPH, dochádza k reálnemu úbytku na majetku poškodeného (ide o zmenšenie majetku štátu. Pôjde tu o skutočnú škodu, ktorá sa prejavuje zmenšením majetku poškodeného oproti stavu pred spôsobením škody. Škoda v trestnoprávnom zmysle tu vznikne len v prípade, ak štát vyplatí nadmerný odpočet, na ktorý daňový subjekt nemal nárok. Škoda na majetku štátu vzniká v príčinnej súvislosti s protiprávnym konaním páchatela.⁸

V súvislosti s týmito legislatívnymi zmenami uvádzame, že ustanovenie skutkovej podstaty trestného činu daňového podvodu podľa § 277a Trestného zákona nie je zosúladená s inými ustanoveniami Trestného zákona o trestných činoch daňových, prípadne s inými ustanoveniami Trestného zákona. Prečin nedovedenia dane a poistného podľa § 277 ods. 1 Trestného zákona (účinný od 1.1.2012) možno naďalej spáchať už v malom rozsahu (tzn. suma prevyšujúca 266,-eur). Obdobne aj prečin skrátenia dane a poistného podľa § 276 ods. 1 Trestného zákona možno aj naďalej spáchať už v malom rozsahu. Možno zvýrazniť, že trestný čin podľa § 276 alebo 277 ods. 1 druhá alinea Trestného zákona (do 30.9.2012) resp. trestný čin podľa § 277a Trestného zákona (od 1.10.2012) sa v praxi prelínajú, často jeden skutok páchatela kvalifikovaný ako jednočinný súbeh týchto dvoch trestných činov daňových. Túto podobnosť, ale aj rovnakú závažnosť oboch trestných činov vyjadril zákonodarca, okrem iného, aj tým, že oba daňové delikty majú totožné sadzby trestov odňatia slobody. Toto konštatovanie, pokiaľ sa týka trestov odňatia slobody, platí aj vo vzťahu k novelizovanému trestnému činu neodvedenia dane a poistného podľa § 277 Trestného zákona (účinného od 1.10. 2012). Nie je preto žiadny logický dôvod na to, aby prečiny podľa § 276 ods. 1 a podľa § 277 ods. 1 Trestného zákona bolo možné spáchať už v malom rozsahu a prečin podľa § 277a ods. 1 Trestného zákona až vo väčšom rozsahu.

Podľa odbornej literatúry táto úprava sa javí ako nelogická a nesytmová aj z iného aspektu. Daňový podvod uvedený v § 277a Trestného zákona je špeciálnym druhom podvodu, majetkového deliktu, ktorý je uvedený v ustanovení § 221 Trestného zákona. Prečin podvodu podľa § 221 ods. 1 Trestného zákona možno taktiež spáchať už v malom rozsahu, resp. spôsobiť ním malú škodu. Uvedené platí aj vo vzťahu k špeciálnym podvodom uvedeným v ustanovení § 222 až 225 Trestného zákona. Nie je žiadny dôvod, aby páchatelia podvodu kvalifikovaného ako prečin podvodu podľa § 221 ods. 1 Trestného zákona, prípadne páchatelia špeciálnych podvodov uvedených v § 222 až 225 Trestného zákona boli postihovaní za spáchanie tohto trestného činu už v prípade, ak spôsobia malú škodu a páchatelia daňového podvodu podľa § 277a Trestného zákona

⁵ Kocina, J.: Daňové trestné činy. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 140 – 142.

⁶ K tomu pozri primerane Uznesenie NS ČR zo dňa 19.07.2005, sp. zn. 5Tdo 819/2005.

⁷ Čentěš, J. a kol.: Trestný zákon. Veľký komentár. Bratislava: Eurokódex, 2013, s. 520.

⁸ Šamko, P.: Daňové podvodné konania a ich dokazovanie. Wolters Kluwer. 2015, s. 297..

boli za tento trestný čin stíhaní až vtedy, keď ho spáchajú vo väčšom rozsahu, resp. ním spôsobia veľkú škodu. V prípade spáchania daňového podvodu na inom druhu dane, ako je uvedený v § 277a Trestného zákona, napríklad na dani z príjmov bude páchatel' stíhaný za spáchanie prečinu podvodu podľa § 221 ods. 1 Trestného zákona, kde bude postihnutý už za spáchanie tohto daňového deliktu vtedy, ak spôsobí malú škodu. V prípade spáchania daňového podvodu na DPH, alebo spotrebnej dani, bude páchatel' takého deliktu stíhaný za spáchanie daňového podvodu podľa § 277a Trestného zákona, kde možno postihnúť páchatel'a až vtedy, keď ho spácha vo väčšom rozsahu. Aj táto skutočnosť poukazuje na nesytemovosť právnej úpravy ustanovenia § 277a ods. 1 Trestného zákona, pokiaľ sa týka následku spáchania tohto trestného činu. Táto právna úprava predstavuje zároveň zmiernenie trestnej represie voči páchatelom najzávažnejších daňových deliktov.⁹

Pre úplnosť uvádzame, že daňový podvod predstavuje úmyselný trestný čin, páchatelom ktorého môže byť ktorákoľvek osoba, nielen subjekt dane. V praxi sa často vyskytujú prípady páchania tohto trestného činu v spolupáchatelstve (§ 20 Trestného zákona), pričom trestne zodpovedným je jednak ten, kto neoprávnene priamo na finančnom úrade uplatňuje nárok na vrátenie dane, ale aj ten, kto napr. faktúrou a inými listinami deklaruje dodanie tovaru jeho fiktívnemu vývozcovi, hoci v skutočnosti žiaden takýto tovar nevlastnil a ani nikomu ho nedodal.

IV. ZÁVER

Páchanie trestných činov daňových je odrazom mnohých rôznorodých a neustále sa meniacich faktorov (psychologické, ekonomické, spoločensko-politické, daňovo-technické a pod). V rovine prevencie, ako i v rovine represie trestnej činnosti páchanej v súvislosti s daňovými únikmi je dôležitá úroveň zákonov. Prepracovaná legislatíva, kedy jednotlivé zákony tvoria navzájom prepojený, neprotirečiaci si celok, nepochybne veľkou mierou prispieva k eliminácii daňových únikov. V takýchto podmienkach je náročnejšie realizovať daňové úniky, resp. realizovať daňové úniky bez odhalenia. Avšak daňové zákony v podmienkach Slovenskej republiky sa najmä v minulosti príliš často menili ale i stále menia, pričom ich nestálosť sa stáva príčinou ich neprímeranej zložitosti. Z hľadiska úvah de lege ferenda je potrebné venovať pozornosť aj odstráneniu nedostatkov, na ktoré je poukázané v tomto príspevku.

Pozn.: Príspevok bol uverejnený v rámci projektu VEGA Právno-ekonomické aspekty dlhodobej nezamestnanosti v Slovenskej republike, číslo grantu 1/0935/12.

Použitá literatúra:

Burda, E., Čentíš, J., Kolesár, J., Záhora J.: Trestný zákon, osobitná časť, komentár – II. diel. C. H. Beck. 2011.

Čentíš, J. - Krnáč, M.: Vybrané aspekty trestných činov daňových, In: Trestný čin – jeho hmotnoprávne a kriminologické vyjadrenie [elektronický zdroj]. - Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013. - s. 105-114 [CD-ROM].

Čentíš, J. a kol.: Trestný zákon s komentárom. Žilina. Eurokódex. 2006.

Kocina, J.: Daňové trestné činy. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014.

Majchrák, J., Zemaník, P.: Trestnoprávne aspekty daňových únikov a ich dostatočnosť. In: Stieranka: Odhaľovanie daňových únikov a daňovej trestnej činnosti. Plzeň: Aleš Čeněk: Vydavateľství a nakladateľství Aleš Čeněk, 2013.

Pecník, I., Šimonová, J.: K problematike daňových trestných činov. Justičná revue, roč. 63, 2011, č. 5, s. 755 – 768.

Šanta, J.: Dozor prokurátora pri vyšetrovaní daňových trestných činov – aplikačné problémy a praktické skúsenosti. In: Stieranka: Odhaľovanie daňových únikov a daňovej trestnej činnosti. Plzeň: Aleš Čeněk: Vydavateľství a nakladateľství Aleš Čeněk, 2013.

Šamko, P.: Daňové podvodné konania a ich dokazovanie. Wolters Kluwer. 2015.

⁹ Podrobnejšie pozri Majchrák, J., Zemaník, P.: Trestnoprávne aspekty daňových únikov a ich dostatočnosť. In: Stieranka: Odhaľovanie daňových únikov a daňovej trestnej činnosti. Plzeň: Aleš Čeněk: Vydavateľství a nakladateľství Aleš Čeněk, 2013, s. 187.

Šimonová, J.: Analýza vybraných ustanovení daňových trestných činov po novele Trestného zákona, zákona č. 246/2012 Z. z.. Justičná revue, 65, 2013, č. 8 až 9, s. 1050-1065.

Kontaktné údaje:

prof. JUDr. Jozef Čentéš, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

jozef.centos@flaw.uniba.sk

Mgr. Martin Krnáč, PhD.

Wustenrot, a.s. Bratislava

Krnac.martin54@gmail.com

K PROBLEMATIKE KRIMINALITY V OBLASTI POISTNÝCH PODVODOV V ŽIVOTNOM A NEŽIVOTNOM POISTENÍ V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Barbora Drugdová

Ekonomická univerzita v Bratislave

Abstract: The author in this paper deals with the crime in the area of insurance frauds in the life and non-life insurance in the Slovak Republic. She defines insurance fraud in the Slovak and foreign literature. She classifies insurance frauds and the reasons for their creation. She points to the social impact of insurance fraud and analyzes insurance frauds in commercial insurance company - Allianz - Slovak insurance company.

Abstrakt: Autorka sa v príspevku zaoberá kriminalitou v oblasti poistných podvodov v životnom a neživotnom poistení v Slovenskej republike. Vymedzuje pojem poistný podvod v slovenskej a zahraničnej literatúre. Klasifikuje poistné podvody a dôvody ich vzniku. Poukazuje na spoločenské dopady poistných podvodov a analyzuje poistné podvody v komerčnej poisťovni Allianz - Slovenská poisťovňa, a.s..

Key words: crimi, insurance frauds, life insurance, non-life insurance, commercial insurance company Allianz-Slovak insurance company

Kľúčové slová: kriminalita, poistné podvody, životné poistenie, neživotné poistenie, komerčné poisťovne, Allianz - Slovenská poisťovňa, a.s.

1 ÚVOD

Poisťovníctvo prechádza v Slovenskej republike, ale i vo svete dynamickým vývojom a preto všetci účastníci poistného trhu, komerčné poisťovne, fyzické aj právnické osoby, štát a zahraničie sa musia stále prispôbovať meniacej sa legislatíve a meniacim sa požiadavkám doby. V súvislosti so vstupom do Európskej únie boli prijaté viaceré legislatívne zmeny v oblasti komerčného poisťovníctva, ktoré sa týkali životného aj neživotného poistenia. Od 1.1. 2008 vstúpil v platnosť zákon č. 8/2008 Z. z. o poisťovníctve, v ktorom okrem iného boli prebraté právne akty Európskych spoločenstiev a Európskej únie. Od 1. 1. 2016 nadobudne platnosť nový zákon o poisťovníctve č. 39/2015 Z. z. o poisťovníctve. Treba uviesť, že v novom zákone sú zmeny tak v životnom ako aj v neživotnom poistení. V odbornej literatúre poistenie klasifikujeme, ako finančný produkt, kde podstatou je zabezpečenie finančného krytia klientom v prípade vzniku nepriaznivých udalostí. V hospodárskej praxi sa stretujeme so skutočnosťou, že tam kde sú peniaze vyskytujú sa krádeže, podvody a rôzne nelegálne praktiky na obohacovanie sa z nekalého konania. S týmto javom sa stretávame aj v oblasti komerčného poistenia. Spolu s poistením vznikli aj poistné podvody a aj napriek dokonalejším vyšetrovacím praktikám sú pre páchatel'ov lákavé. V súvislosti s poistnými podvodmi v oblasti životného a neživotného poistenia ide o trestný čin. Ide o spôsobenie finančnej škody poisťovateľovi, komerčnej poisťovni, ktorá poistný produkt ponúka z oblasti životného poistenia, alebo neživotného poistenia a má vplyv aj na samotného klienta komerčnej poisťovne.

1. Teoretické vymedzenie životného a neživotného poistenia

Životné poistenie môžeme charakterizovať ako poistenie, ktoré zahŕňa krytie rizík, ktoré sú spojené s ľudským životom. Ide predovšetkým o tieto riziká: smrť, trvalá alebo dočasná invalidita, závažná choroba, zranenie s trvalými následkami. Životné poistenie popri vlastnom krytí rizík predovšetkým rizika smrti a dožitia je v rôznych podobách kombinované. V hospodárskej praxi existuje veľké množstvo poistných produktov životného poistenia. V súčasnosti je pre životné poistenie typické krytie rizika dožitia a smrti krytím neživotných rizík

formou rôznych pripoistení. Životné poistenie popri vlastnom krytí rizík plní aj sporivú funkciu.. Dochádza tu špecifickým spôsobom k tvorbe úspor, dočasne voľných finančných prostriedkov - technických rezerv, ktoré si musia komerčné poisťovne tvoriť.

Neživotné poistenie je poistenie, ktoré zahŕňa celú škálu rizík neživotného charakteru. Patria sem riziká, ktoré môžeme rozdeliť do týchto troch skupín: Prvú skupinu tvoria riziká ohrozujúce zdravie a životy osôb – napr. úraz, choroba, invalidita a pod.. Druhú skupinu predstavujú riziká, ktoré vyvolávajú finančné straty - úverové riziká, právne riziká, riziká finančných strát, zodpovednostné riziká a pod. Do tretej skupiny zahŕňame riziká vyvolávajúce priame vecné škody – živelné riziká, krádež, vandalizmus a pod.

Neživotné poistenie je krátkodobé, to znamená, že poisťná zmluva sa uzatvára na neurčito s ročným poisťným obdobím, resp. kratším ako rok, na rozdiel od životných zmlúv, ktoré sú dlhodobé a uzatvárajú sa na dobu určitú. Medzi neživotným a životným poistením sú rozdiely v súvislosti: a./ s dobou poistenia, b./ tvorbou rezervy a tiež c. / rozdiel pri rizikách.

a./ doba poistenia; neživotné poistenie – uzatvára sa zvyčajne na dobu neurčitú (poistenie budovy, domácnosti, havarijné poistenie motorových vozidiel – poisťné obdobie je spravidla jeden rok) alebo na krátku dobu (poistenie liečebných nákladov v zahraničí); životné poistenie - spravidla ide o dlhodobé poistenie, uzatvorené na určitý počet rokov (napr. 10, 20 a pod.)

b./ tvorba rezervy; neživotné poistenie – ide o rizikové poistenia, čiže z poisťného u majetkových a ostatných neživotných zmlúv sa netvorí rezerva. Poisťné sa v danom roku spotrebuje na prospech iných klientov, ak sa nestala žiadna poisťná udalosť. To platí aj pre pripoistenia k životným poisteniam (napr. smrť úrazom, trvalé následky úrazu, čas nevyhnutného liečenia úrazu a pod.), ktoré sú rizikové, čisto náhodné; životné poistenie - z poisťného u životných zmlúv sa z dvoch základných rizík, to znamená z „dožitia“ a „akejkoľvek smrti“ tvorí technická rezerva, ktorá zostáva v komerčnej poisťovni počas doby poistenia a klientovi sa sporí a zároveň úročí priebeh.

c. / rozdiel pri rizikách; neživotné poistenie - neživotné riziká sú čisto náhodné, preto sa stať môžu (a to aj viackrát), ale nemusia sa stať ani raz; životné poistenie - riziká životné (dožitie, smrť) sa raz stanú určite, náhoda je len v čase, kedy toto riziko nastane.

2. Základná charakteristika podvodu

V odbornej literatúre domácej a zahraničnej sa stretáme s rôznymi definíciami podvodu. Podvod je jedným z druhov trestných činov patriacich do kategórie majetkovej kriminality.¹ Termín podvod pochádza z latinského slova falsum. Podvodom sa chápe jednanie, keď niekto ku škode cudzieho majetku seba alebo iného obohatí tým, že uvedie niekoho v omyl, využije niečieho omylu alebo zamlčí podstatné skutočnosti, a spôsobí tak na cudzom majetku škodu nie nepatrnú. Ide o delikt rôznej kvalifikácie. Podľa výšky škody je trestom odňatie slobody, zákaz činnosti, peňažný trest alebo prepadnutie vecí. Podvod je v slovenskej legislatíve definovaný podľa §221 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona. „*Ako skutok vykonaný osobou, ktorá na škodu cudzieho majetku seba alebo iného obohatí tým, že niekoho uvedie do omylu alebo využije niečí omyl a spôsobí tak na cudzom majetku škodu, potrestá sa odňatím slobody.*“² V zahraničnej literatúre napr. Česká asociácia poisťovní definuje poisťovací podvod ako „*konanie, ktorého sa dopúšťajú fyzické alebo právnické osoby za účelom získania prospechu alebo obohatenia sa na úkor poisťovne.*“

2.1 Základná charakteristika pojmu poisťný podvod

Poisťný podvod v posledných rokoch narastá do medzinárodných dimenzií, hlavne z dôvodu voľného pohybu osôb a tovaru a bezbariérového poisťovania rizík v rámci Európskej únie. U poisťných podvodov došlo k profesionalizácii a špeciálnemu zameraniu sa na určitú oblasť hospodárskej kriminality, ktorou je finančná kriminalita. Charakterom sa radia medzi podvody patriace predovšetkým do kategórie nadnárodnej kriminality, pretože ich páchanie presahuje regionálnu úroveň. Ich nárast je spôsobený niekoľkými príčinami. Najdôležitejšie príčiny vzniku poisťných podvodov spočívajú v zmene spôsobu života obyvateľstva. Vo svojom konzumnom spôsobe života hľadajú ľahké zisky, snažia sa vyťažiť maximum z každej situácie.

¹ HRADEC, M.: Pojistné podvody. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2014. 214 s. ISBN 978-80-7408-089-0

² Trestný zákon č.300/2005 Z. z.

Česká asociácia poisťovní definuje poisťný podvod ako „konanie, ktorého sa dopúšťajú fyzické alebo právnické osoby za účelom získania prospechu alebo obohatenia sa na úkor poisťovne.“³ Poisťný podvod spácha každý, kto pri dohode poisťnej zmluvy alebo uplatnení nároku na poisťné plnenie uvedie nepravdivé alebo hrubo skreslené údaje, alebo podstatné údaje zamlčí, alebo vyvolá poisťnú udalosť, alebo stav vyvolaný poisťnou udalosťou udržuje v úmysle zvýšiť vzniknutú škodu.⁴ Vo všeobecnosti môžeme poisťný podvod charakterizovať ako latentný kriminálny delikt, ktorého podstatou je vylúčenie poisťného plnenia bez zjavného právneho nároku. Ide o to, že uvedením nepravdivých údajov, ktoré majú vplyv na celkové plnenie (klient žiada poisťné plnenie a nárok na poisťné plnenie predstiera) alebo na výšku poisťného plnenia (klient nárok na poisťné plnenie má, ale v nižšom rozsahu), sa páchatel snaží od komerčnej poisťovne získať finančné prostriedky. Poisťný podvod môže byť spáchaný poisťníkom alebo treťou stranou, ktorá si uplatňuje nárok na poisťné plnenie. Poisťný podvod je v Slovenskej republike legislatívne definovaný podľa §223 zákona č.300/2005 Z. z. Trestného zákona nasledovne: „Ods. 1: *Poisťovací podvod spácha ten kto vylúka od iného poisťné plnenie tým, že ho uvedie do omylu v otázke splnenia podmienok na jeho poskytnutie, a tak mu spôsobí malú škodu, potrestá sa odňatím slobody na jeden rok až päť rokov.*“ a „Ods. 2: *Odňatím slobody na dva až päť rokov sa páchatel potrestá, ak ako zamestnanec, člen zástupca alebo iná osoba oprávnená konať za toho, kto poisťné plnenie poskytuje, napomáha získať poisťné plnenie tomu, o kom vie, že nespĺňa podmienky určené na jeho poskytnutie.*“ a „Ods.3: *Odňatím slobody na tri roky až desať rokov sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 alebo 2 a / spôsobí ním väčšiu škodu, b./ z osobitného motívu, alebo c / závažnejším spôsobom konania.*“ „Ods. 4: *Odňatím slobody na päť rokov až dvanásť rokov sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 alebo 2 a spôsobí ním značnú škodu.*“ „Ods.5: *Odňatím slobody na desať rokov až pätnásť rokov sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 alebo 2 a / a spôsobí ním škodu veľkého rozsahu, b / ako člen nebezpečného zoskupenia, alebo c/ za krízovej situácie. Za malú škodu, ktorú páchatel spôsobí pri páchaní podvodu, resp. poisťovacieho podvodu môžeme podľa sa rozumie §125 Trestného zákona považovať škodu prevyšujúca sumu 266 eur. Škodou väčšou sa rozumie suma dosahujúca najmenej desaťnásobok takej sumy. Značnou škodou sa rozumie suma dosahujúca najmenej desaťnásobok takej sumy. Tieto hladiská sa použijú rovnako na určenie výšky prospechu, hodnoty veci a rozsahu činu.*“⁵

V našom definovaní sa budeme prikláňať k vymedzeniu pojmu ako je poisťný podvod v Slovenskej republike legislatívne definovaný podľa §223 zákona č.300/2005 Z. z. Trestného zákona nasledovne: *Poisťovací podvod spácha ten kto vylúka od iného poisťné plnenie tým, že ho uvedie do omylu v otázke splnenia podmienok na jeho poskytnutie, a tak mu spôsobí malú škodu, potrestá sa odňatím slobody na jeden rok až päť rokov. Odňatím slobody na dva až päť rokov sa páchatel potrestá, ak ako zamestnanec, člen zástupca alebo iná osoba oprávnená konať za toho, kto poisťné plnenie poskytuje, napomáha získať poisťné plnenie tomu, o kom vie, že nespĺňa podmienky určené na jeho poskytnutie.*

2.2. Základný rozdiel medzi obecným podvodom a poisťným podvodom

Základný rozdiel spočíva v tom, že podmienkou dokonania „obecného“ trestného činu podvodu je obohatenie páchatela alebo inej osoby. Naproti tomu u poisťného podvodu nie je potrebné k dokonaniu trestného činu vznik škody, a to ako majetkovej, tak prípadne nemajetkovej povahy. Preto ani úmysel páchatela nemusí k takejto škode spočívať hlavne vo vylúčení poisťného plnenia smerovať, aj keď spravidla tomu tak bude. Teda stačí, že osoba pri zjednávaní poisťnej zmluvy alebo uplatňovaní nároku z nej uvedie nepravdivé údaje. Napríklad osoba ohlásí komerčnej poisťovni fiktívnu poisťnú udalosť, alebo požaduje úhradu škody, ktorá priamo nesúvisí s touto poisťnou udalosťou.

2.3 Klasifikácia poisťných podvodov a dôvody ich vzniku v komerčnej poisťovni

V praxi sa stretávame, že poisťník, ktorý je poisťený v komerčnej poisťovni sa môže dopúšťať poisťného podvodu v rôznych prípadoch (napr. pri poistení choroby, pri poistení úrazu, zdravotnom

³ Trestný zákon č.300/2005 Z. z.

⁴ ČESKÁ ASOCIACE POIŠŤOVEN 2015. Poisťný podvod. (cit. 2015-08-12). Dostupné na internete: <http://www.cap.cz/pojistn-podvod>

⁵ Trestný zákon č.300/2005 Z. z.

poistení, nemocenskóm poistení, ale aj napr. pri poistení motorového vozidla, ide o podvody z oblasti životného aj neživotného poistenia, môže ísť o majetkové poistenie, alebo poistenie zodpovednosti za škody atď.), v rôznom čase, na rôznych miestach a taktiež na rôznych úrovniach (vykonštruovaná strata, zveličovanie straty).⁶ V odbornej literatúre sa klasifikujú podvody do skupín podľa rôznych faktorov. V nasledujúcej časti článku uvidíme klasifikáciu poistných podvodov podľa času vzniku, podľa oblasti v ktorej sa nachádzajú v životnom a neživotnom poistení a podľa komerčných poisťovní, ktoré pôsobia na slovenskom komerčnom poistnom trhu, klasifikácia poisťovacieho podvodu podľa osoby páchatela.

2. 3. 1 Poisťovacie podvody a ich klasifikácia podľa faktora času vzniku

S poisťovacími podvodmi sa môžeme stretnúť podľa faktora času v oblasti životného aj neživotného poistenia v týchto prípadoch:⁷

- *pri návrhu poistnej zmluvy* - sem zahŕňame hrubo skreslené alebo nepravdivé, prípadne zamlčané skutočnosti pri návrhu poistnej zmluvy tak pri poistných produktoch z oblasti životného ako aj neživotného poistenia. Takýto skutok môžeme očakávať u poistníka alebo poisteného.

- *pri uplatnení nároku na poistné plnenie* - taktiež sem zahŕňame hrubo skreslené alebo nepravdivé, prípadne zamlčané skutočnosti tak pri poistných produktoch z oblasti životného ako aj neživotného poistenia. V tomto prípade môžeme čakať takéto správanie u poisteného, oprávnenej osoby alebo ak ide o poistné produkty z oblasti životného poistenia aj u lekára.

- *úmyselný vznik poistnej udalosti alebo udržiavanie stavu vznikom poistnej udalosti v úmysle zvýšiť škodu (napr. seba poškodzovanie, predĺžovanie dĺžky liečenia, vražda)* - takýto skutok môžeme očakávať tak pri poistných produktoch najmä z oblasti životného poistenia u poistného, alebo jeho oprávnenej osoby.

2. 3.2 Klasifikácia poisťovacích podvodov v oblasti životného a neživotného poistenia v komerčných poisťovniach

V oblasti neživotného a životného poistenia v komerčných poisťovniach sa členia poisťovacie podvody nasledovne:

A./ Oblasť neživotného poistenia:

V súvislosti s neživotným poistením v komerčných poisťovniach sa členia poisťovacie podvody podľa toho či ide o majetkové, alebo zodpovednostné poisťovacie podvody. V odbornej literatúre sa používa členenie nasledovne:

- *poisťovacie podvody pri poistení motorových vozidiel* – týkajú sa najčastejšie "prešpekulovaných" nehôd a navrhovaním škôd z týchto udalostí, pri ktorých je nehodový dej aj následné poškodenie vozidiel premyslené. Výnimkou nie sú ani fingované krádeže, keď majiteľ predá svoje auto v zahraničí a poisťovňa nahlási, že bolo odcudzené. Práve v tejto oblasti poistenia dochádza k poisťovacím podvodom najčastejšie.⁸

- *poisťovacie podvody pri poistení majetku a zodpovednosti* – do tejto kategórie poisťovacích podvodov patria napr. prípady úmyselne založených požiarov nehnuteľností alebo poistenie jedného a toho istého majetku vo viacerých poisťovniach.

B./ Oblasť životného poistenia:

- *poisťovacie podvody pri poistení osôb* - sem môžeme zaradiť životné poistenie pre prípad smrti alebo dožitia, poistenie pre prípad smrti následkom úrazu, poistenie pre prípad trvalých následkov a ostatné typy poistenia v rámci životného poistenia alebo skutočnosti týkajúce sa zmeny osobného postavenia klienta. V tomto prípade sa najčastejšie stáva, že klient zamlčí dôležité

⁶ MIYAZAKI, A.D.: Perceived Ethicality of Insurance Claim Fraud: Do Higher Deductibles Lead to Lower Ethical Standards?. In Journal of business ethics, roč. 87, č.4,2009, s. 589-598. ISSN 1573-0697.

⁷ GOGOLA, V.: Úvod do teórie rizika. (online). 2015 (cit. 2015-08-27). Dostupné na internete: <http://fhi.sk/files/katedry/km/zamestnanci/Gogola/Úvod-do-teorie-rizika-I.pdf>

⁸ TREND.Poisťovne sa sťažujú na podvody zúfalcov postihnutých krízou. (online). 2013 (cit.2015-06-05). Dostupné na internete: <http://www.eternd.sk/firmy/pocet-poistnych-podvodov-stupol-zrejeme-na-maximum.html>.

skutočnosti alebo uvedie nepravdivé informácie za účelom získania výhodnejších poistných podmienok, prípadne sa obáva, že návrh poistnej zmluvy by mohol byť zamietnutý.

2. 3. 3 Klasifikácia poist'ovacieho podvodu podľa osoby páchatela

Ďalším členením je klasifikácia poist'ovacieho podvodu podľa osoby páchatela:⁹ Podľa osoby páchatela rozdeľujeme podvody do dvoch skupín. Prvú skupinu tvoria podvody interné a druhú skupinu tvoria podvody externé. Pri interných podvodoch je páchatelom zamestnanec komerčnej poisťovne. Pri externých podvodoch je páchatelom je klient komerčnej poisťovne. V niektorých prípadoch môže ísť o poistníka alebo poistného. V súvislosti s niektorými poistnými produktmi, ktoré ponúkajú komerčné poisťovne na poistnom trhu v oblasti životného poistenia môžu byť zapojení do podvodu aj policajti, lekári alebo súdny znalci.

2. 3. 4 Klasifikácia podľa spôsobu alebo dôvodu spáchania poist'ovacieho podvodu

Pri klasifikácii podľa spôsobu alebo dôvodu spáchania poist'ovacieho podvodu ide o nasledovné členenie:¹⁰ a./ *oportunistické dôvody* – sú najrozšírenejšou skupinou podvodov a znakom konania je, že ku škode dochádza náhodne, bez príčiny páchatela, ten sa však snaží vzniknutú situáciu využiť vo svoj prospech. B./ *organizované podvody* - nie sú príliš významné z pohľadu počtu prípadov, ale pohľadu finančných dopadov. Tieto prípady sú typické tým, že sú vopred prešpekulované a na ich vzniku sa podieľa viacero osôb. Poistenie je uzatvárané už myšlienkou spáchania trestného činu.

2. 3. 5. KLASIFIKÁCIA PODĽA MIESTA SPÁCHANIA POISŤOVACIEHO PODVODU

Podľa Miesta Spáchania Poist'ovacieho Podvodu V Odbornej Literatúre Sa Stretáme S Členením Na Vnútroštátne A Medzinárodné Poist'ovacie Podvody:¹¹

- *Vnútroštátne Poist'ovacie Podvody* Sú Spáchané Na Území Jedného Štátu A Majú Negatívny Vplyv Iba Na Tomto Území. Prevažne Ide O Domovský Štát Páchatelov.

- *Medzinárodné Poist'ovacie Podvody*, Ktorých Spáchanie Presahuje Hranice Jedného Štátu. Vzhľadom K Predpokladanému Rozsahu, Práve Týmito Trestnými Činmi Dochádza K Najväčším Škodám.¹² Tieto Podvody Sú Páchané Organizovanými Skupinami A Týkajú Sa Najmä V Oblasti Poistenia Motorových Vozidiel, Kde Využívajú Otvorené Hranice V Rámci Tzv. Schengenského Priestoru, Tiež Rozdielnosti Právnych Predpisov V Jednotlivých Štátoch Európskej Únie A Nefungujúcu Spoluprácu Medzi Jednotlivými Poistnými Trhmi.¹³

Každý Poist'ovací Podvod Môže Byť Špecifický Tak Ako Aj Dôvod Jeho Vzniku. Ľudia Vnímajú Pokus O Poist'ovací Podvod Menej Spoločensky Nebezpečný Ako Napríklad Spreneveru. Neuvedomujú Si, Že Ide O Trestný Čin S Hornou Hranicou Sadzby Odňatia Slobody Až Do Výšky 15 Rokov. K Poist'ovacím Podvodom Ľudí Často Núti Ich Životná Situácia. Podľa Zhodnotenia Oddelenia Kontroly A Špeciálnych Činností Poist'ovne Allianz – Slovenská Poist'ovňa, A. S. Atraktivita Páchania Trestných Činov V Oblasti Poist'ovníctva Vzástla Vplyvom Dopadov Krízy Na Samotných Klientov Poist'ovní. Tlačová Správa Poist'ovne Ďalej Uvádza, Že Motívom Páchania Poist'ovacích Podvodov Je Dôvod, Že Ľudia Sú Nezamestnaní A Príjem Z Poistenia Je Často Veľký.¹⁴ Veľmi Dôležitý Je Prístup Klienta Poist'ovne K Poist'ovacím Podvodom, Ktorý Môže Ovplyvňovať Množstvo Týchto Udalostí Vytvorením Sociálneho Stimulu Alebo Rôznych Psychických Podnetov

⁹ HRADEC, M. Pojistné podvody. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2014, s. 14. ISBN9788074080890.

¹⁰ HRADEC, M. Pojistné podvody. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2014, s. 14-15. ISBN9788074080890.

¹¹ HRADEC, M. Pojistné podvody. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2014, s. 15. ISBN9788074080890.

¹² ČERMÁK, A. 2000. Problematika boje s pojistným podvodem v podmínkách pojišťoven. (online).2000. Pojistný obzor, 2000.č. 10, s. 8 (cit. 2015-08-12). Dostupné na internete: http://www.pojistnyobzor.cz/Archiv/Cisla/2000/Pojistny_Obzor_10.pdf.

¹³ ŠKORPIL, M. 1997. *Pojistný podvod* (preklad z francúzskeho originálu CEA „Le Guide de l'anti-fraude á l'assurance en Europe). Pojistné rozpravy, 1997.č.1, s.77.

¹⁴ TREND. 2013. *Poisťovne sa sťažujú na podvody zúfalcov postihnutých krízou*. (online). 2013 (cit.2015-06-05). Dostupné na internete: <http://www.eternd.sk/firmy/pocet-poistnych-podvodov-stupol-zrejeme-na-maximum.html>.

Podieľať Sa Na Páchaní Takejto Trestnej Činnosti. Tento Prístup Je Reflektovaný Sociálnymi Normami, Ktoré Poukazujú Na To, Že Jedinci Sa Správajú Podľa Toho V Akej Spoločnosti (Sociálnej Skupine) Sa Pohybujú. Ak Sú Poistovacie Podvody Akceptované Jedným Jedincom, Ďalší Jedinci Nebudú Mať Tiež Problém Považovať Poistovacie Podvody Za Prijateľný. Väčšia Tolerancia Verejnosti Akceptovania Poistovacích Podvodov Alebo Vnímania, Že Takýto Podvod Je V Poriadku A Dá Sa Iba Ťažko Odhaliť, Vedie K Nepriamemu Nabádaniu Ďalších Jedincov Zapojenia Sa Do Trestnej Činnosti V Podobe Poistovacieho Podvodu. Medzi Kľúčové Faktory, Ktoré Ovplyvňujú Rozhodnutie Klienta Spáchať Poistovací Podvod, Patrí Napríklad Negatívny Vzťah Medzi Klientovou Skúsenosťou S Poistením A Jeho Toleranciou Voči Poistovacím Podvodom. Taktiež Zákazníkov Celkové Vnímanie Poistných Spoločností Je Úzko Spojené S Jeho Postojom A Tendenciou Prístupu K Poistovaciemu Podvodu. Poistovacie Podvody Boli, Sú A Budú Analyzované Odborníkmi Z Rôznych Oblasí Okrem Poistovníctva, Napríklad Aj Z Oblasí Sociológie, Psychológie, Práva Alebo Obchodnej Etiky. Každý Z Odborníkov Z Jednotlivých Oblasí Sa Na Túto Oblasť Pozerá Z Iného Uhla Pohľadu A K Páchaniu Poistovacích Podvodov Pripisuje Iný Význam Takéhoto Správania Sa. Veľkú Rolu Zohrávajú Aj Pochybné Rozhodnutia Poistovateľov Resp. Obchodných Zástupcov Poistovacích Spoločností. Keďže Hlavnou Povinnosťou Obchodného Zástupcu Je Predaj Nových Poistných Zmlúv, Ich Neustále Obnovovanie A Pomoc Klientovi Pri Vyplatení Poistného Nároku, Je Možné, Že Obchodný Zástupca Postupne Získa Aj Osobné Informácie Zo Súkromia Klienta. Spolu S Prílišným Zdôrazňovaním Dôležitosti Zákazníka, Tým Sa Zvyšuje Pravdepodobnosť Tolerancie Podvodu, Pretože Uspokojenie Potrieb Zákazníka Je Na Prvom Mieste A Odhalenie Sporného Správania By Bolo Stresujúce A Spôsobillo Zákazníkovu Nespokojnosť. Predajcovia Teda Čelia Konfliktu Pri Vysporiadaní Sa Z Poistovacími Podvodmi Klientov A Tým Taktiež Prispievajú K Ich Šíreniu.

V Ekonomickej Teórii Sa Spomína Morálny Hazard. Ide O Pojem, Ktorý Charakterizuje Asymetriu Informácií Medzi Dvoma Stranami, V Poistnom Vzťahu Medzi Poistovateľom A Poisteným. Asymetriu Charakterizuje Činnosť Jedného Ekonomického Subjektu (Informovaného), Ktorý Pri Maximalizácii Svojho Úžitku Znižuje Úžitok Ostatných (Neinformovaných) Účastníkov Trhovej Transakcie. V Poistnom Vzťahu Sa Tak Poistený Spolieha Na Poistovateľa, Cíti Sa Bezpečne, Pretože Vie, Že Má Zabezpečenú Poistnú Ochranu Voči Negatívnym Vplyvom A To Môže Samo Viesť K Poistnej Udalosti. Ak Ide O Nahlasovanie Fiktívnej Poistnej Udalosti Alebo Nárokovanie Si Na Vyššie Poistné Plnenie, Hovoríme O Ex Post Morálnom Hazarde. Ak Sa Poistený Nevie Rozhodnúť, Či Takýto Poistovací Podvod Spáchať, Rozhoduje Sa Na Základe Toho, Či Predpokladaný Výnos Bude Vyšší Ako Prípadná Strata (Pokuta, Strata Reputácie, Prípadne Odňatie Slobody). Medzi Jednotlivcami Sa Rozhodovací Kompromis Odlišuje Podľa Ich Subjektívneho Pociťovania Pravdepodobnosti Úspechu Alebo Ich Prístupu K Riziku, Morálky A Vnímania Prípadnej Straty Dobrej Povesti.

Poistné Podvody Môžu Byť Páchané Aj Samotnými Zamestnancami, Resp. Obchodnými Zástupcami Komerčnej Poistovne. Niektoré Štúdie Sa Zaoberajú Myšlienkou, Že Vysoký *Stupeň Sociálneho Konsenzu*, Výrazne Ovplyvňuje Morálne Postoje Poistovateľa Alebo Obchodného Zástupcu K Problému Poistných Podvodov. Ak By Sa Napríklad Viacero Predajcov Zhodlo, Že Rozmer Podvodu Je Zanedbateľný Alebo Malý, Verili By, Že Pri Riešení Vzniknutej Situácie Poukazujúcej Na Spáchanie Poistovacieho Podvodu By Ich Kolegovia Taktiež Súhlasili S Tvrdením, Že Na Ich Priestupku Nie Je Nič Zlé. Na Etické Rozhodovanie Poistovateľa Má Dopad Taktiež Rozsah Dôsledkov Činu. Čím Je Rozsah Dôsledkov Menší, Resp. Čím Je Nižšia Závažnosť Podvodu Alebo Suma, Na Ktorú Si Klient Nárokuje Pri Podvode, Tým Sa Zvyšuje Možnosť Tolerancie Zo Strany Poistovateľa. I Keď Poistovacie Spoločnosti Vnímajú Neetické Správanie Zákazníkov Ako Nekontrolovateľné, Zistení Štúdie Publikované Vo Vedeckom Článku Pod Názvom: *Customer Orientation, Social Consensus And Insurance Salespeople'S Tolerance Of Customer Insurance Frauds*, Naznačujú, Že Práve Obchodní Zástupcovia Poistovacích Spoločností Sú Tiež Rozhodujúci A Majú Vplyv Na Celkové Dosiachnuté Číslo V Oblasí Páchania Zákazníckych Poistovacích Podvodov. Ak Respondenti, Podľa Vyššie Spomenutej Štúdie, Videli, Že Kolegovia Ich Neetické Správanie Neuznávajú, Mali Nižšiu Tendenciu Tolerovať Klientovi Podvod. Z Toho Dôvodu Musia Poistovatelia Pripustiť, Že Morálna Klíma Na Oddelení Predaja Je Nevýhnutná Pre Prevenciu Voči Poistným Podvodom. Tá Sa Dá Dosiachnuť Školeniami Poistných Zástupcov V Poistovacej Spoločnosti A Finančných Poradcov A Sprostredkovateľov KOMERČNÝCH POISTOVNÍ.

2. 4 SPOLOČENSKÉ DOPADY POISTNÝCH PODVODOV

V jednotlivých európskych krajinách je rozsah poisťovacích podvodov rozdielny, ide o škálu medzi piatimi až desiatimi percentami všetkých nárokov na poistné plnenie v rámci európy. Hodnota nárokov závisí od odvetvia poistenia životného, alebo neživotného. Je výsledkom mnohých faktorov, napríklad spôsobu fungovania trhu a váhy jednotlivých poistení na miestnych trhoch. Vplyv poisťovacích podvodov na komerčné poisťovne je negatívny. Okrem vyplácania poistného plnenia, na ktoré podľa skutočnosti páchateľ nemá nárok, majú poisťovne ďalšie vyšetrowanie. Ďalšie náklady sú použité na prevenciu, čo sa týka softvérového vybavenia, rôznych informačných databáz a tiež školenia zamestnancov komerčných poisťovní. S rastúcim záujmom páchania poisťovacích podvodov rastie aj záujem komerčných poisťovní včasne odhaľovať tieto pokusy a zaistiť prevenciu voči poisťovacím podvodom vytváraním pracovných skupín, ktoré si tiež vyžadujú dodatočné finančné náklady poisťovne. Dôsledok týchto finančných výdavkov vedie poisťovňu k zvýšeniu poistného pre všetkých klientov. Toto rozhodnutie môže mať dva negatívne vplyvy na poistný kmeň. Prvým negatívnym vplyvom môže byť skutočnosť, že ďalší "nový" jedinci sa pokúsia o spáchanie poisťovacieho podvodu, prípadne "skúsení" páchatelia v oblasti tohto trestného činu budú mať potrebu obohatiť sa o to viac v reakcii na zvýšenie poistného. Druhý negatívny vplyv je strata klientov vzhľadom na výšku požadovaného poistného. V každom prípade na túto skutočnosť doplatí poctivý klient komerčnej poisťovne nielen z hľadiska zvýšenia poistného, ale aj množstva procedúr, ktoré bude musieť absolvovať pred samotným uzatvorením poistnej zmluvy, ktorej súčasťou sú všeobecné poistné podmienky.

3. POISTNÉ PODVODY V KOMERČNEJ POISŤOVNI ALLIANZ - SLOVENSKÁ POISŤOVŇA, A.S.

Allianz – Slovenská poisťovňa, a. s. v roku 2014 prešetrovala až 2354 dôvodne podozrivých škodových udalostí, z ktorých až v 2109 prípadoch bolo podozrenie potvrdené. Oproti roku 2013 ide o nárast v odhalených prípadoch až o 21 %. V roku 2014 potenciálne plnenie na poistných udalostiach v životnom a neživotnom poistení spolu predstavovalo 8 238 233 eur, z čoho interný tím vyšetrovateľov uchránil v prospech Allianz – Slovenská poisťovňa, a. s. až rekordných 6 037 973 eur. V deviatich z desiatich šetrených prípadov sa tak podarilo preukázať vzniknuté podozrenie z nekalého konania a obohacovania sa.

Vyšetrovací tím sa v súvislosti s páchaním poisťovacích podvodov zaoberal aj tými prípadmi, ktoré sa uskutočnili už v štádiu upisovania rizika (tzv. underwriting fraud). V tomto štádiu išlo najmä o odhaľovanie príčin a podmienok, za ktorých sú poisťovacie podvody páchané a vykonanie takých opatrení, ktoré zamedzia ďalšiemu páchaniu poisťovacích podvodov tohto druhu. V tejto oblasti je možné považovať za pozitívum vytvorenie preventívnych opatrení v havarijnom poistení motorových vozidiel s pripoistením finančnej straty (tzv. GAP). Poisťovni sa tak podarilo v tejto oblasti znížiť počet nahlásených poistných udalostí z 1655 v roku 2013 na 765 v roku 2014, teda až o 54 %. V roku 2014 v oblasti neživotného poistenia vyšetrovací tím preveril celkovo 2144 podozrivých poistných udalostí. V oblasti životného poistenia bolo prešetrených 181 podozrivých poistných udalostí, pričom najviac prípadov bolo poistenia úrazu.

Špeciálnou kapitolou sú prípady podozrení zistených už pri upisovaní rizika, čiže vo fáze vstupu do poistenia. V tejto oblasti bolo prešetrených 29 individuálnych prípadov s uchránenou hodnotou takmer 2900 eur pre Allianz - Slovenská poisťovňa, a.s.. V oblasti poistenia súkromného majetku tvorí väčšinu prípadov poistenie zodpovednosti za škodu spôsobenú zamestnávateľovi pri výkone povolania.

Ďalším najčastejšie preverovaným druhom poistenia je poistenie motorových vozidiel. V tomto segmente bolo celkovo prešetrených 1031 poistných udalostí. Najčastejšími prípadmi konania sú škodové udalosti, pri ktorých si klienti nárokuje aj na poistné plnenie škôd nesúvisiacich s konkrétnym prípadom, alebo si napríklad po dohode s autoservisom uplatnia výrazne vyššie náklady na opravu vozidla, ako boli v skutočnosti vynaložené. V oblasti poistenia vozidiel sa stále objavujú sofistikovanejšie fingované dopravné nehody a krádeže motorových vozidiel, ktoré sú často veľmi pedantne pripravené a dôveryhodne prezentované. Zaoberajú sa nimi dobre organizované a odborne zdatné skupiny páchateľov. V prípade poistenia majetku ide zväčša o škody menšieho rozsahu, ako sú zatečenia v bytových domoch, ktoré vznikli inak, než deklaruje poškodený alebo neustále sa opakujúce poškodenia elektrospotrebičov skratom. V životnom poistení ide najmä o predĺženie doby liečenia, a takisto o fingované úrazy, ktoré sa nestali, alebo sa stali skôr, než sa dotýčný poistil, a nie sú teda predmetom poistného krytia.

3.1 Poistné podvody v komerčnej poisťovni Allianz - Slovenská poisťovňa, a. s. podľa klientov v Slovenskej republike

Vyšetrovací tím Allianz – Slovenská poisťovňa, a. s. sa v bežnej praxi stretáva s rôznymi typmi podozrivých klientov. Najčastejšie ide o dva profily podvodníkov.

Prvú skupinu tvoria klienti, ktorí využijú príležitosť v podobe poistenia na obohatenie sa v situácii, keď nemajú dané riziko zmluvne kryté, alebo jeho škoda je v skutočnosti nižšia ako požadujú. Takíto klienti nevstupujú do poistného vzťahu s vedomým zámerom zneužiť poistenie. Snažia sa jednoducho pokryť vlastnú stratu, na ktorej odškodnenie by inak, podľa poistných podmienok stanovených v zmluve, nemali nárok.

Druhá skupina už na začiatku vstupuje do poistenia so zámerom obohatiť sa na úkor poisťovne, pričom mnohokrát veľmi dobre ovláda všetky podmienky a výluky jednotlivých produktov. Takéto subjekty často predstavujú dobre zorganizovanú skupinu poisťovacích podvodníkov, ktorých sa niekedy podarí odhaliť až po sérii poistných udalostí, prípadne podvodných pokusov.

3.2 Poistné podvody v komerčnej poisťovni Allianz - Slovenská poisťovňa, a. s. podľa regiónov v Slovenskej republike

V oblasti odhaľovania poisťovacích podvodov komerčná poisťovňa Allianz – Slovenská poisťovňa, a.s. každoročne sleduje aj vývoj prípadov z hľadiska regiónov a krajov. Nasledujúca Tabuľka 1: Počet podozrivých poistných prípadov podľa krajov zobrazuje poľa jednotlivých krajov v Slovenskej republike podozrivé poistné prípady.¹⁵

Kraj	Počet podozrivých poistných prípadov
Žilinský kraj a Banskobystrický kraj	884
Bratislavský kraj a Trnavský kraj	512
Nitriansky kraj a Trenčiansky kraj	582
Košický kraj a Prešovský kraj	376
Spolu	2 354

Tabuľka 1: Počet podozrivých poistných prípadov podľa krajov

V roku 2014 vyšetrovací tím komerčnej poisťovne Allianz - Slovenská poisťovňa, a. s. preveril najviac podozrivých prípadov v Žilinskom kraji a Banskobystrickom kraji. Tento región dominuje v životnom aj neživotnom poistení. Spolu bolo v tomto regióne prešetrených až 884 podozrivých machinácií, čo v prospech poisťovne uchránilo až 3 577 764 eur. Žilinský kraj a Banskobystrický kraj bol v počte preverovaných káuz na prvom mieste aj v minulom roku. V Bratislavskom kraji a Trnavskom kraji poisťovňa Allianz - Slovenská poisťovňa, a. s. eviduje spolu 512 podozrivých škôd, v Nitrianskom kraji a Trenčianskom kraji celkom 582 udalostí. V roku 2014 výrazne najmenej podozrení priniesol Košický kraj a Prešovský kraj, a to spolu 376 podozrení. Allianz - Slovenská poisťovňa, a. s. spolu preveril 2 354 podozrivých prípadov.

3.3 Predchádzanie poisťovacích podvodov v komerčnej poisťovni Allianz - Slovenská poisťovňa, a.s.

Počet pokusov o poistné podvody narastá. Komerčné poisťovne sa snažia eliminovať tlak potenciálnych hrozieb tým, že kladú stále väčší dôraz na prevenciu a prešetrovanie podozrivých prípadov. Na predchádzanie poistných podvodov v komerčnej poisťovni Allianz - Slovenská poisťovňa, a. s. sa uskutočňuje zábranná činnosť prostredníctvom rôznych bezpečnostných opatrení. Allianz – Slovenská poisťovňa, a. s. má zavedený elektronický indikačný systém, kontrolné mechanizmy, nástroje na simulácie škôd a technickej prijateľnosti pri dopravných nehodách a v neposlednom rade samostatný tím vyšetrovateľov Allianz – Slovenská poisťovňa, a. s., ktorý sa skladá z bývalých policajtov, znalcov z odboru cestnej dopravy či znalcov pre oblasť požiarov a výbuchov. Experti sa zaoberajú každou podozrivou škodovou udalosťou jednotlivo a prešetrujú okolnosti priamo na mieste. Zamestnanci komerčnej poisťovni Allianz - Slovenská poisťovňa, a. s. úzko spolupracujú aj s ostatnými lokálnymi komerčnými poisťovňami, s ktorými si

¹⁵ Interné materiály Allianz - Slovenská poisťovňa, a.s.

pravidelne vymieňajú praktické skúsenosti. Takisto dlhodobo spolupracujú s Policajným zborom SR, a to na všetkých úrovniach. Ďalej s Hasičským a záchranným zborom SR, Slovenskou asociáciou poisťovní a inými zainteresovanými subjektmi. V niektorých zložitejších prípadoch je zaangažovaná aj externá detektívna spoločnosť.

ZÁVER

V hospodárskej praxi sa stretáme so skutočnosťou, že tam kde sú peniaze vyskytujú sa krádeže, podvody a rôzne nelegálne praktiky na obohacovanie sa. V komerčných poisťovniach na slovenskom poistnom trhu, ktoré ponúkajú poistné produkty z oblasti životného a neživotného poistenia sa stretávame s poistnými podvodmi. V súvislosti s poistnými podvodmi v oblasti životného a neživotného poistenia ide o trestný čin. Ide o spôsobenie finančnej škody poisťovateľovi, komerčnej poisťovni, ktorá poistný produkt ponúka a má vplyv aj na samotného klienta komerčnej poisťovne. Rozsah poistných podvodov je v jednotlivých európskych krajinách v komerčných poisťovniach rozdielny. Ide o škálu medzi piatimi až desiatimi percentami všetkých nárokov na poistné plnenie v rámci Európy. Vplyv poisťovacích podvodov na komerčné poisťovne v Slovenskej republike je negatívny. Okrem vyplácania poistného plnenia, na ktoré podľa skutočností páchatel nemá nárok, majú komerčné poisťovne ďalšie náklady na vyšetrovanie. V Allianz - Slovenská poisťovňa, a.s. okrem nákladov na vyšetrovanie používa finančné prostriedky na ďalšie náklady najmä na prevenciu, sú to náklady na softvérové vybavenie, rôznych informačných databáz a tiež školenia zamestnancov. Allianz – Slovenská poisťovňa, a. s. v roku 2014 prešetřovala až 2 354 dôvodne podozrivých škodových udalostí, z ktorých až v 2109 prípadoch bolo podozrenie potvrdené. Oproti roku 2013 ide o nárast v odhalených prípadoch až o 21 %. V roku 2014 potenciálne plnenie na poistných udalostiach v životnom a neživotnom poistení spolu predstavovalo 8 238 233 eur, z čoho interný tím vyšetrovateľov uchránil v prospech Allianz – Slovenská poisťovňa, a. s. až rekordných 6 037 973 eur. V deviatich z desiatich šetřených prípadov sa tak podarilo preukázať vzniknuté podozrenie z nekalého konania a obohacovania sa.

Použitá literatúra:

- DRUGDOVÁ, B.. Poistenie a poisťovníctvo, nemecko-slovenský a slovensko-nemecký slovník. Bratislava. Elita 1995. 158 s. ISBN 978-80-8106-006-9
- DRUGDOVÁ, B.. Podnikové poistenie, Teória a prax, ŠEVT, Bratislava 2013. 200 s. ISBN978-80-8106-056-4
- HRADEC, M.: Pojistné podvody. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2014. 102 s. ISBN 978-80-7408-089-0
- MIYAZAKI, A.D. :Perceived Ethicalitz of Insurance Clain Fraud: Do Higher Deductibles Lead to Lower Ethical Standards?. In Journal of business ethics, roč. 87, č.4,2009, s. 589-598. ISSN 1573-0697.
- KUCHTA, J.: Několik poznámek k postavení a formulaci okolností vylučujících protiprávnost v připravované rekonstrukci trestního zákona. In: Trestněprávní revue, 2003, č. 2, s.120-130.
- ČESKÁ ASOCIACE POIŠŤOVEN 2015. Poistný podvod. (cit. 2015-08-12). Dostupné na internete: <http://www.cap.cz/pojistn-podvod>
- ČERMÁK, A.:Problematika boje s pojistným podvodem v podmínkách pojišťoven. (online).2000. Pojistný obzor, 2000.č. 10, s. 8 (cit. 2015-08-12). Dostupné na internete: http://www.pojistnyobzor.cz/Archiv/Cisla/2000/Pojistny_Obzor_10.pdf.
- GOGOLA, V. : Úvod do teórie rizika. (online). 2015 (cit. 2015-08-27). Dostupné na internete: <http://fhi.sk/files/katedry/km/zamestnanci/Gogola/Úvod-do-teorie-rizika-I.pdf>
- ŠKORPIL, M.: Pojistný podvod (preklad z francúzskeho originálu CEA „Le Guide de l’anti-fraude á l’assurance en Europe). Pojistné rozpravy, 1997.č.1, s.77.
- TREND. Poistovne sa sťažujú na podvody zúfalcov postihnutých krízou. (online). 2013 (cit.2015-06-05). Dostupné na internete: <http://www.eternd.sk/firmy/pocet-poistnych-podvodov-stupol-zrejeme-na-maximum.html>.
- Trestný zákon č.300/2005 Z. Z.

Kontaktné údaje:

Ing. Barbora Drugdová, PhD.

barbora.drugdova@euba.sk

Ekonomická univerzita, Národohospodárska fakulta, Katedra poisťovníctva

Dolnozemska cesta, č. 1

832 51 Bratislava

Slovenská republika

PREVENTION OF CORRUPTION IN THE ECONOMY IN THE REGULATIONS OF THE POLISH CRIMINAL CODE

Robert Dziembowski

Faculty of Law and Administration, University of Warmia and Mazury in Olsztyn

Abstract: In the article the author presents the Polish regulations in the Penal Code relating to anti-corruption in the economy. The author presents the Polish legislation Article 296a of the Criminal Code - incorporated into Criminal Code in the amendment of 13 June 2003, called anti-corruption amendment. The author describes the regulation of active and passive bribery and the threat of punishment for these crimes. The author also presents selected opinions of representatives of the doctrine on corruption in the economy.

Key words: Economic corruption , bribe , Penal Code , benefit,

1. INTRODUCTION.

The phenomenon of bribery has been perfectly known since the oldest times. In antiquity there was formulated the prohibition of taking bribes. In Greece both bribe giver and bribe taker were subjects to penalty. The penalty for such offence was a fine of 10 times given benefit and for the members of jury it was the death penalty.¹

In ancient Rome the crucial position among white-collar offences belonged to bribery. *Lex Iulia repetendarum* of 59 paid a lot of attention to bribery. It was forbidden to take by people having administrative or judicial authority more money than it had been established. There were two types of bribery: the bribery of officials in public administration and the bribery of judges (both in criminal and civil cases). This classification of bribery still maintained in medieval legal systems.²

In Polish law the bribery was known in the times of Casimir the Great. In the Wiślica Statute it was presented as insincere statement, that is judgement against conscience and justice, often in order to make a profit.

"In 1726 there were introduced provisions concerning the bribery of judge, according to which the judge was losing his position and the right to participate in regional councils if he committed this offence".³

Nowadays also free market economy is not free of the phenomenon of bribery.

2. THE CONCEPT OF BRIBERY.

Bribery belongs to the group of offences of multi-person configuration. It means that to commit this offence there is necessary the participation of at least two persons: the one accepting a bribe and the one giving a bribe.

Bribery is an offence, which violates the principle of impartiality and the principle of equality between all citizens in public sphere. Moreover, it is the offence affecting the correctness of state authorities functioning.⁴

The term of passive bribery, defined as receiving material benefits (taking bribes) in connection with performing public functions, indicates that such person bears responsibility in spite of the absence of any particular activity in order to obtain it.⁵

However, accepting bribes by the person performing public functions is not passive behaviour and even when the person performing such function does not demonstrate the initiative to take a bribe. Therefore, the more adequate name for bribery is the term venality.⁶

¹ PALKA, P. Sprzedajne nadużycie funkcji publicznej. Studium z prawa karnego, s. 71-76.

² POPLAWSKI, H. SURKONT, M. Przestępstwo łapownictwa. s. 5-6.

³ POPLAWSKI, H. SURKONT, M. Przestępstwo łapownictwa. s. 7-8.

⁴ GARDOCKI, L. Prawo karne, s. 301-301.

⁵ PALKA, P. REUT, M. Korupcja w nowym kodeksie karnym. s. 15.

The concept of active bribery defining behaviour, which consists of giving benefit or the promise of such benefit, also can be confusing. It is difficult to talk about the activity of the person giving bribe in situation, when the initiative of obtaining benefit is demonstrated by the public official. Therefore, an active bribery should be defined with the term subornation⁷.

Apart from venality and subornation, T. Chrustowski also includes intermediating giving or receiving a bribe and provoking a bribe to the conceptual sphere of bribery⁸.

A provocation is creating the situation and circumstances stimulating giving or getting a bribe, which is aimed at bringing discredit upon somebody who is giving or getting a bribe.

Relations between two terms: corruption and bribery deserve special attention. The concept of corruption in the etymologic terms considerably differs from its Latin origins. The Latin word *corruptio* meant damage, seduction, deceit. Later the term of corruption was expanded with bribery. According to T. Chrustowski the concept of corruption consists of bribery, prepaid protectionism, nepotism, blackmail and embezzlement of public funds⁹. The term corruption is applied to offences: getting bribes due to performing public function, giving bribes or offences of influence peddling. Nowadays also trade in influences, corruption in private sector, corruption in sport and electoral corruption are included as corruption offences¹⁰.

3. PASSIVE BRIBERY.

The amendment of the Penal Code of 13th June 2003, called anti-corruption amendment, initiated essential changes in the regulations concerning the offences of bribery. Mainly, apart from the previous, "classic" conceptualisation of passive bribery from the Article 228 of the Penal Code, there has been new types of passive bribery brought. One of them is the offence of corruption in the private sector (passive party has been regulated in the Article 296a § 1 of the Penal Code).

The regulation concerning the offence of economic corruption has been included in the Article 296a of the Penal Code, in the chapter XXXVI related to the offences against economic turnover.

The object of the protection in the offence of economic venality is proper practise of managing function in the organizational unit carrying on business activity¹¹.

Functional feature in the basic type of economic venality is receiving benefit¹².

The object of executive activity, similarly as in classic bribery, is material or personal benefit and promise to provide it.

The behaviour, for which the benefit or promise is taken, is every behaviour, which can make any damage to property of individual, is an act of dishonest competition and comprises unacceptable preferential activity in favour of purchaser or receiver of the article, service or provision¹³.

Perpetrator of the offence determined in the Article 296a § 1 does not have to cause an effective damage. It is enough, that his behaviour can cause damage¹⁴. Therefore, it is the formal constructive offence.

In case of acts of dishonest competition, the behaviour of perpetrator of economic venality may be harmful, as well as profitable for the organizational unit in which this person works. Nevertheless, such act always flouts the principle of commercial honesty¹⁵.

Privileged preferential action is an activity, which enables priority for particular purchaser or receiver of article or service¹⁶. According to the Article 296a § 1 of the Penal Code, it is unacceptable activity.

⁶ MAREK, A. Prawo karne. s. 618.

⁷ PALKA, P. REUT, M. Korupcja w nowym kodeksie karnym. s. 16.

⁸ CHRUSTOWSKI, T. Prawne, kryminologiczne i kryminalistyczne aspekty łapówkarstwa. s. 26.

⁹ CHRUSTOWSKI, T. Prawne, kryminologiczne i kryminalistyczne aspekty łapówkarstwa. s. 26.

¹⁰ MIK, B. Nowela antykorupcyjna. s. 148.

¹¹ GÓRNIOK, O. and others. Kodeks karny. Komentarz. s. 864.

¹² MOZGAWA, M. Kodeks karny. Komentarz. s. 689-690.

¹³ MAREK, A. Prawo karne. s. 565.

¹⁴ FILAR, M. and others. Kodeks karny. s. 1061-1062.

¹⁵ MAREK, A. Prawo karne. s. 565-566.

¹⁶ STEFAŃSKI, R. Przestępstwo korupcji gospodarczej (art. 296a k.k.). s. 58.

Economic venality is an individual proper offence¹⁷. The sphere of subject of offence includes two categories of persons. In the first one there are persons performing managing functions in the organizational unit carrying on business activity, in the second one there are persons, who due to holding the office or performing the function have significant influence on making decisions connected with the activity of such unit¹⁸.

The person performing managing function is a person managing enterprise, company or other business entity or its branch¹⁹. It is a person, who takes the leading role of the human team or teams and is eligible for managing these teams²⁰.

According to R. Stefański, the people who by virtue of position or performed function have meaningful impact on making decisions connected with activity of such unit are: an associate in general partnership, every partner in professional partnership, every general partner in limited partnership and limited joint-stock partnership, a limited partner, who is proxy in limited partnership, a stockholder, who is proxy in limited joint-stock partnership, board member or supervisory board member in private limited company and stock-offering company. To that group belongs amongst others holder of a commercial power of attorney, chief accountant, liquidator, legal counsel²¹.

The offence of economic venality may be committed exclusively deliberately. Subjective entity includes both – direct intent and possible intent²². The third type of bribery, implemented with the anti-corruption amendment is corruption in professional sports.

The qualified type is distinguished from the basic type with the higher level of social consequences. This type is created by the legislator by adding to basic types the subjective features in the field of the subjective party of the offence, the objective of the offence or objective party of the offence. Legal criminal offence is in the qualified type higher than in the basic type²³.

The qualified type of offence is regulated in the Article 296a § 4 of the Penal Code. It consists in inflicting material damage²⁴. A perpetrator is a person, who performs managing function in the organizational unit carrying on business activity or due to holding the position or performed function and has a significant impact on decisions concerning activities of such unit²⁵. The term of considerable damage has been defined in the Article 115 § 7 of the Penal Code. According to this regulation, the property of a significant value is that whose value at the moment when the prohibited act was committed exceeds two hundred times the value of the lowest monthly remuneration²⁶.

The privileged offence is an inversion of the situation, which is characteristic for the qualified offence. The privileged type differs from the basic type with the lower level of social consequences and consequently also lower legal criminal offence²⁷.

The offence of venality in the privileged type is based on the construction of so-called “case of lesser importance”.

Economic corruption includes the privileged form in the Article 296a § 3 of the Penal Code. In assessing whether there occurred a case of lesser importance, there should be objective and subjective features of prohibited act taken into consideration and characteristic elements for such type of offence should be emphasized. “In assessing a case of lesser importance the crucial factor is the character of the manager and company, the character and the amount of the benefit consisting in the object of bribe”²⁸.

¹⁷ MAREK, A. Prawo karne. s. 565.

¹⁸ MOZGAWA, M. Kodeks karny. Komentarz. s. 689-690.

¹⁹ GÓRNIOK, O. and others. Kodeks karny. Komentarz. s. 864.

²⁰ MOZGAWA, M. Kodeks karny. Komentarz. s. 689-690.

²¹ STEFAŃSKI, R. Przestępstwo korupcji gospodarczej (art. 296a k.k.). s. 60-61.

²² WĄSEK, A. and others. Kodeks karny. Część szczegółowa. Komentarz. Tom II. s. 1040-1041.

²³ PALKA, P. REUT, M. Korupcja w nowym kodeksie karnym. s. 44.

²⁴ MOZGAWA, M. Kodeks karny. Komentarz. s. 689-690.

²⁵ MOZGAWA, M. Kodeks karny. Komentarz. s. 689-691.

²⁶ MAREK, A. Prawo karne. s. 566.

²⁷ PALKA, P. REUT, M. Korupcja w nowym kodeksie karnym. s. 48.

²⁸ MOZGAWA, M. Kodeks karny. Komentarz. s. 689-691.

4. ACTIVE BRIBERY.

The anti-corruption amendment of 13th June 20013 initiated significant changes also in active bribery. Apart from previously known "classic" conceptualisation of active bribery, there were introduced new types of subornation. One of them is the offence of corruption in the private sector (its active party has been determined in the Article 296a § 2 of the Penalty Code²⁹.

The basic type of the offence of active bribery (subornation) in the business activity is regulated in the Article 296a § 2 of the Penal Code.

The object of the protection, similarly as in the passive party of this offence, is the proper performing managing function in the organizational unit carrying on business activity³⁰.

Functional features of in the basic type of subornation are giving material or personal benefit and the promise of providing such benefit³¹.

The object of executive activity is material and personal benefit or its promise³².

Similarly as in passive bribery, also in this case the behaviour for which there is accepted the benefit or the promise of providing benefits, is every behaviour, which can cause any material damage, is an act of dishonest competition and presents unacceptable preferential action in favour of purchaser or receiver of the article, service or provision³³.

The offence of subornation in economy is a common offence. It can be committed by any individual, who is liable to common conditions of responsibility. It is often the person representing a definite business entity.

The offence of subornation in economy may be committed exclusively deliberately. The subjective entity includes both – direct intent and possible intent³⁴.

As it has been mentioned, the privileged offence is an inversion of the situation, which is characteristic for the qualified offence. This type of offence is regulated in the Article 296a § 3 of the Penal Code. In assessing whether there occurred a case of lesser importance, the decision depends on objective and subjective entity of committed and also circumstances (motive of the perpetrator, absence of harmful consequences, especially difficult situation of perpetrator etc.)³⁵. „In assessing a case of lesser importance the crucial factor is mainly the character of the manager and company, the character of the equivalent of the bribe and the amount of the benefit consisting in the object of bribe”³⁶.

5. MEANS OF BRIBERY.

The expression "material benefit" is used by the legislator in numerous regulations of the Penal Code, including also all the regulations determining offences of bribery. The Article 115 § 4 of the Penal Code, there is the explanation, that the material benefit is the benefit for the person himself and another person. Therefore, this article does not provide the full definition of material benefit³⁷. It is thus range definition³⁸.

Definitions of the doctrine, though emphasizing some elements of the material benefit, usually are similar. According to J. Makarewicz, the material benefit is a benefit, which is of certain economic value that can be measured in money³⁹. A. Spotowski believes, that the material benefits are all the goods, which is able to satisfy factual needs and its value is determined in money⁴⁰. J. Waszczyński defines the material benefit as "all sorts of benefits, which value can be measured in money, which at least temporarily improve material situation of the person. A. Zoll thinks that

²⁹ SZAFRANIEC, M. Przepięstwo łapownictwa w świetle ostatniej nowelizacji. s. 122-124.

³⁰ GÓRNIOK, O. and others.: Kodeks karny. Komentarz. s. 864.

³¹ WĄSEK, A. and others. Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz. Tom II. s. 1036.

³² MÓZGAWA, M. Kodeks karny. Komentarz. s. 689-690.

³³ GÓRNIOK, O. and others. Kodeks karny. Komentarz. s. 865.

³⁴ WĄSEK, A. and others. Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz. Tom II. s. 1040-1041.

³⁵ MÓZGAWA, M. Kodeks karny. Komentarz. s. 689-691.

³⁶ WĄSEK, A. and others. Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz. Tom II. s. 1043.

³⁷ CHRUSTOWSKI, T. Prawne, kryminologiczne i kryminalistyczne aspekty łapówkarstwa. s. 129.

³⁸ ZOLL, A. and others. Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do art. 117-277. Tom II. s. 1408.

³⁹ Makarewicz, J. Kodeks karny z komentarzem. s. 286.

⁴⁰ WĄSEK, A. and others. Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz. Tom II. s. 53.

material benefit should be considered as any increase of assets or decrease of liabilities (every expand of property, avoidance of losses or reduction of liabilities)⁴¹.

Material benefit can take many forms. Often its character is monetary. Such form of bribe is still very popular⁴². As it was stated by the Supreme Court, also a loan can be covered bribe and become a material benefit, if with such character and intention it was given and taken. Material benefits may be also "contracts ordering doing some kind of activities, works (opinions, expert opinion, lectures) with terms, which privilege the person performing public function and clearly stray from the price of service". Elements of the concrete situation decide whether the material benefit resulting from such contract or connected with customs of a given society, becomes the feature of bribery⁴³. The assessment is dependent on circumstance of objective and subjective nature (it requires appropriate factual establishments and situational, relating to customs assessments). Material benefit can also have the form of assignment of receivables, transferring property rights, allowing to participation in profits, resignation of liabilities, paying debts, free of charge goods issue⁴⁴.

From the point of view of criminal law, the only interesting benefits are material benefits gained illegally as a result of committing an offence. Within the meaning of the Penal Code, financial benefit based on the legal basis shall not constitute a material benefit. Accepting a benefit is not an illegal act if the person performing public functions has entitlements, which are individual, personal and based on the legal relation between the person giving and the person accepting benefit⁴⁵.

According to H. Poplawski i M. Surkont, a material benefit might be also profit from offence, if the offence has been committed without participation of the person, who is receiving bribe. However, the authors make it clear, that a material benefit in the context of the offence of bribery cannot be "a plunder, which corrupter gives for the help in committing the offence and the one, which comes from that offence. In such case, it is called sharing plunder between accomplices⁴⁶".

In the Penal Code significant consequence is related to the value of benefits. Small value of given benefit might be assessed as case of lesser importance⁴⁷, which results in lower statutory limit of penalty⁴⁸.

A material benefit if significant value is a benefit, which value at the moment when the prohibited act was committed exceeds two hundred times the value of the lowest monthly remuneration⁴⁹.

Moreover, a material benefit should be distinguished from so-called tip. The Supreme Court noticed, that "the border between acceptable tip and unacceptable bribe is not precise and easy to establish and it can be considered in each case individually. It is not a simple task, because on the one hand camouflaged bribery, both passive and active, cannot be sanctioned and on the other hand we should be careful not to hurt a milieu or its representatives by rash and simplified assessments"⁵⁰. According to A. Spotowski "the border between non-punishable giving benefit, i.e. a tip, and punishable accepting or giving benefit, i.e. bribery, is the level of social danger of the act. As the social danger increases, we get closer to the border after crossing which we do not get into the sphere of non-punishable tips, but into the sphere of punishable bribes"⁵¹.

The definition of personal benefit has been enforced for the first time into the Penal Code with the amendment of 13th June 2003. The Article 115 § 4 of the Penal Code includes the explanation, that a personal benefit is a benefit both for that person and for someone else⁵². The

⁴¹ ZOLL, A. and others. Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do art. 117-277. Tom II. s. 1410.

⁴² POPLAWSKI, H. SURKONT, M. Przystępstwo łapownictwa. s. 98.

⁴³ WĄSEK, A. and others. Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz. Tom II. s. 53.

⁴⁴ POPLAWSKI, H. SURKONT, M. Przystępstwo łapownictwa. s. 98-99.

⁴⁵ WĄSEK, A. and others. Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz. Tom II. s. 54.

⁴⁶ POPLAWSKI, H. SURKONT, M. Przystępstwo łapownictwa. s. 99.

⁴⁷ CHRUSTOWSKI, T. Prawne, kryminologiczne i kryminalistyczne aspekty łapówkarstwa. s. 130. PALKA, P. REUT, M. Korupcja w nowym kodeksie karnym. s. 48.

⁴⁹ WĄSEK, A. and others. Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz. Tom II. s. 60.

⁵⁰ Wyrok SN z dnia 26 lutego 1988 r. (VI KZP 34/87, OSNKW 1988/5-6/40).

⁵¹ WĄSEK, A. and others. Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz. Tom II. s. 55-56.

⁵² MIK, B. Nowela antykorupcyjna. s. 141.

definition of personal benefit is a incomplete range definition. It is due to the fact, that the concept of material and personal benefit was regulated in one paragraph⁵³.

Material and personal benefits repeatedly interpenetrate. According to O. Górnio, "the factor determining the character of some benefit is the type of need, which is satisfied in greater degree. If the material need dominates, it is the material benefit and if the immaterial need dominates, it is the personal benefit"⁵⁴.

A. Marek believes, that a personal benefit includes " immaterial provisions, which are significant for the person, who gains them by improving his situation and even cause a certain pleasure"⁵⁵.

A. Spotowski thinks, that existence of personal benefit is determined by objective assessments, because "consequently applied subjective assessment would cause the situation, when one person performing public function would be a subject of criminal liability for accepting the benefit while another person would not be, because that benefit would not be a personal benefit for the second person"⁵⁶.

Examples of personal benefit may be favouritism with getting promoted at work, granting additional leave, awarding, organizing an attractive business trips⁵⁷.

According to the jurisdiction of the Supreme Court, sphere of personal benefits include also erotic pleasures.

Promise of accepting material or personal benefit is the third independent mean of bribery⁵⁸. Before the entry into force of the anti-corruption amendment, the promise of benefit concerned only the offences of "classic" bribery.

The term bribery means the promise of giving a material or personal benefit to subject and readiness of this subject to accept such offer⁵⁹. A subject may be the person, who performs public function (in case of "classic" bribery), a person, who performs managing function in the organizational unit carrying on business activity or by virtue of position or performed function have meaningful impact on making decisions connected with activity of such unit (in case of economic corruption) and an organizer of professional sports competition or participant of such competition (in case of corruption in sport)⁶⁰.

The content of the promise must determine the object of benefit⁶¹.

Accepting the promise of material and personal benefit may consist in accepting financial benefits both for that person and for someone else⁶².

It is irrelevant for the existence of offence, whether the person intends to keep a promise⁶³.

6. IMPOSITION OF THE PENALTY OF BRIBERY.

Statutory imposition of the penalty is "(...) a set of statutory regulations determining the borders to the court of perpetrator's penal consequences for committed offence"⁶⁴.

The basic types of venality and subornation in business activity (Article 296a § 1 and 2 of the Penal Code) are subjects to the same sanction of deprivation of liberty between 3 months and 5 years. The qualified type, regulated in the Article 296a § 4 of the Penal Code, concerns only passive bribery and is subject to penalty of imprisonment between 6 months and 8 years. The privileged type of passive and active corruption in business activity (Article 296a § 3 of the Penal Code) is a subject to the penalty of fine, restriction of liberty or deprivation of liberty up to 2 years. Similarly as in the case of bribery in the public sector, the legislator introduced unpunishability clause towards

⁵³ ZOLL, A. and others. Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do art. 117-277. Tom II. s. 1407.

⁵⁴ WĄSEK, A. and others. Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz. Tom II. s. 56.

⁵⁵ MAREK, A. Prawo karne. s. 621.

⁵⁶ WĄSEK, A. and others. Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz. Tom II. s. 56.

⁵⁷ MIK, B. Nowela antykorupcyjna. s. 141.

⁵⁸ POPŁAWSKI, H. SURKONT, M. Przewidywanie łapownictwa. s. 109.

⁵⁹ PALKA, P. REUT, M. Korupcja w nowym kodeksie karnym. s. 33.

⁶⁰ MOZGAWA, M. Kodeks karny. Komentarz. s. 689-691.

⁶¹ GÓRNIOK, O. and others. Kodeks karny. Komentarz. s. 741.

⁶² PALKA, P. REUT, M. Korupcja w nowym kodeksie karnym. s. 33.

⁶³ GÓRNIOK, O. and others. Kodeks karny. Komentarz. s. 741.

⁶⁴ BOJARSKI, T. Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej. s. 325.

perpetrator of active bribery (in the basic and privileged type). According to the provision of the Article 296a § 5 of the Penal Code, the perpetrator of the offence is liable to a penalty if the material or personal benefit or their promise was accepted and the perpetrator notified thereof the body appointed to prosecute offences and revealed all crucial circumstances of the offence before this body had learned about it⁶⁵.

Bibliography:

- BOJARSKI, T.: Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej. Warszawa: LexisNexis, 2002. 296 pages. ISBN 83-7334-128-5.
- CHRUSTOWSKI, T.: Prawne, kryminologiczne i kryminalistyczne aspekty łapówkarstwa. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1985, 189 pages. ISBN 83-219-0285-5.
- FILAR, M. and others.: Kodeks karny. Komentarz. Warszawa: LexisNexis, 2008. 1291 pages. ISBN 978-83-7334-969-8.
- GARDOCKI, L.: Prawo karne. Warszawa: C.H. Beck, 2015. 367 pages. ISBN 978-83-255-7734-6.
- Makarewicz, J.: Kodeks karny z komentarzem. Lwów: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1935. 528 pages.
- MAREK, A.: Prawo karne. Warszawa: C.H. Beck, 2005. 687 pages. ISBN 83-7387-575-1.
- MIK, B. Nowela antykorupcyjna. Kraków: Zakamycze, 2003, 196 pages. ISBN 83-7333-305-3.
- MOZGAWA, M.: Kodeks karny. Komentarz. Warszawa: Wolters Kluwer, 2012. 824 pages. ISBN 978-83-264-3818-9.
- GÓRNIOK, O. and others.: Kodeks karny. Komentarz. Warszawa: LexisNexis, 2006. 1058 pages. ISBN 83-7334-544-2
- PALKA, P.: Sprzedajne nadużycie funkcji publicznej. Studium z prawa karnego. Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2011. 633 pages. ISBN 978-83-7299-697-8.
- PALKA, P. REUT, M.: Korupcja w nowym kodeksie karnym. Kraków: Zakamycze, 1999. 108 pages. ISBN 83-88114-20-4.
- POPLAWSKI, H. SURKONT, M.: Przesłębstwo łapownictwa. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1972, 149 pages.
- STEFANŃSKI, R.: Przesłębstwo korupcji gospodarczej (art. 296a k.k.). Prokuratura i Prawo, 2004, nr 3, ISSN 1233-2577.
- SZAFRANIEC, M.: Przesłębstwo łapownictwa w świetle ostatniej nowelizacji. Palestra, 2004, nr 3-4, ISSN 0031-0344.
- WĄSEK, A. and others.: Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz. Tom II, Warszawa: C.H. Beck, 2004. 1415 pages. ISBN 83-7247-848-1.
- ZOLL, A. and others.: Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do art. 117-277. Tom II. Kraków: Zakamycze, 1999. 1120 pages. ISBN 83-7211-077-8.

Contact information:

Robert Dziembowski, PhD.
r.dziembowski@gmail.com
Faculty of Law and Administration, University of Warmia and Mazury in Olsztyn
Ul. Kołobrzaska 13c/9
10-444 Olsztyn
Poland

⁶⁵ GÓRNIOK, O. and others. Kodeks karny. Komentarz. s. 866.

THE UNIVERSALISM OF ECONOMIC CRIME

Elżbieta Żywucka – Kozłowska, Krystyna Szczechowicz

University of Warmia and Mazury in Olsztyn, Faculty of Substantive Criminal Law

Abstract: Economic crime has a universal nature. Although, it occurs in all countries of the modern world, it is variously understood and has many different definitions. The mentioned discrepancies have one common element that is unlawful activity of the subject whose aim is to achieve financial gain. Economic crime may be characterized by many common features, including one particular feature – the culprit, who in the source literature is known as a „white-collar crime perpetrator”.

Keywords: crime, crime perpetrator, universalism, fraud, profit from crime

Economic crime as a phenomenon, has become a fixed element of the police statistics and the practice of law enforcement and judiciary organs. It occurs in every modern state and has a universal character.

Considering economic crime in terms of its universalism, we cannot omit the essence of the latter term that is *universalism*. Universalism is a term of a significant meaning since it defines the commonly known, present and understood category. According to the authors of *the Contemporary Polish Language Dictionary*, “universalism means efforts to achieve certain unity, to engulf all people by a certain activity, it is an attitude and views accepting domination over parts, domination of the whole over individuals”¹. The same publication also gives another definition of the term, according to which universalism means “covering the whole or being suitable for everything”². Understood this way universalism is an characteristic of crime as a phenomenon and hence it also is a component of economic crime.

The definition of economic crime has been discussed for a long time. While reviewing all existing within this area concepts, L.Wilk emphasized all common features characterizing such a type of criminal activities. He noticed that economic crime is always an operation that does not involve aggression or violence, but it results in substantial material losses. L.Wilk also highlighted that economic crime perpetrators are usually people from a higher social class³. Although the definitions use different words to describe the term, the basic features of these acts remain the same. S. Mordawa indicates that this type of criminal activity includes: “crimes against businesses (crimes regarding public investments auctions or insurances), crimes against consumers (fraudulent advertising, defective goods), crimes against economic institutions (to the detriment of banks, stock exchanges, money counterfeiting, money laundering), crimes against financial interests of the state (tax fraud, smuggling) as well as crime connected with violation of intellectual property rights (illegal use and sale of stolen software, copyright infringement)”⁴.

No matter how we will analyze economic crime it is a common phenomenon and unfortunately has increasing trend. According to data of the Polish Police Headquarters the most frequently committed economic offenses:

1. breach of trust in business transactions,
2. fraud on a managerial post,
3. credit fraud,

¹ DRABIK L., KUBIAK – SOKÓŁ A., SOBOL E., WIŚNIAKOWSKA L, Słownik języka polskiego, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warsaw 2008, p. 1092,

² Ibidem, p. 1092

³ WILK L., Przemysłowość gospodarcza – pojęcie, przyczyny, sprawcy (in:) Edukacja Prawnicza no. 10/ 2012, p.12,

⁴ MORDWA S., Struktura i typologia przestrzenna przestępczości w Polsce przykład wykorzystania walidacji liczby skupień w metodzie k-średnich (in:) Acta Universitatis Lodzianis Folia geographica socio-oconomica 12, 2012, p. 99;

4. subsidy and donation fraud,
5. insurance fraud,
6. money laundering,
7. usury,
8. falsifying identification marks fałszowanie znaków identyfikacyjnych⁵.

Just as in Poland, in other countries as well economic crime is gaining momentum while being constantly supported by new so far unknown forms and types. It should be also emphasized that the progress of civilization favors the development of this type of crime, because many activities of this kind are committed among others in cyberspace. The framework of this study does not allow for a broader description of all known economic crimes, therefore we focus on the description of one of them, namely money laundering.

Such a definition resolves into the concept of "legalization of money funds" that come from illegal, prohibited activities⁶.

While studying source literature, we can find multiplicity of different definitions of the term of money laundering. According to E. Pływaczewski money laundering is "concealing the origin of financial benefits with the help of various illegal activities that allows for safe (with impunity) inclusion of such money into legal financial and economic circulation"⁷. On the other hand, according to Brunon Hołyst, "money laundering is a criminal activity aiming at legalization of criminal income"⁸.

The Supreme Court of Poland in the resolution of seven judges of December 18, 2013, stated that "(...) the crime, referred to as "money laundering" or "dirty money laundering", corresponds with considered in this way phenomenon that can be briefly described as the procedure of legalization of property coming from illegal or undisclosed sources through inclusion of this property into legal economic circulation causing a threat to its proper functioning. Criminological reviews illustrate (K.Buczowski, M. Wojtaszek, *Pranie Pieniędzy (Eng. Money Laundering)* Warsaw 2001, p. 45) that this practice often covers following (treated flexibly) phases of activities whose ultimate goal is assimilation ("integration") of illegally obtained funds by capital from legal sources, and thus take advantage of "purified" that is legal funds. These activities include, first of all, disposition of illegally obtained property ("investing", or "separation") allowing to introduce such funds into the legal financial system; "multiplication" ("stratification") of financial transactions aiming to create possibly the biggest number of (layers) transactions hiding the relationship between the crime perpetuator and his co-workers and the money aiming to prevent detection of the source of illegal funds, and finally their "integration" ("inclusion into legal funds"). The presented above mechanism, underlying the legal regulations, required from us to notice a number of conditions and their consequences, including inter alia those referring its relationship, and simultaneously its secondary character in reference to the activity being the source of this illegal property values, those in the scope of the possible existence of chain of various causative activities relating to the object of the basic action or involvement of potential offenders violating various legal properties"⁹.

We need therefore assume that dirty money are those that come from prohibited by law activity, more specifically smuggling, prostitution, drug trafficking, arms trafficking, etc. This type of crime is not limited to one country, instead it has often an international character. The mechanism of money laundering in its transnational or trans-border definition involves transfer of large sums of

⁵ www.policja.gov.pl [on line 28.09.2015].

⁶ For further interesting information on money laundering see: M. KUTERA, Rola audytu finansowego w wykrywaniu przestępstw gospodarczych, Difin, Warsaw 2008, ; M. WOJTASZEK, Pranie pieniędzy, Oficyna Naukowa, Warsaw 2002 ; W. JASIŃSKI, Przeciw szarej strefie, Warsaw 2007, ISBN ; D. WOŹNIAKOWSKA-FAJST et al., Społeczno-polityczne konteksty współczesnej przestępczości w Polsce, Wyd. Akademickie Sedno, Warsaw 2013, ; A. NOWAK, Identyfikacja przyczyn i sprawców oszustw finansowo-księgowych – ujęcie statystyczne, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, no. 61, 2013.

⁷ E. PŁYWACZEWSKI, Pranie brudnych pieniędzy nowym wyzwaniem dla systemu ekonomiczno- finansowego w Polsce, w: Proceder prania brudnych pieniędzy. Studia i materiały, Toruń 1993, p. 17.

⁸ B. HOŁYST, Kryminalistyka, PWN, Warsaw 2000, p. 301

⁹ Ref. I KZP 19/13

money from the state, in which the illegal income was obtained, to countries whose legal systems allow for "laundering" ("tax havens"). This action results in legalization of such money¹⁰.

According to the Polish law, money laundering is a crime described in the Penal Code. However, this is not the only piece of legislation that contains a description of this activity, there are three more legal acts regarding money laundering: the Act of 16 November 2000 on Counteracting Introduction into Financial Circulation of Property Values Originating from Illegal or Undisclosed Sources, as amended; The Act of 29 July 2005 on Trading in Financial Instruments (Art. 172), as amended., The Act of 29 August 1997 on Banking Law (Art. 171), as amended.

Among the legal acts of the European Union referring to money laundering we may find:

- Directive of the European Union and the Council no. 2001/97/EC amending the directive of the European Council no. 91/308/EEC on Prevention of Financial Systems for the Purpose of Money Laundering;

- Directive of the European Parliament and the Council no. 2005/60 / EC on Prevention of the Use of the Financial System for Money Laundering and Terrorist Financing.

An important document in this regard is the United Nations Convention against Transnational Organized Crime, which is in force since 29 September 2003. The essence of the Convention is to strive to increase the level of effectiveness of legal instruments for international cooperation in criminal cases¹¹.

The procedure of money laundering is complex in its nature, requires specific knowledge in the field of broadly defined financial law, economics, banking and tax law and often IT. Most of so-called dirty money is transferred to the specified bank via money transfers. Usually, these are sums that do not meet the conditions of money source inspection, of which a person transferring the money, or more precisely an offender, is aware. Such money after being laundered are invested in legal enterprises, even in the stock market or real estate market.

According to M. Hryniewiecka the crime of money laundering consists of three stages, namely depositing, accumulation and legalization¹². It's hard not to agree with this thesis since in fact the money is deposited first, and then legalized. The second stage indicated by the cited author is the accumulation of the relevant sum of money necessary to the previously planned investments. One of the simplest methods of laundering illegally obtained money is taking out a bank loan that is paid off with such money. Sometimes the perpetrators make multiple transfers between different banks, which results in legalization of illegal funds.

The International Monetary Fund states that countries like the Bahamas, Bahrain, Cayman Islands, Hong Kong, Netherlands Antilles, Panama and Singapore create favorable conditions for money laundering that make the whole procedure significantly easier¹³.

The size of money laundering is virtually impossible to estimate. It is assumed that in Poland up to 10 billion PLN may undergo money laundering per year.¹⁴ It should be also noted that this problem does not concern only Poland, but it is present in other countries as well. The evaluation of the International Monetary Fund estimated that overall costs of money laundering and crimes related with it shapes from 2 to 5 percent of the global GDP. German experts have shared the opinion that their country can be a place where each year over 60-80 billion USD may be laundered. While the scale of the problem in Canada is estimated at 5-15 billion USD a year, in the UK around 15 billion GBP is laundered every year. In each country, the relevant authorities receive information about transactions suspected to be illegal. Number of notifications regarding laundering money received within one year vary dependently on the country, for example in Switzerland there were 1159 such notifications, in Turkey - around 6500, in Ukraine - 778 907 and in the UK - 240 5821¹⁵.

¹⁰ See. B. BIENIEK, *Pranie pieniędzy w prawie międzynarodowym, europejskim oraz polskim*, Wolters Kluwer, Warsaw 2010, p. 24-25

¹¹ B. BIENIEK, *op. cit.*, p. 37.

¹² M. HRYNIEWIECKA, *Pranie brudnych pieniędzy jako przykład przestępstwa gospodarczego (in:) ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny rok LXXVI – zeszyt 4 – 2014*, p. 322

¹³ Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, *Metody prania pieniędzy*, www.abw.gov.pl [on line: 29.09.2015].

¹⁴ R. ZAWŁOCKI, M. KRÓLIKOWSKI, *Kodeks karny. Komentarz*, Wydawnictwo Beck, Warszawa 2011, s. 704.

¹⁵ See.: www.state.gov/j/inl/rls/nrcrpt/2012/database/191294.htm [dostęp: 29.09.2015].

The crime of money laundering undoubtedly undermines the economic foundation of a state¹⁶. However, According to the Global Economic Crime Survey 2011 other crimes in this field like: accounting manipulations, corruption, tax evasion, misappropriation of assets, cybercrime are also equally harmful to the national economy¹⁷. Accounting frauds are constantly gaining on popularity¹⁸. Such offenses are clearly linked to money laundering as well as other prohibited activities.

Apart from the doctrinal issues as well as other system solutions, it should be noted that economic crimes are the ones that are difficult, but not impossible to be proved. Hence, the search for the evidence requires a proper preparation and experience¹⁹.

It is impossible not to mention about the international consolidation in the prosecution of perpetrators of money laundering. M. Mazur in an orderly and synthetic manner introduced sources of international law, which contains provisions relating to the discussed crime²⁰. According to the cited author the Directive 2005/60 /EC of the European Parliament and the Council of 26 October 2005 on Prevention of the Use of the Financial System for Money Laundering and Terrorist Financing²¹ has a significant meaning here. The Directive defines activities which are components of the process of money laundering. The activities must be committed on purpose and are as follows:

„a) conversion or transfer of property with awareness that it comes from criminal activity or from participation in such an activity, the purpose of this activity is to conceal or disguise the illegal origin of the property or to help a person who is involved in such an activity to evade the legal consequences of such an action;

b) concealment or disguise of the true nature of the illegal property, its source, location, disposition, transfer, ownership of or rights to the property with awareness that such property come from criminal activity or from participation in such activity;

c) acquisition, possession or use of property with awareness at the time when it was received that such property come from criminal activity or from participation in such an activity;

d) participation, complicity in the crime, attempts to commit the crime and aiding in committing the crime, abetting, facilitating and counseling the commission of acts described above”²².

Formulated above terms describe the essence of money laundering.

The size of economic crime, regardless of its form or type, are not known. However, the dark number of crimes in this area is certainly significant. This type of crime is characterized by a high degree of complexity, not only in the financial sphere, but mainly in the *modus operandi* of the perpetrators. Doing some financial operations of multiple complex character is surely beyond an average ability. This type of crime requires economic as well as legal knowledge. The perpetrators frequently use existing legal loopholes. On another occasion, they apply other methods, as it happened in the case of extortion of VAT.

Money laundering brings enormous benefits to the offender, what is often emphasized in the source literature²³. A person who deals with money laundering is usually a well-educated person

¹⁶ J. GRZEMSKI, A. KRZEŚ, Analiza pojęcia „przestępstwa godzące w podstawy ekonomiczne państwa” w ustawie z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu (w:) PRZEGLĄD BEZPIECZEŃSTWA WEWNĘTRZNEGO 2/10, p. 150 and following pages.

¹⁷ Badanie przestępczości gospodarczej Polska 2011 Cyberprzestępczość rosnącym zagrożeniem w biznesie <http://www.pwc.pl/> [on line: 29.09.2015].

¹⁸ See: KUTERA M. Oszustwa księgowe w polskiej praktyce gospodarczej, "Problemy Rachunkowości", 2005, no. 3; KUTERA M. Rola audytu finansowego w wykrywaniu przestępstw gospodarczych. Difin, Warsaw 2008; .KUTERA M., SURDYKOWSKA S.T., HOŁDA A. Oszustwa księgowe - teoria i praktyka. Difin, Warsaw 2006

¹⁹ See: Z KUKUŁA, Poszukiwanie dowodów przestępstw gospodarczych, LexisNexis, Warsaw 2014

²⁰ See: M. MAZUR, Penalizacja prania brudnych pieniędzy, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warsaw 2014

²¹ Dz.U.UE.L.2005.309.15 as amended.

²² M. MAZUR, Penalizacja prania brudnych pieniędzy, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warsaw 2014, p. 254

²³ See: J. DUŻY, Korzyść w przestępstwie prania pieniędzy (in:) Prokuratura i Prawo 2010, no. 12; J. SKORUPKA, Pojęcie brudnych pieniędzy prawie karnym, Prokuratura i Prawo 2006, no. 11; O.GÓRNIOK, Z problematyki prawnokarnej prania pieniędzy na tle ustawy z dnia 16 listopada 2000

who received a diploma from a recognized and reputable university. Most frequently such a person is economist or, unfortunately, a lawyer by profession. There are, however, cases in which the perpetrator did not graduate from a university, nor passed the secondary school final examination. Money laundering is a crime that is spread around the world. The money laundered in the presented way comes from a variety of illegal acts which have been previously mentioned. Despite the increasing number of precise legal regulations, the phenomenon still exists and unfortunately is gaining in size. Universalism of money laundering stems from the omnipresence of this criminal practice.

Bibliography:

BIENIEK B. , Pranie pieniędzy w prawie międzynarodowym, europejskim oraz polskim (Eng. Money Laundering in International, European and Polish Law), Wolters Kluwer, Warsaw 2010 ISBN 978-83-264-0213-5.

BUK K. , Pranie brudnych pieniędzy pochodzących z korzyści związanych z popełnieniem czynów zabronionych skierowanych przeciwko obowiązkowi podatkowemu (Eng. Laundering of Money Coming from Profits Derived from Prohibited Activities Regarding Tax Duty), Doradztwo Podatkowe 2006 (Eng. Tax Counselling) , no. 5 ISSN 1427-2008.

DRABIK L., KUBIAK – SOKÓŁ A., SOBOL E., WIŚNIAKOWSKA L, Słownik języka polskiego, Wydawnictwo Naukowe PWN (Eng. The Dictionary of Contemporary Polish Language), Warsaw 2008.

DUŻY J. , Korzyść w przestępstwie prania pieniędzy (Eng. Profits from Money Laundering) (in:) Prokuratura i Prawo 2010 (Eng. Prosecution and Law 2010) , no. 12 ISSN 1233–2577.

GÓRNIOK O. , Z problematyki prawnokarnej prania pieniędzy na tle ustawy z dnia 16 listopada 2000 r. (Eng. On the Criminal Aspect of Money Laundering on the Basis of the Act of 16 November 2000.), Przegląd Sądowy 2000, (Eng. Judicial Review 2000), no. 4, ISSN: 0867-7255.

GRZEMSKI J., KRZEŚ A. , Analiza pojęcia „przestępstwa godzące w podstawy ekonomiczne państwa” w ustawie z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu (Eng. Analysis of the term „Crimes undermining Economic Foundations of the State” in the Act of 24 May 2002 on Internal Security Agency and Intelligence Agency) (in:) Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego 2/10 (Eng. Internal Security Review 2/10) ISSN 2080-1335.

HOŁYST B. , Kryminalistyka (Eng. Criminalistics), PWN, Warsaw 2000, ISBN 83-87558-99-0.

HRYNIEWIECKA M. , Pranie brudnych pieniędzy jako przykład przestępstwa gospodarczego (Eng. Money Laundering as an Example of Economic Crime) (in:) ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny rok LXXVI – zeszyt 4 – 2014 (Eng. Legal, Economic and Sociological Movement – brochure no. 4 – 2014), ISSN 0035-9629.

KRÓLIKOWSKI M. , Kodeks karny. Komentarz, (Eng. Comment to the Penal Code) Warsaw 2011 ISBN 978-83-255-4565-9.

KUKUŁA Z., Poszukiwanie dowodów przestępstw gospodarczych (Eng. Searching for Evidences of Economic Crimes), LexisNexis, Warsaw 2014 ISBN 978-83-278-0221-7.

KUTERA M., Rola audytu finansowego w wykrywaniu przestępstw gospodarczych (Eng. The Role of Financial Audit in Detecting Economic Crimes), Difin, Warsaw 2008 ISBN 978-83-7251-959-7.

KUTERA M. Oszustwa księgowe w polskiej praktyce gospodarczej (Eng. Accounting Frauds in the Polish Economic Practice), "Problemy Rachunkowości" (Eng. Problems in Accounting), 2005, no. 3.

KUTERA M., SURDYKOWSKA S.T., HOŁDA A. Oszustwa księgowe - teoria i praktyka. (Eng. Accounting Frauds – Theory and Practice) Difin, Warsaw 2006 ISBN 83-7251-632-4.

MAZUR M. , Penalizacja prania brudnych pieniędzy (Eng. Penalty in Money Laundering), Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich (Eng. Office of the Ombudsman) , Warsaw 2014

MORDWA S., Struktura i typologia przestrzenna przestępczości w Polsce przykład wykorzystania walidacji liczby skupień w metodzie k-średnich (Eng. Structure and Typology of Crimes in Poland –

r., Przegląd Sądowy 2000, no. 4; K. BUK, Pranie brudnych pieniędzy pochodzących z korzyści związanych z popełnieniem czynów zabronionych skierowanych przeciwko obowiązkowi podatkowemu, Doradztwo Podatkowe 2006, no. 5; R. ZABŁOCKI, Obowiązek identyfikacji prania brudnych pieniędzy na tle odpowiedzialności karnej. Cz. I, Monitor Prawniczy 2004, no. 8; J.W. WÓJCIK, Pranie pieniędzy. Kryminologiczna i kryminalistyczna ocena transakcji podejrzanych, Warsaw 2002,

the Example of Application of Validation of Number of Clusters in the k-means Method) (in:) Acta Universitatis Lodziensis Folia Geographica Socio-oeconomica 12, 2012.

NOWAK A. , Identyfikacja przyczyn i sprawców oszustw finansowo-księgowych – ujęcie statystyczne (Eng. Identification of Causes and Perpetuators of Financial and Accounting Frauds – Statistical Approach), „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego” (Eng. Academic Publication of the University of Szczecin), no. 61, 2013. ISSN 2083-4373.

PŁYWACZEWSKI E., Pranie brudnych pieniędzy nowym wyzwaniem dla systemu ekonomiczno - finansowego w Polsce (Eng. Money Laundering as a New Challenge for The Polish Economic and Financial System), (in:) Proceder prania brudnych pieniędzy. Studia i materiały (Eng. Money Laundering. Studies and Materials), Toruń 1993.

SKORUPKA J. , Pojęcie brudnych pieniędzy prawie karnym (Eng. The Term of Dirty Money in Criminal Law), Prokuratura i Prawo 2006 (Eng. Prosecution and Law), no 11 ISSN 1233–2577.

WILK L., Przepępczość gospodarcza – pojęcie, przyczyny, sprawcy (Eng. Economic Crime – Concept, Causes and Perpetuators) (in:) Edukacja Prawnicza no. 10/ 2012, ISSN 1231-0336.

WOJTASZEK M. , Pranie pieniędzy (Eng. Money Laundering), Oficyna Naukowa, Warsaw 2002; ISBN 83-88164-36-8 W. Jasiński, Przeciw szarej strefie (Eng. Against the Informal Sector of Economy) , Warsaw 2007 ISBN 83-88840-07-X.

WOŹNIAKOWSKA-FAJST D. et al., Społeczno-polityczne konteksty współczesnej przestępczości w Polsce (Eng. Social and Political Contexts of Modern Crime in Poland), Academic publishing house “Sedno”, Warsaw 2013, ISBN 978-83-63354-46-6.

WÓJCIK J.W. , Pranie pieniędzy. Kryminologiczna i kryminalistyczna ocena transakcji podejrzanych (Eng. Money Laundering. Criminological and Criminalistic Evaluation of Suspicious Transactions), Warsaw 2002, ISBN 83-88904-08-6.

ZABŁOCKI R. , Obowiązek identyfikacji prania brudnych pieniędzy na tle odpowiedzialności karnej. Cz. I (Eng. The Obligation of Identification of Money Laundering and Criminal Liability Part. 1), Monitor Prawniczy 2004, no. 8.

R. ZAWŁOCKI, M. KRÓLIKOWSKI, Kodeks karny. Komentarz (Eng. Comment to the Penal Code), Beck, Warsaw 2011 ISBN: 978-83-255-4565-9.

List of Legal Acts:

Dz.U.U.E.L.2005.309.15 as amended.

Dz.U. 1997, No. 88, item. 553 as amended.

Other sources:

Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Metody prania pieniędzy, www.abw.gov.pl [on line: 29.09.2015]. (Eng. *Internal Security Agency, Methods of Money Laundering*).

Badanie przestępczości gospodarczej Polska 2011 Cyberprzestępczość rosnącym zagrożeniem w biznesie <http://www.pwc.pl/>[dostęp: 29.09.2015]. (Eng. *Study on Economic Crime in Poland 2011. Cybercrime as a Growing Threat for Business*).

www.state.gov/j/inl/rls/nrcrpt/2012/database/191294.htm [on line: 29.09.2015].

www.policja.gov.pl [on line 28.09. 2015].

Sygn. akt I KZP 19/13 (Ref. I KZP 19/13).

Contact information:

Elżbieta Żywucka – Kozłowska, PhD, assoc. Prof.

malerude@poczta.onet.pl

University of Warmia and Mazury in Olsztyn, Faculty of Substantive Criminal Law

Warszawska Street 98

10 – 702 Olsztyn

Poland

ZAMYSLENIE SA NAD REDUKCIOU TAXATÍVNEHO VÝPOČTU MAJETKOVÝCH A HOSPODÁRSKÝCH TRESTNÝCH ČINOV V NÁVRHU ZÁKONA O TRESTNEJ ZODPOVEDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSÔB

Iveta Fedorovičová

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Abstract: According to the topic of the section the author examines the possible reasons of reducing the enumeration of crimes in the original proposal of the Act in order to stimulate discussion in the professional public to this serious problem

Abstrakt: V kontexte témy sekcie Fenomén ekonomickej kriminality a právnych nástrojov na jej eliminovanie sa autorka zamýšľa nad možnými príčinami, ktoré viedli tvorcov predmetného zákona k zníženiu počtu taxatívneho vymedzenia trestných činov v pôvodnom návrhu zákona s cieľom vyvolať v odbornej verejnosti diskusiu k tejto - tak závažnej problematike.

Key words: criminal liability of legal entities, enumeration, crimes

Kľúčové slová: trestná zodpovednosť právnických osôb, taxatívny výpočet, trestný čin

1 ÚVOD

Blíži sa rok 2016, uplynie teda 27 rokov od nežnej revolúcie (1989) a 10 rokov od účinnosti rekonštruovaných kódexov v oblasti trestného práva. Ide o pomerne dlhý časový interval, v rámci ktorého sa úloha trestného práva podstatným spôsobom zmenila.

V období, kedy naša ekonomika fungovala na princípe plánovite a direktívne riadeného hospodárstva, čiže za socializmu, bola integrácia trestného práva do riadenia ekonomiky značne vysoká a neraz sa ňou pragmaticky suplovalo nefunkčné ekonomické riadenie nástrojov, čo spätne viedlo k neúmernému sprísňovaniu trestnej represie. Pomerne často dochádzalo k trestným postihom aj u jednoduchých prípadov porušenia finančnej či platovej disciplíny, pravidiel hospodárenia, nedodržiavania rôznych administratívnych obmedzení, proporcií a limitov. Ekonomická samostatnosť a podnikateľská aktivita jednotlivých ekonomických subjektov boli popierané a reálne inflačné tlaky nerešpektované.

2 NÁRAST EKONOMICKEJ KRIMINALITY

Pokiaľ ide o jednotlivé skutkové podstaty trestných činov v ekonomickej oblasti, možno konštatovať, že tieto boli pod vplyvom danej doby konštruované, interpretované a aplikované v podstate tak, aby poskytovali bezvýhradnú ochranu princípom socialistického ekonomického systému, čo pochopiteľne viedlo k preceňovaniu významu trestného práva pri ochrane ekonomiky. Vzhľadom na skutočnosť, že inštitút socialistického spoločenského vlastníctva výrobných prostriedkov bol de facto považovaný za základ vtedajšieho ekonomického systému, bolo absolútne zřejmé, že i v samostatnom trestnom práve sa majetku v socialistickom vlastníctve poskytovala zvýšená ochrana (staršia generácia si v tejto chvíli s úsmevom zaspomína na ust. § 132 Trestného zákona).

Pre mladšiu generáciu snáď bude užitočné v danom historickom kontexte si zapamätať, že tento inštitút bol zrušený a všetky formy vlastníctva zrovnoprávnené až po nežnej revolúcii, a to ústavným zákonom č. 100/1990 Zb., pričom následne, s účinnosťou od 1.7.1990 novelou Trestného zákona č. 175/1990 Zb. bol z vtedajšej 2. hlavy osobitnej časti tohto zákona vypustený celý 3. oddiel, ktorý prostredníctvom v ňom uvedených skutkových podstát trestných činov poskytoval ochranu práve majetku v socialistickom vlastníctve.

V daných súvislostiach je potrebné si uvedomiť, že nové spoločensko – ekonomické (prechod z centrálne riadeného hospodárstva na trhovú ekonomiku) a politické podmienky (zmena

politického systému i zahranično – politickej orientácie našej krajiny) vytvorili v podstate pomerne široký priestor pre vznik a uplatnenie doposiaľ neznámych, t.j. nových foriem i spôsobov páchania trestnej činnosti (napr. pranie špinavých peňazí, obchod s drogami, ženami, nové formy vydierania, hospodárskej kriminality a pod.), čo sa následne prejavilo nielen vo verejnom a hospodárskom živote spoločnosti, ale aj v samotnom obchodnom styku. Štatistické údaje Ministerstva spravodlivosti z týchto čias jasne dokumentujú nebývalý nárast hospodárskych a majetkových trestných činov. Štruktúra ekonomickej kriminality sa tak postupom času zákonite menila, samozrejme v závislosti, resp. odvíjajúc sa od množstva faktorov – transformačný proces, privatizácia, rozvoj podnikania, uplatňovanie voľnej tvorby cien, oslabenie funkčnosti kontrolného systému, prechod kompetencií a vytvárania novej sústavy orgánov štátnej správy a územnej samosprávy obcí, prudký nárast nezamestnanosti, sociálna polarizácia spoločnosti, amnestia, otvorenie hraníc, nelegálna migrácia obyvateľstva, prienik organizovaného zločinu z cudziny a mnoho ďalších – na čo nevyhnutne muselo reagovať i samotné trestné právo hmotné. Prispôsobujúc sa novým spoločensko – ekonomickým podmienkam reagovalo na daný stav mnohými novelami Trestného zákona, ktoré akoby sprevádzali celý, viac ako 15 ročný rekodifikačný proces až do r. 2005, kedy boli na Slovensku prijaté nové trestné kódexy.¹ V priebehu transformácie ekonomických vzťahov bolo tak do Trestného zákona doplnených mnoho nových skutkových podstát trestných činov, tvorbu ktorých, ako som už naznačila vyššie, vyvolali predovšetkým nové formy a spôsoby páchania trestných činov v ekonomickej sfére.

Rada by som zároveň upozornila na skutočnosť, že páchatelia týchto trestných činov dodnes využívajú na páchanie trestných činov najmä nedostatky a medzery v legislatíve, v kontrole, v ekonomickom systéme organizácií, a to nielen v obchodnom, ale aj v inom hospodárskom styku, pričom pomerne častým prostriedkom páchania týchto trestných činov sa v mnohých prípadoch stáva aj korupcia, ktorá bohužiaľ – nie vždy je postihovaná v justičnej praxi v súbehu s hospodárskymi alebo majetkovými trestnými činmi, čo je na škodu vecí.

V súčasnom období totižto korupcia ako prostriedok páchania rôznorodnej organizovanej trestnej činnosti – často presahujúcej hranice Slovenskej republiky (internacionalizácia organizovanej hospodárskej a majetkovej kriminality) práve v ekonomickej sfére predstavuje vážnu hrozbu, pretože nielen rozsah, ale aj zložitnosť dokazovania takejto trestnej činnosti jednoznačne spôsobuje orgánom činným v trestnom konaní a súdom značné problémy. A či chceme alebo nie, stávame sa svedkami toho, že rôzne zločinecké organizované skupiny s obrovskými ilegálnymi ziskami vstupujú nielen do politického, hospodárskeho ale aj spoločenského života a prostredníctvom korupcie pri presadzovaní svojich záujmov si postupne upevňujú vplyv rovnako tak na mocenský ako aj na právny aparát.

3 TRESTNÁ ZODPOVEDNOSŤ PRÁVNICKÝCH OSÔB

Zároveň nemožno poprieť skutočnosť, že samotná spoločenská realita ako i dôsledky ekonomického rozvoja priniesli zo sebou o.i. aj nový druh kriminality, páchaný (predovšetkým v oblasti korupcie, ekonomiky², životného prostredia, ale i ochrany života a zdravia a pod.) právnickými osobami. Preto aj na Slovensku, najmä v poslednom desaťročí rezonuje riešenie otázky zavedenia trestnej zodpovednosti právnických osôb a súbežne s ňou i problému postihovania právnických osôb v rámci trestného konania prelomením starorímskej zásady *societas delinquere non potest*, z ktorej je v našich podmienkach odvodená dodnes zaužívaná zásada individuálnej trestnej zodpovednosti.

Pre ilustráciu možno pripomenúť, že trestná zodpovednosť právnických osôb je v jednotlivých systémoch práva riešená odlišne. Priama trestná zodpovednosť je príznačná pre anglosaský systém práva, ale aj niektoré členské štáty EU (napr. Francúzsko, Holandsko, Portugalsko); v kontinentálnom systéme práva sa okrem modelu priamej, uplatňuje aj model nepriamej trestnej zodpovednosti právnických osôb; ďalšou z možností je postihovanie protiprávnej činnosti týchto osôb mimo trestného konania, normami administratívneho práva (ako je tomu napr. v Nemecku). V neposlednej rade je tu však vždy aj možnosť nezavádzať trestnú zodpovednosť právnických osôb vôbec.

¹ K fenomenológii kriminality v r. 1989 – 2006 bližšie pozri Dianiška, G. a kol: *Kriminológia*, str. 41 – 57.

² K náčrtu rozdelenia trestných činov spadajúcich pod pojem ekonomická kriminalita, pozri o.i. napr. Strémy, T.: *Majetková a ekonomická kriminalita*, str. 27 – 30.

Pre laickú aj odbornú verejnosť je pomerne zaujímavé sledovať, ako sme problém zavádzania trestnej zodpovednosti právnických osôb – najmä v súvislosti s ekonomickou kriminalitou – riešili u nás, na Slovensku. Jedným z prvých riešení – a to i napriek dlhodobej stratégii nášho trestného práva v smere dôsledného uplatňovania zásad dekriminalizácie a depenalizácie (čo by som nepochybne chcela zvýrazniť) – bola snaha zaviesť priamu trestnú zodpovednosť právnických osôb už v r. 2004, a to v novo pripravovanom rekodifikovanom Trestnom zákone (účinný od 1.1.2006). Pre množstvo obáv zo zavedenia tohto, možno povedať pomerne „tvrdého“ a v našich podmienkach i netradičného inštitútu do trestného práva nielen zo strany pracovníkov trestnoprávnej teórie, ale aj samotnej aplikačnej praxe bola napokon časť návrhu Trestného zákona týkajúca sa tejto problematiky v rámci legislatívneho procesu vypustená.

I napriek tomu mi nedá nekonštatovať, že rekodifikovaný Trestný zákon sa namiesto dekriminalizácie a depenalizácie „pobral“ cestou kriminalizácie. Do Trestného zákona bolo včlenených takmer 100 nových trestných činov, pričom u mnohých skutkových podstát trestných činov v jeho osobitnej časti zostávajúcích, sa hranice trestu odňatia slobody sprísnil.

Vráťme sa však k trestnej zodpovednosti právnických osôb. Je zrejmé, že ak sa naša republika zaviazala vo vzťahu k právnickým osobám v zmysle svojich medzinárodných záväzkov k uznávaniu a výkonu cudzích rozhodnutí trestnoprávnej povahy – zavedenie trestnej zodpovednosti týchto subjektov aj v našich špecificky slovenských podmienkach sa v podstate stalo nevyhnutnosťou. Na tomto mieste treba zvýrazniť, že pre nejednotnosť názorov kompetentných orgánov na strane jednej a podnikateľských subjektov na strane druhej – výber konkrétneho modelu trestnej zodpovednosti právnických osôb zostával aj počas nasledujúcich rokov po rekodifikácii trestných kódexov viac – menej nedoriešený.

Až novelou Trestného zákona č. 224/2010 Z.z. bola (s účinnosťou od 1.9.2010) zavedená v Slovenskej republike trestná zodpovednosť právnických osôb cestou modelu tzv. nepriamej trestnej zodpovednosti, t.j. modelu, pri ktorom ešte nedochádza k prelomeniu zásady individuálnej trestnej zodpovednosti. Samozrejme, že toto „hybridné“ riešenie bolo z viacerých dôvodov (povaha ochranných opatrení a ich ukladanie v aplikačnej praxi; procesné postavenie právnickej osoby ako zúčastnenej osoby v trestnom konaní a ďalšie) kritizované nielen na národnej, ale i medzinárodnej úrovni. A tak sa teda opätovne vraciame k tomu modelu, ktorý sa nám de facto nepodarilo presadiť už v rámci pripravovaného rekodifikovaného Trestného zákona, t.j. k modelu iste efektívnejšiemu – pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb, a to formou osobitného zákona.

Približne pred dvoma rokmi (2013) podľa pôvodne pripravovanej právnej úpravy v návrhu zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb (*lex specialis*) mali byť právnické osoby zodpovedné za všetky trestné činy upravené v osobitnej časti Trestného zákona, čo malo podľa tvorcov tohto návrhu umožniť efektívne stíhanie i sankcionovanie právnických osôb, tentoraz už prostredníctvom trestov.³

V rámci vývoja legislatívneho procesu však oproti pôvodnému návrhu, kedy právnické osoby mali zodpovedať za všetky trestné činy⁴ sa uskutočnili zmeny, v zmysle ktorých taxatívny výpočet trestných činov, ktorých sa môže dopustiť právnická osoba bol zredukovaný na 107.

4 QUO VADIS TRESTNÁ ZODPOVEDNOSŤ PRÁVNIKÝCH OSÔB?

Je takmer polovica augusta 2015. Spokojne študujem jednotlivé kapitoly ďalšieho výstupu projektu APVV 0602 – 11, teda v poradí už druhú vedeckú monografiu⁵ spracovanú kolektívom autorov z našej katedry s názvom „Trestná zodpovednosť právnických osôb“ (Vybrané aspekty

³ K tomu pozri: Borec, T.: Trestná politika štátu a zodpovednosť právnických osôb. In. Trestná politika štátu a zodpovednosť právnických osôb. Sekcia trestného práva. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie „Bratislavské právnické fórum 2013“, organizovanej Univerzitou Komenského v Bratislave, Právnickou fakultou v dňoch 10. – 11.10.2013. str. 31

⁴ Kvôli predstavivosti uvádzam, že súčasný Trestný zákon (zák. č. 300/2005 Z.z. v znení neskorších právnych predpisov) obsahuje spolu 239 trestných činov, systémovo usporiadaných do dvanástich hláv jeho osobitnej časti.

⁵ Prvým výstupom, ktorý odporúčam k preštudovaniu je vedecká monografia: Yvetta Turayová, Lýdia Tobiášová a kol.: Trestná zodpovednosť právnických osôb. (Medzinárodné a európske aspekty, právo – teoretické východiská). Bratislava. Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta. 2014

trestnej zodpovednosti právnických osôb v SR), v snahe čo najskôr vypracovať recenzný posudok, aby predmetná práca bola v termíne odovzdaná vydavateľovi na publikovanie.

Podotýkam, že autori pri jej spracovaní vychádzali z posledného návrhu zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb, netušiac, že koncom mesiaca dôjde v pripravovanom návrhu lex specialis k ďalším zásadným zmenám.

A to bol práve ten moment, ktorý ma na jednej strane značne pobúrila (čo pochopiteľne nekladím za vinu svojim kolegom), na strane druhej však do istej miery motivoval aj k napísaniu tohto krátkého historického exkurzu, resp. zamyslenia sa nad tým, čo sa vlastne udialo. Jednoducho povedané, priatelia, sme na Slovensku.

Problémom zavedenia trestnej zodpovednosti právnických osôb sa zaoberáme už viac ako desať rokov. Z určitého aspektu mi to pripomína „ťahanci sa“ rekodifikačný proces, ktorého výsledkom (ako som už naznačila vyššie) nebolo dosiahnutie tých cieľov, ktoré si tvorcovia zákonov zadali, o čom svedčí aj nespočetné množstvo noviel sprevádzajúcich oba trestné kódexy až do dnešných čias. I keď vzhľadom na pomerne značnú kriminalizáciu po roku 2005 som sa nikdy neprikláňala k zástancom zavedenia trestnej zodpovednosti právnických osôb, som presvedčená o tom, že ak sme už k riešeniu tejto problematiky boli „nútení“ aj v Slovenskej republike pristúpiť, nemali by sme podnikateľským subjektom nad únosnú mieru vychádzať v ústrety.

Isteže, ak sa zamyslíme v širších súvislostiach, v kontexte ekonomika – politika – právo, priznávam, že nejde o jednoduchý proces a musíme akceptovať odôvodnené požiadavky aj tých subjektov, ktorých sa má zákon bezprostredne dotýkať, a bez ktorých (povedzme si na rovinu) by náš štát zrejme nemohol fungovať tak, ako funguje.

Riešenie trestnej zodpovednosti právnických osôb je teda v súvislosti so silným tlakom podnikateľských subjektov stále „živé“ a v paragrafovo spracovanom návrhu zákona v procese neustálych zmien. Som si však istá, že ak zákonodarca skutočne zredukuje počet trestných činov v „špecifických oblastiach“ z pôvodne navrhovaných 107 na 49 (t.j. viac ako o polovicu), vzápätí sa vynorí nielen v laickej, ale i odbornej verejnosti otázka o zmysle tohto zákona vôbec a nepochybne aj o jeho formálnosti.

Keď si v historickom priereze vývoja nášho štátu a spoločnosti podrobne preštudujeme jednotlivé štatistické ukazovatele majtkovej a hospodárskej kriminality, dopracujeme sa k záveru, že tieto trestné činy spoločne tvoria najväčší podiel na celkovom objeme kriminality (samozrejme s menšími či väčšími výkyvmi, odrážajúc konkrétnu etapu vývoja nášho štátu a spoločnosti). Z uvedeného jednoznačne plynie záver o potrebe riešenia tohto stavu nielen cestou spolupráce kriminológie a kriminalistiky v oblastiach cieleného prognózovania a prevencie, ale najmä prostredníctvom kriminologických výskumov, výsledky ktorých by mali byť podnetné práve pre legislatívnu činnosť.

5 ZÁVER

A tak sa fakticky dostávam aj k téme našej sekcie „Fenomén ekonomickej kriminality a právne nástroje na jej eliminovanie.“ Jedným z takýchto nástrojov bol pred poslednou navrhovanou zmenou podľa môjho názoru aj pripravovaný zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb, pretože práve k tomuto účelu mal smerovať.⁶ Keď sa však pozrieme na značne zredukovaný taxatívny výpočet jednotlivých trestných činov práve po „augustovej zmene“, zistíme, že objem trestných činov uvádzaných navrhovateľom sa dotkol práve IV. a V. hlavy osobitnej časti Trestného zákona, t.j. práve majtkových trestných činov (z ktorých bolo spolu vypustených 25 skutkových podstát trestných činov a trestných činov hospodárskych, z ktorých bolo vypustených spolu 19 skutkových podstát trestných činov. Jednoduchá matematika nám hovorí, že z celkového počtu 107 trestných činov vzťahujúcich sa na právnické osoby bolo popri v zákone zostávajúcich 49-ich, okrem 14-ich skutkových podstát vypustených z iných hláv osobitnej časti Trestného zákona až 44 skutkových podstát trestných činov vypustených práve z nosných hláv osobitnej časti Trestného zákona, z ktorých mnohé mohli podľa mojej mienky dopomôcť v našej krajine aspoň k čiastočnej eliminácii ekonomickej kriminality.

⁶ Slovanami prof. Matherna: „Nie – tam kde ide o úmyselné, cieľavedomé, agresívne, prospechárske, organizované porušovanie zákonov... treba použiť tvrdosť zákona.“ Hoci tieto slová boli vyslovené v r. 1999 na konferencii k rekodifikácii trestného práva – jej základným zásadám a cieľom, myslím, že majú platnosť dodnes.

Kúsme si preto spoločne položiť otázku, čo asi mohlo navrhovateľov pripraveného zákona viesť k takejto podstatnej a závažnej zmene:

- zložitosť objasňovania, vyšetrovania i samotného súdneho dokazovania tejto trestnej činnosti;
- odborná nepripravenosť orgánov činných v trestnom konaní a súdov;
- nízka objasnenosť týchto trestných činov už v súčasnosti;
- lobing politických strán a „silných“ podnikateľských subjektov
- žeby sme sa namiesto kriminalizácie predsa len začali poberať cestou dekriminalizácie? I keď práve pri trestnej zodpovednosti právnických osôb by som v odôvodnených prípadoch osobne skôr volila tvrdosť zákona.

Použitá literatúra:

DIANIŠKA, G.: Kriminológia. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009. ISBN 978-80-7380-198-4.

STRÉMY, T.: Majetková a ekonomická kriminalita. Trnava: TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS. 2010. ISBN 978-80-8082-413-6.

Trestná politika štátu a zodpovednosť právnických osôb. Sekcia trestného práva. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie „Bratislavské právnické fórum 2013“. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta. 2013. ISBN 978-80-7160-359-7.

TURRAYOVÁ, Y.; TOBIÁŠOVÁ, L. a kol.: Trestná zodpovednosť právnických osôb. (Medzinárodné a európske aspekty, právo – teoretické východiská). Bratislava. Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta. 2014. ISBN 978-80-7160-383-2.

NOVÉ JEVY V HOSPODÁŘSKÉ KRIMINALITE. Editor Alexandr Nett. Sborník z mezinárodní konference konané na Právnické fakulte v Brne v únoru 2005. Brno: Masarykova univerzita v Brne. 2005. ISBN 80-210-3831-4.

BOREC, T.: Trestná politika štátu a zodpovednosť právnických osôb. In. Trestná politika štátu a zodpovednosť právnických osôb. Sekcia trestného práva. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie „Bratislavské právnické fórum 2013“. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta. 2013. ISBN 978-80-7160-359-7.

Rekodifikácia trestného práva – jej základné zásady a ciele. Zborník z konferencie, ktorá sa konala pod záštitou ministra spravodlivosti SR. Trenčianske Teplice 22. – 24. September 1999. Leopoldov: Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky. 1999.

Kontaktné údaje:

doc. JUDr. Ivetta Fedorovičová, CSc.
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Šafárikovo nám. č. 6
810 00 Bratislava
Slovenská republika

FENOMÉN EKONOMICKÉ KRIMINALITY V 21. STOLETÍ A JEJÍ PŘÍČINY¹

Marek Fryšták

Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně

Abstract: In the article author deeper consider about the specifics of the economic criminality and its reasons. He outlines how the influence of social enviroment, legal frame, public morals and a societys values affected and affects economic criminality in the Czech republic after 1989 and especially today.

Abstrakt: V uvedeném příspěvku se autor snaží hlouběji zamyslet nad specifiky ekonomické kriminality a jejími příčinami. Nastiňuje v jeho rámci, jak vliv společenského prostředí, právního rámce a morálky a hodnot společnosti ovlivnil a ovlivňuje ekonomickou kriminalitu v České republice po roce 1989 a zejména v současnosti.

Key words: economic criminality, the Czech republic, social enviroment, legal frame, public morals, societys values

Klíčové slova: ekonomická kriminalita, Česká republika, společenské prostředí, právní rámec, morálka, hodnoty společnosti

ÚVOD

Přestože podíl hospodářské kriminality na celkové kriminalitě není tak vysoký, její společenská škodlivost je více než evidentní. Případy ekonomické kriminality působí destruktivně na společenské vědomí a to jak přímým poškozováním občanů (např. v 90. letech minulého století vkladatelů zkrachovalých bank, kampeliček či investičních fondů), tak jejich obtížným odhalováním a dokazováním. Negativně působí i skutečnost, že se v rámci ní setkáváme s novým typem pachatelů, často kvalifikovaných odborníků, často prvopachatelů.² Jsou to řádní občané, úspěšní v zaměstnání či podnikatelské činnosti, mající plnou důvěru svého okolí. Velmi často mají důvěru svého zaměstnavatele, u kterého působí v rozhodovací pozici. Jejich motivací je primárně snaha o osobní obohacení, pocit, že si to můžou s ohledem na své postavení a důvěru okolí dovolit, ale samozřejmě i chamtivost. To vše se odrazí v tom, že když je proti nim zahájeno trestní stíhání, tak se jejich okolí diví, protože by to do nich „nikdo neřekl“.³

Je pravdou, že podíl hospodářské kriminality na celkové kriminalitě není sice vysoký a dlouhodobě kolísá okolo cca 10% na celkové zjištěné kriminalitě, tak z hlediska způsobené škody tento poměr již tak zanedbatelný není. Je zákonitě, že škoda způsobená v rámci ekonomické kriminality představuje dlouhodobě okolo cca 60-70% škody na celkové zjištěné kriminalitě.⁴

¹ Uvedený příspěvek byl zpracován v rámci řešení projektu specifického výzkumu na téma „Možnosti adjustace trestního řízení specifické kriminalitě (MUNI/A/1264/2014)“.

² Blíže In. Výzkum ekonomické kriminality realizovaný Institutem pro kriminologii a sociální prevenci v rámci výzkumného záměru „Závažné formy trestné činnosti představující významná sociální a bezpečnostní rizika pro stát, možnosti jejich kontroly a prevence“ v letech 2002-2003. Praha. 2004. Blíže In <http://www.ok.cz/iksp/docs/308.pdf>. [online]. [cit. 04-09-2015].

³ V Česku a Německu na podvodníky nejčastěji „donáší“ kolegové. In Marwick. Časopis pro klienty a příznivce KPMG Česká republika. září/říjen 2015. s 5.

⁴ Pro bližší srovnání doporučuji např. statistiky Policie České republiky dostupné na <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>. [online]. [cit. 04-09-2015].

Při práci s těmito statistickými údaji je třeba upozornit na skutečnost, že o skutečném rozsahu hospodářské kriminality bez ohledu na to, co pod ni podřazujeme, lze jen spekulovat. Důvodem je

Ekonomická kriminalita v posledních letech dosáhla takových rozměrů, že destabilizuje nejen právní vědomí občanů, ale i celé národní hospodářství. Nese v sobě společenský náboj související s ideou fungování společenské spravedlnosti při získávání majetku a ekonomického, a tím i společenského, vlivu.

Pokud se podíváme na realitu, tak bohužel jsou v rámci konkurenčního boje vytěsňovány z trhu ty poctivé subjekty, které nejsou schopny a ani ochotny, vyrovnat se konkurenci profitující z ekonomické kriminality a nejsou ochotny jednat na hraně zákona. Ti, kteří po odstranění těchto subjektů potom monopolně ovládnou pozice na trhu, mohou zprostředkovaně ovlivňovat přidělování veřejných dotací, výši daní, půjček atd. Tak mohou být mnohdy i úspěšní v politickém životě nebo alespoň v jeho ovlivňování. Vždyť ne nadarmo se v souvislosti s ekonomickou kriminalitou hovoří o organizovaném zločinu a jeho prorůstání do státní správy. Jejím následky mají neoddiskutovatelný vliv na oslabení důvěry společnosti ve schopnost fungování tržního hospodářství a následně i politického systému, se kterým je svázán. Ekonomická kriminalita se v současnosti stala fenoménem, jehož síla narůstá a který není radno podceňovat. Zákonitě jde pak o téma, které je po roce 1989 zcela oprávněně považováno za jedno z nejčastěji zpracovávaných témat.

I.

Ekonomická kriminalita je jev mnohotvárný a neustále se měnící. Způsoby a formy jejího páčání jsou značně variabilní a velmi pružně se přizpůsobují okolnímu prostředí. Vždy platilo a platí, že ekonomická kriminalita a její pachatelé se rychle adaptují na změny ekonomických a společenských podmínek a celkové klima ve společnosti. Stačí se jen pro srovnání podívat na ekonomickou kriminalitu v České republice pro roce 1989 a v současnosti. Nové struktury ekonomických vztahů přinesly také nové formy trestné činnosti v oblasti ekonomiky. Objevily se formy již sice známé ze společností s tržní ekonomikou, ale v socialistické plánované a státem kontrolované ekonomice dříve neexistující, ale také formy do určité míry specifické a charakteristické pro období přechodu od plánované ekonomiky, postavené na státním vlastnictví, k ekonomice tržní, postavené na vlastnictví soukromém.⁵ Pro období po roce 1989 jsou typické nejčastěji tzv. fakturační podvody v podobě podvodných odběrů zboží bez toho, aniž by bylo toto zapláceno nebo trestná činnost související s čerpáním úvěrových prostředků a jejich následným nesplácením. Zde je nutno připomenout, že použití úvěrových prostředků bez souhlasu věřitele nebo jiné oprávněné osoby na jiný než určený účel, nebylo v té době trestným činem. Zcela paradoxně, pokud např. dlužník použil úvěrové prostředky částečně nebo v plné výši pro svoji osobní potřebu a tento úvěr řádně splácel, nebylo možno jeho jednání posuzovat jako trestný čin podvodu.

Koncem minulého století a na jeho přelomu se setkávám s masivním nárůstem používání bezhotovostních platebních prostředků. Klesá cena výpočetní techniky a Internet je bez jakýchkoliv větších problémů dostupný nejširší veřejnosti. Roste taktéž gramotnost společnosti při práci s ním a s výpočetní technikou. Rapidní až překotný rozvoj informačních technologií vytvořil ideální podmínky pro růst a rozvoj nových forem ekonomické kriminality. Rozmáhá se nám praní špinavých peněz a používání padělaných či pozměněných platebních karet a dalších bezhotovostních instrumentů, jako jsou např. šeky. Počítačová kriminalita už není představována pouze notoricky známým a klasickým porušováním autorských práv v podobě používání nelegálního softwaru či stahování hudby a filmů. Prostředky výpočetní techniky naopak slouží jako nástroj k páčání další trestné činnosti. Jejich prostřednictvím opakovaně dochází k napadání internetového bankovníctví jednotlivých bank a

její vysoká latence. Lze těžko odhadnout, jak vysoká. Provádění jakýchkoliv výzkumů v této oblasti je výrazně limitováno zejména pochopitelnou absencí zájmu dotčených osob z hospodářské oblasti na odhalování latentní kriminality.

⁵ Blíže In. Výzkum ekonomické kriminality realizovaný Institutem pro kriminologii a sociální prevenci v rámci výzkumného záměru „Závažné formy trestné činnosti představující významná sociální a bezpečnostní rizika pro stát, možnosti jejich kontroly a prevence“ v letech 2002-2003. Praha. 2004. Blíže In <http://www.ok.cz/iksp/docs/308.pdf>. [online]. [cit. 04-09-2015].

setkáváme se s tzv. phishingem či pharmingem. Mladiství pomocí výpočetní techniky velmi hravě vyrábějí padělanou českou měnu a organizovaný zločin pomocí nich v rámci bezhotovostních převodů pere špinavé peníze.

Je tedy zřejmé, že podat úplný výčet způsobů a forem páchání ekonomické kriminality, je prakticky nemožné a ani to není cílem tohoto příspěvku.

II.

Pokud chceme účinně a efektivně bojovat s ekonomickou kriminalitou, měli bychom vědět, co je její příčinnou. Teprve tehdy, až máme poznatky o příčinách ekonomické kriminality, můžeme vytvářet efektivní preventivní opatření. S tím souvisí i diskuze a úvahy o tom, jak ekonomickou kriminalitu účinně potírat a jak na tuto reagovat. Hledají se různé nástroje boje s ní a to jak v rovině trestní, tak i mimotrestní.

Jak zde již ale zaznělo, ekonomická kriminalita je jev velmi variabilní a přizpůsobivý. Dokáže pružně reagovat na společenské a ekonomické změny. Tudíž kromě přetrvávajících a dlouhodobě působících příčin a faktorů se v důsledku této její schopnosti objevují příčiny a faktory nové. Právě z uvedeného důvodu je velmi obtížné určitým taxativním výčtem prezentovat všechny její příčiny. Navíc žádná z nich zpravidla neexistuje ve své čisté a vyhraněné podobě a tyto se mnohdy do sebe různě prolínají. Pokud se budeme zamýšlet nad jejich obsahovou náplní a jejich rozбором, tak toto vždy bude v určitém směru ovlivněno osobou autora a jeho přístupem ke zpracování. Zmiňuji to proto, že já při něm budu vycházet nejen z obecně známých skutečností, ale zejména ze svých vlastních teoretických a praktických znalostí dané problematiky. Mezi základní příčiny ekonomické kriminality lze tak zejména zahrnout:

- **vliv společenského prostředí**

Ve vztahu k vlivu společenského prostředí na ekonomickou kriminalitu bych poukázal na to, jak ji toto ovlivňovalo po roce 1989 a jak je tomu v současnosti.

Do roku 1989 byl monopolním vlastníkem téměř veškerého majetku stát. Po roce 1989 v historicky velmi krátké době dochází k absolutní změně struktury vlastnických vztahů. Proběhla privatizace státního majetku a restituce, kdy stát vracel zpět půdním vlastníkům nebo jejich dědicům majetek znárodněný nebo násilně konfiskovaný po roce 1948. Uvedené změny způsobily v této společnosti doposud téměř neznámý jev. Začala se objevovat naprosto znatelná sociální nerovnost a uvedené nůžky se nejen z uvedeného důvodu začaly čím dál tím více rozevírat.

Na jedné straně stáli ti, kteří získali majetek v rámci privatizace nebo restituce a to ne vždy způsobem, který byl v souladu se zákonem. Byla to doba, kdy banky poskytovaly úvěry jako na běžícím pásu a fakticky jej mohl získat téměř kdokoliv a na cokoliv. Stačilo se jen dohodnout na požadované částce. Nebyl tak problém získat úvěrové prostředky ve výši desítek a stovek milionů korun. Banky se blíže nezajímaly o realnost návratnosti poskytnutých finančních prostředků a proveditelnost podnikatelského záměru. O to, zda zajišťovací instrumenty k těmto úvěrům jsou dostatečné a zda v případě zastavených věcí není jejich cena nadhodnocena.⁶ A pokud už bylo zřejmé, že zapůjčené finanční prostředky nebude možno vrátit, protože podnikatelský záměr se nepodařilo realizovat a obchodní společnost tak spěje ke krachu, tak bylo ještě třeba z nich pokud možno co nejrychleji vyvést veškerý možný zpeněžitelný majetek. Obchodní společnost skončila v úpadku, mnohdy zcela bez majetku a pouze s dluhy a její bývalý management si v klidu „podnikal dále“. Veřejným tajemstvím bylo, že část poskytnutých finančních prostředků z úvěru se automaticky nechávala v bance jako „všimné“.

⁶ Připomenu řadu případů z první poloviny devadesátých let minulého století, kdy banky jako zástavy přijímaly „drahé kameny“ aniž by tušily, že jejich cena zdaleka neodpovídá tomu, co je uvedeno ve znaleckých posudcích. Ty byly navíc z hlediska ceny zastavovaných drahých kamenů z velké části padělané nebo podstatně pozměněné. Uvedené kolekce tzv. drahých kamenů, které byly uloženy bezpečně v bankovních trezorech, měly v konečné fázi cenu naprosto minimální a zanedbatelnou.

Orgány činné v trestním řízení se navíc v té době ve vztahu k poskytování úvěrových prostředků setkávaly s velmi kuriózními situacemi. Takto „poškozená“ banka se mnohdy tvářila, že jí vlastně žádná škoda nevznikla nebo nebyla schopna, a často i ochotna, způsobenou škodu vyčíslit. V rámci výsledků svědků pak k velkému překvapení zaznívalo, že banka např. vůbec neměla zájem, aby byl takový úvěr splacen, protože se třeba jednalo o revolvingový úvěr s roční splatností, kde předcházející úvěr byl automaticky splacen úvěrem následným. Pro banku bylo dostačující, že klient řádně platí úroky. Nezapomínejme na to, že úrokové sazby v tehdejší době, tj. v devadesátých letech minulého století, byly na úplně jiné úrovni než v současnosti.⁷

Předpokládám, že zcela zákonitě v této souvislosti vyvstane na mysl otázka, jak se vůbec potom orgány činné v trestním řízení o poskytnutí takovýchto úvěrů a takovém způsobu „splácení“ dozvěděly, když pro banku byla taková situace akceptovatelná a výhodná a klient navíc fakticky postupoval s jejím tichým souhlasem. Často to souviselo se změnou ve statutárních orgánech takové banky, potažmo se vstupem nového majoritního akcionáře do ní.

Na straně druhé zůstali „běžní občané.“ Ti se začali potýkat s nezaměstnaností a krachem řady dříve prosperujících podniků a společností. Přesto všechno někteří z nich byli držitelé kuponové knížky, kterou chtěli určitým způsobem zhodnotit. A právě tato skutečnost byla ideálním podhoubím pro ty, kteří vycítili příležitost, jak na tomto zájmu veřejnosti profitovat. Objevilo se velké množství investičních společností, které nabízely roční procentuelní zhodnocení vložených finančních prostředků dalece převyšující tehdejší úrokové sazby v bankách. Stačilo, aby taková společnost měla ve výpisu z obchodního rejstříku uvedeno, že její základní jmění je řádově ve stovkách miliónů korun. Vkladatel finančních prostředků do takové společnosti pak měl dojem, že jeho investici nemůže nic ohrozit, protože společnost je dostatečně majetkově silná. Teprve až v rámci trestního řízení se zjistilo, že toto základní jmění je tvořeno převážně akcie, které mezi sebou obchodovaly majetkově či personálně spřízněné společnosti a tak uměle navyšovaly jejich cenu, která nebyla podložena žádnými reálnými fakty. Nelze popřít, že podnikatelské subjekty v počáteční fázi vkladatelům přislíbené finanční zhodnocení skutečně vyplácely. Teď už zpětně víme, že tak činily z finančních prostředků dalších důvěřivců, kteří se právě tímto způsobem nechali nalákat ke své investici do těchto společností.

Nebo se podívejme na problematiku padělání měny, která byla na přelomu 90. let minulého výhradně doménou organizovaného zločinu. Nyní se orgány činné v trestním řízení často setkávají s tím, že padělané bankovky vyrábějí mladiství a tyto buď přímo sami udávají nebo k jejich udávání použijí osoby mladší patnácti let (které nejsou trestně odpovědné). Otázkou k zamyšlení je, proč tomu tak je. Domnívám se, že důvodů, které k tomu vedou, je několik.

V posledních letech rapidně klesla cena výpočetní techniky a tato je bez větších problémů dostupná široké veřejnosti. Je téměř samozřejmostí, že v řadě domácností, zvláště tehdy, pokud jsou v ní osoby školou povinní nebo studující, se setkáváme se stolním počítačem nebo notebookem. Velmi levně lze na mnoha místech koupit tzv. trojkombinace, tj. zařízení umožňující tisk, kopírování a skenování. Současné děti a mladiství tráví podstatnou část svého volného času u počítače a na sociálních sítích a je nutno přiznat, že jejich znalosti a dovednosti jsou mnohdy ohromující a dalece přesahují znalosti dospělých.

Nutno zohlednit i to, že řada dětí a mladistvých chce být „trendy“ neboli „in“ a požaduje po svých rodičích výhradně značkové oblečení a další doplňky. Nemalou roli zde sehráje nejen „tlak“ spolužáků, ale i televize či další medií a masivní reklama zaměřená na tuto část populace. Ani trávení volného času není levnou záležitostí a tím nemám zrovna na mysli různé volnočasové

⁷ Stačí se jen podívat na to, jak se v uvedené době pohybovala tzv. lombardní sazba, tj. sazba, za kterou si obchodní banky mohou půjčit u centrální banky peníze oproti zástavě cenných papírů (dříve tato sazba byla označována jako tzv. lombardní úvěr). Od této sazby se potom odvíjí i úročení komerčních úvěrů poskytovaných obchodními bankami. Např. v letech 1993-1996 se pohybovala lombardní sazba v rozmezí 10,5% až 14%. Je tedy logické, že úroková sazba úvěrů poskytovaných obchodními bankami je vždy větší než lombardní sazba. Jen pro srovnání, podle posledních údajů od 2. 11. 2012 až k datu zpracování tohoto příspěvku činí tato sazba 0,25%. Blíže srovnej In http://www.cnb.cz/cs/faq/jak_se_vyvijela_lombardni_sazba_cnb.html. [online]. [cit. 04-09-2015].

aktivity, ale návštevu různých klubů a diskoték, kina, konzumace drahých alkoholických nápojů, nákup cigaret, občerstvení atd. To všechno, co jsem zde jen velmi stručně zmínil, je v první řadě otázkou peněz. Problém nastane, pokud kapesné či příjmy mládeže nejsou schopny pokrýt tyto jejich shora zmiňované potřeby.

Jestliže naznačené požadavky spojíme s jejich znalostí práce s výpočetní technikou, tak se dostaneme velmi lehce k tomu, že tito se zákonitě pokusí vyrobit a následně udat padělané peníze. Důvodem, proč se k tomu rozhodnou, nemusí být jen shora naznačená potřeba finančních prostředků. Často zde podstatnou roli hraje i touha zkusit něco zakázaného a dokázat si, zda jsou tak „dobří“, že jsou schopni vyrobit za použití výpočetní techniky takové padělané peníze, které budou relativně k nerozeznání od pravých a tyto se jim navíc ještě podaří udat. A teď už zbývá jen tím vším se ještě pochlubit před svými spolužáky a kamarády. Čihá zde velké nebezpečí, že v tomto svém jednání naleznou jednoduchý způsob k získání finančních prostředků pro uspokojení svých „potřeb.“

Dalším fenoménem současnosti, který byl po roce 1989 téměř neznámý, je prudký rozvoj tzv. kyberkriminality⁸ související s rapidním rozšířením Internetu a podstatným zvýšením počítačové gramotnosti zejména u mladší generace, jak bylo již zmiňováno výše. Právě z uvedeného důvodu od 1. 8. 2012 Policie České republiky na svých webových stránkách zavedla online formuláře, na kterých mohou uživatelé snadno a rychle nahlásit jakékoliv protizákonné jednání či podezření z něho.⁹

- **vliv právního rámce**

Z toho, co jsem uvedl výše ve vztahu k vlivu společenského prostředí v České republice po roce 1989 je zřejmé, že shora popsané jednání bylo mnohdy možné i díky nedostatkům v právní úpravě. Návrat k tržnímu hospodářství měl být pochopitelně doprovázen odpovídajícím trestním a mimotrestním právním prostředím. Změny vlastnických vztahů, v rámci kterých došlo k obrovskému přesunu majetkových hodnot, proběhly tak rychle, že na ně právní úprava mnohdy nestačila zareagovat a pokud už se tak stalo, tak se značným zpožděním. V této době navíc právní teorie přehodnocuje dosavadní pojetí ekonomické trestné činnosti a její místo v trestním právu. Je to pochopitelná reakce na smršť nových právních předpisů, na vznik nových skupin vlastníků, na vznik nových obchodních společností, na vstup dosud nepoužívaných ekonomických nástrojů atd.

S krátkým historickým odstupem je možné konstatovat, že právní úprava z té doby nese známky podmínek, v nichž byla realizována. Mnohdy jí chybí komplexnost, provázanost a je nepřehledná. Postupovalo se metodou pokusů a omylů. Často se stávalo, že nově přijatá právní úprava byla zpracována velmi rychle a nebyla obvykle dobře propracovaná, aby přesně a srozumitelně sdělovala svůj záměr a cíl. Od právní normy se obecně očekává, aby do jisté míry předvídala možné reakce praktické reality a aby v sobě měla i jistou míru preventivní ochrany. Pokud se ale podíváme na novely trestního zákona¹⁰ z té doby, tak v nich šlo většinou o následnou obranu proti již existujícímu ohrožení.

Např. trestný čin úvěrového podvodu dle § 250b trestního zákona poskytující ochranu sjednávání úvěrových smluv, subvencí a dotací, jakož i jejich účelovému určení, byl do trestního zákona zaveden až jeho novelou č. 253/1997 Sb., účinnou od 1. 1. 1998. Reagoval na praktickou realitu, kdy žadatelé o úvěr poskytovali zejména bankách nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje,

⁸ Kyberkriminalita je protizákonné jednání skrze internetové rozhraní. To zahrnuje jednak hackování bankovních, emailových a jiných účtů, tedy útoky na konkrétní osobu, jednak pak mohou být výpady zaměřeny na určité společnosti, webové stránky či servery. Mnohdy je takový akt učiněn za účelem získání financí, vykonání osobní pomsty atd.

⁹ „Formulář je určen pro Vaše upozornění na závadový obsah či aktivity v síti internet, s nímž jste se setkali a který jste se rozhodli nahlásit Policii České republiky. Může se jednat o projevy rasové či národnostní nesnášenlivosti, podvodná jednání, šíření dětské pornografie, či jiné projevy, které by se mohly z Vašeho pohledu jevit jako trestný čin a chtěli byste na něj upozornit“.

¹⁰ Zákon č. 140/1960 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, který byl účinný do 31. 12. 2009.

používali úvěrové prostředky pro svou potřebu a tyto následně nespláceli. Do té doby orgány činné v trestním řízení posuzovaly uvedené jednání podle trestného činu podvodu dle § 250 trestního zákona. U tohoto trestného činu se vyžaduje, aby bylo prokázáno, že pachatel již v době sjednávání úvěru věděl, že tento nesplatí nebo jej nesplatí ve stanovené době. Jestliže teprve až po uzavření smlouvy vznikly překážky, které bránily splnit řádně a včas závazek vůči bance nebo věřiteli až dodatečně pojal úmysl úvěr nesplatit, nelze jeho jednání považovat za trestný čin podvodu (R 54/1967).

V době, kdy neexistoval trestný čin úvěrového podvodu, byly orgány činné v trestním řízení ve svízelné a obtížné situaci prokázat úmysl věřitele/pachatele k nevrácení peněz, resp. k nesplacení úvěru. Zvláště tehdy, pokud se hájil tím, že sice úvěrové prostředky použil v rozporu s úvěrovou smlouvou (což v té době nebylo trestné), ale úvěr začal splácet a tento chtěl celý splatit, ale bohužel mu nevyšel podnikatelský záměr. Předpokládám, že k tomu není třeba co dodávat. Zákonitou otázkou je, zda to všechno bylo zapříčiněno nedostatečnými zkušenostmi zákonodárce nebo zda vše bylo výsledkem různých lobistických skupin, které si přály, aby právní úprava zůstala na dřívější úrovni.

Nebo se podívejme na to, kolik se v našem okolí vyskytuje nonstop heren, barů, restaurací a jiných obdobných provozoven, které rostou jak houby po dešti. Přesto že tyto celé dny zejí prázdnotou, tak nezkrachují. Ptám se, z čeho se financuje jejich nájem, resp. fungování, když se mnohdy nacházejí na lukrativních a exponovaných místech a z čeho se platí jejich zaměstnanci? Při hledání odpovědi na tuto otázku se tak lehce dostaneme k problematice krácení daní. Dlouhou dobu a opakovaně se hovořilo o tom, jak zprůhlednit platby v hotovosti jednotlivých podnikatelských subjektů v maloobchodě a při provozování hostinské činnosti. Jedná se o činnosti, které se jeví jako nejproblematictější z hlediska utajování plateb a tím krácení daní.

Teprve až 21. 4. 2004 byl Poslanecké sněmovně po letech diskuzí a „handrkování“ předložen vládní návrh zákona o registračních pokladnách. Ten byl po déle než roce projednávání schválen a ve Sbírce zákonů zveřejněn 3. 6. 2005 pod číslem 215 s účinností od 1. 7. 2005. Povinným subjektům byla tímto zákonem stanovena povinnost zajistit evidenci plateb pomocí registračních pokladen, tj. vybavit se registrační pokladnou, nejpozději do 1. 1. 2007. Už v době projednávání a schvalování tohoto zákona se objevovaly připomínky budoucích povinných subjektů, že pořízení registrační pokladny bude pro ně nepřiměřenou finanční zátěží, která se může v konečném důsledku odrazit ve zvýšení cen jejich zboží a služeb. Další jejich připomínka směřovala k tomu, že rok a půl od účinnosti zákona je krátká doba, aby mohli realizovat povinnost registrační pokladny do 1. 1. 2007. Je zřejmé, že tlak lobistických skupin byl důvodem k tomu, proč byl v srpnu 2006 předložen poslanecký návrh, aby se účinnost uvedené povinnosti posunula až k 1. 1. 2008. Návrh byl schválen a ve Sbírce zákonů vyhlášen 16. 11. 2006. V roce 2007 se začalo mezi politickou garniturou diskutovat o tom, že by se povinnost registračních pokladen měla zrušit úplně. Což se nakonec stalo zákonem č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů, který zákon o registračních pokladnách jako celek od 1. 1. 2008 zrušil. Tím ale evergreen registračních pokladen neskončil. V roce 2015 vláda opětovně usiluje o jejich povinné užívání či obdobnou kontrolu přijatých plateb v obchodě. Proto předložila návrh zákona o evidenci tržeb, který schválila svým usnesením č. 414 ze dne 3. 6. 2015, který umožní zřízení integrovaného systému způsobilého zprostředkování on-line přenosu předepsaných informací o evidovaných tržbách. Uvedený návrh zákona byl 4. 6. 2015 jako sněmovní tisk č. 513¹¹ postoupen Poslanecké sněmovně, která má od 15. 9. 2015 na programu jeho projednávání v druhém čtení. Již předtím se nechala opozice reprezentovaná zejména ODS slyšet, že bude realizovat maximální obstrukce, aby tento zákon nebyl projednán, resp. schválen v předložené podobě.¹²

¹¹ Blíže k jeho obsahu In <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=513&CT1=0>. [online]. [cit. 04-09-2015].

¹² "ODS udělá všechno, aby lidi před registračními pokladnami ochránila," řekl Fiala. Při projednávání ve Sněmovně, a to především při druhém a třetím čtení, které jsou naplánovány na podzim, chce opakovaně a dlouhodobě vystupovat a vysvětlovat dopady zavedení registračních pokladen. Mluvit třeba chtějí o zkušenostech všech svých známých s registračními pokladnami v Chorvatsku. " Chceme využít všech možností, které nám jednacím řád umožňuje," podotkl Fiala.

Možná to bude znít velmi zjednodušeně, ale lze potom konstatovat, že stát má zájem na kontrole placení daní a efektivitě jejich výběru? Nebo má snad jiný způsob jak toto zajistit? Doposud jsem se však s ničím takovým nesetkal.

- **vliv morálky a hodnost společnosti**

Pro ekonomickou kriminalitu je příznačné, že se nevyznačuje násilím a nevyvolává obranné reakce poškozených, kteří často nejsou ani známy. Mnohdy je společností tolerována a brána jako něco samozřejmého, co k ní patří. Je velmi obtížné odhalit a usvědčit jejího pachatele. Pokud již k jeho odsouzení dojde, tak velmi často až dlouho po spáchání trestného činu, uloženy tresty je vskutku „zanedbatelný“ a majetkový prospěch získaný trestnou činností se nepodaří zajistit a odňat jej z dispozice pachatele a dalších osob, na které byl pachatelem převeden. K této kriminalitě vybízí i mnohdy praktikovaný shovívavý a až nestandardní přístup orgánů činných v trestním řízení k pachatelům hospodářské kriminality, vyvolaný mnohdy jejich významným ekonomickým a společenským postavením.¹³

Další kapitolou související s morálním profilem a kvalitami jednotlivce, resp. politických elit, je korupce¹⁴. Často se nejen v trestním řízení vytváří prostor pro vznik korupčních vztahů, které se navenek mohou projevit přetahováním pracovníků elitních útvarů Policie České republiky či správců daně do lukrativních pozic v ekonomické hospodářské sféře. V ní tyto osoby mohou zneužít svých znalostí a zkušeností ze své dřívější činnosti. Účast v korupčním vztahu je etickým a mravním selháním jednotlivců. Schopnost instituce korupci potlačovat a bránit se jí je indikátorem kvality vnitřní kultury celého institucionálního systému jako takového a z ní vyplývajících norem chování v příslušných institucích.

Politická korupce má bezesporu vliv na fungování právního státu a jeho institucí. Obecně se dá říci, že od jisté úrovně intenzity a prevalence (všudypřítomnosti) korupčního prostředí přestávají mechanismy právního státu fungovat, neboť stát, který je v rukou zkorumpovaných politiků a úředníků, nezajišťuje právní regulaci buď vůbec, nebo jen ve zkarikované, povrchní podobě. Celková dysfunkce státu není průvodním znakem, ale záměrem tohoto způsobu vlády. Jen zkorumpovaná veřejná správa zajišťuje korupčnímu jednání politiků prostor a jeho nositelům beztrestnost. Ve zkorumpovaném státě je právo chápáno jako selektivní, alternativní a málo účinný

Podle předsedy poslaneckého klubu ODS Zbyňka Stanjury bude vládní koalice na podzim potřebovat projednávat i další zákony, například státní rozpočet. Na zákon o registračních pokladnách tak podle něj nebude příliš času. Občanští demokraté tak očekávají, že se jednání protáhne i na několik měsíců. Blíže např. In <http://echo24.cz/a/ihEr3/ods-planuje-obstrukce-pri-jednani-o-online-pokladnach>. [online]. [cit. 04-09-2015].

¹³ Zde stačí jen poukázat na „zájmové“ kauzy posledních měsíců a let.

¹⁴ Korupci je možno charakterizovat jako zneužití postavení, které je spojeno s porušením principu nestrannosti při rozhodování. Je motivováno snahou po materiálním zisku nebo získání jiných výhod. Korupce je projevem chyby v rozhodovacím a řídicím procesu. Součástí korupčního vztahu je vždy ten, kdo rozhoduje, jeho moc odchylovat se od stanovených pravidel, výměna takto vychýleného rozhodnutí za výhodu a nesprávnost, protiprávnost nebo amorálnost takového vztahu výměny.

Termínem korupce užívaným nejčastěji ve významu politická korupce, je stav, kdy je veřejná moc vykonávána nikoli v zájmu občanů, ale pro partikulární výhody jednotlivých nositelů veřejné moci (úředníků a politiků). Méně častá je ekonomická korupce (např. přijetí úplatku za zprostředkování bankovního úvěru), korupce ve sportu (úplatek rozhodčímu za ovlivnění výsledku sportovního zápasu), v oblasti sociální péče a obecně všude tam, kde se rozhoduje o rozdělování veřejných statků.

Jistým českým specifikem je korupce ve zdravotnictví. K tomu blíže In <http://www.novinky.cz/krimi/379727-policie-obvinila-z-korupce-15-lekaru-a-19-obchodniku-s-leky.html>. [online]. [cit. 04-09-2015].

Korupce má řadu forem. Nejčastější je úplatkářství, přímá finanční odměna za získání neoprávněné výhody. Nepotismem se nazývá zvyhodňování příbuzných, vytváření rodinných klik. Favoritismus neboli protekcionismus je nejméně obvyklou formou korupce: výhoda je poskytována spřízněné osobě za skutečnou nebo očekávanou protislužbu.

regulační mechanismus. Daleko účinnější než spoléhat se na ochranu zkorumpované policie, úřadů a soudů, je spojit se s těmi, kteří stojí nad právem a mimo ně (nebo jsou tak aspoň obecně vnímáni), tedy mafiánů a oligarchů. Společenské vztahy nejsou již primárně regulovány právem, ale přímým uplatněním mocenského vlivu. Občané takového státu mají (oprávněný) pocit, že právo je jen pro chudé a neprivilegované, bohatí a vlivní jsou z něho vyňati. Charakteristickým znakem takové společnosti je, že zatímco řidiči silných a drahých vozů nemusejí dodržovat dopravní předpisy a běžně parkují např. na chodnicích, policie vymáhá pokuty a/nebo úplatky po řadových občanech a po cizincích, zpravidla za banální nebo zcela fiktivní přestupky. Obdobná nerovnost dopadá např. i na výběr daní.

Samostatnou kapitolou týkající se vlivu morálky a hodnot společnosti zde hraje přesvědčení, že trestná činnost se vyplácí. Vždyť ten „kdo nekrade, okrádá vlastní rodinu.“ A nezapomínejme na to, jak se veřejnost na určité typy kriminality dívá pozitivně.¹⁵ V takovém prostředí se pak rychle šíří kriminální infekce. Pokud se totiž někdo pohybuje trvale v prostředí, kde normou je porušování daných norem a pravidel chování a páčání trestné činnosti naprosto legitimním způsobem získávání peněžních prostředků, a v našem konkrétním případě podnikání, bude se chovat úplně stejně, protože jinak se neprosadí.¹⁶

ZÁVĚR

Jsem si vědom toho, že mé nastínění příčin ekonomické kriminality bylo velmi stručné a mnohdy může působit až zjednodušujícím způsobem. Každý moment a impuls ovlivňující ekonomickou kriminalitu by si totiž zasloužil samotného a hlubšího pojednání. Svým příspěvkem jsem směřoval k tomu, abychom co nejvíce a nejlépe pochopili její příčiny kriminality a tyto v žádném případě nepodceňovali. Právě jejich poznáním a pochopením budeme schopni vytvářet efektivní a účinná preventivní opatření směřující proti ekonomické kriminalitě!

Seznam použitých pramenů:

Internetové odkazy uvedené v textu příspěvku

Kol.: Výzkum ekonomické kriminality realizovaný Institutem pro kriminologii a sociální prevenci v rámci výzkumného záměru „Závažné formy trestné činnosti představující významná sociální a bezpečnostní rizika pro stát, možnosti jejich kontroly a prevence“ v letech 2002-2003. Praha. 2004

Kuchta, J., Válková, H. a kol.: Základy kriminologie a trestní politiky. Praha: C. H. BECK, 2005

Marwick. Časopis pro klienty a příznivce KPMG Česká republika. září/říjen 2015

Zákon č. 140/1960 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předp

Kontaktní údaje:

Doc. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D.,

Marek.Frystak@law.muni.cz

Právnická fakulta MU

Veveří 70

611 80 Brno

Česká republika

¹⁵ Např. na „šikovného“ podnikatele, který dokáže „optimálně“ minimalizovat svůj daňový základ a obelstít tak stát na daních.

¹⁶ Kuchta, J., Válková, H. a kol.: Základy kriminologie a trestní politiky. Praha: C. H. BECK, 2005, s. 363.

NIEKOĽKO POZNÁMOK K METODIKE VYŠETROVANIA A K DOKAZOVANIU TRESTNÉHO ČINU FALŠOVANIA, POZMEŇOVANIA A NEOPRÁVNENEJ VÝROBY PEŇAZÍ A CENNÝCH PAPIEROV¹

Adrián Jalč

Trnavská univerzita, Právnická fakulta

Abstract: The term money in contemporary meaning has been used for more than two thousand years. By inventing money in 7th century b. c. has started the process which is still to be considered in progress. Especially falsification of medium of payment in form of banknote. By contemporary progress of new technologies has grown the need of its protection. On the one side there is unlimited range of possibilities to take advantage of well developed technical equipment on its protection, on the other hand it is naïve to assume that only usage of modern equipment is sufficient. Contemporary methods of counterfeit are based on modern technologies, which are often not able to be recognized by fast look. That is the reason why paying attention is inseparable part of general protection from fake banknotes.

Abstrakt: Už viac ako dve tisícročia používa človek peniaze v dnešnom význame slova. Vynájdenním mincí asi v 7 storočí pred Kristom sa začal vývoj, ktorý ešte ani dnes nemôžeme považovať za skončený. Mám na mysli najmä ochranu pred nepovoleným napodobňovaním oficiálnych platidiel v podobe bankovky.

Pri dnešnom pokroku vyspelých technológií je ochrana čoraz ťažšia. Na jednej strane majú tvorcovia bankoviek takmer neobmedzené možnosti využiť rozvinuté technické prostriedky na ich ochranu, na druhej strane by však bolo naivné domnievať sa, že iba použitie moderných ochranných prvkov dostatočne ochráni verejnosť pred falzifikátmi. Súčasný falzifikáty sú často zhotovené na veľmi dobrej technickej úrovni a letmý pohľad na predkladanú bankovku dnes už v mnohých prípadoch vôbec nestačí. Preto pozornosť pri každodennej manipulácii s bankovkami tvorí neoddeliteľnú súčasť všeobecnej ochrany verejnosti pred falzifikátmi.

Key Words: Counterfeiting of banknotes, counterfeiting of coins, technical protection of currency, legal protection of currency, the banknote paper, the ECB's Counterfeit Analysis

Kľúčové slová: Falšovanie bankoviek, falšovanie mincí, technická ochrana meny, právna ochrana meny, bankovkový papier, Centrum ECB pre analýzu falzifikátov bankoviek

Falšovanie peňazí je jedným z najzávažnejších finančných trestných činov, ktorý, ak by sa vymkol spod kontroly, môže ohroziť dôveryhodnosť meny a rozvrátiť tak hospodárstvo štátu. Trestnoprávne úpravy na túto skutočnosť aj reflektujú a trestné činy zabraňujúce falšovaniu a pozmeňovaniu bankoviek sa považujú vo všeobecnosti za jedny z najdôležitejších skutkových podstát trestných činov.

V súčasnosti sa v Európe, t.j. v štátoch eurozóny, presadzuje model tzv. decentralizovaného monitoringu falšovania bankoviek, ktorý spočíva v koordinovanom a nepretržitom monitorovaní aktivít súvisiacich s falšovaním bankoviek. Na čele tejto hierarchickej štruktúry je Centrum ECB pre analýzu falzifikátov bankoviek, ktoré koordinuje prácu národných centier pre analýzu v jednotlivých členských štátoch EÚ a podáva správy o účinnosti ochranných prvkov v boji proti falšovaniu. Toto hodnotenie sa potom pravidelne zohľadňuje pri navrhovaní novej generácie bankoviek. Vznikla tiež špeciálna databáza, tzv. systému monitorovania falzifikátov (Counterfeit Monitoring System - CMS), ktorá obsahuje údaje o falšovaní eura. Ide o komplexnú technickú, štatistickú a geografickú

¹ Tento text bol vyhotovený v rámci projektu VEGA (č. 1/0043/14) „Revízia rozhodnutí v trestnom konaní“.

databázu, ktorú využívajú centrálné banky a policajné orgány. Táto databáza sa potom pravidelne komparuje s databázami vedenými národnými policajnými zbormi, Europolom a Interpolom.

Falšované peniaze prinášajú nielen štátnemu, ale aj súkromnému sektoru výrazné škody. Veľké množstvo falšovaných peňazí v obehú môže spôsobiť narušenie dôvery v menu a tým aj v jej stabilitu. Štát preto chráni menu pred falšovaním a to dvoma spôsobmi:

1. Právna ochrana meny;
2. Technická ochrana meny.

Právna ochrana meny

Po vzniku Československej republiky vstúpil v roku 1919 v platnosť zákon č. 269/1919 Zb. z. a n. o falšovaní peňazí a cenných papierov, ktorý zrušil ustanovenia rakúskeho trestného zákona, ktoré sa týkali peňazí. Zákon ochraňoval tak mince ako i bankovky. V zmysle tohto zákona napríklad „Zločinu se dopouští, kdo padělá peníze, aby je udal jako pravé, nebo kdo, dorozuměv se ať před činem, ať po činu, s pachatelem neb osobou jinak na činu súčasťnou, jakýmkoli způsobem spolupůsobí při padělení peněz nebo jich udávání, jakož i ten, kdo bez takového dorozumění padělané peníze k tomu konci z ciziny do území Československé republiky dopraví. Vinník budiž potrestán těžkým žalářem, je-li souzen v Čechách, na Moravě a ve Slezsku nebo soudem vojenským, káznicí, je-li souzen soudem občanským na území druhdy uherském, v obou případech od desíti do patnácti let.

Doživotným těžkým žalářem, pokud se týče doživotní káznicí, budiž potrestán vinník při okolnostech zvlášť přitěžujících, zejména, byly-li padělané peníze ve vysoké úhrnné ceně aneb aby poškozena byla hodnota platidel Československé republiky (valuta). Stejný trest stihne také pachatele, který padělá peníze po živnostensku nebo byl již odsouzen pro některý zločin podle tohoto zákona a trest odpykal.

Obmezilo-li se padělaní na málo padělků menší ceny a nebylo-li příčinou tohoto obmezení, že byl pachatel přistižen, nebo byl-li padělek zhotoven jen způsobem neumožňujícím rozmnožení, jakož i byly-li padělané peníze drobné hodnoty menší než základní jednotka měny, budiž trestem těžký žalář, pokud se týče káznice, od pěti do desíti let. S trestem na svobodě může býti spojen trest na penězích do 1,000.000 K².

Tento zákon platil až do roku 1950, kedy bol schválený Trestný zákon č. 86/1950 Zb. Skutkové podstaty týkajúce sa trestných činov falšovania a pozmeňovania peňazí korešpondovali, až na výnimky, s predchádzajúcim zákonom.

Technická ochrana meny

Technickou ochranou peňazí rozumieme používanie ochranných prvkov. Je však nutné povedať, že stopercentná ochrana pred falšovaním peňazí neexistuje. Falšovať a napodobniť sa dá v podstate všetko. Pri výrobe peňazí sa používa množstvo špeciálnych technológií, pri ktorých vznikajú aj špeciálne ochranné prvky, ktoré sú z pochopiteľných dôvodov utajované. Tieto špeciálne ochranné prvky sa väčšinou dajú kontrolovať iba špeciálnymi prístrojmi pri znaleckom skúmaní. Preto v tejto práci budú uvedené len obecné známe prvky.

I. PRÁVNE ASPEKTY BOJA PROTI PEŇAZOKAZECTVU

Tienistou stránkou hotovostného peňažného obehu sú pokusy falšovateľov peňazí „dávať do obehu“ falzifikáty bankoviek alebo minci. Falšovanie peňazí je úmyselný trestný čin so sankciami podľa Trestného zákona. Okrem toho si treba uvedomiť, že vzniká aj priama ekonomická škoda, lebo za falzifikáty sa neposkytuje náhrada. Z hľadiska skutkových podstatí Trestný zákon rozoznáva tieto formy.

V zmysle § 270 TZ, kto sebe alebo inému zadováži falšované, pozmenené alebo neoprávnene vyrobené peniaze alebo cenné papiere alebo kto také peniaze alebo cenné papiere prechováva, potrestá sa odňatím slobody na tri roky až osem rokov. Podľa odseku druhého, kto falšuje, pozmení alebo neoprávnene vyrobí peniaze alebo cenné papiere alebo kto falšuje, pozmení alebo neoprávnene vyrobí peniaze alebo cenné papiere v úmysle dať ich ako pravé alebo ako peniaze alebo cenné papiere vyššej hodnoty, alebo kto falšované, pozmenené alebo neoprávnene vyrobené peniaze alebo cenné papiere dá ako pravé, potrestá sa odňatím slobody na sedem rokov

² § 1 zákona č. 269/1919 Zb. z. a n.

až desať rokov. Týmto konaním naplní skutkovú podstatu *falšovanie, pozmeňovanie a neoprávnená výroba peňazí a cenných papierov*.

Ochrana bankoviek prostriedkami trestného práva bola vykonaná v súlade s Dohovorom o potieraní peňazokazectva, ktorý bol vyhlásený pod č. 15/1932 Zb. Falšovaním treba rozumieť akékoľvek neoprávnené zhotovovanie peňazí alebo cenných papierov pre seba alebo pre iného. Sú to napodobeniny (kópie) zákonných peňazí a cenných papierov, ktoré vzhľadom na svoju kvalitu môžu byť pri uvádzaní, hoci len za určitých okolností (napríklad pri platení za zníženej viditeľnosti a v podobných situáciách)³, zamenené s pravými peniazmi, resp. cennými papiermi, a tak sa dostať do obehu.⁴ Nezáleží na tom, aká technológia sa pri falšovaní použila (napríklad fotografovanie, kopírovanie, vytlačenie a pod.). Za falšovanie však nemožno považovať zlepenie bankovky alebo štátovky z pôvodných častí toho istého platidla, ktoré boli predtým od seba oddelené.

Pozmeňovanie znamená vykonanie zmeny na pravých peniazoch a cenných papieroch. Pozmeňovaním sa rozumie aj zostavenie bankovky z častí iných pravých peňazí.⁵ Zadovážením v zmysle tohto ustanovenia je akýkoľvek spôsob nadobudnutia falšovaných alebo pozmenených peňazí alebo cenných papierov (kúpa, výmena za inú vec, krádež, podvod, ich výroba, avšak bez úmyslu ich dať ako pravé).

Prechovávaním sa rozumie napríklad ukrytie falšovaných peňazí alebo cenných papierov pre iného, ich preprava z miesta na miesto a pod. Ide o akúkoľvek dispozíciu, ktorá nie je ich zadovážením.

Na naplnenie znakov trestného činu podľa tohto odseku v prvej alinei sa vyžaduje, aby páchatel falšoval alebo pozmenil peniaze alebo cenné papiere v úmysle dať ich do obehu ako pravé, prípadne ako peniaze, resp. cenné papiere vyššej hodnoty. Tento trestný čin je dokonaný už vyhotovením falšovaných peňazí alebo cenných papierov alebo ich pozmenením v naznačenom úmysle.

Pokiaľ ide o druhú alineu tohto ustanovenia, trestný čin je dokonaný až vtedy, keď páchatel falšované alebo pozmenené peniaze alebo cenné papiere dá do obehu ako pravé.

Na naplnenie znakov trestného činu falšovania a pozmeňovania peňazí a cenných papierov podľa § 270 ods. 2 druhá alinea sa vyžaduje, aby páchatel použil falšované alebo pozmenené peniaze alebo cenné papiere, ktoré získal inak než tým, že mu bolo nimi platené, a je dokonaný až vtedy, keď ich dá ako pravé.⁶ Pre posúdenie trestnej zodpovednosti páchatela podľa tohto ustanovenia nie je rozhodujúce, akým spôsobom noví držiteľia naložia s falšovanými alebo pozmenenými peniazmi, resp. cennými papiermi.⁷ Nie je rozhodujúce ani to, na aký účel boli falzifikáty vyrobené (či boli napríklad vyrobené pre divadlo, film alebo na ten účel, aby boli dané do obehu ako pravé alebo platné).⁸

Zo subjektívnej stránky sa vyžaduje špecifický úmysel dať falzifikáty do obehu ako pravé, resp. platné alebo ako peniaze, prípadne cenné papiere vyššej hodnoty. Pokiaľ by sa takýto úmysel neprekázal, mohlo by ísť o trestný čin podľa § 270 ods. 1.

Pri posudzovaní znaku, či bol trestný čin spáchaný vo veľkom rozsahu, nemožno vychádzať len z pravidla vyjadreného v § 125 TZ. Treba brať do úvahy konkrétne okolnosti prípadu, najmä počet falšovaných alebo pozmenených bankoviek alebo cenných papierov a ich nominálnu hodnotu. Pri výklade tohto znaku nemožno vychádzať ani z finančnej sumy, za ktorú mali byť falšované alebo pozmenené peniaze alebo cenné papiere predané, ak ide o cenu na čiernom trhu, ktorá nezodpovedá kurzovej hodnote cudzej meny.⁹

V zmysle § 271 TZ, kto dovezie, vyvezie, prepraví, prijme alebo získa falšované, pozmenené a neoprávnené vyrobené peniaze a cenné papiere s cieľom uviesť ich do obehu, potrestá sa odňatím slobody na sedem rokov až desať rokov.. V zmysle odseku .2, kto falšované alebo pozmenené, alebo neoprávnené vyrobené peniaze, ktorými mu bolo platené ako pravými, dá do obehu ako pravé, potrestá sa odňatím slobody až na dva roky. Týmto konaniami naplní skutkovú podstatu trestného činu *uvádzanie falšovaných, pozmenených a neoprávnených vyrobených peňazí a*

³ Pozri R 5/1967.

⁴ Pozri R 3/1991.

⁵ Pozri R 5/1967.

⁶ Pozri R 39/1998 – I.

⁷ Pozri R 58/1978, R 29/1982.

⁸ Pozri R 3/1991-I.

⁹ Pozri tiež R 3/1980-II.

cenných papierov. Ochrana slovenských a cudzozemských peňazí prostriedkami trestného práva bola vykonaná v súlade s Dohovorom o potieraní peňazokazectva, ktorý bol vyhlásený pod č. 15/1932 Zb.

Na naplnenie znakov trestného činu podľa tohto odseku v prvej alinei sa vyžaduje, aby páchatel falšoval alebo pozmenil peniaze alebo cenné papiere v úmysle dať ich do obehu ako pravé, prípadne ako peniaze, resp. cenné papiere vyššej hodnoty. Tento trestný čin je dokonaný už vyhotovením falšovaných peňazí alebo cenných papierov alebo ich pozmenením v naznačenom úmysle.

Pokiaľ ide o druhú alineu tohto ustanovenia, trestný čin je dokonaný až vtedy, keď páchatel falšované alebo pozmenené peniaze alebo cenné papiere dá do obehu ako pravé. Na naplnenie znakov trestného činu falšovania a pozmeňovania peňazí a cenných papierov podľa § 270 ods. 2 druhá alinea sa vyžaduje, aby páchatel použil falšované alebo pozmenené peniaze alebo cenné papiere, ktoré získal inak než tým, že mu bolo nimi platené, a je dokonaný až vtedy, keď ich dá ako pravé.¹⁰

Pre posúdenie trestnej zodpovednosti páchatela podľa tohto ustanovenia nie je rozhodujúce, akým spôsobom noví držiteľia naložia s falšovanými alebo pozmenenými peniazmi, resp. cennými papiermi.¹¹ Nie je rozhodujúce ani to, na aký účel boli falzifikáty vyrobené (či boli napríklad vyrobené pre divadlo, film alebo na ten účel, aby boli dané do obehu ako pravé alebo platné).¹²

Zo subjektívnej stránky sa vyžaduje špecifický úmysel dať falzifikáty do obehu ako pravé, resp. platné alebo ako peniaze, prípadne cenné papiere vyššej hodnoty. Pokiaľ by sa takýto úmysel nepreukázal, mohlo by ísť o trestný čin podľa § 270 ods. 1.

V zmysle ustanovenia § 272, kto vyrobí, sebe alebo inému zadováži alebo prechováva nástroj alebo iný predmet, alebo počítačový program určený na falšovanie alebo pozmeňovanie peňazí alebo ich ochranných prvkov, cenných papierov, verejných listín, úradných pečatí a úradných uzáverov alebo znakov, potrestá sa odňatím slobody až na tri roky. Týmto konaním tak naplní skutkovú podstatu trestného činu *výroby a držby falšovateľského náčinia*. Znaky tohto trestného činu napĺňa už výroba falšovateľského náčinia, jeho zadováženie pre iného alebo jeho prechovávanie, bez ohľadu na to, či ho páchatel alebo iná osoba zamýšľa použiť na spáchanie trestného činu podľa § 270. Náčinie je len vo všeobecnosti určené na falšovanie alebo pozmeňovanie peňazí a cenných papierov, t.j. bez vzťahu ku konkrétnemu, individuálne určenému trestnému činu.

Nástrojom určeným na falšovanie alebo pozmeňovanie v zmysle tohto ustanovenia sa rozumie akýkoľvek stroj, nástroj, prístroj, náradie a pod., pokiaľ sú určené a technicky spôsobilé na falšovanie alebo pozmeňovanie peňazí, cenných papierov, verejných listín a pod.¹³ Iným predmetom určeným na falšovanie alebo pozmeňovanie peňazí a ďalších vecí, je akákoľvek vec určená na falšovanie alebo pozmeňovanie (napríklad farba, papier a pod.).

Kto bez zákonného dôvodu odmieta tuzemské peniaze alebo poškodzuje tuzemské peniaze, potrestá sa odňatím slobody až na šesť mesiacov a napĺňa skutkovú podstatu prečinu *ohrozenie obehu peňazí*. Odmietaním peňazí bez zákonného dôvodu je akékoľvek odmietanie peňazí, na ktoré zákon nedáva oprávnenie. Poškodzovaním tuzemských peňazí sa rozumie úmyselné ničenie, trhanie, pálenie alebo strihanie peňazí a pod.¹⁴

Ďalší problém pri stanovení právnej kvalifikácie jednanie páchatela sa týka jednočinného súbehu trestného činu podľa § 270 odst. 1 TZ a § 270 odst.2 alinea 2 TZ. Niektoré sudy jednanie páchatela rozlišovali na obstaranie si falzifikátov bankoviek a ich následné udanie do obehu. Na základe toho potom skutok posudzovali ako jednočinný súbeh uvedených trestných činov.

Podmienkou postihu páchatela pre trestný čin falšovania a pozmeňovania peňazí podľa § 270 odst.1 TZ je opatrenie si falošných alebo pozmenených peňazí alebo ich prechovávanie, bez úmyslu udať ich ako pravé alebo ako peniaze vyššej hodnoty. Pokiaľ však páchatel od samého začiatku jedná s úmyslom udať ich ako pravé alebo ako peniaze vyššej hodnoty, dopúšťa sa v prípade falšovania a pozmeňovania peňazí trestného činu podľa § 270 odst.2 alinea 1 TZ. V prípade, že si s týmto úmyslom zaobstaral falošné alebo pozmenené peniaze iným spôsobom

¹⁰ Pozri R 39/1998 – I.

¹¹ Pozri R 58/1978, R 29/1982.

¹² Pozri R 3/1991-I.

¹³ Pozri tiež R 29/1982.

¹⁴ Tamtiež

a prechováva ich, dopúšťa sa prípravy trestného činu k § 270 odst.2 alinea 2 TZ. Pokiaľ páchatel' aspoň časť peňazí skutočne udal, je jeho jednanie nutné kvalifikovať ako trestný čin podľa § 270 odst.2 alinea 2 TZ, čiže dielom dokonaným. Dielom nedokonaným je v štádiu prípravy. Z toho jednoznačne vyplýva, že jednočinný súbeh trestného činu falšovania a pozmeňovania peňazí podľa § 270 odst.1 a podľa § 270 odst. 2 alinea 2 TZ nie je možný.

Ďalšou nejasnosťou môže byť, čo je vlastne potrebné k naplneniu znaku „falšuje, pozmení alebo neoprávnené vyrobí peniaze alebo cenné papiere v úmysle dať ich ako pravé alebo ako peniaze alebo cenné papiere“. Právny názor, že pre naplnenie tohto znaku v ustanovení § 270 odst.2 alinea 2 TZ stačí akékoľvek páchatel'ove odovzdanie falošných alebo pozmenených peňazí/cenných papierov inej osobe ako peňazí pravých, pričom nie je rozhodné, akým spôsobom naložili s falošnými alebo pozmenenými peniazmi ich noví držiteľia, nemožno mechanicky aplikovať na akýkoľvek skutok bez toho, aby boli zvažované konkrétne skutkové okolnosti posudzovaného prípadu, predovšetkým to, či prevod falošných a pozmenených peňazí z páchatela na inú osobu možno označiť za formu hotovostného peňažného obehu. Ak boli falošné alebo pozmenené peniaze prevzaté pracovníkmi peňažného ústavu a to za účelom ich odborného posúdenia, nedochádza k uvedeniu falošných či pozmenených peňazí do obehu, v dôsledku čoho nemôže byť jednanie páchatela posúdené ako dokonaný trestný čin falšovania a pozmeňovania peňazí a cenných papierov podľa § 270 odst.2 alinea 2 TZ, ale ako jeho pokus podľa § 14 odst.1 TZ.

II. FALZIFIKÁTY BANKOVIEK

Počet doteraz zadržaných falzifikátov v Slovenskej republike v jednotlivých menách, predstavuje niekoľko sto kusov za kalendárny rok. Z kvalitatívneho hľadiska sú na veľmi nízkej úrovni; zaraďujú sa do 4 a 5 stupňa nebezpečnosti. Ich prijatie ako pravých peňazí je možné len pri veľkej nepozornosti prijímateľa, pre pokladníka nepredstavujú v podstate žiadne nebezpečenstvo. Ako prvé boli zadržané falzifikáty vyrobené na monochromatických kopírovacích zariadeniach, pričom farebnosť sa dosiahla vymaľovaním pastelkami alebo vodovými farbami. Takéto falzifikáty sa v súčasnosti objavujú len sporadicky.

V súčasnosti sa väčšinou zachytávajú falzifikáty vyrobené na farebných reprodukčných zariadeniach (môžeme sa stretnúť s bankovkou vyrobenou na klasickom farebnom kopírovacom zariadení až po bankovku, ktorá bola vyrobená už pomerne veľmi kvalitnou technológiou) a ich farebná vernosť je pomerne vysoká.

Základnými metódami falšovania bankoviek sú:

- tlač z plochy (ofset). Táto metóda sa používa predovšetkým na tlač pestrofarebných podtlačov a z hľadiska ochrany má najmenší význam. Na výrobu podtlačov sa tiež využíva zberná tlač z výšky, ktorá je kombináciou tlače z výšky a tlače z plochy. Ten umožňuje s veľkou presnosťou rôznofarebne podtlačovať obe strany papiera. Tým vzniká jeden z ďalších ochranných prvkov, tzv. sýtisková značka.

- metóda elektrografie. Na metóde elektrografie sú založené farebné kopírovacie zariadenia. Ich rozvoj nepriaznivo ovplyvnil stav v oblasti falšovania, pretože tieto kopírovacie stroje sú ľahko dosiahnuteľné a poskytujú možnosť vytvoriť veľké množstvo falzifikátov v krátkej dobe. Použitím tejto metódy však falzifikáty nedosahujú kvalitatívne vyššieho stupňa než je stupeň tretí, tzn. „podarený“. Nevýhodou pre osoby, ktoré takýmto spôsobom vyrábajú falošné peniaze je, že moderné kopírovacie stroje sú zabezpečené kódom. Z toho vyplýva možnosť identifikácie takéhoto kopírovacieho zariadenia a tým aj zvýšenie rizika odhalenia.

Väčšina falzifikátov európskych mien je tlačená z plochy alebo sú vyrobené na farebných kopírovacích zariadeniach. Falzifikáty z farebných kopírovacích strojov majú väčšinou hladší a slabší papier. Ten býva zväčša bledší a v prípade, že nie je ďalej povrchovo upravovaný, pod UV lampou jasne žiari. Falzifikátom tiež chýba vodotlač. Falšovateľia sa snažia tento nedostatok odstrániť vytlačením rovnakého obrazca belobou. Takto vytvorený obrazec je však veľmi ľahko rozpoznateľný a pri pohľade proti svetlu mu chýba plasticosť. Farebné kopírovacie zariadenie si neporadí ani s ochranným prúžkom. Ten je pri pohľade proti svetlu prerušovaný. Často je dorábaný ručne striebornou farbou alebo napodobňovaný dolepenými kúskami staniolu. Väčšinou však týmto napodobeninám chýba základná súčasť ochranného prúžku a tou je mikrotex. Existuje ešte jeden ochranný prvok s ktorým si farebné kopírovacie zariadenie neporadí. Jedná sa o tzv. skrytý obrazec či sklopný efekt. Kopírovacie stroje ho reprodujú tmavšie ako jeho okolie, podobne ako keby sme sa dívali kolmo na bankovku.

Falzifikáty mincí možno vyhotoviť:

- ražbou,
- odlievaním do formy.

Z hľadiska aktívnej prevencie vznikol v rámci možnosti zabrániť osobným počítačom reprodukcii bankoviek systém na prevenciu falšovania bankoviek (Counterfeit Deterrence System – CDS), ktorí využíva technológie, ktoré znemožňujú snímanie a reprodukovanie chránených bankoviek pomocou osobných počítačov a nástrojov na digitálne spracovanie obrazu.

V roku 2014 bolo na Slovensku zadržaných 3466 falošných eurových bankoviek, v porovnaní s predchádzajúcim rokom je to nárast takmer o 30 percent.

V hotovostnom peňažnom obehu bolo zadržaných 2071 kusov. Zvyšné falzifikáty odhalili orgány činné v trestnom konaní pred ich uvedením do obehu.

Najväčší podiel tvorili vlani falzifikáty v hodnote 500 eur. Z nich prevažnú časť odhalili pred ich uvedením do obehu. Medzi najpočetnejšie falzifikáty zadržané v hotovostnom peňažnom obehu patrili nominálne hodnoty 50 eur s podielom 47,7 percenta a 100 eur s podielom 24,5 percenta.

Falošných mincí v obehu bolo v minulom roku na Slovensku zadržaných 2724 kusov. To predstavuje v porovnaní s rokom 2013, v ktorom bolo v obehu zachytených 5752 falzifikátov, pokles o 53 percent. Najčastejšie falšované boli mince nominálnej hodnoty dve eurá a ich podiel predstavoval 74,8 percenta.

2.1 Falzifikáty bankoviek z pohľadu americkej meny

Na úvod je potrebné uviesť, že viac ako polovica amerického obeživa sa nachádza mimo hraníc USA. Presné čísla, z hľadiska počtu zadržaných bankoviek v tom- ktorom roku z USA chýbajú, ale z dostupných informácií možno konštatovať, že v súčasnosti je pravdepodobnosť 1:10 000, že sa stretneme s falošnou bankovkou amerického platidla.¹⁵

Americký dolár ako medzinárodné platidlo tak je pomerne často predmetom záujmu falšovateľov, i keď v súčasnosti má falšovanie predmetnej bankovky klesajúci trend v rámci Slovenskej republiky. Najfalšovanejšou bola bankovka s nominálnou hodnotou 100 USD, ktorá tvorila až 93 % z celkového počtu falzifikátov amerických dolárov .

Z hľadiska zloženia má papier pravých platidiel USA charakteristickú pružnosť a pevnosť. Falošné platidlá sa spravidla tlačia na papieri odlišnej kvality, ktorý sa krčí, láme a pri trochu väčšom opotrebovaní sa ľahko trhá. Veľmi zriedka sa vyskytujú falzifikáty vytlačené na pravom papieri, ktorý falšovateľ získal tak, že z platidiel nižšej nominálnej hodnoty chemicky odstránil všetku farbu a vytlačil na ňom tlačový obrazec bankovky vyššej nominálnej hodnoty. Jediným ochranným prvkom papiera boli červené a modré vlákna. Od roku 1990 je to aj ochranný prúžok s pozitívnym mikrotextom, neskôr boli pridané ochranné prvky ako vodoznak, zväčšený portrét, líniová štruktúra, zmenené sériové čísla a pečať federálnej banky.

Ochranné vlákna falšovateľa napodobňujú dvojakým spôsobom. Vlákna nakreslia farebným alebo guľôčkovým perom, alebo natlačia s hlavnou tlačou. V niektorých prípadoch sú vlákna nalepené na povrchu. Na pravých amerických bankovkách sú ochranné vlákna súčasťou bankovkového papiera. O pravosti ochranných vlákien sa možno veľmi ľahko presvedčiť pomocou ostrého predmetu. Vlákna sa dajú z papiera vypreparovať. Keď sa o to pokúsime na bankovke s nakreslenými vláknami, zoškriabeme iba farbu.

Pre pokladníkov a zmenárikov sú nebezpečné tie falzifikáty bankoviek, ktoré sú zaradené do stupňa nebezpečnosti 1- veľmi nebezpečné (napr. známe tzv. superdoláre).²

Od roku 2013 je v obehu „nová“ 100-dolárová bankovka (USD). Podľa amerického Federálneho rezervného systému (FED) ide o bankovku s revolučnými ochrannými prvkami. Nová 100-dolárovka obsahuje modrý 3D bezpečnostný pásik, zvon a logo kalamára, ktoré sa podľa odborníkov budú dať replikovať len mimoriadne komplikovane. Tie sú kombinované s tradičnými ochrannými prvkami, ako je vodotlač, či ochranný prúžok, ktorý svieti pod UV svetlom na ružovo.

¹⁵ <http://www.federalreserve.gov/newsevents/press/other/20061025a.htm> [18.9.2015].

² Superdolár- falošná bankovka USD, ktorá sa prvýkrát objavila na Filipínach v roku 1977 (100 USD). Papier použitý na výrobu týchto falzifikátov mal lepšie vlastnosti ako papier používaný pri výrobe pravých bankoviek. Obsahuje 100% bavlny, zvyšky dreveniny a pozostatky látky živočíšneho pôvodu. V USA evidujú 11 základných typov falzifikátov tohto druhu, bližšie pozri :Falzifikáty od A po Z, Národná banka Slovenska, 1998, s. 69

2.2 Bankovkový papier a s ním súvisiace ochranné prvky

Každú bankovku tvoria dve základné časti. Papierová hmota, ktorá je vlastne jej základom, a grafické zobrazenie individuálne pre každú nominálnu hodnotu. Ochranné prvky súvisiace s bankovkovým papierom sú:

- a) vlastný bankovkový papier;
- b) ďalšie ochranné prvky zabudované do bankovkového papiera (vodoznak, ochranné vlákna a konfety, ochranný prúžok, kinegram, hologram, irizujúci povlak, metalické fólie a suchá razba).

Ad a) Prvým zmyslom, ktorý by mohol odhaliť prípadnú falošnú bankovku, je zväčša hmat. Bankovkový papier je charakteristický na ohmat, je iný ako bežne dostupný papier, čo je dané jeho zložením i spôsobom výroby. Vyrába sa zo zmesi rastlinných vlákien - bavlny, ľanu, konope. Ďalej sa do tejto zmesi pridávajú rôzne náplne a umelé živice na zvýšenie pevnosti papiera.

U papiera možno priehľadom oproti svetelnému zdroju zistiť, či je rovnomerný alebo oblačný.³ Rovnomerný papier má všetky pevne súčasť rovnomerne rozložené. Pri výrobe papiera dochádza k nerovnomernému nahromadeniu vlákien a ostatných súčastí jeho hmoty. Má miesta tmavšie a miesta svetlejšie, čo svojou štruktúrou pripomína oblaky na oblohe. To znamená, že kvalitné ceninové papiere budú mať rovnomernú vnútornú štruktúru a voľným okom budú rozlíšiteľné od menej kvalitných oblačných papierov použitých na vyhotovenie falzifikátu.⁴ V súčasnosti sa však už začínajú tlačiť bankovky aj na iný materiál ako na papier. Ako príklad môžeme uviesť bankovky austrálskej Reserve Bank of Australia, ktorá vydala bankovky vytlačené na polymerickej fólii. Týmto bankovkám sa pripisuje dlhšia životnosť a väčšia bezpečnosť.

Falšovatelia používajú spravidla bežne dostupné druhy papiera, zložené najmä z celulózy, ktoré majú horšiu kvalitu, ľahko sa lámu a trhajú. Na ohmat je tento papier hladší, biely a plnidlo obsahuje kriedu. Na bielenie obyčajného papiera sa používajú aj optické bielidlá, preto papier väčšiny falzifikátov reaguje na ultrafialové žiarením tak, že jasne „žiarí“.

Aj pravé bankovky, ak sú značne poškodené obehom alebo vyprané, môžu „žiarit“ pod ultrafialovým žiarením, preto treba v takých prípadoch skúmať aj ďalšie ochranné prvky. Lepšiu pružnosť papiera sa falšovatelia niekedy snažia dosiahnuť povrchovou úpravou (fixážou) papiera rôznymi voskami alebo lepidlami. Taký papier je oproti pravému bankovkovému papieru veľmi hladký, niekedy masťný a spravidla hrubší.

Dôležitou vlastnosťou bankoviek sú ich rozmery, ktoré stanovuje právna úprava obsahujúca opis bankoviek dávaných do obehu. Tlačiarne v tejto súvislosti pracujú s určitými malými toleranciami (+- 1 až 1,5 mm). Rozmery bankoviek sa môžu zmeniť aj pri niektorých druhoch poškodenia, napr. pri navlhčení a rýchlom uschnutí. Výrazne odlišné rozmery bankoviek alebo tlačových obrazcov sú vždy podnetom na podrobnejšie skúmanie predkladanej bankovky.

Ad b) Keďže rozlíšenie pravého bankovkového papiera od bežného papiera je pre laika predsa len dosť ťažké, začali doň výrobcovia papiera zabudovávať ďalšie ochranné prvky - vodoznak, ochranné vlákna, konfety, ochranný prúžok, kinegram, hologram atď.

Veľmi účinným a historicky najstarším ochranným prvkom bankovkového papiera je *vodoznak*. Na bankovkách ho prvýkrát použila Štokholmská banka v roku 1666, od roku 1697 ho používa aj Bank of England.

Vodoznak je vlastnosťou papiera. Pri jeho výrobe sa papier zámerné upraví tak, že v niektorých častiach je hrubší, resp. tenší ako ostatná plocha papiera. Pravý vodoznak je vlastnosťou papiera, a preto sa pod ultrafialovým žiarením neobjaví. Falšovatelia zväčša napodobňujú vodoznak nanesením príslušného obrazca farbou zhodnou s farbou papiera. Pri priehľade proti svetlu sa takto napodobnený vodoznak javí ako pravý - miesta pokryté farbou sú tmavšie ako ostatná plocha papiera. Pri bežnom pohľade na bankovku tento nános farby nespozorujeme, ale pod ultrafialovým žiarením obraz vodoznaku namaľovaného farbou jasne vystúpi ako tmavá kresba. Bankovku je nutné skúmať z lícnej i z rubovej strany. Ak nemáme k dispozícii lampu s ultrafialovým žiarením (UV lampu), môžeme si pomôcť tak, že plochu bankovky skúmame v šikmej polohe proti dopadajúcemu svetlu. V prípade, ak vodoznak je napodobnený farbou, jej nános pri šikmom osvetlení je na papieri viditeľný. Napodobnený vodoznak pod ultrafialovým svetlom nevystupuje, ak sú falzifikáty zlepené z dvoch častí a majú vodoznak napodobnený na vnútornej strane alebo ak je vodoznak prekrytý nánosom farby.

³ Šalda, J.: Tiskařské papíry, ST Praha 1952

⁴ Masaryk, P. a kol.: Kriminálně-forenzní zkoumání dokumentů, APZ Bratislava, 1999, s. 23

Pravý je presný a veľmi zreteľný. Aj keď sa nám dostane do rúk bankovka značne opotrebovaná obehom a vodoznak na nej je už nevýrazný, môžeme si pomôcť. Po navlhčení takej bankovky sa vodoznak stane opäť jasne viditeľným. Kvalita napodobenia vodoznakov na falzifikátoch sa stále zlepšuje - pri 2. stupni nebezpečnosti sú už v niektorých typoch vodoznaky celkom kvalitne napodobené a najmä človeka neznalého môžu ľahko oklamať

Zatiaľ čo vodoznak je vlastnosťou papierovej hmoty a vzniká zosilnením alebo zoslabením vrstvy papiera, ostatné používané ochranné prvky v bankovkovom papieri sú z iných materiálov, ktoré sa dodatočne zapracovali do papierovej hmoty.

Ochranné vlákna patria medzi veľmi rozšírené a účinné ochranné prvky. Sú to farebné vlákna syntetického, rastlinného, prípadne živočíšneho pôvodu. Primiešavajú sa do papierovej hmoty pri výrobe papiera v etape jeho nanášania na sitá. To znamená, že vlákna sú umiestnené priamo v hmote papiera. O ich prítomnosti sa tak môžeme presvedčiť voľným okom, prípadne pomocou lupy. Falšovatelia napodobňujú vlákna a konfety napr. namaľovaním na bankovku (najjednoduchšia forma). Vtedy sa dá farba zoškriabať alebo jednoducho vymazať.

Ďalším spôsobom napodobenia je nalepenie vláken a konfieta na papier. Všetky sú teda umiestnené na povrchu bankovky, čo v prípade pravej bankovky nie je možné. Použitím lepidla sa samozrejme menia aj vlastnosti papiera, ktorý sa stáva tvrdším a najmä hladším ako pravý bankovkový papier.

V niektorých prípadoch môžu falšovatelia urobiť falzifikát z dvoch vrstiev papiera, medzi ktoré umiestnia vlákna alebo konfety. Tento papier však dá bezpečne rozpoznať už podľa jeho hrúbky.

Ochranný prúžok je ďalším prvkom, ktorý sa do hmoty bankovkového papiera dostáva počas jeho výroby. Prvýkrát ho použila Bank of England v roku 1942. Ochranný prúžok sa vyrába z hliníkovej alebo syntetickej fólie. Tento kúsok hliníkovej alebo syntetickej fólie niekedy obsahuje mikrotxt voľným okom takmer nečitateľný. Pod lupou však vidíme zreteľné a ostré písmená, prípadne číslice.

Falšovatelia napodobňujú ochranný prúžok napríklad vytlačením tenkej linky buď sivou farbou, alebo farbou zhodnou s farbou papiera. Tak sa proti svetlu zazdá jeho prítomnosť, ale taký krúžok nemožno v nijakom prípade vypreparovať. Nakreslený ochranný prúžok na bankovke sa pod ultrafialovým žiarením jasne zobrazí, čo pri pravom nie je možné.

Ďalšou možnosťou falšovateľov je zlepenie bankovky z dvoch častí, pričom medzi ne vložia pásik, ktorý má napodobniť ochranný prúžok. V takomto prípade sa však podstatne zmenia vlastnosti papiera a pri pokuse vypreparovať ochranný prúžok sa falošná bankovka rozlepi.

Moderné kopírovacie zariadenia v súčasnosti dokážu s klamlivou presnosťou reprodukovať dvojrozmerné obrázky. Preto sa začali vyrábať bankovky s trojrozmernými a opticky variabilnými prvkami. Na rozdiel od opticky premenlivých prvkov zapracovaných do bankovky rôznymi metódami je slepá tlač⁵ (suchá razba) vyrobená iba tlačou a vlisovaním do papierovej hmoty.

Irizujúci povlak, kinegram, hologram, metalické fólie zabezpečujú viaceré funkcie. Zabraňujú prenosu lesku pri použití kopírovacích zariadení, v mnohých prípadoch pri zmene uhla pohľadu menia farbu, prípadne obraz, ktorý sa v nich nachádza. Kinegram sa vo všeobecnosti považuje za jeden z najbezpečnejších ochranných prvkov bankoviek na svete. Je zložený z viacerých vrstiev, od ktorých sa svetelné lúče odrážajú pod rôznymi uhlami, čo vytvára ilúziu pohybu odrazu (t.j. rôzne optické javy). Rovnako opticky variabilná farba, prípadne sýtlačová značka sa považujú za ťažšie prekonateľné ochranné prvky bankoviek.

Hologramy sa presadzujú vo svete aj u nás ako prostriedok propagácie, reklamy a ochrany. Klasicky sa vyhotovuje sústavou kamier, jednotlivé snímky sa skladajú a výsledný obraz sa podoba interferenčným kruhom, aké vytvára napríklad olejová škvrna na vodnej hladine. Hologram sa používa najmä na ochranu platobných kariet a bankoviek, ale ako už bolo spomínané, svoje uplatnenie si v súčasnosti nachádza aj v iných oblastiach. Bežnými polygrafickými metódami nemožno hologram napodobniť ani skopírovať, avšak kvalita falšovaných bankoviek sa rýchlo zlepšuje. Falzifikáty zaradené do 2. stupňa nebezpečnosti mali už na hologramovej fólii nasnímané obrázce nominálnej hodnoty, znak meny a ostatné obrázce charakteristické pre predmetnú menu (napr. mosty v prípade eura); i keď nie vo veľmi vysokej kvalite. Bežného používateľa však môžu už oklamať.

Od deväťdesiatych rokov minulého storočia sa vlisováva do papiera niektorých bankoviek *vysokoreflexná fólia* (napr. päťdesiat librová bankovka Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a

⁵ Označovaná ako PEAK- tlačný a vlisovaný protikopírovací kľúč

Severného Írska od roku 1994). Pri pokuse o falšovanie takejto bankovky pomocou kopírovacích zariadení sa na jej mieste vytvorí tmavá až čierna škvrna.

III. PROCESNE A TAKTICKÉ POSTUPY PO ZADRŽANÍ FALŠOVANÝCH PEŇAZÍ ALEBO PO ZÍSKANÍ POZNATKU O VÝROBE ALEBO DISTRIBÚCII FALZIFIKÁTU

Hlavným dôvodom, ktorý vedie k zahájeniu vyšetrovania trestného činu falšovania a pozmeňovania peňazí, je výskyt falzifikátov či odhalenie falšovateľskej dielne. Vzhľadom k tomu, že odhalenie falšovateľskej dielne je vecou v kriminalistickej praxi nie často sa vyskytujúcou, je v Slovenskej republike najdôležitejším podnetom k zahájeniu vyšetrovania výskyt falzifikátu. Ten môže byť získaný v podstate dvojakým spôsobom:

- a) pomocou operatívne – pátracej činnosti,
- b) zadržaním falzifikátu oficiálnou inštitúciou.

Zaistenie falzifikátu *operatívne – pátracou činnosťou* je v súčasnosti jedným z najvýznamnejších spôsobov pre zaistenie väčšieho množstva falšovaných peňazí a rozbitie pomyselného reťazca distribútorov. Falzifikát je totižto získaný zo stredu reťazca a nie z jeho konca, kde býva zadržaný oficiálnou inštitúciou. Súčasne s falzifikátom získavame informácie o distribútorovi ako osobe, často tiež získavame informácie o množstve falzifikátov, ktoré distribútor vlastní a nakoniec aj o mieste v reťazci, na ktorom distribútor stojí. Miesto v reťazci distribútorov nám udáva cena falzifikátu.

Medzi operatívne pátracie prostriedky zaraďujeme:

- predstieraný prevod (§ 112 TP) – rozumie sa ním predstieranie kúpy, predaja alebo iného spôsobu prevodu predmetu.
- sledovanie osôb a vecí (§ 113 TP) - sa rozumie získavanie poznatkov o osobách a veciach, ktoré sa uskutočňujú utajovaným spôsobom prostredníctvom technických alebo iných prostriedkov.
- použitie agenta (§117 TP) – na odhaľovanie, zisťovanie a usvedčovanie páchatelov zločinov, korupcie, trestných činov extrémizmu, trestného činu zneužívania právomoci verejného činiteľa alebo trestného činu legalizácie príjmu z trestnej činnosti možno použiť agenta. Jeho použitie je prípustné len vtedy, ak odhaľovanie, zisťovanie a usvedčovanie páchatelov uvedených trestných činov by bolo iným spôsobom podstatne sťažené a získané poznatky odôvodňujú podozrenie, že bol spáchaný trestný čin alebo má byť spáchaný taký trestný čin. Ide najmä o podozrenie zo zločinu podľa § 270 ods.2 a nasl. TZ - falšovanie, pozmeňovanie a neoprávnená výroba peňazí a cenných papierov.
- ďalej je možné použiť odpočúvania a záznamu telekomunikačnej prevádzky (§ 115 -116 TP) - táto činnosť je zameraná na zistenie miesta, kde má distribútor uložené falzifikáty a k zisteniu jeho stykov s ďalšími osobami, ktoré sa podieľajú na tejto trestnej činnosti. Tým sa okruh podozrivých rozširuje a rozširuje sa i použitie operatívne pátracích prostriedkov. Postupne tak polícia mapuje stále väčšiu časť skupiny páchatelov a získava dôkazy o ich trestnej činnosti. Po zistení týchto informácií možno pristúpiť k zadržaniu podozrivých osôb.

Pri zadržaní falzifikátov oficiálnou inštitúciou sú známe len informácie o samotnom falzifikáte a o osobe, ktorá ho predložila. Oficiálnou inštitúciou je v tomto prípade myslený peňažitý ústav či orgán polície, ktorý prijme falzifikát a ako prvý zistí, že sa nejedná o peniaze pravé, ale falošné. Ďalej sa zisťujú informácie o výskyte falzifikátov rovnakého druhu, indikatív INTERPOLU a ďalšie náležitosti. Veľmi dôležité pre ďalší postup sú informácie o osobách, ktoré falošné bankovky predložili. Z ich výpovedí je veľmi často možné získať popis distribútora. Tento popis je potom nutné vyhodnotiť v súvislosti s časom a miestom rozširovania falzifikátov. Na základe toho dochádza k typovaniu možného páchatela medzi osobami vedenými v operatívno taktickej evidencii a ďalších poznatkových evidenciách.

Táto cesta odhaľovania páchatela je však veľmi časovo náročná a dosť často aj neúspešná. Je však väčšinou jedinou možnosťou boja policajných útvarov na nižšej úrovni s bežnou drobnou distribúciou falošných bankoviek.

3.1 Ďalšie postupy pri vyšetrovaní

Do tejto časti možno zahrnúť výsluch obvineného (§121 a nasl.TP), výsluch svedkov (§127 a nasl.TP), domové prehliadky (§99- 100TP) a expertízy.

Vypočúvanie obvineného je jedným z najdôležitejších úkonov vyšetrovania. Je závislý na osobe páchatela a na tom, akú činnosť vykonával (rytec, grafik apod.). U distribútorov je najdôležitejšie ich miesto v reťazci.

V prípade organizovaných skupín dochádza často k zadržaniu viacerých osôb. Je výhodnejšie vypočúvať najprv páchatela s menším podielom na trestnej činnosti a osoby doposiaľ netrestané. U takýchto osôb je väčšia miera pravdepodobnosti pravdivej výpovede. Ďalej je potrebné využiť všetkých rozdielností v záujmoch, postojoch a osobných vlastnostiach páchatelov.

Vypočúvanie svedka je dôležitý v prípadoch priameho udávania falošných bankoviek ako pravých. Stáva sa, že v prvej rade sa musí svedok vhodným zákonným postupom presvedčiť k tomu, aby vypovedal a prekonal tak strach z možných následkov. Pokiaľ svedok chce vypovedať, je potrebné neváhať a tento úkon urobiť čo najrýchlejšie, aby nemohol byť ovplyvňovaný zo strany prípadných nedopadnutých páchatelov či ďalších členov organizovanej skupiny. Nie je neobvyklé, že svedok je behom krátkej doby ovplyvnený, buď finančnou čiastkou alebo vyhrážkou násillia a mení výpoveď v prospech páchatelov.

Domová prehliadka je vykonávaná po vypočúvaniach obvinených. Táto časť vyšetrovania je jednou z najnáročnejších vzhľadom k tomu, že falošné peniaze sú vecou málo rozmernou a dajú sa schovať v podstate kamkoľvek. Väčšina distribútorov z počiatkovej fázy reťazca sú si však natoľko istí, že falošné peniaze možno nájsť v domácom trezore vedľa pravých peňazí.

IV. EXPERTÍZA A ZNALECKÉ SKÚMANIE

Napriek tomu, že expertízu považujeme pri vyšetrovaní trestných činov proti mene za typický počiatkový úkon, prichádza do úvahy aj v rozvinutej fáze vyšetrovania. Expertíza sa tu používa najmä za účelom skúmania zaisteného falšovateľského náradia, jeho častí, prípadne materiálov využívaných pri falšovaní, ktoré boli zaistené pri domových prehliadkach či prehliadkach iných priestorov.

Väčšinou sa využívajú grafické expertízy z odboru grafickej diagnostiky, smerujúce k určeniu totožnosti zdroja pôvodu falzifikátov, spôsobilosti falšovateľského náradia k výrobe falzifikátov a k zisteniu stupňa nebezpečnosti falzifikátov vyrobených zaisteným falšovateľským náradím.

Pokiaľ vyšetrovateľ pri prehliadkach zaistí väčšie množstvo podozrivých bankoviek, bolo by vhodné tiež požadovať odpoveď nielen na otázku, či sa jedná o falzifikáty, ale položiť aj otázku, či všetky falzifikáty majú zhodný zdroj pôvodu.

Objekty zaistené pri prehliadkach môžu byť nositeľmi i ďalších kriminalistických stôp. Preto je nutné podrobiť tieto objekty expertízemu skúmania aj z ďalších odborov kriminalisticko-technickej expertíznej činnosti podľa okolností prípadu.⁶

Za zvláštnosť počiatkovej etapy vyšetrovania trestných činov proti mene môžeme považovať skutočnosť, že práve expertíza je jedným zo základných počiatkových úkonov. Iba na základe podania znaleckého posudku je možné preukázať, či podozrivé bankovky sú falzifikáty, alebo napr. poškodené pravé peniaze.

Podľa legislatívy platnej v Slovenskej republike sa všetky falzifikáty domácej a zahraničnej meny (bankovky a mince) sústreďujú v Národnej banke Slovenska. Špecializované pracovisko oddelenie prípravy a analýzy platidiel spracováva na zadržané falzifikáty odborné posudky, ktoré slúžia pre ďalšiu prácu orgánov činných v trestnom konaní a pre informovanie bankového sektoru.⁷

⁶ Bango, D., Viktorová, J.: Metodika odhaľovania, vyšetrovania a predchádzania trestných činov falšovania a pozmeňovania peňazí, APZ, Bratislava - 1999, s. 64

⁷ Odbor bankoviek a mincí Národnej banky Slovenska zabezpečuje len oblasť falšovania hotovostných peňazí a mincí a pri svojej činnosti sa riadi nasledovnými právnymi predpismi:

1. Dohovor o potieraní peňazokazectva prijatý v Ženeve 20. apríla 1929 (Vyhláška č. 15/1932 Zb.).
2. Zákon NR SR č. 566/1992 Zb. o Národnej banke Slovenska v znení neskorších predpisov.
3. Nariadenie Rady (ES) č. 1338/2001 z 28. júna 2001, stanovujúce opatrenia nevyhnutné na ochranu eura proti falšovaniu.
4. Nariadenie Rady (ES) č. 1339/2001 z 28. júna 2001, ktorým sa rozširuje účinnosť Nariadenia Rady (ES) č. 1338, stanovujúceho opatrenia nevyhnutné na ochranu eura proti falšovaniu na tie členské štáty, ktoré neprijali euro ako svoju jednotnú menu.
5. Rozhodnutie Komisie (Rady ES) zo 6. decembra 2001 o ochrane eura proti falšovaniu (2001/887/JHA).

Úlohy, vyplývajúce z uvedených právnych noriem a dohôd, zabezpečuje v Národnej banke Slovenska odbor bankoviek a mincí, v ktorom bolo zriadené rozhodnutím Bankovej rady NBS od 1. mája 2004 Národné centrum pre falzifikáty (NCC), Národné analytické centrum (NAC) na analýzy bankoviek a Národné analytické centrum pre analýzu mincí (CNAC). Tieto centrá sú v rámci Slovenskej republiky kompetentné prijímať podozrivé, resp. falšované bankovky a mince, uskutočňovať ich analýzu a archivovať ich. Ďalej sú kompetentné vyhotovovať odborné posudky a predkladať ich orgánom činným v trestnom konaní. V prípade meny euro okrem uvedeného zadávajú tieto centrá informácie o zadržaných falzifikátoch eurových bankoviek a mincí do monitorovacieho systému falzifikátov Európskej centrálnej banky (CMS).

Posudok na falzifikáty obsahuje nasledovné údaje:

- banka (identifikácia banky, ktorá skúmanie vykonala, na území SR len NBS);
- sériové číslo (podozrivej bankovky, ak je viac kusov toho istého čísla, tak aj uvedenie počtu);
- indikatív Interpolu (či je už evidovaný);
- indikatív NBS (či NBS už podozrivú bankovku tohto druhu a čísla skúmala);
- kto predmetnú bankovku zadržal (útvár Policajného zboru, banka a pod.);
- deň zadržania (dátum predloženia, zaistenia);
- identifikácia predkladateľa;
- základnú charakteristiku platidla (všetky údaje o podozrivej bankovke, napr. technika výroby, ochrana v oblasti infražiarenia, súťažová značka atď.);
- stupeň nebezpečnosti (označuje sa ním kvalita vyhotoveného falzifikátu v stupňoch od 1 do 5);⁸
- prvý výskyt (miesto, kde sa identický falzifikát už objavil ak je táto skutočnosť známa).

Okrem vyššie uvedeného expertízneho a znaleckého skúmania v niektorých konkrétnych prípadoch je dôležitým vyšetrovacím úkonom aj znalecké vyšetrenie duševného stavu obvineného,

-
6. Rozhodnutie Európskej centrálnej banky z 8. novembra 2001 o niektorých podmienkach týkajúcich sa prístupu do systému monitorovania falzifikátov (CMS) (2001/912/11).
 7. Dohoda medzi Európskou centrálnou bankou a Národnou bankou Slovenska o spolupráci v oblasti prevencie a odhaľovania falšovania eurových bankoviek, uzavretá 29. septembra 2003.
 8. Dohoda medzi Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky (v zastúpení Prezídium Policajného zboru) a Národnou bankou Slovenska o vzájomnej spolupráci v oblasti zabezpečenia koordinovaného a efektívneho postupu pri predchádzaní a potieraní trestnej činnosti falšovania meny.

⁸ Rozoznávame tieto kvalifikačné stupne nebezpečnosti:

1. Veľmi nebezpečný falzifikát- zhotovil odborník s použitím rovnakých tlačových techník, aké sa používajú pri tlači pravých bankoviek. Ochranné prvky sú dobre napodobnené. Skutočnosť, že ide o falzifikát, možno spoľahlivo zistiť len podrobným prezretím celej plochy bankovky pod lupou. Takýto typ falzifikátu môže oklamať i skúseného odborníka, ktorý nie je informovaný o jeho výskyte.
2. Nebezpečný falzifikát- tlačová reprodukcia je pomerne verná a aj jednotlivé ochranné prvky sú dobre napodobnené. Celkový dojem je klamlivý. Falzifikát nie je vytlačený rovnakými tlačovými technikami ako pravé bankovky. Skutočnosť, že ide o falzifikát, môže odborník zistiť aj bez použitia lupy resp. iných technických pomôcok. Aj tento typ falzifikátu môže oklamať neinformovaného a nepozorného pokladníka.
3. Podarený falzifikát- na rozdiel od originálnej bankovky je vytlačený pomocou iných tlačových techník, niektoré časti tlače sú napodobnené nedokonale. Prijemcu ním možno oklamať len za nepriaznivých svetelných podmienok a pri značnej nepozornosti.
4. Menej podarený falzifikát- vyznačuje sa tým, že niektoré časti tlače celkom chýbajú, zvyčajne je vyrobený len jednou tlačovou technikou. Ochranné prvky chýbajú, prijemcu možno oklamať len za mimoriadne nepriaznivých okolností.
5. Nepodarený falzifikát- je nevydarenou imitáciou pravej bankovky. Zvyčajne ide o xeroxovú kópiu vyfarbenú pastelkami, prípadne ručne nakreslenú. Je ťažko pochopiteľné, za akých okolností by mohol prijemca takýto falzifikát prijať, pretože už pri letmom pohľade je zrejmé, že ide o falošnú bankovku.

Okrem uvedených stupňov sa používa aj označenie N- nezaradený. Do tejto skupiny patria pozmenené peniaze, napodobneniny a skúšobné výtlačky.

ak je dôvodné podozrenie, že obvinený mal byť v minulosti liečený na psychiatrii a táto skutočnosť by mohla mať vplyv na ním páchanú trestnú činnosť alebo v prípade ak je obvinený závislý na drogách, omamných, psychotropných látkach.⁹

V. ZÁVER

Už koncom sedemdesiatych rokov bolo zrejmé, že bankovky s existujúcimi ochrannými prvkami nie sú dostatočne chránené pred falšovaním. Za posledné desaťročia tak môžeme vidieť podstatný kvalitatívny posun v ochranných prvkoch bankoviek. V súčasnosti pri úvahách o ďalšej inovácii bankoviek (nevynímajúc aj inováciu eurobankoviek) sú možné dva rôzne prístupy, buď zachovať existujúci vzťah bankoviek a doplniť ich najmodernejšími ochrannými prvkami, alebo pracovať na úplne novej sérii bankoviek (podobne ako to bolo v prípade austrálskeho dolára). Pri rozhodovaní treba brať do úvahy aj ďalšie činitele, napríklad zakomponovanie prvkov, ktoré umožňujú automatické strojové spracovanie bankoviek (počítanie, triedenie podľa určitých kritérií atď.), čo podstatne zjednoduší celkovú prácu s nimi.

Možnosť rozpoznania falzifikátu je podmienená viacerými skutočnosťami. Hlavnou a nevyhnutnou podmienkou je tzv. ľudský faktor. Na prvom mieste sú to vedomosti o tej- ktorej bankovke. Veď ak nepoznáme charakteristické podrobnosti, špecifické identifikačné znaky, vlastnosti ochranných prvkov jednotlivých bankoviek, pravdepodobnosť úspešného rozpoznania falzifikátu sa znižuje. Rovnako dôležitá je aj pozornosť a dôkladnosť, s akou predkladanú bankovku prijímajúci subjekt skúma. Pri overovaní pravosti bankovky by sa v praxi nemali overovať iba určité ochranné prvky (jeden, dva), pretože práve tie môžu byť dobre napodobnené na falzifikáte. Potrebné je prekontrolovať viac ochranných prvkov a hľadať v nich čo i len drobné rozdiely. Osobitnú pozornosť je nutné venovať zlepovaným, roztrhaným alebo inak poškodeným bankovkám, napr. popísaným alebo opečiatkovaným.

Vo všeobecnosti platí, že vývoj nových ochranných prvkov je dlhodobý proces. Túto prácu sprevádza neustály konflikt medzi možnosťou technickej realizácie a estetickou stránkou predmetu. Pri bankovkách však stále platí a v budúcnosti platí bude, že bankovka môže byť pekná, ale musí byť chránená.

Zoznam použitej literatúry:

- Bango, D., Viktorová, J.: Metodika odhaľovania, vyšetrovania a predchádzania trestných činov falšovania a pozmeňovania peňazí, APZ, Bratislava, 1999.
- Fryšták, M.: Problematika padělaných peněz v České republice. Trestní právo. 2005, ročník X. č.12.
- Hindls, R., Holman, R., Hromová S.: Ekonomický slovník. Praha: Nakladatelství C.H. BECK, 2003.
- Juřík, P.: Platební karty: Velká encyklopedie 1870-2006. Praha: Nakladatelství Grada, 2006.
- Moravec, J.: K problematice právní ochrany peněz. Právo a podnikání, Praha: Vydavatelství ORAC, 1996, č. 7-8.
- Novotný, O. a kolektiv: Trestní právo hmotné. Praha: Nakladatelství ASPI Publishing, s.r.o., 2004.
- Pekárek, J.: Poznáte padělek bankovky? Praha: Nakladatelství Pragoeduca, 2000
- Strémy, T.: Páchatel trestného činu a jeho motivácia, APZ Bratislava, Policajná teória a prax, 2009.
- Šámal, O.: Pury F., Rizman S., Trestní zákon komentář, 5. vydanie, Praha: Nakladatelství: C.H. BECK, 2003.

Kontaktné údaje:

doc. JUDr. Ing. Adrián Jalč, PhD.
Právnická fakulta Trnavskej univerzity, Katedra trestného práva a kriminológie
Hornopotočná .23, Slovenská republika
adrian.jalc@truni.sk

⁹ Strémy, T.: Páchatel trestného činu a jeho motivácia, APZ Bratislava, Policajná teória a prax, 2009, s.57

METÓDA "NET WORTH" AKO INDIKÁTOR PÁCHANIA EKONOMICKEJ KRIMINALITY

Matej Kačaljak

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Abstract: The paper analyzes potential for application of net worth method in the Slovak law environment. It appears there are some specifics of the Slovak tax system that render the method inapplicable. At the same time the Slovak law provides for opportunities for its successful implementation in some specific segments, e.g. economic criminality of public servants. Expansion of its application also on individuals outside the public sector would however require further amendments to the Slovak tax law, which might bring additional administrative burden. The risk-benefit tradeoff thus needs to be subject of further research.

Abstrakt: Príspevok analyzuje možnosti aplikácie metódy čistého prírastku majetku (net worth method) v slovenskom právnom prostredí. Ukazuje sa, že existujú určité špecifiká slovenského daňového systému, ktoré v súčasnosti uplatnenie tejto metódy znemožňujú. Zároveň však v určitých segmentoch slovenské právo poskytuje možnosti pre jej úspešné uplatnenie, napr. ekonomická kriminalita verejných činiteľov. Jej rozšírenie na fyzické osoby mimo verejného sektora by si však vyžadovalo ďalšie zásahy do slovenskej daňovej legislatívy, ktoré môžu priniesť zvýšenú administratívnu záťaž. Pomer výhod a rizík tak musí byť predmetom ďalšieho skúmania.

Key words: economic crime, tax evasion, net worth method, personal income tax.

Kľúčové slová: ekonomická kriminalita, daňový únik, metóda net worth, daň z príjmov fyzických osôb.

1 ÚVOD

Tento príspevok sa bude zaoberať jedným z výrazných aspektov fenoménu ekonomickej kriminality, latencie. Jej odhaľovanie¹ a dokazovanie je náročné², čo súvisí aj s tým, že nie je možné úplne precizovať profil páchatel'a ekonomickej kriminality³. „Sú to riadni občania, úspešní v zamestnaní či podnikateľskej činnosti, majúci plnú dôveru svojho okolia. Fakticky sa nevymykajú z priemeru bežnej populácie a keď už sú obvinení, alebo obžalovaní, ich okolie sa čuduje, lebo by to na nich nikto nepovedal.“⁴ Dostupné výskumy však naznačujú, že medzi páchatel'mi prevažujú muži a z hľadiska pracovného zaradenia prevažujú príslušníci stredného a vrcholného manažmentu.⁵

Dostupné výskumy⁶ tiež ukazujú, že interné nástroje v rámci súkromných podnikov sú násobne efektívnejšie⁷ pri odhaľovaní ekonomickej kriminality, než postupy orgánov činných v trestnom konaní. Zároveň sa ukazuje, že v súkromných spoločnostiach panuje pomerne výrazná

¹ BUSSMANN, Kai-D.; WERLE, Markus M. Addressing crime in companies first findings from a global survey of economic crime.

² FRYŠTÁK, M. Trestní odpovědnost právnických osob jako jeden z možných nástrojů boje s hospodářskou kriminalitou, s. 1

³ ALALEHTO, Tague. Economic crime: Does personality matter?.

⁴ FRYŠTÁK, M. Trestní odpovědnost právnických osob jako jeden z možných nástrojů boje s hospodářskou kriminalitou, s. 1

⁵ BUSSMANN, Kai-D.; WERLE, Markus M. Addressing crime in companies first findings from a global survey of economic crime., s. 1137

⁶ Ibid., s. 1131

⁷ Ibid., s. 1134

nedôvera k orgánom činným v trestnom konaní⁸ a prevažuje tendencia neodovzdávať odhaleného páchatela na trestné stíhanie.⁹

Cieľom tohto príspevku je však poukázať, že existujú nástroje na strane štátu, ktoré umožňujú identifikovať fyzické osoby, ktoré sa pravdepodobne ekonomickej kriminality dopúšťajú a prípadne, za určitých okolností, takéto fyzické osoby aj odsúdiť.

2 SÚBEH EKONOMICKÝCH TRESTNÝCH ČINOV A TRESTNÉHO ČINU SKRÁTENIA DANE

Definičným znakom všetkých ekonomických trestných činov je úmysel zadovážiť sebe, alebo tretej osobe majetkový prospech. Nevyhnutným následkom spáchania ekonomického trestného činu tak je prírastok majetku páchatela, alebo jemu spriaznenej osoby. Zároveň však takýto prírastok majetku predstavuje pre páchatela, alebo dotyčnú spriaznenú osobu zdaniteľný príjem, ktorý je takáto osoba povinná priznať a zdať.¹⁰

Páchateľ ekonomickej kriminality tak v podstate disponuje dvomi alternatívami:

- (a) predmetný príjem neprizná a nezdať, čím sa však vystavuje nebezpečenstvu trestného stíhania za trestný čin skrátenia dane podľa § 276 zákona č. 300/2005 Z. z. trestný zákon, v znení neskorších predpisov (ďalej len „TZ“); alebo
- (b) predmetný príjem uvedie v daňovom priznaní a riadne zdať. Nakoľko však zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov, v znení neskorších predpisov (ďalej len „ZoDP“) *expressis verbis* nepočíta s príjmami z trestnej činnosti, čisto technicky je takéto príjmy možné zaradiť len pod ostatné príjmy podľa § 8 ZoDP.¹¹ Tým však získava daňová správa informáciu o možnom významnom bočnom zdroji príjmov, ktorý môže, ale nemusí pochádzať z legálnych zdrojov a môže ju ďalej postúpiť orgánom činným v trestnom konaní na preskúmanie, prípadne si zdroj príjmov najprv sama overiť v rámci daňovej kontroly.

Pri zohľadnení súčasného právneho stavu v Slovenskej republike si racionálne konajúci páchatel ekonomickej trestnej činnosti zvolí alternatívu (a). Motiváciou zákonodarcu *de lege ferenda* by však malo byť, aby právne prostredie motivovalo páchatela k voľbe alternatívy (b). V ďalšom texte sa preto budeme venovať opisu metódy, ktorá je napríklad v Spojených štátoch Amerických úspešne aplikovaná.

3 METODA ČISTÉHO PRÍRASTKU MAJETKU

3.1 Všeobecne o metóde čistého prírastku majetku

Metóda čistého prírastku majetku je vo viacerých jurisdikciách¹² uplatňovaná na odhaľovanie nielen daňových trestných činov a je jej venovaná pozornosť aj v rámci vedeckých prác venovaných ekonomickej kriminalite¹³. V USA začala byť uplatňovaná v 50. rokoch 20. storočia a priestor jej širokému uplatneniu otvorilo rozhodnutie Najvyššieho súdu USA *Holland v. United States*¹⁴. Bola pôvodne uplatňovaná voči daňovníkom, ktorých príjmy pochádzali z ilegálnych aktivít, v súčasnosti sa bežne používa ak metóda na preukázanie skrátenia dane v prípadoch, kde priame dôkazy nepostačujú na odsúdenie páchatela.¹⁵

⁸ *Ibid.*, s. 1140

⁹ *Ibid.*, s. 1131

¹⁰ Pomerne extenzívny korpus súdnych rozhodnutí k uvedenej otázke bol venovaný v Spojených štátoch Amerických. Z dôvodu podobnosti daňového práva aj súdnych rozhodnutí na Slovensku je možné dospieť k záveru, že rovnaké platí aj pre prostredie Slovenského práva. Vid' bližšie KACALJAK, Matej. *Tackling Illegal Activities through Tax Law—Al Capone Case Study.*, s. 54

¹¹ Napr. v aktuálnych formulároch daňových priznaní pre daň z príjmov za rok 2014 je *lege artis* možné uvedený príjem uviesť jedine do riadku 12 (iné) tabuľky č. 3 formulára typu B.

¹² Napr. USA, kde sú verejne dostupné aj manuály na jej uplatnenie tak daňovou správou (IRS Internal Revenue Manual, 9.5.9.5 Net Worth Method of Proof) ako aj orgánmi činnými v trestnom konaní (US Department of Justice Criminal Tax Manual, 31.00 Net Worth), prípadne Juhoafrická republika.

¹³ BOTHA, Andre Eduan. *The Net Worth method as technique to quantify income during investigation of financial crime.* 2009. PhD Thesis.

¹⁴ US Supreme Court case *Holland v. United States* (348 US 121)

¹⁵ KNIGHT, Ray A.; KNIGHT, Lee G. *Criminal Tax Fraud: An Analytical Review*, s. 18

Zjednodušene metóda pozostáva z nasledovných krokov:¹⁶

1. Zistenie všetkého majetku a záväzkov daňovníka na začiatku a na konci sledovaného zdaňovacieho obdobia;
2. Výpočet čistej hodnoty majetku odpočítaním záväzkov od hodnoty majetku;
3. Uplatnenie rovnakého postupu na zdaňovacie obdobia nasledujúce/predchádzajúce sledovanému obdobiu na zistenie nárastu/poklesu čistej hodnoty majetku;
4. Pripočítanie všetkých položiek, ktoré v zmysle daňového práva nie je možné odpočítať od základu dane;
5. Odpočítanie všetkých príjmov, ktoré nepodliehajú dani z príjmov; a
6. Porovnanie (zistenie rozdielu) oproti základu dane priznanému v daňovom priznaní daňovníka za sledované obdobie.

S výnimkou kroku 1 ide o pomerne jednoduchý postup mechanických úkonov. Zisťovanie majetku daňovníka je však proces, ktorému je potrebné venovať maximálnu pozornosť a v ideálnom prípade sa vždy postupuje podľa detailného plánu krokov, aby nedošlo k opomenutiu nejakého úkonu (a teda určitej zložky majetku).

Pri zisťovaní majetku môže napr. slovenský správca dane využiť oprávnenie v zmysle § 26 zákona č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) v znení neskorších predpisov (ďalej len „**Daňový poriadok**“), pričom informácie je možné čerpať napr. od bánk vedúcich účty¹⁷, údajov z katastra nehnuteľností, centrálnej evidencie vozidiel, Centrálného depozitára cenných papierov, a.s., ale aj z rôznych komerčných databáz, či z informácií, ktorými disponujú vysielatelia resp. vydavatelia tlače.¹⁸ Bolo by však nevyhnutné, aby správca dane v tejto súvislosti dôsledne uplatňoval § 3 ods. 6 Daňového poriadku a teda nasledovať len právne (formálne) vlastníctvo určitého majetku, ale zisťovať jeho ekonomické vlastníctvo¹⁹. Istú výhodu môže správcovi dane poskytnúť napríklad aj ukončený konkurz na daňovníka, čím sa vlastne presne stanoví hodnota majetku daňovníka na hodnote blízkej nule a v nasledujúcich obdobiach je možné prírastky spoľahlivejšie kvantifikovať.²⁰

Najčastejšími formami obrany zo strany daňovníkov pri uplatnení metódy čistého prírastku majetku sú:²¹

- (a) tzv. „cash hoarding“, t.j. argumentácia, že daňovník disponoval priamo hotovosťou, ktoré nebola uložená v banke a teda majetok nadobudol za túto hotovosť, resp. disponoval majetkom, ktorého síce bol ekonomickým vlastníkom ale právne vlastníctvo bolo na tretiu osobu a predajom tohto majetku získal dodatočné zdroje; alebo
- (b) správca dane opomenul iné príjmy, ktoré nepodliehajú dani a preto ich nebolo potrebné zahrnúť do základu dane.

Zatiaľ, čo v prípade (a) je možné úspešné uplatnenie tejto obrany zmarit' dôsledným zisťovaním majetku daňovníka (ako už bolo uvedené vyššie)²², v prípade (b) je optimálnym riešením také nastavenie daňovej legislatívy, ktorá neumožňuje prevody majetku významnejšej hodnoty bez toho, aby mal o tom správca vedomosť.

3.2 Základné predpoklady pre uplatnenie na Slovensku

Samotná myšlienka metódy čistého prírastku majetku nie je pre Slovenské právne prostredie novinkou. S predpokladom, že ak majetok pochádza z legálnych zdrojov, musel byť jeho zdroj riadne zdanený, operoval už § 4 písm. a) zákona č. 221/1994 Zb. o preukazovaní pôvodu

¹⁶ Ibid, s. 19

¹⁷ Vid. rozhodnutie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 3 Sžf 6/2007

¹⁸ Príkladom môže byť investigatívna činnosť celoštátnych aj lokálnych periodík, napr. Nový Čas. Neuveriteľné! Ficove hodinky sú o 19 750 € drahšie ako Obamovel; alebo Plus 7 Dní. Dôchodca z Elektry: Z čoho platí Mečiar výdavky?

¹⁹ Uvedené môže zahŕňať napríklad aj medializovanú prax verejných činiteľov, ktorí „bezplatne“ užívajú majetok tretích osôb, čo tiež predstavuje zdaniteľný príjem v zmysle § 2 písm. c) ZoDP.

²⁰ KNIGHT, Ray A.; KNIGHT, Lee G. Criminal Tax Fraud: An Analytical Review, s. 19

²¹ Ibid.

²² V rámci ďalšieho textu bude venovaný priestor aj niektorým možným obmedzeniam legislatívneho charakteru.

finančných prostriedkov pri privatizácii a porovnanie nadobudnutého majetku oproti preukázateľným príjmom²³ uplatňuje aj zákon č. 101/2010 Z. z. o preukazovaní pôvodu majetku.

Niektoré základné predpoklady na uplatnenie tejto metódy²⁴ na Slovensku sú teda splnené, konkrétne

- (a) široké vymedzenie príjmov podliehajúcich dani formou neuzavretej množiny²⁵;
- (b) rozhodovacia prax súdov, ktorá buď výslovne súhlasí so zdaňovaním príjmov z nelegálnych zdrojov, resp. zdroju príjmov neprikladá právnu relevanciu²⁶;
- (c) rozhodovacia prax súdov, resp. legislatívna prax, ktorá metódu porovnávania príjmov nevylučuje (viď vyššie).

V zásade by teda nemalo nič brániť uplatňovaniu predmetnej metódy aj za súčasného právneho stavu.

3.3 Problematické aspekty

Pri jednoduchom porovnaní s právom USA²⁷ vychádza, že napríklad Al Capone by za súčasného právneho stavu na Slovensku ani nemohol byť postavený pred súd, nakoľko by mohol uplatniť inštitút účinnej ľútosť. Ten je v súčasnosti nastavený tak „veľkoryso“, že pri trestnom čine skrátenia dane umožňuje páchatelovi nechať „všetku prácu“ na správcovi dane a orgánoch činných v trestnom konaní, aby už ustálený nedoplatok na dani²⁸ zaplatil po uplynutí značného časového obdobia a spôsobil zánik trestnosti skutku v súlade s § 86 ods. 1 písm. e) zákona č. 300/2005 Z. z. trestný zákon, v znení neskorších predpisov.

Uvedená skutočnosť by teoreticky mohla prispievať aj k všeobecnému zhoršovaniu daňovej disciplíny, ak by štatisticky významná časť daňovníkov nedisponovala tzv. daňovou morálkou²⁹. Vo vzťahu k páchatelom ekonomickej trestnej činnosti však nie je možné racionálne predpokladať ich vôľu riadne plniť daňové povinnosti, ak v skutočnosti môžu viac získať ich neplnením³⁰. Konkrétne môže páchatel počítať s tým, že

- (a) riziko odhalenia je v reálnych podmienkach vždy nižšie ako 1;
- (b) pravdepodobnosť, že úrady správne zistia výšku skrátenej dane je v rozpätí 0 – 1; a
- (c) s ohľadom na dĺžku konaní v Slovenskej republike a maximálnu výšku sankčných úrokov podľa Daňového poriadku by aj pri stanovení koeficientov v (a) aj (b) na 1 predstavovala uplatnená sadzba porovnateľnú sadzbu ako pri komerčných úverových produktoch.

Racionálne konajúci páchatel maximalizujúci svoj prospech z trestného činu tak nemá žiadny dôvod spolupracovať s orgánmi správy dane ani s orgánmi činnými v trestnom konaní a naopak, má výraznú ekonomickú motiváciu konanie predĺžovať. Naopak orgány daňovej správy, ani orgány

²³ Vymedzenie preukázateľných príjmov je však v predmetnom zákone pomerne nejasné a zákon nevylučuje aj napr. podozrivé obchodné operácie, prípadne málo pravdepodobné dary „od strýka z USA“.

²⁴ KACALJAK, Matej. Tackling Illegal Activities through Tax Law—Al Capone Case Study., s. 54

²⁵ V zmysle ZoDP je predmetom dane „príjem (výnos) z činnosti daňovníka a z nakladania s majetkom daňovníka okrem osobitne vymedzeného predmetu dane [určitých právnických osôb]“, pričom príjmom sa rozumie „peňažné plnenie a nepeňažné plnenie dosiahnuté aj zámenou, ocenené cenami bežne používanými v mieste a v čase plnenia alebo spotreby, a to podľa druhu, kvality, prípadne miery opotrebenia predmetného plnenia, ak tento zákon neustanovuje inak“. Prípadné výnimky sú potom riešené prostredníctvom výslovného vyňatia určitého príjmu z predmetu dane, prípadne prostredníctvom inštitútu oslobodenia od dane, vždy však formou taxatívneho výpočtu (napr. § 3 ods. 2 ZoDP, resp. § 9 ZoDP).

²⁶ Vid. rozhodnutie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 3 Sžf 6/2007 in: Rumana, I. – Hirková, M. Judikatúra vo veciach daňového práva.

²⁷ KACALJAK, Matej. Tackling Illegal Activities through Tax Law—Al Capone Case Study., s. 54

²⁸ Ktorý nevyhnutne nemusí zodpovedať skutočnej výške skrátenej dane, ale napríklad jej zlomku.

²⁹ Viď. Bližšie napr. ANDREONI, James; ERARD, Brian; FEINSTEIN, Jonathan. Tax compliance.; FELD, Lars P.; FREY, Bruno S. Trust breeds trust: How taxpayers are treated.; LISI, Gaetano. Tax morale, tax compliance and the optimal tax policy.; SCHNEIDER, Friedrich. In the Shadow of the State—the Informal Economy and Informal Economy Labor Force.

³⁰ Viď model daňovníka maximalizujúceho svoj úžitok v ANDREONI, James; ERARD, Brian; FEINSTEIN, Jonathan. Tax compliance.

činné v trestnom konaní tak nemajú výraznú motiváciu takýchto páchatelov odhaľovať a stíhať, nakoľko šanca ich potrestania sa týmto limitne blíži k nule.

Ďalším aspektom, výrazne sťažujúcim, nie však úplne vylučujúcim uplatnenie tejto metódy je, že v zmysle ZoDP existujú príjmy, ktoré nie sú predmetom dane z príjmov a v daňovom priznaní sa tak vôbec neuvádzajú. Správca dane tak nemôže jednoducho porovnať vývoj príjmov a majetku daňovníka „od stola“, nakoľko nevie modelovať, aká časť príjmov neuvedených v daňovom priznaní pripadá na nepriznané príjmy a aká časť pripadá napríklad na podiel na zisku vyplatený obchodnou spoločnosťou³¹, či dary.

3.4 Potenciál na uplatnenie

Napriek vyššie uvedeným aspektom sťažujúcim uplatnenie metódy čistého prírastku majetku existuje v Slovenskom právnom poriadku niekoľko inštitútov, ktoré naopak môžu priniesť významné synergie.

Ako už bolo vyššie uvedené, vo všeobecnosti je problematickým pri uplatnení tejto metódy spoľahlivé stanovenie počiatkovej hodnoty majetku, voči ktorej by bolo možné porovnať prípadné prírastky, resp. úbytky. Zároveň, v rámci slovenského daňového práva je špecifickým vyňatie darov z predmetu dane.

V rámci slovenského práva existuje však výrazná skupina daňovníkov, kde obidve uvedené obmedzenia odpadajú – verejní funkcionári. Nakoľko uvedené osoby zastávajú posty, kde existuje výrazné napätie medzi sledovaním verejného záujmu a ich súkromného záujmu, sledovanie vývoja ich majetkového postavenia je jedným z významných prvkov ich verejnej kontroly. Zároveň prevláda medzi slovenským obyvateľstvom presvedčenie, že medzi nimi je rozšírená korupcia³², čo sa ukazuje byť ako typická črta tranzitívnych ekonomík strednej a východnej Európy³³.

V súlade s vyššie uvedeným predpisy upravujúce postavenie týchto osôb³⁴ zakotvujú povinnosť zostavovať a podávať majetkové priznania. Zakotvením nevyvrátiteľnej domnienky úplnosti údajov v týchto majetkových priznaniach (s výnimkou zistení správcu dane pre potreby uplatnenia metódy čistého prírastku majetku) je možné zabezpečiť vierohodný zdroj informácií o majetku týchto osôb. Nakoľko podhodnotenie majetku v majetkovom priznaní by zákonite viedlo k väčšiemu zistenému prírastku pri zisťovaní správcom dane a teda potenciálne aj k zisteniu skrátenia dane, uvedené osoby by mali motiváciu svoj majetok vyhodnocovať úplne a správne, čím by sa posilnila vierohodnosť týchto priznaní.

Zároveň vyššie uvedené predpisy zakazujú uvedeným osobám prijímať dary, bolo by možné argumentovať, že prípadné dary prijaté v rozpore s týmito zákonmi by nebolo možné kvalifikovať ako dary nepodliehajúce dani v zmysle § 3 ods. 2 písm. a) ZoDP³⁵.

Vo vzťahu k uvedeným osobám tak neprichádza do úvahy jedna z rozšírených obrán uplatňovaných pri metóde čistého prírastku majetku: tvrdenie, že zdrojom príjmu bol dar, častokrát údajne poskytnutý v zdaňovacom období, ktoré správca dane už nemôže kontrolovať z dôvodu uplynutia práva na dorubenie dane.

Na neutralizáciu tejto možnosti obrany u ostatných skupín obyvateľstva by bolo nevyhnutné zabezpečiť, aby mal správca dane prehľad o poskytnutých daroch významnej hodnoty, čo je možné zabezpečiť buď ich opätovným zdanením, prípadne podmienením oslobodenia príjmu

³¹ So zavedením povinnosti uvádzať výšku vyplateného podielu na zisku v súvislosti s príspevkami na verejné zdravotné poistenie by v súčasnosti bolo možné uvedenú informáciu získať od zdravotných poisťovní, je len potrebné, aby správca dane tieto informácie systematicky zhromažďoval.

³² Transparency International Slovensko. Percepčia korupcie na Slovensku. Bratislava. 2015

³³ KOUDELKOVÁ, Petra; STRIELKOWSKI, Wadim; HEJLOVA, Denisa. Corruption and System Change in the Czech Republic: Firm-level Evidence.

³⁴ Napr. Ústavný zákon č. 357/2004 Z. z. o ochrane verejného záujmu pri výkone funkcií verejných funkcionárov; zákon č. 400/2009 Z. z. o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov; zákon č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a prísediaciach a o zmene a doplnení niektorých zákonov; zákon č. 154/2001 Z. z. o prokurátoroch a právnych čakateloch prokuratúry; a zákon č. 552/2003 Z. z. o výkone práce vo verejnom záujme.

³⁵ V súlade s § 39 zákona č. 40/1964 Zb. občiansky zákonník v znení neskorších predpisov by takéto úkony mali byť považované za absolútne neplatné, čím by predmetný príjem mal byť kvalifikovaný skôr ako ostatný príjem podliehajúci dani z príjmov podľa § 8 ZoDP.

pochádzajúceho z daru jeho identifikáciou a uvedením jeho hodnoty v daňovom priznaní.³⁶ Tým by sa však mierne zvýšila administratívna záťaž a opatrením by trpeli aj daňovníci, ktorí si riadne plnia svoje povinnosti. Bolo by teda vhodné stanoviť určitú hodnotu darov, ktoré by v zdaňovacom období nepodliehali dani z príjmov bez nutnosti ich deklarácie správcovi dane.

Napokon, na zamedzenie prelievania príjmov cez schránkové spoločnosti by bolo vhodné zaviesť prísnejšie pravidlá kontrolovanej zahraničnej korporácie (tzv. CFC pravidlá). Rámcovú úpravu už slovenský Daňový poriadok obsahuje v § 3 ods. 6, no de lege ferenda by sa slovenský zákonodarca mohol inšpirovať napríklad CFC pravidlami uplatňovanými IRS v USA³⁷, ktoré príjmy určitých zahraničných spoločností automaticky zahŕňajú do základu dane domáceho daňovníka, aj keď tieto príjmy neboli daňovníkovi vyplatené v podobe dividend.

4 ZÁVER

Diskutovaná metóda čistého prírastku majetku má potenciál prispieť ku boju s ekonomickou kriminalitou vo viacerých aspektoch. Z hľadiska možnej detekcie a postihu kriminálnej činnosti poskytuje ďalší z nástrojov, ktorý môžu štátne orgány využiť. Z hľadiska organizačného môže byť prínosom skutočnosť, že významná časť zisťovacej činnosti by bola v gescii orgánov finančnej správy, ktoré disponujú dostatočnými odbornými kapacitami v ekonomických otázkach a orgány činné v trestnom konaní by už dostali „na stôl“ spis takmer pripravený na podanie obžaloby. Ako potenciálny sekundárny efekt je možné očakávať predraženie prípadných schém uplatňovaných na zakrytie ekonomickej kriminality, čo v časti môže viesť racionálne konajúcich páchatelov k upusteniu od páchania ďalšej trestnej činnosti. Napokon, inštitúty v slovenskom právnom prostredí umožňujú efektívne využitie uvedenej metódy voči verejným činiteľom. Nevyhnutným predpokladom na jej uplatnenie však ostáva zmena pravidiel účinnej ľútosti vo vzťahu k trestnému činu skrátenia dane, ktoré pri svojej „veľkorysosti“ úplne negujú akékoľvek z vyššie uvedených potenciálnych prínosov.

Použitá literatúra:

- ALALEHTO, Tage. Economic crime: Does personality matter?. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 2003, 47.3: 335-355.
- ANDREONI, James; ERARD, Brian; FEINSTEIN, Jonathan. Tax compliance. *Journal of economic literature*, 1998, 818-860.
- BUSSMANN, Kai-D.; WERLE, Markus M. Addressing crime in companies first findings from a global survey of economic crime. *British Journal of Criminology*, 2006, 46.6: 1128-1144.
- BOTHA, Andre Eduan. *The Net Worth method as technique to quantify income during investigation of financial crime*. PhD Thesis.
- FELD, Lars P.; FREY, Bruno S. Trust breeds trust: How taxpayers are treated. *Economics of Governance*, 2002, 3.2: 87-99.
- FRYŠTÁK, Marek, et al. Trestní odpovědnost právnických osob jako jeden z možných nástrojů boje s hospodářskou kriminalitou. *Dny práva-days of law 2008*, 2008.
- IRS. Internal Revenue Manual, 4.61.7 Controlled Foreign Corporations. [Online] https://www.irs.gov/irm/part4/irm_04-061-007.html.
- IRS Internal Revenue Manual, 9.5.9.5 Net Worth Method of Proof. [Online] https://www.irs.gov/irm/part9/irm_09-005-009.html.
- KACALJAK, Matej. Tackling Illegal Activities through Tax Law—Al Capone Case Study. *DANUBE: Law and Economics Review*, 2015, 6.1: 47-56.
- KNIGHT, Ray A.; KNIGHT, Lee G. Criminal Tax Fraud: An Analytical Review. *Mo. L. Rev.*, 1992, 57: 175.

³⁶ Do istej miery je od 1.1.2013 uvedená obrana mierne obmedzená v dôsledku nadobudnutia účinnosti zákona č. 394/2012 Z. z. o obmedzení platieb v hotovosti. Pri zohľadnení maximálnej výšky sankcie, ktorou je pri fyzickej osobe – nepodnikateľovi peňažná pokuta do maximálnej výšky 10.000 eur je však možné očakávať, že racionálne konajúci páchatel by si pri hrozbe trestného stíhania zvolil sankciu podľa tohto zákona.

³⁷ IRS. Internal Revenue Manual, 4.61.7 Controlled Foreign Corporations.

KOUDELKOVÁ, Petra; STRIELKOWSKI, Wadim; HEJLOVA, Denisa. Corruption and System Change in the Czech Republic: Firm-level Evidence. *DANUBE: Law and Economics Review*, 2015, 6.1: 25-46.

LISI, Gaetano. Tax morale, tax compliance and the optimal tax policy. *Economic Analysis and Policy*, 2015, 45: 27-32.

Nový Čas. Neuveriteľné! Ficove hodinky sú o 19 750 € drahšie ako Obamove! [Online] <http://www.cas.sk/clanok/114994/neuveritelne-ficove-hodinky-su-o-19-750-drahsie-ako-obamove.html>.

Plus 7 Dní. Dôchodca z Elektry: Z čoho platí Mečiar výdavky? [Online] <http://www.pluska.sk/plus-7-dni/domov/07/dochodca-z-elektry-z-coho-plati-meciar-vydavky.html>.

Plus 7 Dní. Úplne bezzubý zákon: Pôvod majetku zatiaľ nemusel nikto preukazovať. [Online:] <http://www.pluska.sk/plus-7-dni/domov/bezzuby-zakon-povod-majetku-zatial-nemusel-nikto-preukazovat.html>.

RUMANA, I. – HIRKOVÁ, M. Judikatúra vo veciach daňového práva. Bratislava: IURA Edition, spol. s r.o., 2013

SCHNEIDER, Friedrich. In the Shadow of the State-the Informal Economy and Informal Economy Labor Force. *DANUBE: Law and Economics Review*, 2014, 5.4: 227-248.

Transparency International Slovensko. Percepcia korupcie na Slovensku. Bratislava. 2015 [Online] <http://www.transparency.sk/wp-content/uploads/2015/05/FOCUS-Percepcia-korupcie-na-Slovensku-feb.2015.pdf>

US Department of Justice Criminal Tax Manual, 31.00 Net Worth. [Online] <http://www.justice.gov/sites/default/files/tax/legacy/2012/12/05/CTM%20Chapter%2031.pdf>

US Supreme Court case *Holland v. United States* (348 US 121)

Kontaktné údaje:

JUDr. Ing. Matej Kačaljak, PhD.

Matej.kacaljak@flaw.uniba.sk

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Šafárikovo nám. 6

810 00 Bratislava

Slovenská republika

MOŽNOSTI A LIMITY TRESTÁNÍ PACHATELŮ HOSPODÁŘSKÉ KRIMINALITY

Věra Kalvodová

Masarykova univerzita, Právnická fakulta

Abstract: This article deals with issues of imposing punishments in cases of economic crimes. The author thinks on possible punishments and its limits namely from the view of Penal Code and also Criminal Liability of Legal Entities Act.

Abstrakt: Příspěvek je věnován problematice trestání hospodářské trestné činnosti. Autorka se zamýšlí nad vhodnými tresty a nad limity pro jejich uplatnění, a to optikou trestního zákoníku a zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

Key words: economic crimes, punishments, legal entities, domácí vězení, pecuniary penalty, publication of judgment.

Klíčové slová: hospodářská kriminalita, tresty, právnické osoby, house arrest, peněžitý trest, uveřejnění rozsudku.

1 ÚVOD

Hospodářská kriminalita představuje bezesporu závažný negativní jev soudobé společnosti. Jedná se přitom o druh trestné činnosti, vyznačující se řadou specifíků, a to jak ve vztahu k jejím pachatelům, tak pokud jde o dynamiku jejího vývoje a schopnost přizpůsobovat se novým společenským jevům a podmínkám.¹ Odhalování, stíhání a prokazování ekonomické kriminality je proto stále náročnější. Předmětem tohoto příspěvku není nicméně procesní stránka postihu hospodářské trestné činnosti, jakkoli nesmírně důležitá, ale jak patrně z názvu příspěvku, přináší určitý pohled hmotněprávní. Vznikl s cílem zamyslet se nad možnostmi a limity trestání pachatelů hospodářské kriminality, jimiž mohou být jak fyzické, tak i právnické osoby.

2 MOŽNOSTI TRESTÁNÍ - VYBRANÉ OTÁZKY

Sankční systém trestního práva poskytuje poměrně širokou škálu trestů, resp. ochranných opatření pro fyzické i právnické osoby.

Pokud jde o fyzické osoby, typickými tresty v případě hospodářské trestné činnosti jsou odnětí svobody nepodmíněné i v obou podmíněných formách, zákaz činnosti, peněžitý trest, propadnutí věci popř. i propadnutí majetku. U přečinů přicházejí v úvahu i obecně prospěšné práce, ale vzhledem k určitým specifíkům pachatelů tohoto druhu trestné činnosti nelze očekávat vysokou četnost tohoto trestu. Podle § 64 tr zák. soud při ukládání trestu obecně prospěšných prací přihlédne mj. ke stanovisku pachatele, které, zejména pokud by šlo údržbářské, úklidové a jiné nekvalifikované práce, by sotva bylo kladné u pachatelů z podnikatelských kruhů, zastávajících často vysoké posty manažerské či u pachatelů ve veřejných funkcích. Byť současná právní úprava umožňuje ukládání i jiných prací, tedy kvalifikovanějších, obecně prospěšné práce zřejmě za efektivní trest pro pachatele hospodářské kriminality považovat nelze. Oproti tomu značný potenciál v tomto směru by do budoucna mohlo mít domácí vězení jako alternativa nepodmíněného trestu odnětí svobody. Důvodová zpráva počítá s ukládáním tohoto trestu osobám, které je třeba s přihlédnutím k povaze a závažnosti trestného činu, osobě pachatele i k možnostem jeho resocializace sice bezprostředně postihnout omezením osobní svobody (nestačí jen podmíněné odsouzení), ale postačuje podstatně menší intenzita zásahu vůči nim. Aby mohlo domácí vězení plnit svůj účel a aby se uplatnily výhody, které jsou s ním spojovány (zachování rodinných vazeb,

¹ Srov. např. MUSIL, J. Kriminálně politické strategie boje proti hospodářské a finanční kriminalitě a jejich realizace v České republice, s. 128 a násl.

možnost výkonu zaměstnání), musí být ukládáno vhodným pachatelům s odpovídajícím, zejména bytovým zázemím, které lze u pachatelů hospodářské kriminality přepokládat. Možnost soudu stanovit povinnost pachatele zdržovat se i jen v určité části obydlí, pak výkon tohoto trestu může i zpřísnit. Proč ale váží potenciál trestu domácího vězení k budoucnosti? Za základní předpoklad efektivity domácího vězení obecně, a ve vztahu k pachatelům hospodářské kriminality zvláště, považují účinnou kontrolu jeho výkonu v podobě elektronického monitoringu. Ta zatím bohužel v podmínkách České republiky nefunguje.² Kontrola je realizována pouze v podobě namátkové kontroly probačního úředníka.

Jak již bylo zmíněno, typickým trestem spojeným s trestáním hospodářské trestné činnosti je zákaz činnosti. Jedná se o trest s výrazným zabraňujícím účinkem, který má znemožnit pachateli vykonávat činnost, v souvislosti s níž se dopustil trestné činnosti. Má tedy i výraznou preventivní funkci. Typicky půjde o zákaz výkonu určité podnikatelské činnosti či výkon funkce nebo pracovní pozice. Při ukládání tohoto trestu je především nutné přesně specifikovat činnost, jejíž výkon se zakazuje, a to při respektování požadavku přímé souvislosti činnosti, jejíž výkon se zakazuje se spáchanou trestnou činností. V praxi právě taková vymezení činila často problém, o čemž svědčí i v tomto směru dosti bohatá judikatura Nejvyššího soudu; srov. např. R 20/1996, NS 14/2002 – T 351, R 4/2011-II, NS 18 2002-T443. Významným z hlediska trestu zákazu činnosti a jeho respektování je i usnesení NS 7 Tdo 1389/2004, podle něhož zákaz činnosti spočívající v zákazu určitého podnikání lze porušit i výkonem obsahově shodné činnosti v pracovním poměru.

Rovněž peněžitý trest představuje důležitý nástroj při postihu hospodářské trestné činnosti, která zpravidla je spojena se získáním majetkového prospěchu či alespoň snahou pachatele takový prospěch získat; srov. § 67 odst. 1 tr. zák. Jeho ukládání však může být limitováno dvěma aspekty. Prvním z nich jsou majetkové poměry pachatele, které představují svým způsobem klíčové kritérium pro výměru peněžitého trestu, resp. pro závěr o možnosti peněžitý trest uložit; srov. § 68 odst. 6 tr. zák., podle něhož soud peněžitý trest neuloží, je-li zřejmé že by byl nedobytný. Druhým aspektem ovlivňujícím ukládání peněžitého trestu je zásada zohlednění zájmů poškozeného vyjádřená v rámci zásady přiměřenosti v ustanovení § 38 odst. 3 tr. zák. Podle tohoto ustanovení se při ukládání trestních sankcí přihlédne i k právem chráněným zájmům osob poškozených trestným činem. Takovými zájmy se primárně rozumí nárok poškozeného na náhradu škody, odčinění nemajetkové újmy, popř. vydání bezdůvodného obohacení ve smyslu tzv. restitučních teorií účelu trestu.³ Je to právě peněžitý trest, který může mít na uspokojení nároku poškozeného na náhradu škody nepříznivý dopad. Soud proto musí při střetu zájmů poškozeného se zájmem na postižení majetku pachatele peněžitým trestem dát přednost náhradě škody. Navzdávající tomu ostatně i procesní úprava obsažená v § 343 odst. 2 tr. ř., podle něhož peněžitý trest smí být vymáhán, jen pokud tím nebude zmařeno uspokojení přiznaného nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo vydání bezdůvodného obohacení. Na druhé straně se přepokládá aktivita poškozeného v tomto směru, neboť nepřikročí-li poškozený k vymáhání svého nároku do tří měsíců od právní moci rozsudku, jímž byl peněžitý trest uložen, může být peněžitý trest vymáhán bez ohledu na nárok poškozeného.⁴

Nový rozměr do postihu ekonomické kriminality přineslo zavedení trestní odpovědnosti právnických osob. Pokud jde o jejich sankcionování, česká právní úprava je založena na pluralitě trestů, což je bezesporu krok správným směrem.⁵ Jejich taxativní výčet je obsažen v § 15 odst. 1 TOPOZ a čítá osm trestů. Právnickým osobám mohou být uloženy buď stejné tresty jako fyzickým osobám (peněžitý trest, zákaz činnosti, propadnutí majetku či propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty), anebo tresty zcela specifické (zrušení právnické osoby, zákaz plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo jiné veřejné soutěži, zákaz přijímání dotací a subvencí a uveřejnění rozsudku). Při postihu hospodářské trestné činnosti lze zcela jistě uplatnit všechny uvedené tresty. Třeba ovšem zdůraznit, že trestání právnické osoby je spojeno s průlomem do zásady personalit trestu, neboť v případě právnické osoby se s ohledem na princip v podstatě kolektivní odpovědnosti, na kterém je založena, primárně počítá s negativním dopadem uložené sankce na všechny osoby, z nichž se právnická osoba skládá, bez ohledu na to, zda mají nějaký vztah

² Blíže k tomu např. KALVODOVÁ, V. Domácí vězení v české právní úpravě, s. 109-110.

³ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník. Obecná část. Komentář, 2. vydání, s. 507.

⁴ KALVODOVÁ, V.: Zásada zohlednění právem oprávněných zájmů poškozeného, s. 35.

⁵ K této otázce např. KALVODOVÁ, V. Vybrané aspekty sankcionování právnických osob, s. 230 a násl., FENYK, J.: Právní následky trestného činu právnické osoby, s. 820 a násl.

k trestné činnosti, právnickou osobou spáchané. Svůj dopad pak mohou mít i na osoby stojící mimo právnickou osobu.⁶ Proto při rozhodování o druhu a výměře trestu vystupuje do popředí kritérium zohlednění zájmů třetích osob.

Za typickou sankci pro právnické osoby lze považovat peněžitý trest, který je možno uložit za všechny trestné činy, jichž se může právnická osoba dopustit. Pro jeho ukládání, resp. pro limity jeho ukládání platí nicméně totéž, co bylo uvedeno výše u fyzických osob, a to ještě ve větší míře, neboť je výslovně staveno, že uložení peněžitého trestu nesmí být na újmu práv poškozeného; § 18 odst. 1 TOPOZ. V konkrétním případě na základě všech okolností (majetkové poměry právnické osoby, počet poškozených výše jejich nároků) to může znamenat, že se peněžitý trest buď vůbec neuloží, anebo se výrazně omezí jeho výměra.⁷ I tato skutečnost hovoří ve prospěch plurality trestů pro právnické osoby.

Jako efektivní pro postih hospodářské trestné činnosti pak vidím trest uveřejnění rozsudku; § 23 TOPOZ. Jedná se o nový druh trestu v českém trestním právu, určený výhradně pro právnické osoby. Lze ho uložit, je-li třeba veřejnost seznámit s odsuzujícím rozsudkem, zejména vzhledem k povaze a závažnosti trestného činu nebo vyžaduje-li to zájem na ochraně bezpečnosti lidí nebo majetku, popř. společnosti. Uvedené podmínky svědčí i o výrazně preventivním charakteru trestu zveřejnění rozsudku v podobě varování lidí před právníckými osobami páchajícími závažnou trestnou činností, která by je mohla ohrozit či poškodit na životě, zdraví nebo na majetku. V případě řady hospodářských, resp. též majetkových trestných činů může být takové varování velmi užitečné. V této souvislosti je třeba konstatovat, že ke škodě věci ve výčtu trestných činů, jichž se může právnická osoba dopustit, chybí prozatím např. poškozování spotřebitele podle § 253 tr. zák. či porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže podle § 248 tr. zák., u nichž by zmíněné varování mohlo být velice přínosné. Tento trest spočívá v povinnosti právnické osoby uveřejnit na své náklady, v soudem určeném sdělovacím prostředku pravomocný rozsudek nebo jeho soudem vymezenou část spolu s uvedením údajů obchodní firmy nebo názvu odsouzené právnické osoby a jejího sídla a s anonymizací údajů o jiné právnické nebo fyzické osobě. Jedná se o trest, který zasahuje do pověsti odsouzené právnické osoby. Má výrazný difamující účinek, nicméně v konečném důsledku může mít i nepříjemný dopad do majetkové sféry právnické osoby, v podobě např. odlivu zákazníků, sponzorů apod.⁸ Lze proto předpokládat, že odsouzená právnická osoba se bude chtít takovým dopadům vyhnout. Zákododárce zvolil pro takové případy z pohledu výkonu trestních sankcí atypický prostředek donucení, a to pořádkovou pokutu do výše 500.000 Kč s možností opakovaného ukládání až doby splnění povinnosti; § 41 TOPOZ.⁹

Specifickými tresty pro právnické osoby, které sledují především zabraňující účel, jsou i zákaz plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo veřejné soutěži (§ 21 TOPOZ) a zákaz přijímání dotací a subvencí (§ 22 TOPOZ). Oba tresty lze uložit ve výměře od jednoho do dvaceti let za trestnou činnost, již se právnická osoba dopustila v souvislosti s koncesním řízením, veřejnými zakázkami nebo veřejnou soutěží či v souvislosti s poskytováním dotací a subvencí.

Nejpřísnějším druhem trestu, jaký lze právnické osobě uložit, je zrušení právnické osoby; § 16 TOPOZ. Vztahuje se jen na právnické osoby se sídlem v České republice, jejichž činnost zcela anebo převážně spočívala v páčání trestného činu, a to za předpokladu, že uložení tohoto trestu nevylučuje povaha právnické osoby.¹⁰ Je-li takovou právnickou osobu banka, vyžaduje se předchozí vyjádření ČNB k možnostem a důsledkům uložení takového trestu. V případě komoditní burzy je třeba vyjádření příslušného orgánu státní správy, který uděluje státní povolení k provozování burzy. Dle důvodové zprávy přichází uložení toho trestu v úvahu zejména tam, kde se právnická osoba začlenila např. do organizovaného zločinu. Z pohledu hospodářské kriminality se může jednat např. o zločinecké organizace založené za účelem padělání a pozměnění peněz, porušení autorského práva, v širším pojetí pak i za účelem legalizace výnosů z trestné činnosti. Může ale jít i o právnické

⁶ KALVODOVÁ, V. Vybrané aspekty sankcionování právnických osob, s. 235.

⁷ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 1. vydání, s. 368.

⁸ Tamtéž, s. 437 a násl.

⁹ Blíže k tomu KALVODOVÁ, V. Vybrané aspekty sankcionování právnických osob, s. 233.

¹⁰ K okruhu právnických osob, u nichž jejich povaha vylučuje uložení trestu zrušení právnické osoby viz ŠÁMAL, P. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 1. vydání, s. 351 a násl. Jedná se např. o Českou národní banku, Všeobecnou zdravotní pojišťovnu, České dráhy apod.

osoby, které se k trestné činnosti „dopracovaly“ postupně.¹¹ Účelem trestu zrušení právnické osoby je definitivní zamezení její další činnosti spočívající v soustavném páchání trestných činů.

3 ZÁVĚR

Lze konstatovat, že trestní zákoník i zákon o trestní odpovědnosti právnických osob nabízejí v zásadě dostatečnou škálu trestů umožňující individualizovanou reakci státu na hospodářskou kriminalitu. De lege ferenda si lze představit zavedení trestu uveřejnění rozsudku i pro fyzické osoby. U právnických osob lze uvažovat i o podmíněném peněžitém trestu či podmíněném trestu zákazu činnosti, a to právě v souvislosti s výše zmíněným požadavkem ochrany práv třetích osob, popř. i zavedení určité formy dohledu nad činností právnické osoby. Problém při postihu ekonomické kriminality tedy nespočívá v absenci či nedostatcích sankčních prostředků. Aby však k využití trestních sankcí mohlo vůbec dojít, je nutné tuto trestnou činu nejprve odhalit a její spáchání prokázat. A právě tady lze vidět největší problém v boji s fenoménem zvaným ekonomická kriminalita. Jak uvádí prof. Musil „největší slabinou současného potírání tohoto druhu kriminality je, že se nedaří jednak tyto trestné činy odhalovat, tj. získat věrohodné informace o podezření ze spáchání těchto trestných činů a tyto počáteční informace posléze přetavit do podoby důkazů, použitelných v trestním řízení.“¹²

Použitá literatura:

FENYK,J.: Právní následky trestného činu právnické osoby. In KRATOCHVÍL,V. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání. Praha : C.H. Beck, 2012, s. 820 – 836. ISBN 978-80-7179-082-2.

FENYK,J.,SMEJKAL,L.. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. Praha : Wolters Kluwer ČR. 2012, 184 s., ISBN 978-80-7375-720-9.

JELÍNEK,J.,HERCZEG,J. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou. 2. Vydání. Praha : Leges, 2013, 256 s., ISBN978-80-87576-43-4

KALVODOVÁ,V.: Domácí vězení v české právní úpravě. In Aktuálne otázky trestného zákonodárstva. Pocta prof. JUDr. Milanovi Čičovi, DrSc. k 80. narodeninám. Bratislava: Eurokódex, 2012, 327 s., ISBN 978-80-89447-63-3.

KALVODOVÁ,V.: Vybrané aspekty sankcionování právnických osob. In Jelínek,J. a kol.: Trestní odpovědnost právnických osob v České republice. Bilance a perspektivy. Praha: Leges, s.r.o., 2013, s. 229-237. ISBN978-80-87576-58-8.

KALVODOVÁ,V.: Zásada zohlednění právem chráněných zájmů poškozeného trestným činem. In Dny práva/Days of Law 2013. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 33-38. ISBN 978-80-210-6810-0.

MUSIL,J.: Kriminálně politické strategie boje proti hospodářské a finanční kriminalitě a jejich realizace v České republice. In Fryšták,M., Žatecká,E.. Nové jevy v hospodářské kriminalitě. Brno : Masarykova univerzita, 2014,s. 127-143. ISBN 978-80-210-7515-3.

ŠÁMAL,P. a kol. Trestní zákoník. Obecná část. Komentář, 2. Vydání. Praha : C.H.Beck, 2012, 1464 s., ISBN 978-80-7400-428-5.

ŠÁMAL,P. a kol.. Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 1. vydání. Praha : C.H.Beck. 2012, 824 s., ISBN 978-80-7400-116-1.

Kontaktné údaje:

Doc. JUDr. Věra Kalvodová, Dr.
Vera.Kalvodova@law.muni.cz
Právnická fakulta Masarykovy univerzity
Veveří 70
611 80 Brno

¹¹ Fenyk,J.,Smejkal,L.. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář, s. 71-72.

¹² Blíže k tomu MUSIL,J. Kriminálně politické strategie boje proti hospodářské a finanční kriminalitě a jejich realizace v České republice, s. 129.

NEDOSTATKY POSTIHU LEGALIZÁCIE PRÍJMOV Z TRESTNEJ ČINNOSTI-FINANČNĚ VYŠETROVANIE¹

Marek Kordík

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Abstract: The contribution deals with the absence of financial investigation in the proces of pretrial stage as a main obstacle to undecover laundered assets from predicative criminal offences.

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá chýbajúcim aspektom finančného vyšetrovania v procese prípravného konania, ktoré by malo zabezpečiť efektívne a rýchle odhaľovanie príjmov z predikatívnej trestnej činnosti.

Key words: financial investigation, predicative offense, freezing of assets, confiscation and moneylaundering

Kľúčové slová: finančné vyšetrovanie, predikatívny trestný čin, zaistenie majetku, konfiškácie legalizácia príjmu z trestnej činnosti

1. ÚVOD

V zmysle §119 ods.1, písm.f) Tr.por. v trestnom konaní treba dokazovať príjmy z trestnej činnosti a prostriedky na ich spáchanie, ich umiestnenie, povahu, stav a cenu.

Uvedené ustanovenie má teda význam najmä vo vzťahu §58 ods. 1,ods. 2 Tr.zák, kedy je pre uloženie trestu prepadnutia majetku potrebné preukázať, že tento majetok bol nadobudnutý trestnou činnosťou aspoň v rozsahu 133.000,-€ podľa §58 ods.1 Tr.zák alebo v značnom rozsahu vo výške 26.600,-€ podľa §58 ods. 2 Tr.zák.

Je zrejmé, že príjem z trestnej činnosti, prostriedky na spáchanie trestnej činnosti, ich umiestnenie, povahu, stav, cenu, prevody a transfery sú významnou skutočnosťou, ktorú je potrebné dokazovať. Túto skutočnosť je ergo potrebné v trestnom konaní preukázať a dokazovať rovnako s ostatnými skutočnosťami, akými sú znaky skutkovej podstaty, kvalifikačný znak či osobné pomery páchatela.

Z pohľadu štatistik predmetom záujmu tohto príspevku sú len trestné činy legalizácie príjmu z trestnej činnosti podľa §233 a §234 Tr.zák, nakoľko predstavuje praktický dôsledok páchania predikatívnych trestných činov zo zisťných pohnútok.

2. SÚČASNÝ STAV A PRÍČINY

I keď znenie §119 ods. 1, písm.f) Tr.por. počíta s obligatórnym dokazovaním príjmov z trestnej činnosti a prostriedkov na ich spáchanie, ich umiestnenie, povahu, stav a cenu v prípadoch trestného stíhania vedeného pre trestný čin Legalizácie príjmu z trestnej činnosti podľa §233 a §234 Tr.zák v skutočnosti štatistiky hovoria opak. V zásade je možné zhrnúť, že od roku 2011² bola pre trestný čin Legalizácie príjmu z trestnej činnosti podľa §233 Tr.zák. podaná obžaloba v 111 prípadoch, avšak v ani jednom prípade nebol uložený trest prepadnutia majetku³. Účelom trestu prepadnutia majetku je postihnúť ten majetok obžalovaného, ktorý nadobudol trestnou činnosťou a sťažiť alebo zabrániť páchatelovi v páchaní ďalšej trestnej činnosti odčerpaním majetku a

¹ Tento príspevok vznikol s podporou Agentúry na podporu výskumu a vývoja na základe grantu APVV 0620-11.

² Pozn. autora, zber údajov za roky 2011-2014 bol zvolený s prihliadnutím na posledné hodnotenie Moneyval a hodnotiacu správu, ktoré sa uskutočnili v roku 2011, ktorá konštatovala nedostatky v počte trestných stíhaní za legalizáciu príjmu z trestnej činnosti, konfiškácie a zaistenie majetku a príjmov pochádzajúcich z trestnej činnosti na území SR.

prostriedkov, pričom tento trest by mal byť ukladaný pre tri základné skupiny trestných činov, tak ako je to uvedené v §58 ods.1 až ods.3 Tr.zák.

1. skupinu trestných činov tvoria v zmysle §58 ods. 1 Tr.zák trestné činy, pri ktorých súd ukladá trest odňatia slobody na doživotie alebo obzvlášť závažný zločin, ktorým páchatel získal alebo sa snažil získať majetkový prospech veľkého rozsahu alebo ktorým spôsobil škodu veľkého rozsahu t.j. v zmysle §125 ods.1 Tr.zák 133.000,-€

2. skupinu tvorí trestný čin Legalizácie príjmu z trestnej činnosti podľa §233 alebo §234 Tr.zák. V zmysle §58 ods.2 Tr.zák trest prepadnutia majetku súd uloží obligatórne, ak odsudzuje páchatela za spáchanie trestného činu legalizácie príjmu z trestnej činnosti podľa § 233 ods. 1 alebo 2 Tr.zák alebo § 234 Tr.zák. Podmienkou uloženia trestu prepadnutia majetku v tomto prípade je, že páchatel nadobudol majetok aspoň v značnom rozsahu trestnou činnosťou alebo z príjmov pochádzajúcich z trestnej činnosti. Značným rozsahom sa rozumie v zmysle §125 ods.1 Trestného zákona suma dosahujúca najmenej 100 násobok malej škody t.j. 26.000,-€ . V zmysle §58 ods. 3 Trestného zákona Trest prepadnutia majetku súd obligatórne uloží bez splnenia podmienok uvedených v §58 ods. 1 Trestného zákona (viď vyššie) aj vtedy, ak odsudzuje páchatela za spáchanie trestného činu legalizácie príjmu z trestnej činnosti podľa § 233 ods. 3 alebo 4 Trestného zákona pričom platí, že týmto trestom možno postihnúť aj majetok obžalovaného, ktorý nepochádza z trestnej činnosti. 3. skupinu tvoria **tzv. predikatívne trestné činy**.⁴

Je potrebné zdôrazniť, že na uloženie trestu prepadnutia majetku podľa §58 ods.2 Tr.zák nepostačuje snaha páchatela takýto majetok získať, alebo úmysel konať týmto spôsobom, ale je potrebné preukázať skutočnosť, že takýto majetok alebo jeho časť páchatel aj skutočne získal.¹ Táto požiadavka sa však neprejavila v znení §58 ods. 3 Tr.zák, kedy týmto trestom možno postihnúť aj majetok obžalovaného, ktorý nepochádza z trestnej činnosti.

Proces vyhľadávania dôkazov o príjme z trestnej činnosti a jeho prípadnej legalizácii sa nazýva finančné vyšetrovanie.

⁴Trestné činy, z ktorých pochádza majetok, príjem, alebo finančné prostriedky (napr. daňové trestné činy, drogové trestné činy, korupcia, podvod atď.), z ktorých obžalovaný mohol získať majetok, alebo príjem. V zmysle §58 ods.2 Tr.zák, súd uloží obligatórne trest prepadnutia majetku je odsúdenie páchatela za trestný čin nedovolennej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi podľa § 173 ods. 3, trestného činu obchodovania s ľuďmi podľa § 179, trestného činu zverenia dieťaťa do moci iného podľa § 180 ods. 2 alebo 3 alebo § 181, trestného činu vydierania podľa § 189 ods. 2 písm. c), trestného činu hrubého nátlaku podľa § 190 ods. 1, 3, 4 alebo 5 alebo § 191 ods. 3 alebo 4, trestného činu nátlaku podľa § 192 ods. 3 alebo 4, trestného činu podielníctva podľa § 231 ods. 2, 3 alebo 4 alebo trestného činu falšovania, pozmeňovania a neoprávnenej výroby peňazí a cenných papierov podľa § 270, trestného činu uvádzania falšovaných, pozmenených a neoprávnene vyrobených peňazí a cenných papierov podľa § 271 ods. 1, trestného činu výroby a držby falšovateľského náčinia podľa § 272 ods. 2, trestného činu skrátenia dane a poistného podľa § 276 ods. 2, 3 alebo ods. 4, trestného činu neodvedenia dane a poistného podľa § 277 ods. 2, 3 alebo ods. 4, trestného činu daňového podvodu podľa § 277a ods. 2 alebo ods. 3, trestného činu nezaplatenia dane a poistného podľa § 278 ods. 2 alebo 3, trestného činu porušenia predpisov o štátnych technických opatreniach na označenie tovaru podľa § 279 ods. 2 alebo 3, trestného činu terorizmu podľa § 313 alebo § 314, trestného činu prijímania úplatku podľa § 328 ods. 2, trestného činu falšovania a pozmeňovania verejnej listiny, úradnej pečate, úradnej uzávery, úradného znaku a úradnej značky podľa § 352 ods. 6, trestného činu prevádzkačstva podľa § 355 alebo § 356, trestného činu kupliarstva podľa § 367 ods. 3, trestného činu výroby detskej pornografie podľa § 368, trestného činu rozširovania detskej pornografie podľa § 369, trestného činu ohrozovania mravnosti podľa § 372 ods. 2 alebo 3 alebo trestného činu terorizmu a niektorých foriem účasti na terorizme podľa § 419. Podmienkou uloženia trestu prepadnutia majetku v tomto prípade je, že páchatel nadobudol majetok aspoň v značnom rozsahu trestnou činnosťou alebo z príjmov pochádzajúcich z trestnej činnosti. Ďalšími tzv. predikatívnymi trestnými činmi, pri ktorých súd obligatórne musí uložiť trest prepadnutia majetku sú trestného činu nedovolennej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi podľa § 172 ods. 3 alebo 4 alebo § 173 ods. 4, trestného činu založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny podľa § 296, trestného činu založenia, zosnovania a podporovania teroristickej skupiny podľa § 297, trestného činu prijímania úplatku podľa § 328 ods. 3 alebo § 329 ods. 3 alebo trestného činu podplácania podľa § 334 ods. 2.

Finančné vyšetrowanie je postup orgánov činných v trestnom konaní, ktoré je sekundárny a v zásade nezávislý od vedenia vyšetrowania za tzv. predikatívny trestný čin, a ktorého účelom je vyhľadávanie dôkazov a tvorba podkladu pre to, aby súd mohol v rámci rozhodovania o sankciách resp. príkazoch majetok alebo príjem pochádzajúci z trestnej činnosti trestom prepadnutia majetku resp. príkazom na konfiškáciu, alebo zmrazenia podľa osobitného zákona, ak sa takéto majetok nachádza v cudzine alebo naopak vykonať príkaz a zaistiť majetok, ktorý sa nachádza na Slovensku pre účely zabezpečenia sankcie v cudzine.

Preverovaním a sledovaním finančných transakcií, počítačových údajov v účtovných, skladových a evidenčných systémoch vedie k zisteniu utajovaných výnosov a ich odčerpávaniu z účtov, neoprávnené odpisom, nadhodnoteným a neopodstatneným účtovným položkám, používanie mŕtvych duší a bielych koní na fakturácie, mzdy alebo ich náhrady, spriaznených dodávateľov, krycie firmy, analýza dodávateľsko odberateľských a nákupno predajných schém, províz a zadávanie zákaziek, konflikt záujmov a konanie v zhode sa získavajú dôkazy nielen o legalizácii príjmov z trestnej činnosti ale aj o páchaní predikatívnych trestných činoch, akými sú korupcia, podvody, daňové trestné činy atď.

Je potrebné identifikovať akúkoľvek fyzickú osobu, ktorá ovláda právny subjekt alebo nad ním vykonáva kontrolu. Aj keď zistenie stanoveného percentuálneho vlastníckeho podielu alebo majetkovej účasti automaticky neznamená zistenie konečného užívateľa výhod, malo by ísť o jeden z viacerých dôkazov, ktorý je potrebné vyhľadať a zohľadniť.⁵

V relevantných prípadoch by sa identifikácia a overenie konečných užívateľov výhod mali rozšíriť aj na právne subjekty, ktoré ovládajú ďalšie právne subjekty, a povinné subjekty by mali zistiť fyzickú(-é) osobu (-y), ktorá(-é) vykonáva(-jú) nad právnym subjektom, ktorý je klientom, kontrolu prostredníctvom vlastníctva alebo prostredníctvom iných prostriedkov. Kontrola prostredníctvom iných prostriedkov môže okrem iného zahŕňať kritériá kontroly používané na účely vypracovania konsolidovaných finančných výkazov, napríklad prostredníctvom dohody akcionárov, uplatňovania dominantného vplyvu alebo právomoci vymenovať vrcholový manažment. Môžu existovať prípady, v ktorých nemožno identifikovať žiadnu fyzickú osobu, ktorá skutočne ovláda právny subjekt alebo nad ním vykonáva kontrolu. V takýchto výnimočných prípadoch môžu povinné subjekty považovať po tom, čo využili všetky iné prostriedky identifikácie a za predpokladu, že neexistujú dôvody na pochybnosti, za konečného (-ých) užívateľa (-ov) výhod člena(-ov) vrcholového manažmentu.⁶

Potreba presných a aktuálnych informácií o konečnom užívateľovi výhod je kľúčovým faktorom pri vysledovaní páchatel'ov trestných činov, ktorí by inak mohli skryť svoju totožnosť za podnikovú štruktúru.⁷

V zmysle čl. 30 SMERNICE EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY (EÚ) 2015/849 členské štáty zabezpečia, aby podnikateľské subjekty a iné právne subjekty zaregistrované na ich území boli povinné získať a mať primerané, presné a aktuálne informácie o tom, kto ich skutočne vlastní, vrátane podrobností o držaných podieloch konečných užívateľoch výhod.

1. Členské štáty zabezpečia, aby tieto subjekty museli okrem informácií o svojom zákonomnom vlastníkovi poskytovať povinným subjektom aj informácie o konečnom užívateľovi výhod, ak povinné subjekty prijímajú opatrenia povinnej starostlivosti vo vzťahu ku klientovi v súlade s kapitolou II.

2. Členské štáty vyžadujú, aby sa príslušné orgány a FIU mohli oboznamovať s informáciami uvedenými v odseku 1 v dostatočnom časovom predstihu.

⁵ Preambula bod 12 SMERNICA EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY (EÚ) 2015/849 z 20. mája 2015 o predchádzaní využívaniu finančného systému na účely prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu, ktorou sa mení nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 648/2012 a zrušuje smernica Európskeho parlamentu a Rady 2005/60/ES a smernica Komisie 2006/70/ES

⁶ Preambula bod 13 SMERNICA EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY (EÚ) 2015/849 z 20. mája 2015 o predchádzaní využívaniu finančného systému na účely prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu, ktorou sa mení nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 648/2012 a zrušuje smernica Európskeho parlamentu a Rady 2005/60/ES a smernica Komisie 2006/70/ES

⁷ Preambula bod 14 SMERNICA EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY (EÚ) 2015/849 z 20. mája 2015 o predchádzaní využívaniu finančného systému na účely prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu, ktorou sa mení nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 648/2012 a zrušuje smernica Európskeho parlamentu a Rady 2005/60/ES a smernica Komisie 2006/70/ES

3. Členské štáty zabezpečia, aby sa informácie uvedené v odseku 1 uchovávali v niektorom z centrálnych registrov každého členského štátu, napríklad v obchodnom registri, registri spoločností podľa článku 3 smernice Európskeho parlamentu a Rady 2009/101/ES (31) alebo vo verejnom registri. Členské štáty oznámia Komisii charakteristické znaky uvedených vnútroštátnych mechanizmov. Informácie o vlastníckych právach, ktoré sa nachádzajú v uvedenej databáze, možno zhromažďovať v súlade s vnútroštátnymi systémami.

4. Členské štáty vyžadujú, aby boli informácie uchovávané v centrálnom registri v zmysle odseku 3 primerané, presné a aktuálne.

5. Členské štáty zabezpečia, aby boli informácie o vlastníckych právach prístupné v každom prípade pre príslušné orgány a Finančnú spravodajskú jednotku⁹, a to bez obmedzenia; povinné subjekty, a to v rámci povinnej starostlivosti vo vzťahu ku klientovi a každú osobu alebo organizáciu, ktorá môže preukázať legitímny záujem.

Efektívne finančné vyšetrovanie je v súčasnosti považované za jeden z hlavných spôsobov, ako bojovať proti organizovanému zločinu a príjmom, ktoré generuje, pretože ako jediné dokáže odčerpávať finančne prostriedky organizovaného zločinu, ktorými tieto osoby ovplyvňujú chod štátnych orgánov, samosprávy, ale aj súkromného sektora cestou ukladania sankcií postihujúcich tento majetok.

Tak ako bolo naznačené vyššie finančné vyšetrovanie má vyhľadať dôkazy o existencii príjmov a majetku z trestnej činnosti ako takej a v užšom význame o umiestnení, zakrytí a následnej integrácii príjmov alebo majetku pochádzajúcej z trestnej činnosti do legálneho prostredia, príp. o existencii systému Hawalla, za účelom uloženia sankcie prepadnutia majetku, ktorý bol nadobudnutý trestnou činnosťou.

V súčasnej dobe v podmienkach Slovenskej republiky nie je finančné vyšetrovanie včlenené do procesu vyšetrovania trestných činov a v podstate sa nevykonáva na žiadnej úrovni. Orgán činný v trestnom konaní je plne vyťažený v prípravnom konaní vyšetrovaním predikatívneho trestného činu a na finančné vyšetrovanie, ktoré má odhaliť a následne odčerpať majetok získaný trestnou činnosťou nezostávajú kapacitné a personálne možnosti.

Súčasťou štatistík je aj prehľad zaistovacích úkonov Finančnou spravodajskou jednotkou vo vzťahu k majetku, ktoré mali vytvoriť podklad pre ďalší postup vo vyšetrovaní a následnom uložení trestu prepadnutia majetku.

r.2011	
Zaistenie peňažných prostriedkov podľa §95 Tr.por.	40
Zaistenie zaknihovaných cenných papierov podľa § 96 Tr.por	1
Odovzdanie vecí podľa §550 Tr.por. (dôkaz v rámci právneho styku s cudzinou)	7
Zaistenie majetku podľa §551 Tr.por. (výkon cudzieho majetkového rozhodnutia v rámci právneho styku s cudzinou)	2

Graf č. 1- Zaistovacie úkony súvisiace s majetkom, vykonané Finančnou spravodajskou jednotkou Národnej kriminálnej agentúry Prezídia policajného zboru.⁹

⁹ Výročná správa Finančnej spravodajskej jednotky 2011, Dostupné na: http://www.minv.sk/swift_data/source/policia/naka_opr/fsj/Vyrocná_sprava%20SJFP%202011.pdf, 15.09.2015

r. 2011	
Trestné stíhanie	19
Obžaloba/Návrh dohody o vine a treste	17/0 ¹⁰
Odsúdenie	Trest odňatia slobody-7 Trest prepadnutia majetku-0¹¹

Graf č.2 – Trestný čin legalizácie príjmu z trestnej činnosti podľa §233 TZ v územnom obvode krajských prokuratúr¹²

r. 2012		
	TČ podľa §233, §234 Tr.zák (Legalizácia)	Iné trestné činy
Zaistenie peňažných prostriedkov podľa §95 Tr.por.	40	45
Zaistenie zaknihovaných cenných papierov podľa § 96 Tr.por	1	5
Odovzdanie veci podľa §550 Tr.por. (dôkaz v rámci právneho styku s cudzinou)	7	0
Zaistenie majetku podľa §551 Tr.por. (výkon cudzieho majetkového rozhodnutia v rámci právneho styku s cudzinou)	2	0

Graf č. 3- Zaisťovacie úkony súvisiace s majetkom, vykonané Finančnou spravodajskou jednotkou Národnej kriminálnej agentúry Prezídia policajného zboru.¹³

r.2012	
Trestné stíhanie	47
Obžaloba/Návrh dohody o vine a treste	34/6 ¹⁴
Odsúdenie	Trest odňatia slobody-8 Trest prepadnutia majetku-0¹⁵

Graf. č 4 - Trestný čin legalizácie príjmu z trestnej činnosti podľa §233 TZ v územnom obvode krajských prokuratúr¹⁶

¹⁰ Pozn.: I napriek skutočnosti, že tento trestný čin sa štatisticky vyказuje ako súčasť organizovanej kriminality, ani v jednom prípade nebola podaná obžaloba, alebo návrh Dohody o vine a treste Úradom špeciálnej prokuratúry.

¹¹ Počet odsúdení na trest prepadnutia majetku: 6

¹² Štatistický prehľad trestnej a netrestnej činnosti za rok 2011, Generálna prokuratúra SR, dostupné na: <http://www.genpro.gov.sk/statistiky-12c1.html>, 15.9.2015

¹³ Výročná správa Finančnej spravodajskej jednotky 2012, dostupné na: http://www.minv.sk/swift_data/source/policia/naka_opr/fsj/Vyrocnna_sprava%20SJFP%202012.pdf, 15.9.2015

¹⁴ Pozn.: I napriek skutočnosti, že tento trestný čin sa štatisticky vyказuje ako súčasť organizovanej kriminality, ani v jednom prípade nebola podaná obžaloba, alebo návrh Dohody o vine a treste Úradom špeciálnej prokuratúry.

¹⁵ Počet odsúdení na trest prepadnutia majetku celkovo: 4

¹⁶ Štatistický prehľad trestnej a netrestnej činnosti za rok 2011, Generálna prokuratúra SR, dostupné naj: <http://www.genpro.gov.sk/statistiky-12c1.html>, 15.9.2015

r. 2013		
	TČ podľa §233, §234 Tr.zák. (Legalizácia)	Iné trestné činy
Zaistenie peňažných prostriedkov podľa §95 Tr.por.	12	0
Zaistenie zaknihovaných cenných papierov podľa § 96 Tr.por	0	1
Odovzdanie veci podľa §550 Tr.por. (dôkaz v rámci právneho styku s cudzinou)	0	42
Zaistenie majetku podľa §551 Tr.por. (výkon cudzieho majetkového rozhodnutia v rámci právneho styku s cudzinou)	0	48

Graf č. 5- Zaisťovacie úkony súvisiace s majetkom, vykonané Finančnou spravodajskou jednotkou Národnej kriminálnej agentúry Prezídia policajného zboru.¹⁷

r.2013	
Trestné stíhanie	46
Obžaloba/Návrh dohody o vine a treste	24/8
Odsúdenie	Trest odňatia slobody-21 Trest prepadnutia majetku-0

Graf č. 6- Trestný čin legalizácie príjmu z trestnej činnosti podľa §233 TZ v územnom obvode krajských prokuratúr¹⁸

r. 2013	
Trestné stíhanie	11
Obžaloba/Návrh dohody o vine a treste	10
Odsúdenie	0/Trest prepadnutia majetku-0 ¹⁹

Graf č. 7 Trestný čin legalizácie príjmu z trestnej činnosti podľa §233 TZ, Úrad špeciálnej prokuratúry²⁰

r. 2014		
	TČ podľa §233, §234 Tr.zák. (Legalizácia)	Iné trestné činy
Zaistenie peňažných prostriedkov podľa §95 Tr.por.	22	198
Zaistenie zaknihovaných cenných papierov podľa § 96 Tr.por	0	1
Odovzdanie veci podľa §550 Tr.por. (dôkaz v rámci právneho styku s cudzinou)	2	37
Zaistenie majetku podľa §551 Tr.por. (výkon cudzieho majetkového rozhodnutia v rámci	7	24

¹⁷ Výročná správa Finančnej spravodajskej jednotky 2013, dostupné na: <http://www.minv.sk/?informacie-o-cinnosti-1,15.9.2015>

¹⁸ Štatistický prehľad trestnej a netrestnej činnosti za rok 2011, Generálna prokuratúra SR, dostupné na: <http://www.genpro.gov.sk/statistiky-12c1.html,15.9.2015>

¹⁹ Počet odsúdení na trest prepadnutia majetku celkovo: 7

²⁰ Štatistický prehľad trestnej a netrestnej činnosti za rok 2011, Generálna prokuratúra SR, dostupné na: <http://www.genpro.gov.sk/statistiky-12c1.html,15.9.2015>

právneho styku s cudzinou)		

Graf č. 8- Zaisťovacie úkony súvisiace s majetkom, vykonané Finančnou spravodajskou jednotkou Národnej kriminálnej agentúry Prezídia policajného zboru.²¹

r. 2014	
Trestné stíhanie	48
Obžaloba/Návrh dohody o vine a treste	31/4
Odsúdenie	12/ Trest prepadnutia majetku-0

Graf č. 9- Trestný čin legalizácie príjmu z trestnej činnosti podľa §233 TZ v územnom obvode krajských prokuratúr²²

r. 2014	
Trestné stíhanie	12
Obžaloba/Návrh dohody o vine a treste	7/3
Odsúdenie	Trest odňatia slobody-3 Trest prepadnutia majetku-0²³

Graf č. 10- Trestný čin legalizácie príjmu z trestnej činnosti podľa §233 TZ, Úrad špeciálnej prokuratúry²⁴

Tak ako vyplýva z uvedených štatistík trest prepadnutia majetku sa súdmi v Slovenskej republike neukladá. Jeden zo základných záverov je, že v príslušnom trestnom konaní neboli splnené zákonné podmienky pre uloženie tohto trestu. Tento záver je však možné urobiť až potom, ako orgány činné v rámci vyšetrovania pre trestné činy, kde prichádza do úvahy uloženie trest prepadnutia majetku preverili pôvod, veľkosť, spôsob a okolnosti nadobudnutia majetku obžalovaného a zdokumentovali skutkový stav týkajúci sa jeho majetku.

3. ABSENCIA FINANČNÉHO VYŠETROVANIA A NOVO ZAVEDENÉ INŠTITÚTY BOJA S EKONOMICKOU KRIMINALITOU

Absencia uceleného a fungujúceho systému finančného vyšetrovania jednak bráni efektívnemu boju proti legalizácii príjmov z trestnej činnosti a v širšom vnímaní s organizovanou (najmä ekonomickou) trestnou činnosťou cestou už existujúcich právnych nástrojov, ale taktiež zavádzanie nových právnych inštitútov, ktorých prijatie sa odôvodňuje neefektívnou boja s kriminalitou v tejto oblasti bude rezultovať iba v obsolentné právne normy, ktoré sa v praxi nevyužívajú nakoľko proces vyhľadávania týchto dôkazov nebude existovať.

Dňa 28.8. 2015 bol na rokovanie NRSR predložený Návrh zákona o TZPO²⁵, ktorý ilustruje pomerne dobre vyššie uvedenú hypotézu, a ktorý okrem iného upravuje v zmysle §10 písm.a) až i) Návrhu zákona o TZPO aj tresty, ktoré možno uložiť právnickej osobe, ktorými o.i. sú:²⁶

- trest zrušenia právnickej osoby,
- trest prepadnutia majetku,

²¹Výročná správa Finančnej spravodajskej jednotky 2014, dostupné na <http://www.minv.sk/?informacie-o-cinnosti-1> 15.9.2015

²²Štatistický prehľad trestnej a netrestnej činnosti za rok 2011, Generálna prokuratúra SR, dostupné na: <http://www.genpro.gov.sk/statistiky-12c1.html>, 15.9.2015

²³Počet odsúdení na trest prepadnutia majetku celkovo. 5

²⁴Štatistický prehľad trestnej a netrestnej činnosti za rok 2011, Generálna prokuratúra SR, dostupné naj: <http://www.genpro.gov.sk/statistiky-12c1.html>, 15.9.2015

²⁵Paragrafové znenie Návrhu zákona o TZPO, Dostupné na: <http://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=6&ID=1715>, 21. 09. 2015.

²⁶Paragrafové znenie Návrhu zákona o TZPO. Dostupné na: <http://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=6&ID=1715>, 21. 09. 2015.

Súd uloží v zmysle §12 ods. 1 až ods. 3 Návrhu zákona o TZPO²⁷ trest zrušenia právnickej osoby, ktorá má sídlo v Slovenskej republike, **ak jej činnosť bola úplne alebo prevažne využívaná na páchanie trestnej činnosti.**

V zmysle §13 ods. 1 až ods. 3 Návrhu zákona o TZPO²⁸ trest prepadnutia majetku súd uloží právnickej osobe, ktorá spáchala trestný čin uvedený v § 58 ods. 2 Trestného zákona, **ak nadobudla majetok aspoň v značnom rozsahu trestnou činnosťou alebo z príjmov pochádzajúcich z trestnej činnosti, alebo ak právnická osoba spáchala trestný čin uvedený v § 58 ods. 3 Tr.zák.**

Bez existencie fungujúceho systému finančného vyšetrovania bude uvedený zákon neúčinný a nebude sa v praxi využívať, presne tak ako to bolo doposiaľ pri inštitútoch ochranného opatrenia zhabania peňažnej čiastky podľa §85a Tr.zák a zhabania majetku podľa §83b Tr.zák, pričom bez hlbšej analýzy prečo tomu tak bolo, sme sa ako aplikačná prax uspokojili s konštatovaním, že odborná prax sa s týmto inštitútom „nezžila“

Ako druhý príklad môže poslúžiť od 1.1.2015 účinný zákon č. 307/2014 Z.z. o niektorých opatreniach súvisiacich s oznamovaním protispoločenskej činnosti, ktorého zmyslom je ochrana oznamovateľa-zamestnanca, ktorý oznámi podozrenie z páchania trestnej činnosti v prostredí svojho zamestnávateľa orgánom činným v trestnom konaní. Z povahy veci je evidentné, že ak takéto podnety orgán činný v trestnom konaní dostane, budú sa týkať najviac obchodných, daňových a finančných aspektov fungovania zamestnávateľa, príp. nakladania s osobnými údajmi a nie trestných činov proti životu a zdraviu. Aby sa orgán činný v trestnom konaní mohol vysporiadať s takýmto podnetom, bude v mnohých prípadoch potrebné vykonať finančné vyšetrovanie.

Nedostatočný počet trestných stíhaní a odsúdení pre trestný čin Legalizácie príjmov z trestnej činnosti podľa §233 a §234 Tr.zák bol aj jedným z hlavných nedostatkov, na ktoré bola Slovenská republika upozornená v rámci 4. kola hodnotení Moneyval. Jedným z dôvodov tak nízkeho počtu trestných stíhaní a odsúdení o.i. bolo podľa hodnotiacich expertov neexistujúce finančné vyšetrovanie, ktoré by bolo fungujúcou súčasťou vyšetrovania, ale taktiež absencia finančného vyšetrovania v organizačných štruktúrach polície a prokuratúry, pričom taktiež je kritizovaný alarmujúco nízky resp. žiaden ukladaný trest postihujúci majetok, ktorý bol nadobudnutý trestnou činnosťou, hoci aj došlo k právoplatnému odsúdeniu za trestný čin Legalizácie trestného činu²⁹

4. ZÁVER

Tento príspevok mal o.i. naznačiť, že v súčasnosti sa orgánom činným v trestnom konaní a súdom nedarí efektívne bojovať proti ekonomickej kriminalite. Otázka zavedenia finančného vyšetrovania do prípravného konania nestojí či?, ale skôr kedy? Jeho urýchlené zavedenie jednak do prípravného konania, ale taktiež do štruktúr orgánov činných v trestnom konaní je nutnosťou, ktorá by sa mala v čo najkratšom čase začať riešiť. Je na diskusiu, či je finančné vyšetrovanie orgánmi činnými v trestnom konaní potrebné zriadiť už na úrovni okresov, krajov, alebo očk s celoslovenskou pôsobnosťou.

Ruka v ruke so zavedením finančného vyšetrovania ako pravidelnej súčasti vyšetrovania a prípravného konania, bude nutnosť vysporiadať sa s „prevzatím už vyhľadaných dôkazov v iných vyšetrovacích spisoch“ do finančného vyšetrovania bez nutnosti ich opakovania, tak ako je to napr. v Českej republike v zmysle §169 ods. 2 Tr.řádu, *pro určení rozsahu prováděných důkazů je rozhodující právní kvalifikace skutku, pro který je obviněný v době provádění důkazu stíhán. Je-li obviněný v průběhu vyšetřování upozorněn, že skutek, pro který je vedeno trestní stíhání, bude*

²⁷ Paragrafové znenie Návrhu zákona o TZPO. Dostupné na: <http://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=6&ID=1715> , 21. 09. 2015.

²⁸ Paragrafové znenie Návrhu zákona o TZPO. Dostupné na: <http://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=6&ID=1715> , 21. 09. 2015.

²⁹ Para, 897, súlad s Odporúčaním č. 30 FATF, 4.Hodnotiaca správa Slovenskej republiky Moneyval, Dostupné na : http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/moneyval/Evaluations/round4/SVK4_MER_MONEYVAL%282011%2921_en.pdf 21.09.2015

nadále právně posuzován jako jiný trestný čin, než je uveden v § 168 odst. 1, pokračuje se ve vyšetřování podle oddílu druhého této hlavy. Důkazy, předtím provedené podle odstavce 1, zůstávají součástí důkazů opatřených v průběhu vyšetřování; při posuzování, zda byly provedeny v souladu se zákonem, se nepřihlíží k podmínkám, za nichž lze podle § 164 odst. 1 vyslyšet svědky. a taktiež dôslednejšie upraviť použitie digitálnych stôp ako dôkazov v trestnom konaní.

Použitá literatúra:

Muller,W.; Kallin,Ch.; Goldsworth J.; Anti-money laundering-International law and practice

Paragrafové znenie Návrhu zákona o TZPO

SMERNICA EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY (EÚ) 2015/849 z 20. mája 2015 o predchádzaní využívaniu finančného systému na účely prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu, ktorou sa mení nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 648/2012 a zrušuje smernica Európskeho parlamentu a Rady 2005/60/ES a smernica Komisie 2006/70/ES

Štatistický prehľad trestnej a netrestnej činnosti za rok 2011

Štatistický prehľad trestnej a netrestnej činnosti za rok 2012

Štatistický prehľad trestnej a netrestnej činnosti za rok 2013

Štatistický prehľad trestnej a netrestnej činnosti za rok 2014

Výročná správa Finančnej spravodajskej jednotky 2011

Výročná správa Finančnej spravodajskej jednotky 2012

Výročná správa Finančnej spravodajskej jednotky 2013

Výročná správa Finančnej spravodajskej jednotky 2014

4.Hodnotiaca správa Slovenskej republiky Moneyval.

Kontaktné údaje:

JUDr. Marek Kordík, LL.M, PhD.

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Právnická fakulta, Univerzita Komenského

marek.kordik(at)flaw.uniba.sk

TRESTNOPRÁVNE ASPEKTY ELIMINÁCIE ŠEDEJ EKONOMIKY

Lucia Kurilovská, Stanislav Šišulák

Abstract: The paper deals with the fastest growing unofficial economic sector – the grey economy. The author presents the main causes and conditions for the development and existence of this negative social phenomenon. He specifies a number of forms of its display from the criminal-legal aspect, especially in criminal cases of failure to comply with tax obligations and failure to comply with the rules of entrepreneurship. In the final part of the paper, the author suggests possible measures to eliminate the grey economy, which arises as a reaction to frequent changes in the law. The changes are used by the entities participating in the grey economy to make their illegal activities appear legal.

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá najrýchlejšie sa rozvíjajúcim neoficiálnym ekonomickým sektorom ktorým je šedá ekonomika. Poukazuje na hlavné príčiny a podmienky vzniku a existencie tohto spoločensky negatívneho fenoménu. Špecifikuje vybrané formy jej prejavu z trestnoprávneho aspektu najmä v prípadoch trestnej činnosti, spočívajúcej v porušovaní povinností v súvislosti s daňovými povinnosťami alebo povinnosťami subjektov vo vzťahu k podnikaniu. V závere navrhuje niektoré opatrenia na elimináciu šedej ekonomiky ako reakciu na neustále zmeny v zákonoch, ktoré dokážu subjekty, participujúce v šedej ekonomike, použiť tak, aby ich protiprávne konanie malo znaky legálnej činnosti.

Key words: black economy, grey economy, economic crime, organized crime, crime, tax evasion, value added tax, tax fraud, illegal work

Kľúčové slová: čierna ekonomika, šedá ekonomika, ekonomická kriminalita, organizovaný zločin, trestný čin, dane, daňový únik, daň z pridanej hodnoty, daňový podvod, nelegálna práca

1. ÚVOD

Šedá ekonomika je problémom vo všetkých krajinách bez rozdielu aký ekonomický systém používajú. Rozdiel je len v akej sile a v akých dimenziách sa prejavuje. V trhovej ekonomike má kvalita daňového systému priamy vplyv na vznik a progres šedej ekonomiky. Ekonomická kríza dala vládám impulz k eliminácii najrýchlejšie sa rozvíjajúceho sektoru ktorým je šedá ekonomika. Skúmaním šedej ekonomiky sa zaoberá čoraz viac odborníkov, nakoľko narastá jej význam a dôležitosť jej vplyvu na národné hospodárstvo krajiny. Ak hovoríme o šedej ekonomike musíme spomenúť aj jej ďalšie označenia, ktoré ju charakterizujú v rôznych krajinách ako napríklad ekonomika duálna, neoficiálna, paralelná.¹ Je to fenomén, ktorý sa v rôznej miere vyskytuje vo všetkých typoch ekonomík. Tento „ekonomický“ sektor má väčšiu dynamiku ako sektor oficiálny. Je nesporné, že šedá ekonomika je všadeprítomným fenoménom a to v každej krajine sveta. Napríklad ak korupcia výrazne znižuje výkonnosť ekonomiky v štáte a priamo ničí slobodný trh, tak šedá ekonomika priamo tento trh neohrozuje, ale ho demoralizuje a spôsobuje straty priamo vo vzťahu k štátnej pokladnici. V prípade ekonomickej štatistiky ide o nemerateľné, nepozorovateľné alebo skryté ekonomické ukazovatele. Z právneho aspektu je označovaná ako nelegálna a zločinná ekonomika. Šedá ekonomika sa vyznačuje vysokou expanzívnosťou, nakoľko veľmi rýchlo reaguje na zmeny vyvolané na trhu v podnikateľskom prostredí. Napríklad ak šedá ekonomika začne zaznamenávať straty alebo stagnáciu v určitom sektore, okamžite sústredí prostriedky, zmobilizuje svoje aktivity a začne sa presúvať do ziskovejších oblastí. Jej rýchlosť je umocnená tým, že nestráca čas na legislatívnych mechanizmoch oficiálnej ekonomiky (exekúcia, konkurz, vyrovnanie, likvidácia firmy, založenie firmy atď.).

Čoraz viac Európanov je rozčarovaných z politiky a prehlbujúcej sa vzdialenosti medzi občanmi a vládami. Tieto postoje umocňujú, možno ekonomicky „odôvodnené“ úsporné programy

¹ DANIEL, V.: Tieňová ekonomika a verejný sektor. 1. vyd. Vydavateľský dom ELITA spol. s.r.o., 2013, s. 110

(ktoré v extrémnych prípadoch znižujú mzdy a dôchodky), rozpočtové škrty v oblasti zdravotnej starostlivosti, vzdelávania a rastúca nezamestnanosť. V čase krízy občania nadobúdajú pocit a potrebu, aby sa sami vysporiadali s jej dôsledkami. Z tohto dôvodu, je krok do šedej ekonomiky čoraz kratší a výčítky svedomia sa stávajú menšími ako predtým. Keď globálna ekonomika trpí počas recesie, čoraz viac ľudí môže byť naklonených k vykonávaniu pracovných činností a ekonomických aktivít mimo právneho rámca. A práve z tohto dôvodu je dôležité pochopiť šedú ekonomiku a jej účinky, či už pozitívne alebo negatívne, tak aby krajina mohla prijímať a realizovať správne opatrenia k eliminácii stratených príjmov a ochrane svojich občanov.

2. SÚČASNÝ STAV A SPÔSOBENÉ STRATY

Šedá ekonomika úzko hraničí s čiernou ekonomikou a obe tvoria tieňovú ekonomiku. V tieňovej ekonomike dochádza k činnostiam, ktoré obchádzajú daňovú, účtovnú a štatistickú evidenciu. Ak tieto činnosti prekročia spoločensky únosnú mieru chápanú v súlade s trestným právom, potom ich môžeme považovať za súčasť čiernej ekonomiky. Pokiaľ neprekročia prah čiernej ekonomiky tak zotrávajú v oblasti šedej ekonomiky. V prípadoch čiernej ekonomiky hovoríme o kriminálnej činnosti, ktorej podstata nie je legálna. Patrí sem napríklad pašovanie a predaj drog, obchod s bielym mäsom, obchod so zbraňami, podvody, krádeže, sprenevera, falšovanie peňazí. Cieľom je získať finančné prostriedky nezákonným spôsobom. Do šedej ekonomiky môžeme zaradiť činnosti, ktoré sú svojou podstatou legálne, ale sú skrývané pred úradmi kde hlavným dôvodom je vyhnúť sa zdaneniu alebo rôznym reguláciám zo strany štátu. Sem zaraďujeme nelegálnu prácu (prácu na čierno), daňové úniky, predaj neokolkovaného alkoholu, činnosti vykonávané na základe licencie ale bez licenčných dokladov, poskytovanie služieb bez odvádzania daní a podobne. Stav šedej ekonomiky ako aj jej dynamika je veľmi ťažko definovateľná, nakoľko jej štruktúra a rozsah sa nedá exaktne určiť. V princípe je dôvodom tejto skutočnosti fakt, že je potrebné sledovať nelegálnu činnosť, ktorá stojí priamo za legálnymi princípmi a je týmito princípmi krytá. Preto môžeme stav šedej ekonomiky v globále hodnotiť najmä z odhalenej protiprávnej činnosti, pričom podľa týchto ukazovateľov je možné vytvoriť prognózu vývoja tejto protispoločenskej činnosti. Šedá ekonomika je stratou, ktorá sa v podstate nedá nahradiť ani vymôcť bez toho, aby nebola odhalená. Je preto potrebné dôkladne sledovať a odhaľovať prejavy šedej ekonomiky a vytvárať také právne nástroje, ktoré eliminujú jej vznik. Napríklad Fassman tvrdí: „šedá ekonomika pozostáva z niekoľkých základných prvkov a vzťahov medzi nimi. Sú to aktivity, transakcie, platby a príjmy. Aktivity a transakcie tvoria jednu z dvoch častí šedej ekonomiky, takzvanú oblasť tvorby. V tejto oblasti šedá ekonomika vzniká a prebieha. Druhá oblasť – oblasť použitia – ktorá je vytváraná platbami a príjmami. Všetky prvky sú na sebe navzájom závislé, dopĺňajú sa a mnohokrát sa významovo prekrývajú.“²

V Slovenskej republike³ je podľa medzinárodných publikácií v porovnaní s ostatnými krajinami Európskej únie podiel tieňovej ekonomiky nižší než priemer Európskej únie - v roku 2013 v rámci celej Európskej únie 18,4 % HDP, v rámci Slovenskej republiky 15 % z HDP. Je však nutné pripomenúť že viaceré krajiny deklarujú nižší rozsah tieňovej ekonomiky než 10 % - Rakúsko, Luxembursko, Holandsko, Spojené kráľovstvo a Francúzsko. Podiel tieňovej ekonomiky na tvorbe hrubého domáceho produktu (HDP) je v Slovenskej republike vyšší ako priemer krajín kandidujúcich na vstup do Európskej únie - priemerná úroveň kandidátskych krajín je 14 %. Podľa ratingovej agentúry Moody's Investors Service zamestnáva tieňová ekonomika v Slovenskej republike až štvrtinu z registrovaných nezamestnaných. Rozsah tieňovej ekonomiky je podľa Eurostatu najnižší na Cypre (4 % HDP) a v Slovinsku (5 % HDP), kým najvyšší podiel vykazuje Litva (21 % HDP) a Rumunsko (18 % HDP).

Z hľadiska globálneho aspektu podľa najnovších štúdií prichádza k štyrom vývojovým líniam tieňovej ekonomiky v krajinách OECD⁴:

² FASSMANN, M. : Stínová ekonomika a práce na černo . Praha: Briggs & Co , 2007. s.35

³ The Shadow Economy in Europe 2013 [cit. 2015-08-20] Dostupné na internete: <www.atkearney.com/financial-institutions/featured-article/-/asset_publisher/j8lucAqMqEhB/content/the-shadow-economy-in-europe-2013/10192>

⁴ Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2015 : Different Developments, Friedrich Schneider, [cit. 2015-08-20] Dostupné na

– Vo všeobecnosti platí, že v 25 z 36 krajinách OECD je pozorovaný pokles tieňovej ekonomiky, pričom hlavným dôvodom je efektívnejšie využívanie procesov oficiálneho hospodárstva a nadväzujúcej legislatívy. V 10 krajinách dochádza k nárastu v dôsledku stagnujúcej oficiálnej ekonomiky alebo v dôsledku politických rozhodnutí, čo zvýšilo podiel tieňovej ekonomiky.

– Východné, stredoeurópske krajiny a nové členské krajiny Európskej únie ako je Bulharsko, Cyprus, Česká republika, Lotyšsko, Litva a Poľsko majú vyšší podiel tieňovej ekonomiky než staršie členské krajiny Európskej únie ako je Rakúsko, Belgicko, Nemecko a Taliansko. V tomto prípade je pozorovaný nárast veľkosti tieňovej ekonomiky smerom od západu na východ.

– Takisto môžeme povedať, že je pozorované zvýšenie veľkosti a rozvoja tieňovej ekonomiky smerom zo severu na juh. V priemernom meradle južné európske krajiny majú výrazne vyššiu koncentráciu tieňovej ekonomiky než krajiny strednej a západnej Európy.

– Týchto päť mimoeurópskych vyspelých krajinách OECD - Austrália, Kanada, Japonsko, Nový Zéland a Spojené štáty americké majú nižší podiel tieňovej ekonomiky s priemernou veľkosťou asi 10,1 % HDP v roku 2009, pričom sa predpokladá, že do konca roka 2015 sa táto hodnota zníži na 8,6 % HDP.

Najdôležitejším negatívnym faktorom tieňovej ekonomiky, a teda aj šedej ekonomiky, je vytváranie straty v národnom hospodárstve v oblastiach, ktoré sú legislatívne podmienené zdanením. Presné vyčíslenie tejto ekonomickej straty je však podmienené efektívnosťou nástrojov boja proti šedej ekonomike.

3. PRÍČINY A PODMIENKY ŠEDEJ EKONOMIKY

Pod pojmom príčiny a podmienky šedej ekonomiky rozumieme súhrn faktorov, ktoré podmienili jej vznik a ovplyvňujú existenciu tohto javu. Šedá ekonomika existuje ako latentný jav, čo definuje aj jej štruktúru. Príčinu jej existencie a rastu nemožno globalizovať, pričom tento jav sa odvíja od štruktúry ekonomík jednotlivých štátov a od prístupu k jednotlivým zložkám ekonomiky, v ktorých šedá ekonomika pôsobí. Jednoducho možno vyvodit' záver, že v krajine, kde je neúmerne daňové zaťaženie, vysoká miera nezamestnanosti a nízka odmena za vykonanú prácu, sa nelegálne aktivity v podobe čiernej práce alebo daňových únikov považujú za možnosť, ako si subjektívne zvýšiť životnú úroveň bez potreby zapojenia štátu do tohto procesu. Avšak nemožno povedať, že v krajinách s vysokou životnou úrovňou a lepšími takzvanými „byrokratickými“ pravidlami neexistuje tento druh protispoločenskej činnosti.

Na veľkosť tieňovej ekonomiky vplyvajú najmä tieto daňové faktory:⁵

– **celkové priame daňové zaťaženie** - sem zaradujeme daň z príjmu fyzických osôb, daň z príjmu právnických osôb, daň zo stavieb, daň z pozemkov, daň z bytov, cestná daň, daň z dedičstva, daň z darovania, daň z prevodu a prechodu nehnuteľností, avšak do tohto faktoru radíme aj príspevky na sociálne a zdravotné zabezpečenie. Tieto dane platí samotný daňovník;

– **celkové nepriame daňové zaťaženie** – tieto dane sú zahrnuté v cene tovarov a do štátneho rozpočtu ich odvádza predajca tovaru alebo poskytovateľ služby. Patria sem spotrebné dane a univerzálne dane (DPH);

internete:

<<http://www.econ.jku.at/members/Schneider/files/publications/2015/ShadEcEurope31.pdf>>

⁵ ALLINGHAM, M.G., SANDMO, A. Income Tax Evasion: A Theoretical Analysis. In: *Journal of Public Economics*. Ročník 1[online]. [cit. 07. 09. 2015], s. 325. Dostupné na internete: <http://darplise.ac.uk/papersdb/allingham-sandmo_%28jpube72%29.pdf>

– **zložitost' daňového systému** – tento faktor zahŕňa mieru „byrokratického“ zaťaženia daňovníka, ale aj kontrolné mechanizmy a nároky štátnych orgánov na daňovníka.

V prípade tohto členenia je potrebné pripomenúť, že tieto faktory na vznik a rast tieňovej, respektíve šedej ekonomiky vplyvajú pomerne, pričom najväčší vplyv majú priame dane a ich následná správa. Problém vzniká najmä pri neefektívnom prerozdelení výnosov z priamych a nepriamych daní do jednotlivých sektorov verejnej správy. Hospodárenie štátu a správa daní je taktiež jedným z rozhodujúcich faktorov pre vznik šedej ekonomiky. Hlavne v časoch krízy európskych ekonomík je citlivou témou efektívnosť využitia prostriedkov, ktoré do štátneho rozpočtu prišli z daní a odvodov obyvateľstva. Je preto proti princípom boja proti šedej ekonomike neefektívne využívať verejné zdroje, a tak dávať možnosť vyhýbať sa daňovým povinnostiam zo strany daňových subjektov, nakoľko túto povinnosť považujú za zbytočnú finančnú záťaž bez požadovaného výsledku – náležitého riadneho premietnutia do verejného života v podobe zabezpečenia kvalitného vzdelania, zdravotnej starostlivosti, zmenšenia byrokratickej záťaže a podobne. Boj proti prejavom šedej ekonomiky preto nemožno obmedzovať len na legislatívne zmeny a kontrolu smerom z vnútra navonok (štát - občan), ale aj zefektívnosťou využitia verejných zdrojov a transparentnosťou tohto procesu.

Z hore uvedeného vyplýva, že postavenie a úloha štátu v ekonomike zohráva veľkú rolu v rozvoji a raste šedej ekonomiky. Vysoké daňové zaťaženie, neúmerné nároky v oblasti odvodov a daní a vysoká frekvencia kontroly zapríčiňujú, že šedá ekonomika sa stáva konkurentom voči legálnym cestám v podnikaní. Takisto veľký význam zohráva nezamestnanosť a neprispôsobivý občania⁶. Podmienkou existencie štátu sú financie, ktoré sú prerozdelené z rôznych zdrojov do potrebných sfér verejného života. Verejné financie sú veľmi zložitou sústavou štruktúr a procesov a sú hlavným realizátorom finančnej a hospodárskej politiky štátu. Prostredníctvom tohto nástroja vlády ovplyvňujú vývoj ekonomiky a zabezpečujú vykrytie nedokonalostí trhu v podobe externality, nedokonalú konkurenciu a neschopnosť trhu zabezpečiť niektoré verejné statky.⁷ Podiel daní na verejných príjmoch predstavuje v rozvinutých krajinách približne 90 % z celkového objemu verejných finančných zdrojov. Boj medzi verejnými inštitúciami, ktoré dane vyrubujú a spravujú a daňovým subjektom je nikdy nekončiacim procesom, pričom obe strany si kladú podmienky, ktoré na strane štátu predstavujú efektívny a čo najväčší výber daní od subjektu a na strane daňovníka čo najlepší spôsob, ako obmedziť alebo znížiť svoje daňové zaťaženie. Zo strany štátu ide ale o zložitý proces určovania výberu a následného využitia dane, pričom najdôležitejšou súčasťou tohto procesu je dohľadnutie na včasné a riadne plnenie si daňových povinností zo strany daňových subjektov.

Ďalším dôležitým prvkom v raste a rozvoji šedej ekonomiky je aj rozsah, intenzita a obsah záväzných nariadení v oblasti správy daní. Práve nedostatočná alebo neefektívna legislatíva vytvára motiváciu na vznik šedej ekonomiky, respektíve zapojenie sa samotných občanov do tohto javu. Najčastejšími stimulmi, ktorými štát zasahuje do súkromného sektoru a celkovo trhu sú najmä obmedzenia na trhu práce, prekážky obchodu a obmedzenia v pracovno-právnych vzťahoch pre cudzincov⁸. Regulácie takéhoto charakteru zvyšujú cenu legálnej práce, a teda vysoko zaťažujú zamestnávateľa, teda daňový subjekt a tým aj vytvárajú určitú formu tlaku, ktorý vplyva na vznik šedej ekonomiky. Tento jav však závisí od celkovej kondície národného hospodárstva, od pracovných podmienok vyplývajúcich z legálnych noriem a takisto od možnosti zamestnať sa, čo v konečnom dôsledku znamená počet voľných pracovných miest pre jednotlivé kvalifikačné predpoklady.

⁶ SCHNEIDER, F. Size and measurement of the informal economy in 110 countries around the world. [online]. [cit. 07. 09. 2015], s. 8. Dostupné na internete: <http://www.econ.puc-rio.br/gfranco/Schneider_informal_economy.pdf>

⁷ BREZOVSKÁ, M. *Tieňová ekonomika v Slovenskej republike*. Diplomová práca, Bankovní institut Vysoká škola Praha, 2014, s. 17.

⁸ SCHNEIDER, F., ENSTE, D. H. Shadow Economies: Size, Causes and Consequences. In *Journal of Economic Literature*. [online], [cit. 07. 09. 2015], s. 85. Dostupné na internete: <<http://www.econ.jku.at/members/Schneider/files/publications/JEL.pdf>>

Ďalším dôležitým kritériom je samotná motivácia subjektov na participácii v šedej ekonomike, čo je možné definovať ako podmienky šedej ekonomiky⁹:

- **úspora** – pri práci, ktorá nepodlieha zdaneniu alebo pri iných aktivitách, ktorých cieľom je vyhnúť sa daňovej povinnosti (neodvedenie dane, optimalizácia výdavkov fiktívnymi faktúrami a podobne) sa vyskytuje pre daňovníka silná motivácia v podobe „čistých“ peňazí, ktoré ušetrí pri neodvedení do daňového systému, a tak jednoznačne ušetrí v týchto výdavkoch. V neposlednom rade treba spomenúť aj skutočnosť, že v tomto prípade daňovník nemusí podliehať silnej byrokratickej zaťažnosti. Silný kauzálny vzťah existuje medzi daňovou sadzbou krajiny a veľkosťou jej tieňovej ekonomiky. Tento vzťah je obzvlášť výrazný v čase hospodárskeho poklesu;
- **nedostatok zlého svedomia** - tieňová ekonomika je často považovaná za normálnu súčasť spoločnosti, a to hlavne v krajinách, kde je nízka dôvera v štátne inštitúcie a ich fungovanie alebo bola táto dôvera otrásená náhlymi negatívnymi zmenami;
- **nízke riziko odhalenia** – nakoľko je participácia v šedej ekonomike čiastočne krytá legálnymi aktivitami, respektíve ide o legislatívne podmienené činnosti, vykonávané mimo legislatívneho rámca, jednotlivci podstupujú riziko účasti na tomto jave, pričom sa svoje nelegálne aktivity snažia napríklad čiastočne legalizovať alebo vytvárajú také podmienky, aby ich nelegálna činnosť bola čo najviac latentná;
- **ľahká účasť** - platba v hotovosti uľahčuje subjektom, aby sa zapojili do šedej ekonomiky, pretože platby v hotovosti sú len ťažko vystopovateľné a kontrolovateľné.

Tieto štyri faktory boli postupne určené v prvých štúdiách o tieňovej ekonomike v roku 2008. Hoci všetky zostávajú v platnosti, došlo k zmene ich relatívnej váhy. Ekonomická kríza donútila mnoho európskych vlád, aby si utiahli opasky znížením výdavkov a zvyšovaním daní. Od roku 2008 šesťnásť krajín Európskej únie zvýšilo bežnú daň z pridanej hodnoty (DPH), sedem zvýšilo dane z príjmov fyzických osôb, a to najmä pre najvyššie, respektíve nadštandardné príjmy (takzvaná miliónárska daň). Zvýšenie DPH vo východoeurópskych krajinách bolo vyvážené selektívne znížením dane z príjmov fyzických osôb a paušálnymi daňovými sadzbami, pričom v týchto krajinách bol pozorovaný pokles podielu tieňovej ekonomiky. V južnej Európe, kde sa reorganizácia daňového systému v dôsledku reštrukturalizačných opatrení dotkla viacerých kategórií a dane sú tu pomerne vysoké, rasť tieňovej ekonomiky spomalil len okrajovo alebo zostal na pôvodnej úrovni¹⁰.

4. TRESTNÁ ČINNOSŤ V SÚVISLOSTI SO ŠEDOU EKONOMIKOU

Šedá ekonomika je rozsiahlym problémom, ktorý zasahuje do veľkého spektra činností v ekonomike a narúša tieto procesy najmä neregulárnym ziskom účastníkov a oslabením finančných mechanizmov v štáte. Preto logickým krokom štátnych orgánov a vlády je potlačenie prejavov šedej ekonomiky legislatívnou cestou a vytvorenie takej koncepcie boja proti šedej ekonomike, ktorá dokáže efektívne bojovať s týmto javom a prinášať výsledky. V tomto prípade pôjde o celý rad opatrení, medzi ktorými figuruje na popredných miestach trestné právo.

V prípade šedej ekonomiky a boja proti nej je potrebné pripomenúť, že inštitúty trestného práva sú využívané pri najzávažnejších prejavoch šedej ekonomiky, pričom môžeme poukázať na skutočnosť, že trestnoprávne inštitúty sú využívané najmä po márnom využití všetkých ostatných právnych inštitútov, respektíve sankcií z nich vyplývajúcich. Trestná činnosť v šedej ekonomike je obsiahnutá v osobitnej časti Trestného zákona v trestných činoch ekonomickej povahy – trestné činy daňové a trestné činy hospodárske. Ide najmä o trestnú činnosť, spočívajúcu v porušovaní povinností v súvislosti s daňovými povinnosťami alebo povinnosťami subjektov vo vzťahu

⁹ The Shadow Economy in Europe 2013 [cit. 07. 09. 2015], s. 7, Dostupné na internete: <www.atkearney.com/financial-institutions/featured-article/-/asset_publisher/j8lucAqMqEhB/content/the-shadow-economy-in-europe-2013/10192>

¹⁰ The Shadow Economy in Europe 2013 [cit. 07. 09. 2015], s. 8, Dostupné na internete: <www.atkearney.com/financial-institutions/featured-article/-/asset_publisher/j8lucAqMqEhB/content/the-shadow-economy-in-europe-2013/10192>

k podnikaniu. Táto ekonomická kriminalita spôsobuje hlavne finančnú ujmu štátu v súvislosti s daňovými trestnými činmi, páchaním ktorých dochádza k výraznému znižovaniu očakávaných príjmov z výberu daní do štátneho rozpočtu Slovenskej republiky. Organizovaný zločin v tomto kontexte predstavuje špecifický typ mnohostrannej trestnej činnosti, ktorá vykazuje mnohé črty zhodné s podnikateľskou činnosťou, organizovanou za účelom dosahovania maximálnych ziskov bez ohľadu na použité prostriedky a oblasti podnikania. V súčasnosti prezentuje organizovanú ekonomickú trestnú činnosť krátenie príjmov štátneho rozpočtu zločineckými zoskupeniami formou neoprávneného uplatňovania nadmerného odpočtu DPH a znižovania daňového základu podnikateľských subjektov na základe vykonávania fiktívnych obchodov a vystavovania fiktívnych faktúr.

Trestnú činnosť v súvislosti so šedou ekonomikou môžeme rozdeliť na dve skupiny:

Trestná činnosť v súvislosti s daňovým systémom – tu ide najmä o trestné činy uvedené v treťom diely piatej hlavy osobitnej časti Trestného zákona¹¹:

– **§ 276 Skrátenie dane a poistného** – princípom tohto trestného činu je skrátenie dane, poistného na sociálne poistenie, verejného zdravotného poistenia alebo príspevku na starobné dôchodkové sporenie v malom rozsahu. Malý rozsah znamená de facto spôsobenie malej škody. V prípade tohto trestného činu hovoríme o takom konaní, ktoré spočíva vo vytváraní podmienok s cieľom úmyselne dosiahnuť taký stav, že mu štátny orgán, respektíve príslušný orgán daň vôbec nevyrubí alebo danej inštitúcii daň alebo poistné vôbec nezaplatí alebo zaplatí v nižšej ako zákonom stanovenej výške. Skrátenie dane a poistného je špecifickým trestným činom, ktorý nezahŕňa také konanie páchatela, ktoré spočíva v nezaplatení už vyrubenej dane alebo poistného.

– **§ 277 Neodvedenie dane a poistného** – skutková podstata predmetného trestného činu pojednáva o zadržaní a neodvedení splatnej dane, poistného na sociálne poistenie, verejného zdravotného poistenia alebo príspevku na starobné dôchodkové sporenie určenému príjemcovi, ktoré zrazí alebo vyberie podľa zákona, v úmysle zadovážiť sebe alebo inému neoprávnený prospech. Neodvedením dane a poistného sa rozumie zadržanie splatnej dane alebo splatného poistného (vrátane preddavkov), už ich platcom zrazených alebo vybratých na základe zákona a ich neodvedenie určenému kompetentnému orgánu, ktorého je daň alebo poistné príjmom alebo ktorý ich spravuje.

Medzi trestnými činmi skrátenia dane a neodvedenia dane je rovnaký vzťah ako medzi trestnými činmi podvodu a sprenevery (teda vzájomne sa vylučujú).¹²

– **§ 277a Daňový podvod** – pri tomto trestnom čine je nutné pripomenúť, že ide o pomerne nový trestný čin, ktorý predpokladá neoprávnené uplatnenie nároku na vrátenie dane z pridanej hodnoty alebo spotrebnej dane v úmysle zadovážiť sebe alebo inému neoprávnený prospech. Trestný zákon predpokladá konanie páchatela podmienené väčším rozsahom. Tento trestný čin je typickým príkladom hranice medzi šedou a čiernou ekonomikou, nakoľko v celom kontexte konanie páchatela navonok vyzerá ako legálna činnosť, no v konečnom dôsledku ide o podvodné konanie. V základnom princípe ide o takzvané karuselové podvody – ide o obchodnú transakciu, ktorá je vykonaná tak, aby predávajúci nemusel zaplatiť daň z pridanej hodnoty. Následne sa takýchto predajov pre zaistenie neprehľadnosti spraví hneď niekoľko, pričom posledný článok v reťazci voči štátu uplatní nadmerný odpočet DPH, ktorá však na začiatku tohto reťazca nebola odvedená. Posledný článok v reťazci musí takisto simulovať predaj tovaru ďalšej firme v inom členskom štáte Európskej únie, pričom opäť ide o vývoz, oslobodený od dane¹³.

¹¹ Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

¹² Daňové trestné činy – niektoré aplikačné problémy [cit. 13. 09. 2015], Dostupné na internete: <<http://www.pravnelisty.sk/clanky/a221-danove-trestne-ciny-niekore-aplikacne-problemy>>

¹³ CHALOUPKOVÁ, L. *Karuselové podvody*, Diplomová práca, Jihočeská univerzita: České Budejovice, s. 28

– **§ 278 Nezaplatenie dane a poistného** – pri tomto trestnom čine ide o priame nezaplatenie splatnej dane, poistného na sociálne poistenie, verejného zdravotného poistenia alebo príspevku na starobné dôchodkové sporenie, pričom trestný zákon predpokladá väčší rozsah. To znamená skutočnosť, že daňový subjekt nezaplatí už splatnú daň.

Trestná činnosť súvisiaca s podnikaním – tu ide najmä o trestné činy prvého dielu piatej hlavy osobitnej časti Trestného zákona¹⁴:

– **§ 251 Neoprávnené podnikanie** – naplnenie skutkovej podstaty tohto trestného činu predpokladá neoprávnené podnikanie v malom rozsahu. Podnikanie považujeme za neoprávnené, ak je vykonávané bez živnostenského oprávnenia alebo bez splnenia iných zákonných predpokladov na podnikanie, v rozpore so živnostenským oprávnením aj nad jeho rámec alebo v rozpore so zákonom. Zákon predpokladá malý rozsah podnikania, čo znamená finančné vyjadrenie objemu podnikania, nie výška dosiahnutého zisku.

– **§ 251a Neoprávnené zamestnávanie** – v prípade tohto trestného činu zákonodarca zahrnul do Trestného zákona také konanie, ktoré vo vzťahu k páchatelovi definuje takto: „ *kto neoprávnené zamestná osobu, ktorá sa na území Slovenskej republiky zdržiava v rozpore so všeobecne záväzným právnym predpisom, hoci bol za obdobný čin v predchádzajúcich dvadsiatich štyroch mesiacoch postihnutý*“. Nejde teda o postihovanie za nelegálne zamestnávanie občanov Slovenskej republiky, ale o zamestnávanie osôb, ktoré sa na našom území zdržujú nelegálne. Za zamestnávanie „na čierno“ v prípade občanov Slovenskej republiky teda možno priamo postihovať len na základe lítery pracovného práva.

S poukazom na vyššie uvedené trestné činy je potrebné pripomenúť, že šedá ekonomika ako negatívny jav sa vyvíja a je potrebné reflektovať na jej rast a vývoj. V prípade trestnoprávných aspektov šedej ekonomiky môžeme uviesť aj iné trestné činy, ktoré nepriamo zasahujú do tejto problematiky a stávajú sa nositeľom zodpovednosti voči protiprávnym prejavom určitého subjektu. Takisto je na mieste uviesť, že inštitúty trestného práva zasahujú najmä vtedy, ak sa prejavy šedej ekonomiky v plnom dôsledku odhalia ako nelegálna činnosť, nakoľko v šedej ekonomike je síce nositeľom princípu protiprávna činnosť, no táto je zakryvaná, respektíve demonštrovaná ako legálna činnosť.

Na základe poznatkov z praxe, podnetov a informácií správcov dane pri dani z príjmov fyzických osôb môžeme identifikovať miesta, ktoré poskytujú priestor pre existenciu daňových únikov:

– **zamestnávanie osôb „na čierno“** – je nelegálna práca vykonávaná bez pracovnoprávneho vzťahu uzavretého podľa Zákonníka práce, kedy je odmena za prácu vyplácaná hotovosťou, bez výplatnej listiny a bez plnenia oznamovacej povinnosti voči daňovým úradom);

– **výplaty vyšších súm „na ruku“, než ako sú deklarované v pracovných zmluvách** – zamestnávateľ sa dohodne so zamestnancom na takej minimálnej mzde, z ktorej po uplatnení nezdaniteľnej časti základu dane na daňovníka nevychádza povinnosť platenia preddavku na daň z príjmov zo závislej činnosti. Čiže ide o odmenu za prácu, ktorá nie je nikde evidovaná a ktorá nie je ani zdanená;

– **charakter príjmu zo závislej činnosti sa mení na príjem zo živnosti** – zamestnávateľ nahrádza zamestnanecký pomer obchodným vzťahom, čím dochádza ku kráteniu ako dane z príjmov, tak aj poistných odvodov;

– **z práce u viacerých zamestnávateľov sa nepriznávajú príjmy** - zamestnanec legálne vykonáva prácu u viacerých zamestnávateľov a pri podávaní daňového priznania zatají

¹⁴ Zákon. č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

prijmy od niektorého z nich a následne si uplatní nezdaniteľnú časť základu dane na daňovníka v plnej výške;

– **klasické a najbežnejšie je zatajovanie akýchkoľvek príjmov** – nepriznávanie všetkých príjmov daňovníka v daňovom priznaní;

– **používania motorového vozidla na súkromné účely a nepriznanie príjmu** – majiteľ firmy neprizná, že motorové vozidlo, ktoré je v majetku firmy, je poskytnuté zamestnancovi nielen na služobné ale aj na súkromné účely;

– **rôzne systémy účtovania** – u daňovníka účtujúceho v sústave jednoduchého účtovníctva je vznik daňových výdavkov a zdaniteľných príjmov podmienený ich skutočnou úhradou alebo prijatím. V sústave podvojného účtovníctva náklady vznikajú vzťahovo so vznikom záväzkov, ale aj výnosy vznikajú súčasne so vznikom pohľadávky.

Trestný zákon a jeho princípy v oblasti ochrany hospodárskej činnosti štátu a národnej ekonomiky je potrebné jednoznačne aktualizovať o nové formy a prejavy šedej ekonomiky, ku ktorým môžeme priradiť najmä prílišnú optimalizáciu daní fiktívnym fakturovaním služieb či znižovanie odvodovej a daňovej zaťaženia vyplácaním minimálnej mzdy a následným dopĺcaním mzdy takzvané „na ruku“ priamo zamestnancovi. Zákonodarca však v týchto prípadoch musí zvážiť mieru závažnosti takejto činnosti pre spoločenské zriadenie a v akej miere takéto ohrozenie musí vzniknúť, aby sa predmetná činnosť mohla definovať ako trestná. Takisto nemožno zabudnúť na fakt, že slovenská trestná legislatíva nepostihuje v dostatočnej miere „čiernu prácu“, ktorá priamym spôsobom ohrozuje národné hospodárstvo a narúša ekonomické vzťahy na viacerých úrovniach. V neposlednom rade nelegálna práca oberá občanov, pracovníkov o sociálnu ochranu, ohrozuje ich zdravie či bezpečnosť a zhoršuje ich pracovné podmienky, ktoré však nemusia byť vždy v súlade s predpismi.

5. NÁVRH OPATRENÍ NA ELIMINÁCIU ŠEDEJ EKONOMIKY

Na základe uvedených skutočností je možné postrehnúť, že expanzia šedej ekonomiky je založená na možnostiach, ktoré tomuto procesu poskytuje oficiálna, takzvaná biela ekonomika. Nie sú to len veľmi neprehľadné pravidlá v procesoch poskytnutých národného hospodárstva, vysoké daňové zaťaženie, ale aj legislatívne chyby v normách a neustále zmeny v zákonoch, ktoré dokážu subjekty, ktoré participujú v šedej ekonomike, využiť tak, aby ich protiprávne konanie malo znaky legálnej činnosti.

V predmetnom kontexte je teda na mieste konštatovať, že ak kompetentné orgány chcú eliminovať jednotlivé prejavy šedej ekonomiky, respektíve tieňovej ekonomiky generálne, z povahy, príčin a podmienok tohto javu vyvstáva nevyhnutnosť prijať také opatrenia, ktoré nebudú len represívneho charakteru, ale vytvoria dobré podmienky pre rozvoj oficiálnej ekonomiky bez motivácie uchýliť sa k praktikám šedej ekonomiky. V konečnom dôsledku môžeme tieto opatrenia rozdeliť do niekoľkých skupín:

– **opatrenia v oblasti národného hospodárstva a využívania verejných zdrojov** – najzákladnejším predpokladom fungujúceho hospodárstva a na neho nadväzujúcich oblastí je transparentné a efektívne využívanie verejných zdrojov, ktoré v drvivej väčšine pochádzajú práve z finančných povinností daňových subjektov. Ak totiž daňovník nevie odkontrolovať, kam plynú jeho peniaze, respektíve hľadá na ich neefektívne využitie štátom, nemotivuje ho to k poctivému plneniu si povinností v oblasti daní. Opatrenia v tejto oblasti sú komplexnými a systémovými zmenami, ktoré sú dlhodobého charakteru a mali by byť základom vládneho programu každého rozvinutého štátu;

– **opatrenia v oblasti správy daní** – ďalšou oblasťou, ktorá priamo ovplyvňuje rast a rozvoj šedej ekonomiky, je oblasť daňová, a to nie len výber daní, ale aj výška daňového zaťaženia. Takisto je dôležitý rozsah daňových povinností pre subjekty, v preklade za čo všetko a v akej miere platia dane. Vysoké daňové zaťaženie núti logicky subjekty znižovať mieru participácie na verejných financiách a teda platiť do daňového systému čo najmenej finančných prostriedkov. Daňový subjekt totiž pri vysokom zaťažení v oblasti platenia daní pozoruje jav, keď za svoju reálnu prácu dostáva menej peňazí, ako by chcel. Preto hľadá spôsoby, ako sa

vyhnúť takýmto povinnostiam. Reálnym riešením je úprava systému správy daní v takej miere, aby subjekty platenie daní nezaťažovalo do takej miery, aby hľadali cesty a možnosti smerom do šedej ekonomiky. Cestou nie je len znížiť priame a nepriame dane, ale aj vytvoriť systém motivačných odmien za poctivé platenie daní, alebo platenie daní v určitej výške;

– **opatrenia v oblasti byrokracie** – podnikanie a jeho subjekty sú najdôležitejšou súčasťou národného hospodárstva a ekonomickej sily každej krajiny. Preto je potrebné v oblasti zakladania a vedenia podnikania vytvoriť také procesy, ktoré svojimi výstupmi nebudú nadmerne administratívne zaťažovať podnikajúce subjekty. Byrokracia v tejto oblasti musí byť jasná, jednoduchá a prehľadná, pričom na podnikateľský subjekt je potrebné prenášať len takú mieru zodpovednosti, v akom rozsahu podniká. Takisto nemožno opomenúť systém kontroly, ktorý by mal byť založený na efektívnom odhaľovaní skutočných delikventov. Do tejto skupiny opatrení môžeme zahrnúť aj legislatívne procesy, účelom ktorých by malo byť zjednodušenie a zefektívnenie právnych noriem v oblasti podnikania a správy daní, ktoré sú založené na poznatkoch z aplikačnej praxe;

– **opatrenia v trestnoprávnej oblasti** – v tomto prípade hovoríme o represívnej zložke celého procesu tvorby opatrení proti šedej ekonomike a v konečnom dôsledku aj tieňovej ekonomike. Zákonodarcia v poslednom období celkom efektívne reflektoval na vznikajúce problémy, no vo väčšine prípadov chýba potrebná judikatúra a praktické skúsenosti, ktoré by dopomohli k efektívnejšiemu riešeniu prejavov šedej ekonomiky. Rovnako chýba trestnoprávne riešenie niektorých čiastkových problémov, ako aj problematika práce „na čierno“. Preto je v tejto oblasti potrebné pripomenúť potrebu efektívnejšieho reflektovania novovznikajúcich foriem šedej ekonomiky, ako aj vytvorenie potrebnej judikatúry v tejto oblasti. Nakoľko trestnoprávne inštitúty nesú so sebou veľkú zodpovednosť v podobe najradikálnejšieho zásahu do základných ľudských práv a slobôd, je potrebné vytvoriť taký právny rámec riešenia problematiky, ktorý nebude v rozpore s ústavou a bude efektívne zabezpečovať boj proti tomuto druhu protiprávnej činnosti;

– **opatrenia na zvýšenie počtu elektronických platieb** – samostatnou a špecifickou skutočnosťou je že šedá ekonomika je „ekonomikou hotovosti“, ktorá umožňuje vykonávať anonymné transakcie, ktoré nemožno späťne dohľadať. Spôsobom ako ju možno obmedziť je zvýšiť počet elektronických transakcií a podporiť rozšírenie akceptácie bankových kariet aj v sektoroch, ako je napríklad maloobchod alebo remeselná živnosť, kde sa šedá ekonomika prejavuje najviac. Moderné bezkontaktné technológie dramaticky menia nahradzovanie hotovosti, pričom Slovenská republika sa s objemom spotreby u obchodníkov radí na prvé priečky. Štúdia s názvom „Šedá ekonomika v Českej republike“, ktorú pre spoločnosť Visa Europe vypracoval profesor Friedrich Schneider z Univerzity Johanna Keplera v Linci v spolupráci s poradenskou spoločnosťou A.T.Kearney na konci roku 2014 (zameriava na šedú ekonomiku v Českej republike a v okolitých štátoch, vrátane Slovenska) dokazuje existenciu priameho prepojenia šedej ekonomiky a elektronických platieb.¹⁵ Podľa tejto štúdie v roku 2013 bol počet elektronických platieb na jedného obyvateľa 110,1, v porovnaní s rokom 2008, kde jeden obyvateľ uskutočnil v priemere 66,6 elektronických platieb, ide o značný nárast. Štúdia tiež poukazuje na rast popularity nákupov cez internet v Slovenskej republike, čo má tiež výrazný vplyv na znižovaní šedej ekonomiky. V roku 2013 až 44 % občanov Slovenskej republiky nakupovalo cez internet, v roku 2008 to bolo len 23 %. Napríklad spoločnosť Visa Europe tiež nedávno informovala, že výdavky na kartách v slovenských e-obchodoch slovenskými i zahraničnými Visa kartami vzrástli o 80,1 %, čo ukazuje záujem zákazníkov používať on-line platobné riešenia.¹⁶ Aj toto je jedna z mnohých možností čiastočnej eliminácie šedej ekonomiky v kontexte používania moderných informačno-komunikačných prostriedkov v platobnom systéme Slovenskej republiky.

¹⁵ The Shadow Economy in Europe 2013 [cit. 13. 09. 2015] Dostupné na internete: <<https://www.atkearney.com/documents/10192/1743816/The+Shadow+Economy+in+Europe+2013.pdf>>

¹⁶ Združenie pre bankové karty Slovenskej republiky [cit. 13. 09. 2015] Dostupné na internete: <<http://www.zbk.sk/stranka/seda-ekonomika-je-ekonomikou-hotovosti>>

Ak chcú kompetentné orgány účinne bojovať proti protiprávnym prejavom v oblasti šedej ekonomiky je dôležité robiť všetky opatrenia v účinnej postupnosti a nevytvárať čiastkové projekty zamerané len na určitú oblasť tohto javu. Šedá ekonomika má svoju príčinu a hlavnou úlohou štátu nie je riešenie následkov tohto problému, ale začať od hlavných príčin, skúmať jej podmienky a vytvoriť také opatrenia, ktoré budú účinne aplikovateľné v praxi.

6. ZÁVER

V čase zvýšenej potreby stabilizácie verejných financií, keď sa v systéme prijímajú rôzne reštrikčné opatrenia, ktoré postihujú všetkých občanov spoločnosti, je potrebné venovať sa o to intenzívnejšie boju proti šedej ekonomike. Predovšetkým je nutné sústrediť úsilie všetkých dotknutých rezortov a ich zložiek na implementáciu a vykonávanie opatrení, ktoré v čo najväčšej miere prispievajú k účinnému obmedzovaniu a postihovaniu prípadov nelegálneho obohacovania sa.

Eliminácia šedej ekonomiky je v podstate založená na dvoch východiskách: jednak je potrebné vytvárať prevenciu, najlepšie podporovaním legálneho podnikania a jednak treba skvalitňovať represiu. V prípade prevencie je dôležité apelovať na verejné inštitúcie a hlavne na to v akom postavení je podnikateľský sektor, aká je úroveň malého a stredného podnikania. Ak hovoríme o prevencii nemôžeme zabudnúť ani na uvedomelosť, morálku, mravnosť alebo etiku obyvateľstva. Aj keď nastúpila „demokracia“ myslenie mnohých ľudí sa nezmenilo. Kedykoľvek ak sa im naskytne príležitosť oklamať štátne inštitúcie túto možnosť aj patrične využijú. Nerešpektovanie verejných inštitúcií, nerešpektovanie práva a tiež noriem vedie k zreteľnému nedostatku legitimity terajšieho sociálneho poriadku. Príznačným pre Slovenskú republiku je fakt, že vnímanie daňových únikov a daňovej kriminality väčšou časťou verejnosti je charakteristické vysokou mierou tolerancie. Daňové úniky a daňové trestné činy sú v mnohých prípadoch verejnou tolerovanou a vnímanou ako normálny stav. Len malé percento občanov daňové úniky vníma ako vysoko spoločensky nebezpečnú trestnú činnosť. Tolerovanie daňových únikov spoločnosťou naopak prispieva k ich rastu. V tomto prípade je možné sa len pomaly pokúsiť meniť myslenie ľudí. Najväčší priestor na tieto aktivity je v školskom systéme kde sa mladí občania pripravujú na svoje budúce povolanie. A práve tu sa ponúka možnosť ovplyvniť morálne kvality budúcich občanov ktorí môžu a budú vo veľkej miere ovplyvňovať vývoj šedej ekonomiky v najbližšej budúcnosti.

Na záver je potrebné poznamenať že neustále je potrebné skúmať možnosti na vytvorenie legislatívnych podmienok pre prepojenie obchodného, daňového a trestného práva ale súčasne však aj posudzovať efektivitu platnej právnej úpravy Trestného zákona a Trestného poriadku.

Použitá literatúra:

- ALLINGHAM, M.G., SANDMO, A. Income Tax Evasion: A Theoretical Analysis. In: *Journal of Public Economics*. Ročník 1, 1972. s. 323-338. [online]. [cit. 07. 09. 2015]. Dostupné na internete: <http://darp.lse.ac.uk/papersdb/allingham-sandmo_%28jpube72%29.pdf>
- BREZOVSÁ, M. *Tieňová ekonomika v Slovenskej republike*. Diplomová práca, Bankovní institut Vysoká škola Praha, 2014, 78 s.
- CHALOUPKOVÁ, L. *Karuselové podvody*, Diplomová práca, Jihočeská univerzita: České Budějovice, 82 s.
- DANIEL, V.: *Tieňová ekonomika a verejný sektor*. 1. vyd. Vydavateľský dom ELITA spol. s.r.o., 2013, 280 s., ISBN: 970-80-970135-5-4
- FASSMANN, M. 2007. *Stínová ekonomika a práce na černo*. Praha: B riggs&Co , 2007. 358 s. ISBN 978-80-86846-21-7
- SCHNEIDER, F. Size and measurement of the informal economy in 110 countries around the world. 50 s. [online]. [cit. 07. 09. 2015]. Dostupné na internete:<http://www.econ.puc-rio.br/gfranco/Schneider_informal_economy.pdf>
- SCHNEIDER, F., ENSTE, D. H. Shadow Economies: Size, Causes and Consequences. In *Journal of Economic Literature*. s. 77-114. [online], [cit. 07. 09. 2015]. Dostupné na internete: <<http://www.econ.jku.at/members/Schneider/files/publications/JEL.pdf> >
- The Shadow Economy in Europe 2013. 24 s.[online], [cit. 2015-08-20] Dostupné na internete: <www.atkearney.com/financial-institutions/featured-article/-/asset_publisher/j8LucAqMqEhB/content/the-shadow-economy-in-europe-2013/10192>

Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2015 : Different Developments, Friedrich Schneider, [cit. 2015-08-20] Dostupné na internete:

<<http://www.econ.jku.at/members/Schneider/files/publications/2015/ShadEcEurope31.pdf>>

Daňové trestné činy – niektoré aplikačné problémy [cit. 13. 09. 2015], Dostupné na internete:

<<http://www.pravnelisty.sk/clanky/a221-danove-trestne-ciny-niektore-aplikacne-problemy>>

Združenie pre bankové karty Slovenskej republiky [cit. 13. 09. 2015] Dostupné na internete:

< <http://www.zbk.sk/stranka/seda-ekonomika-je-ekonomikou-hotovosti>>

Zákon č.300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

Kontaktné údaje:

Doc. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD.

lucia.kurilovska@flaw.uniba.sk

Právnická fakulta

Katedra trestného práva,

kriminológie a kriminalistiky

Univerzita Komenského v Bratislave

Šafárikovo nám. č.6

810 00 Bratislava

plk. Ing. Stanislav Šišulák, PhD.

stanislav.sisulak@minv.sk

Akadémia Policajného zboru

v Bratislave

Sklabinská č.1

835 17 Bratislava

DANGEROUS EVIDENCE AS A TOOL FOR COMBATING ECONOMIC CRIMINALITY – NEW CHALLENGES AND TRENDS

Dariusz Kuźelewski, Ewa Kowalewska-Borys

University of Białystok, Faculty of Law

Abstract: The most vulnerable to economic criminality are fuel, tobacco, spirit and banking sectors. A major challenge is to take over economic criminality by organized criminal groups. The Polish Ministry of the Interior has drafted the Programme to prevent and combat economic criminality for the years 2015-2020. This document contains among other things proposals of the tools which would allow to combat economic criminality in effective way. However, the Programme lacks reference to the issue of proper preservation and use of evidence in criminal proceedings including in particular the so-called dangerous evidence. That kind of evidence is extremely important in both the operational and trial plane. The problem of dangerous evidence in criminal proceedings becomes increasingly important in recent times, primarily due to the increase in drug-related crime, smuggling of illegal and dangerous goods, substances and radioactive materials and their substrates by the EU's external border. The purpose of this paper is to present regulations for safe storage, transport and destruction of dangerous evidence in criminal proceedings in Poland, Belgium and Germany.

Key words: dangerous evidence, safe storage, destruction

1 INTRODUCTION

The proper functioning of the economy is determined to a large extent by legal provisions adopted by the legislator. The observance of these rules guarantees the protection of public order. Therefore, together with the evolution of economic development, the process of creation of legal norms and rules of conduct protected by the state comes. Economic criminality is multidimensional threat. It evokes enormous damage and loss in national property as well as cooperative and private sectors. However, the economic scandals often cause much more damage and loss than even several dozen of ordinary crimes.

There is no legal definition of economic criminality in the Polish legal system. In the literature, economic criminality is defined as an offence which infringes or threatens collective goods in the sphere of economic life. It consists in the breach of trust connected with the position of the offender or the institution of economic life. It also may result in loss of confidence in the economic system or its main institutions. Economic crimes affect the interests of all participants of economic activity (businessmen and consumers), as well as threaten the institutions of public finances.

The most vulnerable to economic criminality are fuel, tobacco, spirit and banking sectors. Such offenses are committed not only by persons with specialist knowledge of law, economics, banking and accounting (the so-called "white collars"), but also by persons who originate from various social groups and by members of organized crime groups.

2 PROGRAMME TO PREVENT AND COMBAT ECONOMIC CRIMINALITY AS THE STATE'S RESPONSE TO NEW CHALLENGES

Economic criminality is a growing challenge for the state. The reports of consulting companies Ernst & Young¹ and Deloitte & Touche² for the years 2013-2014 warned against the growing scale of fraud in companies. The Report on the state of security in Poland published by the Ministry of the Interior in 2014 shows that the losses due to the economic criminality amounted to 3.5 billion zlotys (about 823.5 million €). It concerns the so-called "disclosed losses". Additional 1.5

¹http://www.ey.com/PL/pl/Industries/Government---Public-Sector/Sprawne-Panstwo_Raporty;

http://www.ey.com/PL/pl/Industries/Government---Public-Sector/Sprawne-Panstwo_Obserwatorium

² http://www2.deloitte.com/de/de/services/audit.html?icid=top_audit

billion zlotys (about 353 million €) are losses of the State Treasury in cases conducted by the Internal Security Agency, Customs Service and Border Guard. There is almost no violence in economic criminality. Victims are anonymous or there are no victims at all. Perpetrators are also peculiar, and many of them derives from the higher social classes.

According to the Police data, the number of persons suspected by the Police of economic crimes has been systematically declining since 2009³. It reached its lowest level within the last 10 years and amounted to over 40 thousand people in 2013. The decrease in the number of suspects, taking into account the simultaneous increase in the number of recorded crimes, may prove that the increasingly complex economic crimes have been committed.

The Polish Ministry of the Interior, in cooperation with the Ministry of Finance and the General Prosecutor's Office, has drafted the Programme to prevent and combat economic criminality for the years 2015-2020⁴. This document contains among other things proposals of the tools which would allow to combat economic criminality in effective way.

A key element of the document is an action plan, which is the main tool for its implementation. It includes a list of tasks which are aimed at improving the effectiveness of the state in relation to the prevention and combating of the economic criminality. The Minister of the Interior is the Programme coordinator on behalf of the Council of Ministers. Every year the report on progress in implementing of the Programme should be developed by the Ministry of the Interior. It will be based on information received till the end of January from, among others, the General Headquarters of Police, the Ministry of Finance and the General Prosecutor's Office which are the leading actors in the implementation of individual tasks. The Programme will be submitted to the Council of Ministers until 31 March of the following year.

3 THE IMPORTANCE OF DANGEROUS EVIDENCE IN COMBATING OF THE ECONOMIC CRIMINALITY

Dangerous evidence are found mainly in relation to crimes in the area of fuels, spirits, tobacco, illegal trading and disposal of waste and hazardous substances. They are invaluable in combating of the economic criminality which is the criminality without victims. In the absence of victims and limited access to personal sources of evidence, material evidence and expert opinions plays an important role in criminal proceedings against economic crimes. Dangerous evidence are also very important in correct legal classification of the offence and are helpful in reconstruction of events.

The issue of the so-called problem trial evidence in criminal proceedings have become increasingly important in recent times, primarily due to the increase in drug-related crime and new forms of drugs such as designer drugs, smuggling of illegal and dangerous goods, substances and radioactive materials and their substrates across the EU's external border. These phenomena are felt particularly strongly in countries peripherally located at the external border of the EU, for example Poland. The regulations for safe storage, transport and destruction of dangerous evidence in criminal proceedings in Poland, Belgium and Germany will be presented below.

4 POLAND

In the absence of comprehensive legal regulation in Poland there is no nationwide monitoring system based on the electronic transfer of data in respect of dangerous evidence. Therefore there is a need to take urgent and necessary actions in the following areas:

- national legal regulations
- compliance of legal regulations with EU provisions
- monitoring of dangerous goods

In the area of regulations which govern the issues of national and international transport of dangerous goods the most important acts are:

1. Act of 14 December 2012 on wastes
2. Regulation of the Minister of National Defence of 9 November 2012 on the conditions for national transport of dangerous goods in means of transport belonging to the Polish Armed Forces or means of transport, for which the Polish Armed Forces are responsible

³ <http://statystyka.policja.pl/>

⁴ <https://msw.gov.pl/pl/bezpieczenstwo/program-przeciwdzialani/13150,Programu-przeciwdzialania-i-zwalczania-przestepczosci-gospodarczej-na-lata-2015-.html>

3. Regulation of the Minister of Internal Affairs of 13 November 2012 on the technical requirements of car parks, which vehicles carrying dangerous goods are removed on
4. Regulation of the Minister of Health of 22 May 2012 on methods of marking places, pipelines, containers and tanks for storing dangerous substances or mixtures
6. Regulation of the Minister of Transport, Construction and Maritime Economy of 15 February 2012 on the vehicle approval certificate
7. Act of 19 August 2011 on the transport of dangerous goods
8. Act of 31 March 2004 on the transport of dangerous goods by rail.

Until 2003 the Polish Code of Criminal Procedure⁵ did not include provisions for dealing with the so-called dangerous evidence that may cause a danger to life or health. Before 2003 only one Article 232 of CCP concerning evidence which raises problems of storage was in force. Such evidence included objects:

1) easily perishable,

or

2) whose storage:

- would be connected with disproportionate costs,
- would be connected with excessive difficulties,
- would cause a significant decrease of their value.

The above-mentioned items can be sold without an auction by the respective trade unit.

The Act of 10 January 2003⁶ added new Article 232a to the Code of Criminal Procedure, which relates to the storage and destruction of dangerous evidence. The objects and substances causing danger to life or health undoubtedly should be included to the category of problem trial evidence. CCP does not define directly the above-mentioned objects and substances, and only lists them in Article 232a § 1 as examples. Thus, the objects and substances causing danger to life or health are:

1) weapons,

2) ammunition,

3) explosives,

4) flammable materials,

5) radioactive materials,

6) poisonous, asphyxiant or burning substances,

7) drugs or psychotropic substances or their products and category 1 precursors.

In addition, from 1 July 2015 regulations for dealing with these objects and substances will also apply to tobacco products and alcoholic beverages.

Some of the aforementioned categories have legal definitions contained in specific acts (eg. weapons, ammunition, drugs, psychotropic substances, a category 1 precursor, tobacco products or alcoholic beverages).

The primary responsibility of the authorities under Article 232a § 1 CCP is the storage of the objects and substances causing danger to life or health at the proper place and under the proper protection. The seized items which do not create danger to life or health, in case of doubt whom they should be given back, are kept in the court deposit or are given to a trustworthy person for a period needed to clarify the entitlement for them.

Objects or substances causing danger to life or health should be destroyed if they are unnecessary to criminal proceedings. It can occur when for securing the proper course of the proceedings it is sufficient to store samples in a quantity necessary for testing such objects or substances. In such a case, the court competent to hear the case or court referendary at the request of public prosecutor immediately orders that the remaining amount of unnecessary objects or substances should be destroyed in whole or in part (Article 232a § 2 CCP). If a partial destruction of the substances referred to in § 1 was ordered, the court or the court referendary simultaneously indicates in the decision the time and place, where the remaining part should be stored in a quantity allowing testing (Article 232a § 3 CCP).

⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Journal of Laws 1997, No. 89, item 555, as amended).

⁶ Ustawa z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych (Journal of Laws 2003, No. 17, item 155).

In particularly urgent cases referred to in Article 232a § 4 of CCP, objects and substances causing an imminent danger to life or health may be destroyed before issuing the order. An adequate number of samples for testing should be secured. The danger should result from the risk of explosion of flammable or explosive materials, or other violent release of energy, spread of poisonous, asphyxiant or burning substances, release of nuclear energy or ionising radiation, or impossibility of the storage of objects or substances in an unchanged condition. In the absence of the body authorized to carry out such an extraordinary procedure in the CCP, one must assume that it is the body conducting the proceedings which should decide about the destruction. In due time, the court or court referendary should issue the follow up decision approving the earlier decision of the body which conducts the proceedings.

Article 232a § 5 CCP contains a rule of jurisdiction for the Council of Ministers to define, by way of a regulation, a list of entities authorised to store and destroy the objects and substances referred to in § 1 and their samples, detailed conditions and place in which they should be stored, as well as conditions and manner in which they should be destroyed, bearing in mind the necessity of ensuring a correct course of proceeding and its costs⁷.

5 BELGIUM

In Belgium, as in Poland, the problem of dangerous evidence was not noticed for years. Only in 2010 the public learned about the problem of the evidence stored in the basement of the Palace of Justice in Brussels. In wet unsuitable rooms more than a million pieces of evidence were gathered, among other things there were a lot of dangerous objects and substances as firearms, ammunition, various chemicals, explosives, drugs, gas containers etc. Every day there were over 200 new deposits⁸. In response to this problem two bills relating to dangerous evidence stored in the cellars of the Palace of Justice came into being in the Belgian Senate⁹, but none of them was passed.

The Act of 25 April 2014 introducing various provisions in the field of justice¹⁰ was the turning point. A new extensive Article 28novies was added to the Belgian Code of Criminal Procedure (Belgian CCP). It concerns destroying things seized during criminal proceedings.

Under § 1 of this article, unless otherwise provided by law, the public prosecutor may at any stage of the criminal proceedings order the destruction of seized items subject to forfeiture. Such a decision must be in writing and should include justification. During investigation an investigating judge should previously authorize the execution of this measure. The public prosecutor notifies the owner of things during the hearing or in writing by registered mail, fax or e-mail of his intention to issue an order for destruction of things, unless the owner and his address is unknown.

The catalogue of things that can be destroyed was defined in § 2. On its basis the public prosecutor may order the destruction of things:

- 1) which by their nature can present a serious threat to public security or public health
- 2) which in the event of a repeal of their seizure could seriously threaten the physical integrity or the good of the person,
- 3) which admission would constitute a violation of public order, public morality or legal provision,
- 4) whose storage costs due to their nature or quantity are disproportionate in relation to their market price.

⁷ See: Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 grudnia 2012 r. w sprawie podmiotów uprawnionych do przechowywania oraz zniszczenia w postępowaniu karnym przedmiotów i substancji stwarzających niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia (Journal of Laws 2012, item 1486).

⁸ Question n° 170 de madame la députée Sophie De Wit du 27 octobre 2010 (N.) au ministre de la Justice; Réponse du ministre de la Justice du 15 mars 2011, à la question n° 170 de madame la députée Sophie De Wit du 27 octobre 2010 (Questions et réponses écrites (Gouvernement chargé des affaires courantes), Chambre des représentants de Belgique, QRVA 53 023, p. 132-134).

⁹ Proposition de loi visant à sécuriser le stockage des pièces à conviction dangereuses dans les palais de justice, Sénat de Belgique, Session 2009-2010, 5 février 2010, 4 - 1645/1; Proposition de loi relative à la sécurité et au contrôle des pièces à conviction dangereuses dans les locaux des palais de justice, Sénat de Belgique, Session 2010-2011, 21 octobre 2010, 5 - 369/1.

¹⁰ Loi portant des dispositions diverses en matière de Justice (Moniteur Belge N. 143 de 14 mai 2014, p. 39045-39085).

The public prosecutor indicates in his decision which things must be destroyed and determines the manner and period of the execution of the decision. In urgent cases the public prosecutor may issue a verbal order to destroy things provided that later he will confirm his order in writing immediately (§ 3). In accordance with § 4 the public prosecutor shall also designate a specialized entity or public service, which will destroy things. If necessary, federal or local police is obliged to protect the proceedings of destroying things. In this case, the execution of an order is entrusted by the public prosecutor to the Central Office for Seizure and Confiscation (l'Organe central pour la saisie et la confiscation).

If it is necessary for the purposes of evidence the public prosecutor orders before destruction of thing to secure its sample or to make photographic or video documentation. He designates technical advisor (conseiller technique) who assists the police service performing the above activities.

A unique Belgian law institution is a separate body supporting the public prosecution service and the judiciary in case of the seizure and confiscation of things. The Central Office for Seizure and Confiscation (hereinafter referred to as the Office) has been operating since 2003 on the basis of a separate act (the Act of 26 March 2003 concerning the establishment of the Central Office for Seizure and Confiscation and containing provisions for the value-safeguarded administration of seized goods and the enforcement of certain financial sanctions)¹¹. The Office operates within the Office of Public Prosecutions (le ministère public), and its seat is established in the administrative district of Brussels-Capital (Art. 2 of the Act).

The objectives of the Office are defined in Article 3 § 2 of the Act. First of all, it assists the judicial authorities in criminal cases in the following areas: the seizure of assets; the implementation of criminal procedure with a view to the confiscation of assets; the enforcement of final and conclusive sentences and orders involving confiscation of assets.

Specific tasks of this institution should be (Article 3 § 3):

- 1) providing advice on its own authority, or at their request, to the minister of justice and to the College of Chief Public Prosecutors,
- 2) providing centralized and computerized management of the data relating to its various responsibilities,
- 3) selling seized assets, after authorization by the public prosecutor or the investigating judge,
- 4) taking charge of the administration of seized assets, in consultation with the public prosecutor or with the investigating judge,
- 5) coordinating the enforcement of sentences and orders involving confiscation of assets,
- 6) assisting the public prosecutor and the investigating civil service jurist,
- 7) providing information on particular subjects to civil service jurists, police services and relevant civil service departments;
- 8) a help in providing judicial assistance to other countries, establishing and maintaining professional cooperation with equivalent institutions abroad and collaboration with them in such regulatory frameworks as are established by treaty or statute.

6 GERMANY

In Germany dangerous evidence (so-called asservats) which have been confiscated and secured under the German CCP or the Police acts are stored in Asservatenkammer that is to say in a specially secured and guarded areas (rooms) of the Police, Customs Service or the Office of Public Prosecutions. If asservats are too large or heavy or threatening an explosion they are stored exceptionally in other locations. Asservats generally are stored until they are needed as evidence in a criminal trial¹². The decision concerning asservats is issued by the public prosecutor. Under the Police acts, asservats should be destroyed or given back to the owners, unless they are illegal or dangerous. In such a case they are recycled in special incinerators.

The central unit for testing all the evidence is Kriminaltechnisches Institute (KTI) – a kind of forensic laboratory¹³. KTI has got the necessary technical and scientific technologies used to give

¹¹ Loi portant création d'un Organe central pour la Saisie et la Confiscation et portant des dispositions sur la gestion à valeur constante des biens saisis et sur l'exécution de certaines sanctions patrimoniales (Moniteur Belge N. 158 de 2 mai 2003, p. 23681-23691, as amended).

¹² <http://www.berlin.de/sen/justiz/strafverfolgung/sta/>

¹³ <http://www.berlin.de/sen/justiz/strafverfolgung/sta/>

opinions in criminal trial at the request of the police, public prosecutors and the court as well as to act as an expert in criminal proceedings. The Federal Criminal Office (Bundeskriminalamt – BKA) is a central and coordinating unit¹⁴. It works closely with individual National Criminal Offices (Landeskriminalamt - LKA), as well as with foreign forensic laboratories. At the European level the cooperation of BKA within European Network of Forensic Science Laboratories (ENFSI) is particularly important. ENFSI is an association of 64 major forensic laboratories in Europe. BKA as a central unit makes sample collections for the purposes of KTI as well as administers the information systems and keeps the team of experts. As an example, the following collections should be indicated: collection of ammunition, information system concerning documents and their patterns (ISU), or European Collection of Automotive Paints (EUCAP). Thanks to the international data collections: European, Canadian and US the rapid exchange of important information takes place.

7 CONCLUSION

Dangerous evidence play a very important role in combating of the economic criminality. Due to the lack of victims dangerous evidence are the main and most valuable evidence in a criminal trial. They also play an important cognitive role as they are able to detect certain criminal groups that use their distinctive technologies for manufacturing or assembling components. They also enable the creation of databases, which is important from the point of view of international links between criminal groups.

In order to make dangerous evidence more effective means to combat economic criminality the following de lege ferenda proposals should be suggested:

- to create Polish regulations harmonized with the existing provisions of the Member States of the European Union in relation to the international aspects of the proceedings (for example, the problem of road transport),
- to formulate at the statutory level legal definitions of the following terms: explosives, flammable materials, radioactive materials, poisonous, asphyxiant or burning substances
- to clarify the competence to issue an order for the destruction of an object or substance so that there was no doubt that the court or court referendary may decide not only on the request of the public prosecutor, but also ex officio,
- to guarantee the access to information during criminal proceedings and the right of entities who have the right of ownership or other legal title to the object or substance to participate in court session on the destruction of an object or substance,
- to draw up the detailed rules on securing dangerous evidence at the crime scene and in other places of disclosure, on transportation and storage by the competent authority.

Bibliography:

<http://statystyka.policja.pl/>

<http://www.berlin.de/sen/justiz/strafverfolgung/sta/>

<http://www.berlin.de/sen/justiz/strafverfolgung/sta/>

http://www.bka.de/nn_205932/DE/DasBKA/Organisation/KT/organisationKT__node.html?__nnn=true

http://www.ey.com/PL/pl/Industries/Government---Public-Sector/Sprawne-Panstwo_Raporty

http://www.ey.com/PL/pl/Industries/Government---Public-Sector/Sprawne-Panstwo_Obserwatorium

http://www2.deloitte.com/de/de/services/audit.html?icid=top_audit

<https://msw.gov.pl/pl/bezpieczenstwo/program-przeciwdzialani/13150,Programu-przeciwdzialania-i-zwalczania-przestepczosci-gospodarczej-na-lata-2015-.html>

Loi portant création d'un Organe central pour la Saisie et la Confiscation et portant des dispositions sur la gestion à valeur constante des biens saisis et sur l'exécution de certaines sanctions patrimoniales (Moniteur Belge N. 158 de 2 mai 2003, p. 23681-23691, as amended)

Loi portant des dispositions diverses en matière de Justice (Moniteur Belge N. 143 de 14 mai 2014, p. 39045-39085)

¹⁴http://www.bka.de/nn_205932/DE/DasBKA/Organisation/KT/organisationKT__node.html?__nnn=true

Proposition de loi relative à la sécurité et au contrôle des pièces à conviction dangereuses dans les locaux des palais de justice, Sénat de Belgique, Session 2010-2011, 21 octobre 2010, 5 - 369/1

Proposition de loi visant à sécuriser le stockage des pièces à conviction dangereuses dans les palais de justice, Sénat de Belgique, Session 2009-2010, 5 février 2010, 4 - 1645/1

Question n° 170 de madame la députée Sophie De Wit du 27 octobre 2010 (N.) au ministre de la Justice (Questions et réponses écrites (Gouvernement chargé des affaires courantes), Chambre des représentants de Belgique, QRVA 53 023, p. 132-134)

Réponse du ministre de la Justice du 15 mars 2011, à la question n° 170 de madame la députée Sophie De Wit du 27 octobre 2010 (Questions et réponses écrites (Gouvernement chargé des affaires courantes), Chambre des représentants de Belgique, QRVA 53 023, p. 132-134)

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 grudnia 2012 r. w sprawie podmiotów uprawnionych do przechowywania oraz zniszczenia w postępowaniu karnym przedmiotów i substancji stwarzających niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia (Journal of Laws 2012, item 1486)

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Journal of Laws 1997, No. 89, item 555, as amended)

Ustawa z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych (Journal of Laws 2003, No. 17, item 155)

Contact information:

Dr Dariusz Kuzelewski

d.kuzelewski@uwb.edu.pl

dr Ewa Kowalewska-Borys

kowalewska-borys@uwb.edu.pl; ewa-k-b@o2.pl

University of Białystok, Faculty of Law

1 Mickiewicza street

15-213 Białystok

Poland

LEGAL ASPECTS OF THE WHITE COLLAR CRIME – BUSINESSMEN AND CEOS OF COMPANIES

Ondrej Laciak

Comenius University in Bratislava, Faculty of Law

Abstract: The paper deals the white collar crime - defendants who are mostly businessmen and CEOs of the companies. In the paper are discussed the substantive and procedural criminal law aspects of the white collar crime.

Abstrakt: Príspevok pojednáva o kriminalite bielych golierov, ktorými je možné rozumieť najmä podnikateľov a štatutárov obchodných spoločností. V príspevku sú naznačené hmotnoprávne a procesnoprávne aspekty fenoménu "white collar crime".

Key words: white collar, crime, criminal liability.

Kľúčové slová: biele golieri, trestný čin, trestná zodpovednosť.

1. INTRODUCTION

It should be emphasized that the aim of this article is to outline the specifics of crime of the "white collars", and this term should be understood as a committing mostly economic crimes by businessmen, entrepreneurs, managers and executive managers of the companies and in the broader sense also by statutory representatives of the state authorities and institutions. The term „economic crime“ is mostly not a legal term, but it is a term used by professionals, both in criminal law and criminological point of view.

The phrase "white-collar crime" was coined during a speech given by Edwin H. Sutherland to the American Sociological Association on December 27, 1939. Sutherland defined the term white collar crime as "crime committed by a person of respectability and high social status in the course of his occupation."¹ Although there has been some debate as to what qualifies as a white-collar crime, the term today generally encompasses a variety of nonviolent crimes usually committed in commercial situations for financial gain. Many white-collar crimes are especially difficult to prosecute because the perpetrators use sophisticated means to conceal their activities through a series of complex transactions.²

According to the Federal Bureau of Investigation (FBI) the white-collar crime is a nutshell. The term—coined in 1939—is now synonymous with the full range of frauds committed by business and government professionals.³

The National Check Fraud Center divides types of the white collar crime as follows:

1. Bank Fraud: To engage in an act or pattern of activity where the purpose is to defraud a bank of funds.
2. Blackmail: A demand for money or other consideration under threat to do bodily harm, to injure property, to accuse of a crime, or to expose secrets.
3. Bribery: When money, goods, services, information or anything else of value is offered with intent to influence the actions, opinions, or decisions of the taker. You may be charged with bribery whether you offer the bribe or accept it.

¹ SUTHERLAND, H., 'White Collar Crime' New York: Holt Rinehart and Winston. (1949)

² Cornell University Law School, Legal Information Institute. White collar crime – overview. https://www.law.cornell.edu/wex/white-collar_crime

³ Federal Bureau of Investigation (FBI), White collar crime. https://www.fbi.gov/about-us/investigate/white_collar

4. Cellular Phone Fraud: The unauthorized use, tampering, or manipulation of a cellular phone or service. This can be accomplished by either use of a stolen phone, or where an actor signs up for service under false identification or where the actor clones a valid electronic serial number (ESN) by using an ESN reader and reprograms another cellular phone with a valid ESN number.
5. Computer fraud: Where computer hackers steal information sources contained on computers such as: bank information, credit cards, and proprietary information.
6. Counterfeiting: Occurs when someone copies or imitates an item without having been authorized to do so and passes the copy off for the genuine or original item. Counterfeiting is most often associated with money however can also be associated with designer clothing, handbags and watches. Credit Card Fraud: The unauthorized use of a credit card to obtain goods of value.
7. Currency Schemes: The practice of speculating on the future value of currencies.
8. Embezzlement: When a person who has been entrusted with money or property appropriates it for his or her own use and benefit.
9. Environmental Schemes: The overbilling and fraudulent practices exercised by corporations which purport to clean up the environment.
10. Extortion: Occurs when one person illegally obtains property from another by actual or threatened force, fear, or violence, or under cover of official right.
11. Forgery: When a person passes a false or worthless instrument such as a check or counterfeit security with the intent to defraud or injure the recipient.
12. Health Care Fraud: Where an unlicensed health care provider provides services under the guise of being licensed and obtains monetary benefit for the service.
13. Insider Trading: When a person uses inside, confidential, or advance information to trade in shares of publicly held corporations.
14. Insurance Fraud: To engage in an act or pattern of activity wherein one obtains proceeds from an insurance company through deception.
15. Investment Schemes: Where an unsuspecting victim is contacted by the actor who promises to provide a large return on a small investment.
16. Kickback: Occurs when a person who sells an item pays back a portion of the purchase price to the buyer.
17. Larceny/Theft: When a person wrongfully takes another person's money or property with the intent to appropriate, convert or steal it.
18. Money Laundering: The investment or transfer of money from racketeering, drug transactions or other embezzlement schemes so that it appears that its original source either cannot be traced or is legitimate.
19. Racketeering: The operation of an illegal business for personal profit.
20. Securities Fraud: The act of artificially inflating the price of stocks by brokers so that buyers can purchase a stock on the rise.
21. Tax Evasion: When a person commits fraud in filing or paying taxes.
22. Telemarketing Fraud: Actors operate out of boiler rooms and place telephone calls to residences and corporations where the actor requests a donation to an alleged charitable organization or where the actor requests money up front or a credit card number up front, and does not use the donation for the stated purpose.
23. Welfare Fraud: To engage in an act or acts where the purpose is to obtain benefits (i.e. Public Assistance, Food Stamps, or Medicaid) from the State or Federal Government.
24. Weights and Measures: The act of placing an item for sale at one price yet charging a higher price at the time of sale or short weighing an item when the label reflects a higher weight.⁴
The U.S. Federal Bureau of Investigation (FBI) considers belowmentioned crimes for the most frequent white collar crimes:

- Bankruptcy Fraud
- Corporate Fraud
- Financial Institution Fraud
- Health Care Fraud

⁴ Types and Schemes of white collar crime. National Check Fraud Center. <http://www.ckfraud.org/whitecollar.html>

- Identity Theft
- Insurance Fraud
- Market Manipulation Fraud
- Mass Marketing Fraud
- Money Laundering
- Mortgage Fraud
- Piracy/Intellectual Property Theft
- Securities & Commodities Fraud

2. In the area of the Slovak Republic under the term white collar crime might be included crimes stated in the Special part of the Criminal Code No. 300/2005 Coll., mostly from the Section 4 – Crimes against property. Definitely the crimes stated in the Section 5 of the Special part of the Criminal Code – Economical Crimes are included under the term – white collar crime. In fact, the term white collar crime is not so used in Slovakia, where it is mostly used the term – economical criminality, economical crimes.

From the Section 4 of the Special part of the Slovak Criminal code might be include to the family of the white collar crime, the crimes as follows:

Embezzlement (§ 213) (Any person who takes possession of property of another that has been entrusted to him, thus causing small damage to the property belonging to another).

Fraud (§ 221) (Any person who enriches himself or other to the detriment of another person's property through misrepresentation of another person or through taking advantage of another person's mistake, and thus causes small damage to the property of another)

Credit fraud (§ 222) (Any person who elicits a credit or procurement of a credit from another person by giving him false information concerning the terms of the granting or repayment of such credit, and thus causes him small damage)

Insurance fraud (§ 223) (Any person who elicits payment of an insurance benefit from another by misrepresenting him in satisfying the conditions of its rendering, and thus causes him small damage or if he, in the capacity of an employee, member, representative or other person authorised to act in lieu of the person extending an insurance coverage, facilitates an insurance benefit to be obtained by a person despite he knows that the person does not satisfy the conditions required for its granting)

Capital fraud (§ 224) (Any person who, in connection with an offer, sale or distribution of securities or other commercial papers that promise to acquire beneficial interest in yield corporate assets, or in connection with an offer to increase yield upon such investment in prospectuses or other promotional materials or surveys concerning the property owned or corporate yields, gives to a higher number of persons false or unreal data on yield upon investment or the property owned by a corporation that is to be invested into, or who conceals disadvantages of such investments)

Subsidy fraud (§ 225) (Any person who elicits from another person a grant, subsidy, contribution or other consideration from the budget of the State, public institution, the State fund, self-governing region or municipality without meeting the requirements prescribed by a generally binding legal regulation for the granting of such means, through deceiving such other person into believing that he meets such requirements or the offender who uses an unlawfully obtained grant, subsidy, contribution or other consideration from the budget of the State, public institution, the State fund, self-governing region or municipality for a different than agreed purpose on a larger scale or if he, in the capacity of an employee, member, agent, or other person authorised to act in lieu of the person extending a grant, subsidy, contribution or other consideration from the budget of the State, public institution, the State fund, self-governing region or municipality, helps another person to obtain a grant, subsidy, contribution or other consideration from the budget of the State, public institution, the State fund, self-governing region or municipality, although he knows that the person concerned does not satisfy the conditions required for its granting)

Fraudulent bankruptcy (§ 227) (Any person who, with the intention of causing damage to another or obtaining unjustified benefits for himself or other, causes bankruptcy to the legal entity whereof he is an authorised representative or corporate agent, by making use of the assets of the legal entity concerned, even in part, for

a) setting up of other legal entity, or

b) acquiring its equity stakes in other legal entity, or who does so with the intention of causing bankruptcy to the legal entity whereof he is an authorised representative or corporate agent)

Induced bankruptcy (§ 228) (Any person who causes bankruptcy to a legal entity and, at a larger scale, prevents the satisfaction of its creditor in such a way that he

a) makes investment into loss-making deal without adequate financial backing,

b) takes or provides a credit that presents high business risk considering the amount of the assets of the legal entity,

c) to the detriment of the creditor of the legal entity, destroys, damages, donates, conceals or otherwise suppresses the assets of the legal entity concerned, even in part,

d) uses a larger part of business revenue of the legal entity for personal consumption, or

e) places business revenue of the legal entity, even in part, into lotteries, games or wagers)

Legalisation of the proceeds of crime – money laundering (§ 233)

Any person who performs any of the following with regard to income or other property obtained by crime with the intention to conceal such income or thing, disguise their criminal origin, conceal their intended or actual use for committing a criminal offence, frustrate their seizure for the purposes of criminal proceedings or forfeiture or confiscation:

a) transfers to himself or another, lends, borrows, transfers in a bank or a subsidiary of a foreign bank, imports, transits, delivers, transfers, leases or otherwise procures for himself or another, or

b) holds, hides, conceals, uses, consumes, destroys, alters or damages)

Breach of Trust by Maladministration of Estates of Another (§ 237) (Any person who causes small damage to another person by breaching his own obligation to take care of or administer another person's property prescribed by a generally binding legal regulation or imposed by a court decision, or an obligation accepted under a contract)

Damaging a creditor (§ 239) (Any person who prevents, even though in part, the satisfaction of his creditor in such a way that he

a) destroys, damages, renders unusable, conceals, sells, exchanges or otherwise suppresses even the part of his assets,

b) encumbers the thing which constitutes the subject-matter of an obligation, or leases it,

c) pretends or acknowledges a non-existent title or claim to the assets, or assigns his claim, or assumes a debt of another, even though he was neither obliged nor entitled to do so, or

d) pretends the reduction or loss of his assets or

who prevents, even though in part, the satisfaction of the creditor of another person in such a way that he

a) destroys, damages, renders unusable, conceals, sells, exchanges, donates or otherwise suppresses even the part of the assets of the debtor, or

b) applies a non-existent title or claim to the assets of the debtor)

Preferential Treatment of a Creditor (§ 240) (Any person who, in the capacity of a debtor unable to meet all his mature liabilities, prevents, even though in part, the satisfaction of his creditor by preferential treatment of another creditor)

Deceitful Practices in Bankruptcy and Composition Proceedings (§ 241) (Any person who, in the capacity of a bankruptcy creditor in connection with his voting at the creditors' meeting or who, in the capacity of a creditor in connection with putting the restructuring plan to the vote, accepts or receives a pledge of property or other profit or any person who, in connection with the voting on compulsory composition, gives, offers or gives a pledge of property or other profit to a creditor in return for his consent with the composition)

Obstructing Bankruptcy or Composition Proceedings (§ 242) (Any person who obstructs the bankruptcy, composition, restructuring or discharge proceedings by

a) failing to meet an obligation imposed on him under the act to regulate such proceedings, or

b) reporting false data in the list of assets and liabilities or

Any person who obstructs the bankruptcy proceedings by

a) concealing an asset which forms a part of the bankrupt's estate,

b) preventing the inclusion and valuation of an asset which forms a part of bankrupt's estate,

c) refusing to surrender an asset which forms a part of bankrupt's estate, or

d) withholding, falsifying or destroying records concerning the assets or financial activities of the debtor)

The crimes stated in the Section 5 of the Special part of the Criminal Code – Economical Crimes which are definitely included under the term white collar crimes. The most frequent crimes belonging to the white collar crime are as follows:

Tax and Insurance Evasion (§ 276) (Any person who, in a small amount, minimizes tax, a contribution to the social insurance fund, the national health insurance fund or the old age pension fund)

Failure to Pay Tax and Insurance (§ 277) (Any person who, in a small amount, withholds and fails to return to a designated beneficiary due tax, a contribution to the social insurance fund, the national health insurance fund or the old age pension fund that he deducts or collects in compliance with the law, or who unlawfully puts forwards a claim for refund of value added tax or excise tax with the intention to obtain undue benefit for himself or another)

Tax Fraud (§ 277a) (Any person who unduly to a greater extent entitled to reclaim value added tax or excise duties intended to procure for himself or other unjustified benefit)

Failure to Tax Pay (§278) (Any person who fails to pay due tax in the larger amount)

The commission of the white collar crime is, if not almost always, at least mostly connected with a corruption. The corruption is very often committed in the public sector, by the officers, and latently by politician on the highest level. In the Slovak Criminal Code the provisions of the corruption distinguish:

Passive Bribery (§ 328) (Any person who, either directly or through an intermediary, receives, requests or accepts the promise of a bribe for himself or another for acting or refraining from acting, and thus breaches his duties resulting from his employment, occupation, position or function or Any person who, in connection with the procurement of a thing of general interest, receives, requests or accepts the promise of a bribe for himself or another, either directly or through an intermediary or Any person who as a foreign public official receives, requests or accepts the promise of a bribe for himself or another in connection with his official duties, either directly or through an intermediary, with the intention of obtaining or maintaining an undue advantage in an international business transaction or Any person who as a member of a foreign parliamentary assembly, judge or official of an international judicial institution recognised by the Slovak Republic, or a representative or employee of an international, supranational, intergovernmental organisation or institution with which the Slovak Republic has a contractual relationship, or as a person in a similar position receives, requests or accepts the promise of a bribe for himself or another in connection with the performance of his function, either directly or through an intermediary)

Active Bribery (§ 333) (Any person who, either directly or through an intermediary, promises, offers or gives a bribe to another person to make that person act or refrain from acting, and thus breaches his duties resulting from his employment, profession, position or function, promises, offers or gives a bribe for the same reason to a third party, either directly or through an intermediary or Any person who, in connection with the procurement of a thing of general interest, gives, offers or promises a bribe to another person, either directly or through an intermediary, or gives, offers or promises a bribe for the same reason to a third party or Any person who, either directly or through an intermediary, gives, offers or promises a bribe to a foreign public official or to another person, in connection with the official duties of the foreign public official, with the intention of obtaining or maintaining an undue advantage in an international business transaction or Any person who, either directly or through an intermediary, gives, offers or promises a bribe to a member of a foreign parliamentary assembly, judge or official of an international judicial institution recognised by the Slovak Republic, or a representative or employee of an international, supranational, intergovernmental organisation or institution with which the Slovak Republic has a contractual relationship, or to a person in a similar position in connection with the performance of his function, or gives, offers or promises a bribe for the same reason to a third party).

Trading in Influence (§ 336) (Any person who, either directly or through an intermediary, receives, requests or accepts the promise of a bribe for using or having used his influence on the execution of duties by abovementioned persons or Any person who, either directly or through an intermediary, promises, offers or gives a bribe to another person in order to make that person use his influence on the execution of duties by abovementioned persons or for having used that influence, or gives, offers or promises a bribe to a third party for the same reason).

3. The procedural aspects should be namely aimed on the evidences and an ability to prove commission of the crime called „white collar crime“. Because the defendants are in fact totally different types of personalities in comparison with e.g. murders, they are much smarter. The violence crimes defendants are mostly from the lower social levels, rarely well educated and rarely businessmen, politicians, and so on. Also this is the reason, why to find a relevant evidence of the committed a „white collar crime“ is a real problem. In the IT age is mostly the focus of the Financial Police to the digital evidences (phone-tapping, tracing the bank accounts, emails, harddiscs of the PC, etc.).

From the perspective of the United States of America and an experience of the investigation the white collar crime is in the sources also mentioned, that one of the unique aspects of white collar crime is that suspects will often become aware of the fact that they are being investigated days, weeks, or even months prior to their arrest. While this can cause suspects to experience fear and apprehension about the future, it also provides an opportunity not available to those who are arrested without warning. By retaining a criminal defense attorney at the first indication of trouble, individuals may be able to considerably reduce their exposure to criminal liability and perhaps avoid charges all together. Many cases are successfully resolved through negotiation before formal court proceedings begin.⁵

In an ordinary criminal trial, several witnesses and police officers are called to testify, some physical exhibits are introduced into evidence, and the entire trial is finished in a day or two. By contrast, cases alleging white collar crimes may take weeks to try before the jury. The number of exhibits alone can be overwhelming, with potentially thousands of documents, emails, and other items of evidence that must be accepted by the judge and reviewed by the jury members. Fortunately for defendants, the size and complexities of these trials can sometimes be a strategic advantage.

The burden of proving a case belongs to the government. So while government prosecutors are inundating the jury with the volumes of financial records necessary to prove their case, the defendant can present his or her argument in a concise, simple manner. After all, it only takes a single flaw in the government's case to obtain an acquittal. If the defendant can identify a flaw, and elucidate it succinctly, jury members will be grateful to the defendant for making their job easier. Poking a single hole in a complex case can be a winning trial strategy for white collar offenses, but it requires the ingenuity and finesse of an accomplished defense lawyer.⁶

In Slovakia are very famous, or in another words well known cases of the white collar crime, the case of the Head Fund companies BMG Invest and Horizont Slovakia (Investment Fraud of 481 mil. €). The investigation was either very long (Vladimir Fruni sentenced to 11,5 years of imprisonment) but some of the accused persons have been still prosecuted without the final judgment.

Very well known white collar crime cases in the U.S. were definitely Madoff case and Dreier case.

Dreier was an American lawyer who was sentenced to 20 years in federal prison in 2009 for committing investment fraud using a Ponzi scheme. From 2004 to December 2008, Dreier "sold to funds and others approximately \$700 million worth of Fake Developer Notes and Fake Pension Plan Notes". Dreier was pleaded guilty in the United States District Court for the Southern District of New York to eight charges of fraud, which included one count of conspiracy to commit securities fraud and wire fraud, one count of money laundering, one count of securities fraud, and five counts of wire fraud in a scheme to sell \$700 million in fictitious promissory notes.

In 2009, Madoff, a former stockbroker, investment advisor, and financier, pleaded guilty to 11 federal felonies and admitted to turning his wealth management business into a massive Ponzi scheme. The Madoff investment scandal defrauded thousands of investors of billions of dollars. Madoff said he began the Ponzi scheme in the early 1990s. However, federal investigators believe the fraud began as early as the mid-1980s and may have begun as far back as the 1970s. Those charged with recovering the missing money believe the investment operation may never have been

⁵ HG.org Legal resources. White collar crime. <http://www.hg.org/white-collar-crime.html>

⁶ HG.org Legal resources. White collar crime. <http://www.hg.org/white-collar-crime.html>

legitimate. The amount missing from client accounts, including fabricated gains, was almost \$65 billion. The SIPTrustee estimated actual losses to investors of \$18 billion. On June 29, 2009, Madoff was sentenced to 150 years in prison, the maximum allowed.⁷

4. CONCLUSION

The white collar crime is a very specific kind of crime. The way of commission of this kind of crimes is almost always very sophisticated and the defendants are very intelligent. Taking this fact into the consideration it is necessary also an extraordinary approach in the criminal proceedings for the white collar crime. The professionals involved in such criminal procedures should be specialised. Not only police investigators, but also prosecutors, judges and last but not least the criminal lawyers – defence counsels. Sometimes a border between an administrative delict and „white collar crime“ is very narrow, mainly in the tax law and without knowing all specialties of the particular law is not possible to investigate and subsequently prove commission of a crime.

Bibliography:

SUTHERLAND, H., 'White Collar Crime' New York: Holt Rinehart and Winston. (1949)
Cornell University Law School, Legal Information Institute. White collar crime – overview.
https://www.law.cornell.edu/wex/white-collar_crime
Federal Bureau of Investigation (FBI), White collar crime. https://www.fbi.gov/about-us/investigate/white_collar
Types and Schemes of white collar crime. National Check Fraud Center.
<http://www.ckfraud.org/whitecollar.html>
HG.org Legal resources. White collar crime. <http://www.hg.org/white-collar-crime.html>
Bernard Madoff Sentenced to 150 Years in Prison. www.fbi.gov

Contact:

JUDr. Ondrej Laciak, PhD.
ondrej.laciak@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Šafárikovo nám. č. 6
P. O. BOX 313
810 00 Bratislava 1
Slovenská republika

⁷ BERNARD MADOFF SENTENCED TO 150 YEARS IN PRISON. WWW.FBI.GOV

TRESTNÁ ZODPOVEDNOSŤ PRÁVNICKÝCH OSÔB – EFEKTÍVNY NÁSTROJ (NIELEN) PROTI EKONOMICKEJ KRIMINALITE?

Jakub Ľorko

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Abstract: Corporate criminal liability should be an effective instrument in fight against economic criminality. The article deals with selected issues related to the corporal criminal liability in the Slovak republic. Author reflects on some fundamental aspects of the corporate criminal liability in connection with the economic criminality.

Abstrakt: Trestná zodpovednosť právnických osôb by mala byť efektívnym nástrojom v boji s ekonomickou kriminalitou. Príspevok pojednáva o vybranej problematike súvisiacej s pripravovanou pravou trestnou zodpovednosťou právnických osôb v Slovenskej republike. Autor v príspevku poukazuje na základné aspekty trestnej zodpovednosti právnických osôb v spojení s ekonomickou kriminalitou.

Key words: criminal liability, legal entity, economic criminality.

Kľúčové slová: trestná zodpovednosť, právnická osoba, ekonomická kriminalita.

1 ÚVOD

Trestná zodpovednosť právnických osôb predstavuje neuralgický bod právnej vedy v kontinentálnom systéme práva. Slovenská republika do dnes nemá trestnoprávnu zodpovednosť právnických osôb v podobe, ktorá by uspokojovala nároky OECD spočívajúce v požiadavke zavedenia efektívneho mechanizmu sankcionovania právnických osôb. Právna úprava Slovenskej republiky zakotvujúca nepravú trestnú zodpovednosť právnických osôb priamo v trestnom kódexe bola Pracovnou skupinou OECD pre úplatkárstvo v medzinárodných obchodných transakciách pre Slovenskú republiku v rámci Fázy 3 hodnotení vyhodnotená ako „nedostatočná a neefektívna“. V posledných rokoch sa vyššie uvedené výhrady premietli do idey zavedenia pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb, pričom významným ukazovateľom tohto stavu je aj skutočnosť, že práce na návrhu zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb (ďalej len ako "návrh ZTZPO") sú v pokročilom legislatívnom procese. Návrh ZTZPO bol v auguste 2015 schválený vládou Slovenskej republiky, pričom sa do značnej miery inšpiroval českou úpravou trestnej zodpovednosti právnických osôb, *in concreto* zákonom č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (ďalej len ako "ZTOPO").

V oblasti trestného práva môžeme rovnako za neuralgický bod považovať aj ekonomickú kriminalitu. Zreteľným dôkazom náročnosti a komplikovanosti tohto druhu kriminality je chápanie samotného pojmu ekonomickej kriminality, ktorý dodnes nie je vyjadrený v ustálenej a jednotnej definícii. To však ani zďaleka nepredstavuje najpálčivejší problém ekonomickej kriminality. Napriek tomu, že nie je možné presne vymedziť okruh protiprávných konaní, ktoré možno kvalifikovať ako ekonomickú kriminalitu, je možné danú neurčitú množinu rozdeliť na dve skupiny, a to na základe kritéria náročnosti odhaľovania a vyvodzovania trestnej zodpovednosti protiprávných konaní. Prvú skupinu predstavujú "jednoduché" protiprávne konania¹, ktoré nepredstavujú komplikácie pre orgány činné v trestnom konaní a súdy. Uvádzaná skupina ekonomickej kriminality však nie je cieľovou pre výskum v rámci tohto príspevku. Druhú kategóriu reprezentujú protiprávne konania, ktoré sa len zriedka podarí odhaliť a vyvodenie trestnej zodpovednosti voči nim, možno charakterizovať ako vzácny úkaz. Čo je dôvodom tohto pofutovaniahodného stavu? Príčin je viacero, za najpodstatnejšie

¹ Napr. bežné krádeže či sprenevery.

možno považovať sofistickosť v spôsobe páchania ekonomických trestných činov², čo často spočíva vo vysokej inteligencii páchatel'ov. V našich podmienkach je ekonomická kriminalita často spájaná aj s vysokou mierou korupcie a klientelizmu. Na druhej strane zákona stoja orgány činné v trestnom konaní a súdy, ktoré okrem dôkazného bremena, musia uniesť aj bremeno spočívajúce v náročnom vyšetrovaní a dokazovaní ekonomickej trestnej činnosti. Ekonomická kriminalita si vyžaduje edukáciu orgánov činných v trestnom konaní a súdov nielen v oblasti trestného práva, ale rovnako aj oblastiach finančného a obchodného práva. Tu možno pociťovať nerovnováhu medzi páchatel'om a orgánmi činnými v trestnom konaní. Páchatel' motivovaný vidinou zisku využíva rôzne nástroje na zastretie protiprávnej činnosti a orgány činné v trestnom konaní nie sú personálne, a to ani po kvantitatívnej ani kvalitatívnej stránke, vybavené na to, aby úspešne odstíhali takéto protiprávne konanie a vyvodili zodpovednosť voči páchatel'ovi. Identifikácia a riešenie personálneho problému však pri eliminácii ekonomickej kriminality nemusí stačiť. Vhodné je prehodnotiť aj jednotlivé právne nástroje určené na elimináciu ekonomickej kriminality. Za jeden z takýchto nástrojov je považovaný aj inštitút trestnej zodpovednosti právnických osôb.

Cieľom autora príspevku je analyzovať podmienky vyvodzovania trestnej zodpovednosti právnických osôb podľa návrhu ZTZPO, poukázať na nedostatky návrhu ZTZPO a navrhnúť úpravu *de lege ferenda* niektorých podmienok vyvodzovania trestnej zodpovednosti právnických osôb.

2 TRESTNÁ ZODPOVEDNOSŤ PRÁVNICKÝCH OSÔB – EFEKTÍVNY NÁSTROJ (NIELEN) PROTI EKONOMICKEJ KRIMINALITE?

Inšpirácia návrhu ZTZPO českým ZTOPO možno hodnotiť na prvý pohľad ako nerozumné preberanie právnej úpravy, no vzhľadom na spoločnú históriu a podobnosť právnych úprav, je to pochopiteľné a nejde vôbec o ojedinelý jav. Za najväčšie pozitívum možno pokladať čas. Čas, ktorý uplynul odo dňa, od kedy je ZTOPO účinný. ZTOPO je účinný už štvrtým rokom a čo do počtu vznesených obvinení voči konkrétnym právnickým osobám sledujeme nárast od roku 2012 (19 vznesených obvinení), stonásobným počtu vznesených obvinení za rok 2013 (61 vznesených obvinení), pričom za prvé štyri mesiace roku 2014 bol takmer dorovnaný počet vznesených obvinení z predošlého roka (59 vznesených obvinení).³ Nie je možné tvrdiť, že uvádzaný nárast počtu vznesených obvinení bude rovnakým tempom naďalej stúpať. Čo však dedukovať môžeme, je schopnosť českých orgánov činných v trestnom konaní a súdov zžiť sa s novou právnou úpravou a preniesť ju do aplikačnej roviny. Tento fakt je v ostrom protiklade s prevažne odmietavým postojom právnej vedy, ktorý argumentuje neprekonateľnými rozdielmi medzi trestnou zodpovednosťou právnických osôb, ako inštitútu angloamerického právneho systému, a základnými zásadami kontinentálneho právneho systému. V porovnaní s účinnou slovenskou úpravou nepravnej trestnej zodpovednosti, ktorá sa stretla s nulovým využitím, aspoň nejde o obsolentnú právnú úpravu. Štatistické ukazovatele samy o sebe nemajú dostatočnú argumentačnú silu, avšak ich podporný charakter je prijateľný a budeme ich využívať ďalej v texte pri analýze podmienok vyvodzenia trestnej zodpovednosti právnických osôb podľa návrhu ZTZPO. Práve daná analýza nám môže napovedať či bude návrh ZTZPO účinným a efektívnym právnym nástrojom na elimináciu alebo aspoň potlačenie ekonomickej kriminality, alebo sa stane ďalšou obsolentnou právnou úpravou účelovo vykonštruovanou z dôvodu zdanlivého plnenia medzinárodných záväzkov.

2.1 Podmienky vyvodzovania trestnej zodpovednosti právnických osôb

Polemika trestnoprávnej teórie ohľadom vhodnosti a použiteľnosti inštitútu trestnej zodpovednosti právnickej osoby v kontinentálnom právnom systéme, najmä s akcentom na zásadu individuálnej trestnej zodpovednosti, síce neutícha, no je pomerne vyčerpávajúco analyzovaná, okrem iného aj v zborníku z predchádzajúceho Bratislavského právnického fóra, preto si dovoľím dané úvahy pragmaticky preskočiť a analyzovať priamo podmienky vyvodzenia trestnej zodpovednosti právnických osôb. Aby bola právnická osoba zodpovedná za trestný čin, musí byť kumulatívne naplnených 5 podmienok, a to:

- spáchanie trestného činu uvedeného v taxatívnom výpočte v § 3 návrhu ZTZPO ;

² Napr. využívanie schránkových firiem či bielych koní.

³ GRIVNA, T. Dva a pól roku účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob Dostupné [online 25.10.2015]: <http://www.parlamentnilisty.cz/arena/nazory-a-petice/Tomas-Grivna-Dva-a-pul-roku-ucinnosti-zakona-o-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-325194> .

- ktorého sa dopustila fyzická osoba v konkrétnom zákonom požadovanom postavení v rámci právnickej osoby uvedenom v § 4 ods.1 návrhu ZTZPO;
- ktorý bol spáchaný v záujme, v mene, v rámci činnosti, alebo prostredníctvom právnickej osoby;
- jeho spáchanie sa právnickej osobe pričíta podľa § 4 ods. 2 návrhu ZTZPO;
- a nedôjde k uplatneniu materiálneho korektívu podľa § 4 ods. 3 ZTZPO.

2.1.1 Taxatívny výpočet trestných činov

Z hľadiska prístupu vymedzenia vecnej pôsobnosti je možné použiť rôzne prístupy k určení okruhu trestných činov, za ktoré môžu zodpovedať právnické osoby.⁴ V legislatívnom procese prichádzali do úvahy dva varianty.

Prvý variant, po ktorom siahol aj zákonodarca, bol taxatívny výpočet vybraného okruhu trestných činov z osobitnej časti zákona č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon“), pričom vo výbere akcentovali najmä tie trestné činy, pri ktorých vyvodenie zodpovednosti voči právnickým osobám za protiprávne konanie vyžadovali medzinárodné záväzky. Výsledkom tohto prístupu je zúženie, *de facto* okresanie taxatívneho výpočtu z pôvodného návrhu 107 trestných činov na súčasných 49 podľa § 3 návrhu ZTZPO. Pričom posledné reštriktívne úpravy sa týkali najmä vybraných trestných činov zo štvrtej a piatej hlavy osobitnej časti Trestného zákona, t.j. oblasť majetkových a hospodárskych trestných činov.

Na tomto mieste si pomôžeme ďalšími štatistickými údajmi z Českej republiky. V spomínanom štvorročnom období účinnosti ZTOPO bolo zistené, že najčastejšie bola vyvodzovaná trestnoprávna zodpovednosť voči právnickým osobám za trestné činy z oblasti hospodárskych a majetkových trestných činov.⁵ V návrhu ZTZPO nájdeme z uvádzaných hláv len 17 trestných činov, ktorých zaradenie do taxatívneho výpočtu trestných činov podnietili medzinárodné záväzky. Nebude teda prekvapujúce konštatovanie, ktoré vyvracia tvrdenie, že v prípade prijatia súčasného návrhu ZTZPO nebude môcť byť inštitút trestnej zodpovednosti právnických osôb vyhodnotený ako efektívny nástroj na elimináciu ekonomickej kriminality.

Druhý variant by spočíval vo vymedzení rozsahu trestnej zodpovednosti právnických osôb tak, že sa bude vzťahovať na všetky trestné činy uvedené v osobitnej časti Trestného zákona, ak nie je ich spáchanie právnickou osobou vylúčené povahou zvažovaného trestného činu. Na prvý pohľad takéto široké nastavenie nie je v súlade s dekriminalizáciou a depenalizáciou v trestnom práve. Rovnako nutnosť v každom jednom prípade zvažovať či bude možno vyvodiť trestnú zodpovednosť voči právnickej osobe vzhľadom na povahu toho ktorého trestného činu je v príkrom rozpore s požiadavkou predvídateľnosti práva a právnej istoty. V danom prípade by sme znova narazili aj na personálny problém orgánov činných v trestnom konaní a súdov, tak po stránke kvalitatívnej, kde by bola potrebná edukácia v danej problematike, rovnako aj po stránke kvantitatívnej, ktorá je poddimenzovaná už v súčasnosti, bez pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb. Výhodou by bola jednoduchosť a stálosť takejto úpravy, keďže by nebolo nutné prijímať novelizácie v závislosti od nových medzinárodných záväzkov, alebo spoločenskej situácie predstavujúcej materiálny prameň práva. Tento argument nie je len hypotetickým účelovým tvrdením, keďže predmetnou otázkou novelizácie ZTOPO v kontexte rozširovania taxatívneho výpočtu trestných činov sa v súčasnosti zaoberajú v Českej republike, ktorá je zdrojom inšpirácie slovenského návrhu ZTZPO.

⁴ Okrem ďalej uvedených aj taxatívny výpočet trestných činov doplnený o ďalšie zvláštne skutkové podstaty a trestné činy obmedzené druhovo. K tomu pozri ŠÁMAL, Pavel. Trestní odpovědnost právnických osob. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 146.

⁵ 1. Trestný čin neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby, 2. Trestný čin podvodu, 3. Trestné činy zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby, zkraslování údajů o stavu hospodaření a jmění, sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě a porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi, 4. Trestný čin úvěrového podvodu, souběh trestného činu dotačního podvodu a trestného činu poškození finančních zájmů Evropské unie a trestný čin neoprávněného nakládání s odpady. Blížšie pozri TIBITANZLOVÁ, A. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: pohled na sankcionování právnických osob v praxi českých soudů. Dostupné [online 25.10.2015]: <http://www.epravo.cz/top/clanky/zakon-o-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-a-řízení-proti-nim-pohled-na-sankcionování-pravnických-osob-v-praxi-ceských-soudů-98726.html> .

Zákonodarca by si tak mal položiť elementárnu otázku, a síce aký je cieľ prijímania trestnej zodpovednosti právnických osôb. Ak je odpoveďou plnenie medzinárodných záväzkov, tak o úspechu riešenia tohto záväzku pripravovaným návrhom ZTZPO rozhodne najbližšia hodnotiacia správa Pracovnej skupiny OECD pre úplatkárstvo v medzinárodných obchodných transakciách. Ak je však odpoveďou snaha vytvoriť nástroj na efektívny boj s ekonomickou kriminalitou, je potrebné zvážiť rozšírenie okruhu trestných činov oproti súčasnému návrhu ZTZPO. Potom by bolo na ďalšom zvážení ako riešiť vytykanú prílišnú prítomnosť vyvodzovania trestnej zodpovednosti právnických osôb za celý výpočet trestných činov obsiahnutý v osobitnej časti Trestného zákona. Daný priestor na reguláciu možno hľadať v materiálnej korekcii prítateľnosti trestného činu právnickej osobe, a to prostredníctvom liberačných dôvodov.

2.1.2 Prítateľnosť trestného činu právnickej osobe

Najproblematickejším a najkritizovanejším bodom vyvodzovania trestnej zodpovednosti právnických osôb je *samotná povaha právnickej osoby, ktorá predstavuje právnu fikciu či konštrukciu, ktorá ako celok nemá vlastnú vôľu, nemôže podľa nej konať a prejavovať ju navonok, čo je v priamom rozpore so zásadou zodpovednosti zo zavinenie*.⁶ Odpoveďou na uvedenú zásadnú námietku je práve koncept prítateľnosti trestného činu právnickej osobe.

*„Právnické osoby sú reálne spôsobilé konať, a to tak ako v súlade s príkazom právnej normy, tak aj v rozpore s ním. Pritom z toho, že za právnickú osobu konajú vždy fyzické osoby nie je možné odvodiť, že by tým bola vylúčená spôsobilosť právnických osôb za zavinené konania, pretože podľa sociologických výskumov majú právnické osoby ako kolektívny osôb odlišnú vôľu od vôle osôb, ktoré ju tvoria, čo právo vo vzťahu k právnickým osobám všeobecne uznáva.“*⁷

Zavinené konania fyzických osôb sa v zmysle prítateľnosti trestného činu pričítajú právnickej osobe na základe fungovania, resp. zanedbania tzv. rizikového managementu (tzv. *compliance management*). Takéto nezvládnutie rizikového managementu sa prejaví priamo protiprávnym konaním vo vedení právnickej osoby alebo chybným zvládnutím zvýšeného rizika, ktoré vyplýva z prevádzkovania podniku.

Právnickej osobe je možné pričítať spáchanie trestného činu na základe konania dvoch skupín fyzických osôb s určitým postavením v rámci právnickej osoby. Prvá skupina zahŕňa fyzické osoby s určitým druhom rozhodovacej alebo kontrolnej právomoci (osoby vymedzené v § 4 ods. 1 písm. a) – c) návrhu ZTZPO) a druhou skupinou sú zamestnanci, alebo osoby v obdobnom postavení (osoby vymedzené v § 4 ods. 1 písm. d) návrhu ZTZPO). Zároveň je potrebné naplniť podmienku aby trestný čin bol spáchaný vyššie uvedenými fyzickými osobami buď v záujme právnickej osoby, alebo v jej mene, alebo v rámci jej činnosti, alebo prostredníctvom nej.

Pri druhej skupine osôb, zamestnancoch, bude právnická osoba trestnoprávne zodpovedná len za naplnenia ďalšej alternatívne formulovanej podmienky. Zamestnanec musí trestný čin spáchať svojim konaním na základe rozhodnutia, schválenia alebo pokynu prvej skupiny osôb, alebo preto, že orgán právnickej osoby alebo osoba z prvej skupiny osôb nespĺnili zákonom uložené povinnosti v rámci dohľadu a kontroly nad činnosťou zamestnancov, alebo nevykonali nevyhnutné opatrenia na zamedzenie alebo odvrátenie následkov trestného činu. Takáto konštrukcia prítateľnosti trestného činu právnickej osobe obsahuje *preventívny prvok, ktorého vyjadrenie spočíva v uložení povinnosti prvej skupine osôb* (osoby s určitým druhom rozhodovacej alebo kontrolnej právomoci), *aby s náležitým poznaním rešpektovali právne predpisy, aby si každé svoje rozhodnutie vopred zvážili a aby boli viac obozretní vo svojom konaní smerom k zamestnancom*.⁸ Daný preventívny prvok má byť premietnutý vo fungujúcom rizikovom managemente spoločnosti a jeho riadne fungovanie umožňuje liberáciu právnickej osoby od pričítania trestného činu jej zamestnanca.

V tomto bode prestáva návrh o ZTZPO kopírovať českú právnu úpravu ZTOPO a formuluje ešte ďalšiu možnosť liberácie právnickej osoby, ktorá má podobu materiálneho korektívu. Podmienka fungujúceho rizikového managementu je problematická nielen v otázke jeho kontroly, no

⁶ TURAYOVÁ, Yvetta, TOBIÁŠOVÁ, Lýdia a kol. Trestná zodpovednosť právnických osôb : medzinárodné a európske aspekty, právno-teoretické východiská. 1. Vydanie. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2014. s. 122.

⁷ Tamže s. 123.

⁸ BOHUSLAV, L. Trestní odpovědnost právnických osob. s. 132. Dostupné [online 25.10.2015]: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/140031961/?lang=en> .

najmä v otázke jeho nastavenia. Neexistuje žiadny normatívny ani iný dokument, ktorý by určoval ako si nastaviť rizikový management tak, aby boli splnené všetky povinnosti právnickej osoby v rámci dohľadu a kontroly.⁹ Právnická osoba sa podľa § 4 ods. 3 návrhu TZZO môže liberovať aj v prípade nepatrného zlyhania jej rizikového managementu. Právnickej osobe sa tak nepríčia trestný čin spáchaný jej zamestnancom právnickej osoby ak vzhľadom na predmet činnosti právnickej osoby, spôsob spáchania trestného činu, jeho následky a okolnosti, za ktorých bol trestný čin spáchaný, je význam nesplnenia zákonom uložených povinností v rámci dohľadu a kontroly nad činnosťou zamestnancov zo strany prvej skupiny osôb (osoby s určitým druhom rozhodovacej alebo kontrolnej právomoci) nepatrný. Tento liberačný dôvod do istej miery koriguje nedostatok presného vymedzenia zákonných povinností v rámci dohľadu a kontroly, ktoré musí právnická osoba do svojich personálnych zamestnaneckých štruktúr aplikovať.

Pri prvej skupine osôb, zahŕňajúcich fyzické osoby s určitým druhom rozhodovacej alebo kontrolnej právomoci, sa už neuplatňuje preventívny prvok, ale ide *de facto* o smerovanie k objektívnej zodpovednosti. Konanie osôb s rozhodovacou a kontrolnou právomocou je považované za vlastné konanie právnickej osoby a od tohto (protiprávneho) konania sa nemôže právnická osoba oslobodiť. *Fyzická osoba v takomto postavení neprejavuje svoju vôľu, ale vôľu právnickej osoby.*¹⁰

2.2 Liberačný dôvod – nástroj spravodlivosti?

Vyššie uvádzaný výklad pričítateľnosti trestných činov osôb s rozhodovacou a kontrolnou právomocou právnickej osobe vyvoláva predstavu o objektívnej zodpovednosti právnických osôb za konanie svojich orgánov. Je nutné prehodnotiť vyvodzovanie trestnej zodpovednosti voči právnickej osobe v prípadoch posudzovania excesov konajúcich osôb, kedy je potrebné uplatniť zásadu, že pokiaľ bol čin v zásade spáchaný proti záujmom právnickej osoby¹¹, alebo na jej úkor, nemožno vyvodzovať trestnú zodpovednosť voči *de facto* poškodenej právnickej osobe a bude vyodená trestná zodpovednosť len voči konajúcej fyzickej osobe. Je teda na zvážení kedy bude excesné konanie osôb s rozhodovacou a kontrolnou právomocou reálne v neprospech právnickej osoby. Šámal uvádza, že *ak by aj exces konajúcej fyzickej osoby bol v konečnom dôsledku v prospech právnickej osoby, bolo by vhodné obmedziť trestnú zodpovednosť len na konajúcu fyzickú osobu, ak by sa právnická osoba na konaní fyzickej osoby v žiadnom smere nepodieľala a ani sa s ním následne nestotožnila.*¹² Na akých kritériách však postaviť piliere liberačného dôvodu tak, aby nebol právnickou osobou zneužitelný?

Pokúsme sa si možný exces v konaní fyzickej osoby s rozhodovacou právomocou ilustrovať. V spoločnosti s ručením obmedzeným sú dvaja bratia konateľmi, pričom každý z nich je oprávnený konať v mene spoločnosti samostatne. Spoločnosť má dobré meno vybudované na dlhoročných úspechoch a dobrej povesti. Bratia si dôverujú a nemajú potrebu zmeniť svoje samostatné oprávnenie konať v mene spoločnosti. Jedného dňa sa brat dozvie, že jeho druhý brat má milostný pomer s jeho manželkou. Toho veľmi nahnevá a rozhodne sa to bratovi vrátiť. Keďže vie, že bratovi najviac záleží na dobrom mene ich spoločnosti, naplánuje jej zdiskreditovanie. V zúčtovaciu obdobie úmyselne nezaplatí splatnú daň z príjmu spoločnosti vo výške 50.000,- €, čím sa dopustí trestného činu nezaplatenia dane a poistného. Následne podá trestné oznámenia na brata, ktorý keďže mal na starosti účtovníctvo, mal spáchať daný trestný čin. Nakoniec orgány činné v trestnom konaní odhalia pravdu. Avšak, okrem brata, ktorý sa chcel pomstiť svojmu súrodencovi za románik s jeho manželkou bude trestná zodpovednosť vyodená aj voči spoločnosti, keďže trestný čin bol spáchaný v jej mene a bol spáchaný štatutárnym orgánom právnickej osoby, čím boli naplnené podmienky pričítateľnosti trestného činu právnickej osobe. Na prvý pohľad je zřejmé, že v takejto

⁹ K tomu porovnaj úpravu vo Veľkej Británii, kde bola vydaná príručka pre právnické osoby týkajúca sa predchádzania korupcie (Guidance about commercial organizations bribery).

¹⁰ BOHUSLAV, L. Trestní odpovědnost právnických osob. s. 135. Dostupné [online 25.10.2015]: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/140031961/?lang=en> .

¹¹ Bližšie k doktrínalým limitom konania v záujme obchodnej spoločnosti zo strany štatutárneho orgánu obchodnej spoločnosti pozri príspevok SMALIK, M.: Doktrína pravidla podnikateľského úsudku v teórii a praxi In Mířníky práva v stredoeurópskom priestore 2014. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov, Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2014, s. 385-392

¹² Tamže s. 136.

situácii nie je spravodlivé vyvodzovať trestnú zodpovednosť aj voči právnickej osobe, avšak orgány činné v trestnom konaní by nemali na výber. Preto považujeme za nutné uvažovať ďalej o potrebe zavedenia liberačného dôvodu pre právnické osoby, ktorým sa pričítava trestný čin spáchaný osobou s rozhodovacou a kontrolnou právomocou.

Ad absurdum situácia by nastala, ak by vyššie uvedený príbeh celé bola len vykreslená "bájka" na oslobodenie sa od trestnej zodpovednosti právnickej osoby. Rátajme s eventualitou, že by právna úprava návrhu ZTZPO obsahovala liberačný dôvod pre právnické osoby, ktorého aplikáciou sa nepričíta trestný čin spáchaný osobou s rozhodovacou a kontrolnou právomocou. Bratia by sa v spoločnosti rozhodli skrátiť si daň. Spoliehali by sa, že sa na to nepríde. Bohužiaľ, ich protiprávne konanie by bolo odhalené daňovou kobrou. Jeden brat by nahovoril druhého, nech vezme celú zodpovednosť na seba ako exces štatutárneho orgánu, ktorého dôvodom by bola vymyslená bájka o milostnom vzťahu s jeho manželkou. Brat by argumentoval tým, že aj tak voči nemu ako fyzickej osobe bude vyvodená trestná zodpovednosť, tak nech do toho nezatahnu aj ich spoločnosť s dobrou povestou. Druhý brat sa nakoniec po príslube štedrej finančnej ponuky nechá prehovoriť a vezme to celé na seba. Voči spoločnosti ako právnickej osobe nebude vyvodená trestná zodpovednosť, keďže sa aplikoval liberačný dôvod.

Každá z uvedených situácií vyobrazuje úskalia pri rozhodovaní sa o zavedení alebo o nezavedení liberačného dôvodu pre právnické osoby, ktorého aplikáciou sa nepričíta trestný čin spáchaný osobou s rozhodovacou a kontrolnou právomocou. Na strane za zavedenie liberačného dôvodu stojí argument, že súčasný návrh ZTZPO sa pri pričítaní trestného činu právnickej osobe spáchaného osobou s rozhodovacou a kontrolnou právomocou blíži k neúmerne prísnej a trestným právom neakceptovateľnej objektívnej zodpovednosti. Na strane druhej stoja obavy, že pri zavedení liberačného dôvodu môže dochádzať k jeho zneužívaniu. Osobne sme presvedčení, že je potrebné aj naďalej uvažovať o zavedení liberačného dôvodu pre právnické osoby, ktorého aplikáciou sa právnickej osobe nepričíta trestný čin spáchaný osobou s rozhodovacou a kontrolnou právomocou, to však len za podmienky čo najväčšej precizácie tohto liberačného dôvodu, tak aby bolo zabránené jeho zneužívaniu.

3 ZÁVER

Dovolíme si tvrdiť, že vzhľadom na vyššie uvádzané, je odpoveď na nami nastolenú otázku v názve príspevku negatívna. Inštitút trestnej zodpovednosti právnických osôb, tak ako je nastavená jeho právna úprava v návrhu ZTZPO, nebude efektívnym nástrojom v boji proti ekonomickej kriminalite. Rekapitulácia dôvodov negatívnej odpovede nám jasne poukazuje na dva hlavné problémy, ktorých vyriešenie môže prispieť k zefektívneniu inštitútu trestnoprávnej zodpovednosti právnických osôb.

Prvým problémom je úzky taxatívny výpočet trestných činov, za ktorý môže zodpovedať právnická osoba. Rozsah tohto výpočtu je determinovaný medzinárodnými záväzkami, čo jasne hovorí o zjavnej nevôli zákonodarcu vôbec zakotviť trestnú zodpovednosť do slovenského právneho poriadku. Dôvody takejto nevôle zákonodarcu môžu byť rôzne, či už ide o korporátne lobby právnických osôb obávajúcej sa vlastnej trestnoprávnej zodpovednosti, alebo obava z preťaženia orgánov činných v trestnom konaní a súdov. Ide o irelevantné dôvody, pretože obava právnických osôb z vlastnej trestnoprávnej zodpovednosti je alibistický prejav neochoty konať v súlade s právom. Nárast preťaženia orgánov činných v trestnom konaní a súdov, je vzhľadom na súčasnú situáciu a štatistické ukazovatele z okolitých krajín, počítajúcich trestné konania proti právnickým osobám na desiatky konaní ročne, zanedbateľný. Samozrejme, určité posilnenie personálneho substrátu, či už formou nutnej edukácie alebo rozširovaním jeho radov, je nutné. Predpokladáme však, že náklady na riadne fungovanie personálneho aparátu by boli neporovnateľne menšie oproti výnosom, ktoré by sme mohli očakávať len uplatnením preventívneho účinku, alebo už priamym vyvodením trestnej zodpovednosti právnických osôb napr. pri daňovej kriminalite.

De lege ferenda by mohlo byť vymedzenie rozsahu trestnej zodpovednosti právnických osôb nastavené tak, že sa bude vzťahovať na všetky trestné činy uvedené v osobitnej časti Trestného zákona, ak nie je ich spáchanie právnickou osobou vylúčené povahou zvažovaného trestného činu. Takéto nastavenie je odbornou verejnosťou chápané ako neprímerane prísne. S touto námietkou súhlasíme. Preto je potrebné zamerať sa na riešenie druhého problému, ktorým je absencia liberačného dôvodu pri pričítateľnosti trestných činov osôb s rozhodovacou a kontrolnou právomocou právnickej osobe. Podľa súčasného návrhu ZTZPO právnická osoba zodpovedá za

trestné činy spáchané jej orgánmi v jej záujme, v jej mene, v rámci jej činnosti, alebo jej prostredníctvom, bez možnosti liberácie. Pri možných excesoch členov orgánov právnickej osoby, by nebolo spravodlivé vyvodzovať trestnú zodpovednosť aj voči právnickej osobe. Potreba zakotvenia liberačného dôvodu aj pre dané prípady by bola znásobená aj v prípade rozšírenia okruhu trestných činov, za ktoré môže právnická osoba zodpovedať na celý výpočet uvedený v osobitnej časti Trestného zákona. Ako však nastaviť liberačný dôvod tak aby nebol zneužívaný na vyhýbanie sa trestnej zodpovednosti právnickou osobou? Domnievame sa, že zakotvenie presných kritérií priamo v právnej úprave nie je dobre možné, tak ako pri liberačnom dôvode týkajúceho sa prítlačnosti trestných činov zamestnancov právnickej osoby. Bolo by podľa nás vhodné aby túto otázku vyriešila aplikačná prax s prihliadnutím na zvláštne okolnosti prípadu excesov osôb s riadiacou alebo kontrolnou právomocou. Súd by v daných prípadoch musel zisťovať, či trestný čin bol reálne spáchaný v rozpore so záujmami právnickej osoby a na jej úkor a či by exces v konaní osôb s riadiacou alebo kontrolnou právomocou bol proti politike právnickej osoby a takéto jednanie by bolo pre právnickú osobu absolútne neobvyklé.¹³

Veríme, že ak dôjde k úspešnému zakotveniu modelu trestnej zodpovednosti právnických osôb do slovenského právneho poriadku, nepôjde o nemennú dogmu. Naopak, je potrebné aby sa právna úprava ďalej formovala a právna veda vyrovnávala s odlišnosťou tohto inštitútu typického pre angloamerický právny systém. Určitým vodítkom môžu byť aj právne úpravy okolitých štátov, nielen Českej republiky, ktoré vytvárajú priestor na legislatívne riešenia prenášajúce pozornosť na štruktúru a firemnú kultúru právnických osôb. Na záver záveru si dovoľíme ešte jedno prirovnanie. Legislatívna pasivita a neochota pri zakotvovaní pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb do slovenského právneho poriadku môže spôsobiť neaplikovateľnosť takejto právnej úpravy. Inkorporáciu daného angloamerického právneho inštitútu do kontinentálneho právneho systému možno prirovnať k detskej hre so skladačkou. Pri skladaní skladačiek je potrebná určitá dávka trpezlivosti, a to najmä v zložitých momentoch. Zákonodarca a rovnako aj celá aplikačná prax musí byť pri zavádzaní trestnoprávnej zodpovednosti právnických osôb trpezlivá, rovnako ako dieťa pri skladaní náročnej skladačky. Ak dieťa v zložitom momente nebude pri skladaní skladačky trpezlivé, môžu z toho vyplývať len dve situácie, a to že sa už so skladačkou vôbec nebude chcieť hrať, alebo sa mu pri pokuse o hranie sa s ňou skladačka rozpadne. Paralela s trestnou zodpovednosťou právnických osôb spočíva vo fakte, že ak zákonodarca neprejaví trpezlivosť pri precizovaní právnej úpravy, právna úprava bude alebo nebude aplikačnou praxou prijatá, alebo bude absolútne nefunkčná.

Použitá literatúra:

- BOHUSLAV, L. Trestní odpovědnost právnických osob. Dostupné [online 25.10.2015]: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/140031961/?lang=en>
- BURDA, Eduard, ČENTĚŠ, Jozef, KOLESÁR, Juraj, ZÁHORA, Jozef. Trestný zákon. Komentár I. diel. Všeobecná časť. Praha: C. H. Beck, 2010. 1136 s. ISBN 9788074003240
- GRIVNA, T. Dva a půl roku účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob Dostupné [online 25.10.2015]: <http://www.parlamentnilisty.cz/arena/nazory-a-petice/Tomas-Grivna-Dva-a-pul-roku-ucinnosti-zakona-o-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-325194>
- SMALIK, M.: Doktrína pravidla podnikateľského úsudku v teórii a praxi In Mílniky práva v stredoeurópskom priestore 2014. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov, Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2014, s. 385-392, ISBN: 978-80-7160-371-9
- ŠÁMAL, Pavel. Trestní odpovědnost právnických osob. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2013. 824 s. ISBN 978-80-7400-116-1
- TIBITANZLOVÁ, A. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: pohled na sankcionování právnických osob v praxi českých soudů. Dostupné [online 25.10.2015]: <http://www.epravo.cz/top/clanky/zakon-o-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-a-rizeni-proti-nim-pohled-na-sankcionovani-pravnickych-osob-v-praxi-ceskych-soudu-98726.html>
- TURAYOVÁ, Yvetta, TOBIÁŠOVÁ, Lýdia a kol. Trestná zodpovednosť právnických osôb : Medzinárodné a európske aspekty, právno-teoretické východiská. 1. Vydanie. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2014. 150 s. ISBN 978-80-7160-383-2

¹³ K tomu porovnaj posudzovanie konania osôb s rozhodovacou a kontrolnou právomocou v úpravách trestnej zodpovednosti právnických osôb v Estónsku, Dánsku či Taliansku.

Návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov
Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov
Zákon č. 418/2011 Sb o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Príspevok je financovaný z prostriedkov projektu VEGA reg. č. 1/0935/12.

Kontaktné údaje:

Mgr. Jakub Lorko
jakub.lorko@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Právnická fakulta Univerzita Komenského v Bratislave
Šafárikovo nám. č. 6
810 00 Bratislava
Slovenská republika

LEGALIZÁCIA PRÍJMU Z TRESTNEJ ČINNOSTI

Darina Mašľanyová, Štefan Zeman, Monika Škrovánková

Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta

Abstract: The article of the authors is focused on the issue of legalization of proceeds of criminal activity, which is also known as "money laundering". International community is actively fighting with this criminal activity since the late 1980s, both at the United Nations, as well as the Council of Europe, or within the EU area. Currently, this fight is located on top of the interest in the field of EU criminal law. The transposition of EU directives into the legal order of the Slovak Republic is an important part of efficient combat with money laundering activities. The authors focus in this article on the elaboration of the fourth directive of the European Parliament and of the Council (EU) dealing with the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering and terrorist financing.

Abstrakt: Príspevok autorov je zameraný na problematiku legalizácie príjmov z trestnej činnosti, ktorá sa označuje aj ako „pranie špinavých peňazí“. Medzinárodné spoločenstvo aktívne bojuje s touto trestnou činnosťou od konca 80. rokov minulého storočia jednak na pôde OSN, ako aj Rady Európy, či v rámci priestoru EÚ. V súčasnosti je táto problematika zaradená medzi najvyššie záujmy v oblasti trestného práva EÚ. Transponovanie smerníc EÚ do právneho poriadku Slovenskej republiky je preto dôležitou súčasťou efektívneho boja proti legalizácii príjmov z trestnej činnosti. Autori sa v príspevku zameriavajú na rozpracovanie v poradí štvrtej smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) zaoberajúcej sa prevenciou využívania finančného systému na účely prania špinavých peňazí a financovania terorizmu.

Key words: money laundering, legalization of proceeds of criminal activity, European Union, Directive, the Council of Europe, Slovak criminal law.

Kľúčové slová: špinavé peniaze, legalizácia príjmu z trestnej činnosti, Európska únia, Smernica, Rada Európy, slovenské trestné právo.

1 ÚVOD

Pojem „pranie špinavých peňazí“, resp. „legalizácia príjmov z trestnej činnosti“ sa v súčasnosti veľmi často používa, a to najmä ako sprievodný jav organizovanej kriminality. Je nesporné, že svojou podstatou a dopadmi ide o jeden z najnebezpečnejších negatívnych javov našej doby.¹

V rámci legislatívnej činnosti Európskych spoločenstiev a neskôr Európskej únie možno datovať prvé opatrenia na predchádzanie a postihovanie prania špinavých peňazí od začiatku 90. rokov minulého storočia. Prvým konkrétnym opatrením legislatívneho charakteru ES v oblasti prania špinavých peňazí bola *smernica Rady 91/308/EHS o predchádzaní zneužívania finančného systému na účely prania špinavých peňazí*² z roku 1991. Smernica vyvinula tlak na členské štáty, aby zakázali legalizáciu výťažkov z predaja drog, aby zaviazali svoj finančný sektor na účely identifikácie svojich klientov, aby viedli záznamy, zriaďovali postupy internej kontroly a oznamovali akékoľvek známky prania špinavých peňazí kompetentným orgánom.³ Súčasný právny rámec EÚ pre boj s práním špinavých peňazí predstavuje *smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2015/849 z 20. mája 2015 o predchádzaní využívaní finančného systému na účely prania špinavých peňazí a financovania terorizmu, ktorou sa mení nariadenie Európskeho parlamentu a*

¹ STIERANKA, J. Boj proti legalizácii príjmov z trestnej činnosti vo vybraných krajinách Európskej únie, s. 7.

² Ú.v.ES, L 166, 28.06.1991.

³ KLIMEK, L. Legislatívne opatrenia EÚ zamerané proti praniu špinavých peňazí. In: Karlovarská právnická revue, s. 88-89.

Rady (EÚ) č. 68/2012 a zrušuje smernicu Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2005/60/ES a smernicu Komisie 2006/70/ES, ktorá v súčasnosti predstavuje azda najdôležitejší právny nástroj EÚ v boji proti legalizácii príjmov z trestnej činnosti (ďalej len "Smernica").

2 SMERNICA

Dňa 20. mája 2015 Európsky parlament a Rada (EÚ) prijali novú Smernicu v oblasti prevencie pred zneužívaním finančného systému na pranie špinavých peňazí a financovanie terorizmu, ktorá nadobudla účinnosť dňa 25. júna 2015⁴. Táto Smernica predstavuje v súčasnosti štvrtý právny akt⁵, ktorým sa rieši hrozba prania špinavých peňazí. Členské štáty EÚ sú povinné transponovať Smernicu do vnútroštátneho práva najneskôr do 26. júna 2017. Slovenská republika vo svojom predbežnom stanovisku k Smernici vyjadrila názor transponovania Smernice do ustanovení zákona č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Transpozícia Smernice v rámci vnútroštátnej právnej úpravy sa do dnešného dňa neuskutočnila.

Smernica stanovuje rámec určený na ochranu spoľahlivosti, integrity a stability úverových a finančných inštitúcií a posilnenie dôvery vo finančný systém ako celok vzhľadom na riziká prania špinavých peňazí a financovania terorizmu. Smernica predstavuje revíziu *smernice Európskeho parlamentu a Rady 2005/60/ES z 26. októbra 2005 o predchádzaní využívania finančného systému na účely prania špinavých peňazí a financovania terorizmu ako dôležitého nástroja na zaistenie účinného právneho rámca v boji proti praniu špinavých peňazí a financovaniu terorizmu a smernice Komisie 2006/70/ES z 1. augusta 2006*, ktorou sa ustanovujú vykonávacie opatrenia smernice Európskeho parlamentu a Rady 2005/60/ES, pokiaľ ide o vymedzenie pojmu „politicky exponovaná osoba“, a technické kritériá postupov zjednodušenej povinnej starostlivosti vo vzťahu ku klientovi a výnimky na základe finančnej činnosti vykonávanej príležitostne alebo vo veľmi obmedzenom rozsahu. Revízia smerníc spočíva v doplnení revidovaných odporúčaní Finančných akčných skupín (ďalej len "FATF"), ktoré v značnej miere posilňujú právne nástroje v oblasti boja proti praniu špinavých peňazí a financovaniu terorizmu.

2.1 Ciele Smernice

Cieľom novej Smernice je predovšetkým dosiahnuť posilnenie vnútorného trhu znížením cezhraničnej zložitosti, ochrana záujmov spoločnosti pred kriminalitou a teroristickými činmi, ochrana hospodárskej prosperity Európskej únie prostredníctvom zabezpečenia účinného podnikateľského prostredia a podpora finančnej stability prostredníctvom ochrany spoľahlivosti, správneho fungovania a integrity finančného systému.

Uvedené ciele sa majú dosiahnuť prostredníctvom zlepšenia súčasnej právnej oblasti boja proti praniu špinavých peňazí a financovaniu terorizmu nasledujúcimi spôsobmi, na základe ktorých je koncipovaná nová Smernica:

1. Rozšírenie rozsahu pôsobnosti smernice

⁴ Smernica v článku 68 stanovuje, že Smernica nadobudne účinnosť 20. dňom od jej zverejnenia v Úradnom vestníku Európskej únie. Smernica bola zverejnená v Úradnom vestníku EÚ č. L 141 dňa 05. júna 2015.

⁵ 1 Smernica Rady 91/308/EHS z 10. júna 1991 o predchádzaní zneužívania finančného systému na účely prania špinavých peňazí, v ktorej sa vymedzuje pranie špinavých peňazí z hľadiska trestných činov súvisiacich s drogami a ukladajú sa v nej povinnosti výlučne finančnému sektoru.

2. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2001/97/ES z decembra 2001, ktorou sa mení a dopĺňa smernica Rady 91/308/EHS z 28. decembra 2001, ktorou sa rozšíril rozsah pôsobnosti z hľadiska zahrnutých trestných činov a rozsahu zahrnutých povolaní a činností.

3. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2005/60/ES z 26. októbra 2005 o predchádzaní využívania finančného systému na účely prania špinavých peňazí a financovania terorizmu spolu so smernicou Komisie 2006/70/ES z 1. augusta 2006, ktorou sa stanovujú vykonávacie opatrenia smernice Európskeho parlamentu a Rady 2005/60/ES v prípade, kedy ide o vymedzenie pojmu - "politicky exponovaná osoba" a technické kritériá postupov zjednodušenej povinnej starostlivosti vo vzťahu ku klientovi a výnimky na základe finančnej činnosti vykonávanej príležitostne alebo vo veľmi obmedzenom rozsahu.

(1) Prahová hodnota pre obchodníkov s drahým tovarom, ktorí pracujú s hotovostnými platbami, sa zníži z 15 000 EUR na 10 000 EUR.

(2) Rozsah pôsobnosti smernice zahŕňa „prevádzkovateľov hazardných hier“ (v súlade so smernicou 2000/31/ES z 8. júna 2000 o určitých právnych aspektoch služieb informačnej spoločnosti na vnútornom trhu, najmä o elektronickom obchode). V súčasnej tretej smernici o boji proti praniu špinavých peňazí a v revidovaných odporúčaní FATF sa vyžaduje, aby boli do rozsahu pôsobnosti právnych predpisov týkajúcich sa boja proti praniu špinavých peňazí a financovaniu terorizmu zahrnuté iba kasína. Z dôkazov v návrhoch EÚ vyplýva, že ostatné oblasti hazardných hier sú naďalej zraniteľné z dôvodu ich zneužívania páchatelmi trestných činov, a preto nová Smernica sa vzťahuje komplexne na celý sektor hazardných hier.

(3) Rozsah pôsobnosti Smernice sa rozširuje o daňovú trestnú činnosť. V Smernici je výslovne uvedený odkaz na daňovú trestnú činnosť ako predikatívny trestný čin.

2. Rizikovo orientovaný prístup

V Smernici sa zaviedol rizikovo orientovaný prístup, ktorý predstavuje účinný spôsob určovania a zmierňovania rizík týkajúcich sa finančného systému a širšej hospodárskej stability v oblasti vnútorného trhu.

3. Zjednodušená a zvýšená starostlivosť vo vzťahu ku klientovi

Povinné osoby budú povinné prijímať zvýšené opatrenia v prípadoch, keď sa budú považovať riziká za zvýšené a v prípadoch, keď sa preukáže, že riziká sú menšie, sa im môže povoliť prijatie zjednodušených opatrení.

4. Informácie o skutočnom vlastníkovi

Od právnických osôb sa vyžaduje, aby uchovávali informácie o svojom skutočnom vlastníctve. Tieto informácie by mali byť sprístupnené príslušným orgánom a povinným subjektom.

5. Rovnocennosť tretích krajín

Smernica vyžaduje, aby sa prijímali rozhodnutia o tom, či tretie krajiny majú systémy na boj proti praniu špinavých peňazí a financovaniu terorizmu, ktoré sú "rovnocenné" s ustanoveniami Európskej únie.

6. Administratívne sankcie

Smernica obsahuje súbor sankcií, ktoré majú členské štáty uplatňovať v prípade porušovania Smernice.

7. Finančné spravodajské jednotky

Členské štáty majú povinnosť zriadiť finančné spravodajské jednotky plniace kontrolnú činnosť.

2.2 Pôsobnosť Smernice

Smernica sa vzťahuje na osoby obchodujúce s tovarom v prípade, že vykonávajú alebo prijímajú hotovostné platby vo výške 10 000 EUR alebo viac. Členské štáty majú možnosť stanoviť si menší limit hotovostných platieb, na ktoré sa bude vzťahovať pôsobnosť Smernice.

Vymedzenie základných pojmov

Pranie špinavých peňazí - je také konanie, ktoré je spáchané úmyselne ako:

a) zmena povahy alebo prevod majetku s vedomím, že takýto majetok pochádza z trestnej činnosti alebo z účasti na takejto činnosti, s cieľom utajiť alebo zakryť nezákonný pôvod majetku, alebo pomôcť akejkolvek osobe, ktorá je zapojená do páchania takejto činnosti, aby sa vyhlá právnym dôsledkom svojho konania;

b) utajenie alebo zakrytie pravej povahy, zdroja, miesta, rozmiestnenia, pohybu, práv na majetok alebo vlastníctva majetku, s vedomím, že takýto majetok pochádza z trestnej činnosti alebo z účasti na takejto činnosti;

c) nadobudnutie, držba alebo používanie majetku s vedomím, že v čase nadobudnutia tento majetok pochádzal z trestnej činnosti alebo z účasti na takejto činnosti;

d) účasť na akomkoľvek z konaní uvedených v písmenách a), b) a c), v spojitosti s nimi, pokus o ne a napomáhanie ich vykonávania, navádzanie na ne, ich uľahčovanie a s nimi súvisiace poradenstvo;

e) prípady, keď sa činnosti, ktoré vytvorili majetok určený na legalizáciu, vykonali na území iného členského štátu alebo na území tretej krajiny.

Financovanie terorizmu - poskytovanie alebo zhromažďovanie finančných prostriedkov akýmkoľvek spôsobom, priamo alebo nepriamo, s úmyslom použiť ich, alebo s vedomím, že sa

majú použiť, úplne alebo sčasti, na spáchanie akéhokoľvek trestného činu v zmysle článkov 1 až 4 rámcového rozhodnutia Rady 2002/475/SVV⁶.

Úmysel, účel a vedomosti vyžadované pri subsumovaní konaní pod pojem pranie špinavých peňazí alebo financovanie terorizmu, môžu byť odvodené od objektívnych skutkových okolností.

Povinné subjekty - úverové inštitúcie (def. čl. 3 bod 1. Smernice), finančné inštitúcie (def. čl. 3 bod 2. Smernice), právnické alebo fyzické osoby konajúce pri výkone svojej odbornej činnosti⁷.

Trestná činnosť - je akýkoľvek druh účasti na páchaní trestnej činnosti v prípade týchto závažných trestných činov konanie stanovené v článkoch 1 až 4 rámcového rozhodnutia 2002/475/SVV; akékoľvek trestné činy vymedzené v článku 3 ods. 1 písm. a) Dohovoru Organizácie Spojených národov z roku 1988 proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropnými látkami; činnosti zločineckých organizácií, ako sú vymedzené v článku 1 jednotnej akcie Rady 98/733/SVV; podvod poškodzujúci finančné záujmy Únie, ak je aspoň závažný, ako sa vymedzuje v článku 1 ods. 1 a článku 2 ods. 1 Dohovoru o ochrane finančných záujmov Európskych spoločenstiev; korupcia; všetky trestné činy vrátane daňových trestných činov týkajúce sa priamych a nepriamych daní a ako sa vymedzuje vo vnútroštátnom práve členských štátov, za ktoré možno uložiť trest odňatia slobody alebo ochranné opatrenie spojené s odňatím slobody s hornou trestnou sadzbou viac ako jeden rok, alebo v prípade členských štátov, ktoré majú vo svojom právnom systéme dolnú trestnú sadzbu za trestné činy, všetky trestné činy, za ktoré možno uložiť trest odňatia slobody alebo ochranné opatrenie spojené s odňatím slobody s dolnou trestnou sadzbou viac ako šesť mesiacov.

2.3 Konkrétne nástroje boja proti praniu špinavých peňazí a financovaniu terorizmu

1) Hodnotenie rizík - každý členský štát prijme primerané opatrenia na to, aby identifikoval, hodnotil, pochopil a zmiernoval riziká prania špinavých peňazí a financovania terorizmu, ktoré ho ovplyvňujú na základe správy Komisie, ktorá im bude sprístupnená. Zároveň každý členský štát určí orgán alebo vytvorí mechanizmus na koordináciu vnútroštátnej reakcie na riziká vyplývajúce zo správy Komisie, ktoré sa ho dotýkajú. Určený alebo vytvorený orgán bude mať za úlohu vypracovať vnútornú politiku, kontrolu a postupy vrátane vzorových postupov riadenia rizík, povinné starostlivosti vo vzťahu ku klientovi, ohlasovania, vedenia záznamov, vnútornej kontroly, riadenia dodržiavania súladu aj vtedy, ak je to vhodné vzhľadom na veľkosť a povahu podnikateľského subjektu, vymenovania pracovníka zodpovedného za dodržiavanie súladu s predpismi na riadiacej úrovni, preverovania zamestnancov a v prípadoch, keď je to vhodné aj funkciu nezávislého auditu. Členské štáty zabezpečia, aby povinné subjekty prijali potrebné kroky na určenie a hodnotenie rizík prania špinavých peňazí a financovania terorizmu, a zároveň zohľadnia rizikové faktory vrátane tých, ktoré súvisia s ich klientmi, krajinami alebo geografickými oblasťami, produktmi, službami, transakciami alebo distribučnými kanálmi.

2) Povinná starostlivosť vo vzťahu ku klientovi - členské štáty zakážu svojim úverovým inštitúciám a finančným inštitúciám viesť anonymné účty alebo anonymné vkladné knižky. Členské

⁶ Článok I - Teroristické trestné činy a základné práva a princípy;

Článok II - Trestné činy týkajúce sa teroristických skupín;

Článok III - Trestné činy spojené s teroristickými aktivitami;

Článok IV - Podnecovanie, napomáhanie a navádzanie a pokus o trestný čin.

⁷ Audítori, externí účtovníci a daňoví poradcovia; notári a ostatné osoby vykonávajúce nezávislé právnické povolania, ak sa podieľajú, či už konaním v mene a v prospech svojho klienta, na akekoľvek finančnej transakcii alebo transakcii s nehnuteľnosťami, alebo poskytnutím pomoci pri plánovaní alebo vykonávaní transakcií pre svojich klientov, ktoré sa týkajú nákupu a predaja nehnuteľností alebo obchodnej spoločnosti; správy peňažných prostriedkov, cenných papierov alebo iných aktív klienta; otvárania alebo správy bankových účtov, sporiacich účtov alebo účtov cenných papierov; organizovania príspevkov potrebných na vytvorenie, prevádzku alebo riadenie obchodných spoločností; vytvárania, prevádzky alebo riadenia správy zvereneného majetku, obchodných spoločností, nadácií alebo podobných štruktúr; poskytovateľov služieb správy zvereneného majetku alebo služieb pre obchodné spoločnosti; realitných agentov; ostatné osoby obchodujúce s tovarom vtedy, ak sa platby vykonávajú alebo prijímajú v hotovosti vo výške 10 000 EUR alebo viac, bez ohľadu na to, či sa daná transakcia vykonáva ako jediná operácia alebo v niekoľkých operáciách, ktoré sú zjavne prepojené; poskytovateľov služieb v oblasti hazardných hier.

štáty vo všetkých prípadoch vyžadujú, aby sa majitelia a osoby, ktoré majú prospech z existujúcich anonymných účtov alebo anonymných vkladných knižiek, čo najskôr podrobili opatreniam povinnej starostlivosti vo vzťahu ku klientovi, a to v každom prípade skôr, ako sa takéto účty alebo vkladné knižky akýmkoľvek spôsobom použijú. Opatrenia povinnej starostlivosti budú spočívať predovšetkým v identifikácii klienta a overení jeho totožnosti na základe dokumentov, údajov alebo informácií získaných z dôveryhodného a nezávislého zdroja; v identifikácii konečného užívateľa výhod a prijatí primeraných opatrení na overenie totožnosti tejto osoby tak, aby bol povinný subjekt presvedčený, že vie, kto je konečný užívateľ výhod, vrátane, pokiaľ ide o právnické osoby, správu zvereného majetku, obchodné spoločnosti, nadácie a podobné právne štruktúry, prijatie primeraných opatrení na pochopenie vlastníckej štruktúry klienta a štruktúry kontroly nad klientom; v posúdení a v prípade potreby získaní informácií o účele a plánovanej povahe obchodného vzťahu; vo vykonávaní priebežného monitorovania obchodného vzťahu vrátane preskúmania transakcií vykonaných v priebehu trvania tohto vzťahu, aby sa zabezpečilo, že vykonávané transakcie sú v súlade s poznatkami povinného subjektu o klientovi, obchodnom a rizikovom profile vrátane, ak je to potrebné, zdroja finančných prostriedkov a zabezpečenia aktualizácie dokumentov, údajov alebo informácií, ktoré majú k dispozícii.

(a) Zjednodušená povinná starostlivosť vo vzťahu ku klientovi - tento typ starostlivosti sa uplatní za predpokladu, že členský štát alebo povinný subjekt určí oblasť s nižším rizikom a vtedy môže členský štát povoliť nasledujúci zjednodušený typ povinnej starostlivosti vo vzťahu ku klientovi. Pri posudzovaní faktorov určujúcich oblasti s nižším rizikom sa vychádza zo situácií uvedených v prílohe II. Smernice.

(b) Zvýšená povinná starostlivosť vo vzťahu ku klientovi - v prípade fyzických osôb alebo právnických subjektov usadených v tretích krajinách, ktoré Komisia určila ako vysokorizikové tretie krajiny, ako aj v iných prípadoch s vyšším rizikom, ktoré sú určené členskými štátmi alebo povinnými subjektmi, členské štáty vyžadujú, aby povinné subjekty uplatňovali opatrenia zvýšenej povinnej starostlivosti vo vzťahu ku klientovi s cieľom primerane riadiť a zmierňovať riziká. Zvýšená povinná starostlivosť sa uplatňuje aj v oblasti cezhraničných korešpondenčných vzťahov s respondentскими inštitúciami z tretej krajiny, kde sa vyžaduje, aby finančné a úverové inštitúcie prijali opatrenia nad rámec všeobecnej povinnej starostlivosti⁸. V súvislosti s transakciami alebo obchodnými vzťahmi s politicky exponovanými osobami vyžadujú členské štáty, okrem opatrení povinnej starostlivosti vo vzťahu ku klientovi, aby sa uplatňovala aj zvýšená povinná starostlivosť⁹. Členské štáty majú vyžadovať, aby povinné subjekty prijali primerané opatrenia na určenie toho, či poistenci, ktorí majú uzavretú zmluvu o životnom poistení alebo inom investičnom poistení, ako konečný užívateľ výhod poistenca sú politicky exponovanými osobami. Zároveň v prípade, že sa určili vyššie riziká, členské štáty okrem uplatňovania opatrení povinnej starostlivosti vo vzťahu ku klientovi majú vyžadovať, aby povinné subjekty:

- a) pred vyplatením výnosu z poistnej zmluvy informovali vrcholový manažment;
- b) vykonali rozšírené skúmanie celého obchodného vzťahu s poisťníkom.

⁸ a) zhromaždili dostatočné informácie o respondentskej inštitúcii s cieľom úplne pochopiť povahu podnikania respondenta a určiť z verejne dostupných informácií povest' inštitúcie a kvalitu dohľadu;

b) vyhodnotili kontrolné mechanizmy respondentskej inštitúcie v oblasti boja proti praniu špinavých peňazí a financovaniu terorizmu;

c) získali súhlas od vrcholového manažmentu pred založením nových korešpondenčných vzťahov;

d) zdokumentovali príslušné právomoci každej inštitúcie;

e) vo vzťahu k prístupovým účtom boli presvedčené, že respondentská inštitúcia overila totožnosť a vykonala priebežnú povinnú starostlivosť vo vzťahu ku klientom, ktorí majú priamy prístup k účtom korešpondenčnej inštitúcie, a že je schopná poskytnúť korešpondenčnej inštitúcii na základe žiadosti relevantné údaje o povinnej starostlivosti vo vzťahu ku klientovi.

⁹ Povinné subjekty musia mať primerané systémy riadenia rizika vrátane postupov založených na hodnotení rizík na stanovenie toho, či je klient alebo konečný užívateľ výhod v súvislosti s klientom, politicky exponovanou osobou; v prípadoch obchodných vzťahov s politicky exponovanými osobami uplatňovali tieto opatrenia: (a) získali súhlas vrcholového manažmentu na založenie obchodných vzťahov alebo na ich pokračovanie s takýmito osobami; (b) prijali primerané opatrenia na zistenie zdroja majetku a zdroja finančných prostriedkov použitých v obchodných vzťahoch alebo transakciách s takýmito osobami; (c) podrobne a priebežne monitorovali tieto obchodné vzťahy.

Členské štáty zakážu úverovým inštitúciám a finančným inštitúciám vstupovať do korešpondenčného vzťahu s fiktívnou bankou alebo v takomto vzťahu pokračovať.

3) Informácie o vlastníckych právach - členské štáty zabezpečia, aby podnikateľské subjekty a iné právne subjekty zaregistrované na ich území boli povinné získať a mať primerané, presné a aktuálne informácie o tom, kto ich skutočne vlastní, vrátane podrobností o držaných podieloch konečných užívateľov výhod. Členské štáty zabezpečia, aby tieto subjekty museli okrem informácií o svojom zákonomnom vlastníkovi poskytovať povinným subjektom aj informácie o konečnom užívateľovi výhod, ak povinné subjekty prijímajú opatrenia povinnej starostlivosti vo vzťahu ku klientovi.

4) Ohlasovacie povinnosti - v záujme predchádzania praniu špinavých peňazí a financovaniu terorizmu, ich odhaľovania a účinného boja proti nim zriadi každý členský štát finančné spravodajské jednotky (ďalej len "FIU"). FIU je ako centrálna vnútroštátna jednotka zodpovedná za prijímanie a analyzovanie správ o podozrivých transakciách a iných informácií relevantných z hľadiska prania špinavých peňazí, súvisiacich predikatívnych trestných činov alebo financovania terorizmu. V rámci ohlasovacích povinností je upravený aj zákaz poskytovania informácií povinnými subjektmi o skutočnostiach, ktoré sa postupujú príslušným orgánom v súvislosti s práním špinavých peňazí alebo financovaním terorizmu pre dotknutých klientov.

5) Ochrana údajov, vedenie záznamov a štatistické údaje - členské štáty vyžadujú, aby povinné subjekty v súlade s vnútroštátnymi právnymi predpismi na účely predchádzania možnému praniu špinavých peňazí alebo financovaniu terorizmu, ich odhaľovania a vyšetrovania, ktoré vykonáva FIU alebo iné príslušné orgány, uchovávali tieto dokumenty a informácie:

a) v prípade povinnej starostlivosti vo vzťahu ku klientovi kópiu dokumentov a informácií, ktoré sú potrebné na splnenie požiadaviek týkajúcich sa povinnej starostlivosti vo vzťahu ku klientovi, po dobu piatich rokov od ukončenia obchodného vzťahu s klientom alebo od dátumu príležitostnej transakcie;

b) podporné dôkazy a záznamy o transakciách pozostávajúce z originálnych dokumentov alebo kópií prípustných pre súdne konanie podľa uplatniteľných vnútroštátnych právnych predpisov, ktoré sú potrebné na identifikáciu transakcií, po dobu piatich rokov od ukončenia obchodného vzťahu s klientom alebo od dátumu príležitostnej transakcie.

6) Politika, postupy a dohľad - členské štáty vyžadujú od povinných subjektov, ktoré sú súčasťou skupiny, aby uplatňovali celo skupinové politiky a postupy vrátane politik na ochranu osobných údajov a politik a postupov na výmenu informácií v rámci skupiny na účely boja proti praniu špinavých peňazí a financovaniu terorizmu. Uvedené politiky a postupy sa uplatňujú účinne na úrovni pobočiek a dcérskych spoločností vo väčšinovom vlastníctve v členských štátoch a tretích krajinách. Členské štáty stanovujú, že zmenárne a miesta na inkaso šekov, ako aj poskytovatelia služieb správy zvereného majetku alebo služieb pre obchodné spoločnosti musia mať licenciu alebo musia byť registrovaní a že prevádzkovatelia služieb v oblasti hazardných hier musia podliehať regulácii. Členské štáty vyžadujú, aby príslušné orgány účinne monitorovali dodržiavanie tejto smernice a prijali potrebné opatrenia s cieľom zabezpečiť jej dodržiavanie. Členské štáty zabezpečia, aby príslušné orgány mali primerané právomoci vrátane právomoci vynútiť si predloženie všetkých informácií, ktoré sú dôležité na monitorovanie dodržiavania súladu s predpismi, a vykonávanie kontrol, a aby mali primerané finančné, ľudské a technické zdroje na vykonávanie svojich funkcií. Členské štáty zabezpečia, aby pracovníci uvedených orgánov zachovávali vysoké profesionálne normy vrátane noriem v oblasti dôvernosti a ochrany údajov, aby boli vysoko zásadoví a primerane kvalifikovaní.

7) Sankcie - členské štáty zabezpečia, aby sa v prípadoch porušenia povinností vyplývajúcich zo Smernice mohli uplatniť správne sankcie a opatrenia, ktoré zahŕňajú aspoň:

a) verejné vyhlásenie, v ktorom sa identifikuje fyzická alebo právnická osoba a povaha porušenia;

b) príkaz, aby fyzická alebo právnická osoba upustila od konania a zdržala sa opakovania tohto konania;

c) ak povinný subjekt podlieha povoleniu, odňatie alebo pozastavenie povolenia;

d) dočasný zákaz pre ktorúkoľvek osobu plniacu manažérske funkcie v povinnom subjekte, alebo akúkoľvek inú fyzickú osobu zodpovednú za porušenie, vykonávať manažérske funkcie v povinných subjektoch;

e) maximálne správne peňažné sankcie vo výške aspoň dvojnásobku sumy benefitu vyplývajúceho z porušenia, ak takýto benefit možno určiť, alebo najmenej 1 000 000 EUR.

V prípade, že pôjde o finančné alebo úverové inštitúcie môžu uplatniť aj nasledujúce sankcie:

a) v prípade právnickej osoby, maximálne administratívne peňažné sankcie vo výške aspoň 5 000 000 EUR alebo 10 % celkového ročného obratu podľa poslednej dostupnej účtovnej závierky schválenej riadiacim orgánom; ak je povinný subjekt materským podnikom alebo dcérskou spoločnosťou materského podniku, ktorý musí vypracúvať konsolidovanú účtovnú závierku v súlade s článkom 22 smernice 2013/34/EÚ, príslušný celkový ročný obrat je celkový ročný obrat alebo zodpovedajúci typ príjmu v súlade s príslušnými smernicami o účtovníctve podľa poslednej dostupnej konsolidovanej účtovnej závierky schválenej riadiacim orgánom konečného materského podniku;

b) v prípade fyzickej osoby, maximálne správne peňažné sankcie vo výške aspoň 5 000 000 EUR, alebo v členských štátoch, ktorých menou nie je euro, zodpovedajúca hodnota v národnej mene k 25. júnu 2015.

3 ZÁVER

Cieľom autorov bolo priblížiť problematiku prania špinavých peňazí, ktorá predstavuje aktuálnu, rozmáhajúcu sa a stále sofistikovanejšiu trestnú činnosť, ktorá od svojich počiatkov v prvej polovici 20. storočia prešla mimoriadne dynamickým vývojom. Medzinárodné spoločenstvo reagovalo na predmetnú kriminalitu síce až koncom 80. rokov, avšak odvtedy prijatý súbor medzinárodných a európskych dokumentov rôznej právnej sily, či už na pôde OSN, Rady Európy alebo EÚ, zakladá dostatočné nástroje pre boj s legalizáciou príjmov z trestnej činnosti. V príspevku sa autori zamerali predovšetkým na analýzu najnovšej právnej úpravy týkajúcej sa riešenia problematiky prania špinavých peňazí, a to smernicu Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2015/849 z 20. mája 2015 o predchádzaní využívaniu finančného systému na účely prania špinavých peňazí a financovania terorizmu. Jej základom je stanovenie právnych nástrojov slúžiacich na efektívne zisťovanie a zaisťovanie výnosov z trestnej činnosti (najmä pokiaľ ide o organizovanú kriminalitu a terorizmus), pričom podkladom pre účinný boj v tejto oblasti je dobre fungujúca medzinárodná spolupráca, ktorej platnou súčasťou musí byť aj Slovenská republika. Slovenská republika je povinná uvedenú smernicu transponovať do svojho právneho poriadku najneskôr do 26. júna 2017, čím sa posilní boj proti legalizácii príjmov z trestnej činnosti na našom území ale aj v celej EÚ.

Použitá literatúra:

I. Právne predpisy a dokumenty

Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2015/849 z 20. mája 2015 o predchádzaní využívaniu finančného systému na účely prania špinavých peňazí a financovania terorizmu.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2005/60/ES z 26. októbra 2005 o predchádzaní využívania finančného systému na účely prania špinavých peňazí a financovania terorizmu.

Smernica Rady 91/308/EHS o predchádzaní zneužívania finančného systému na účely prania špinavých peňazí.

Zákon č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

II. Odborné knihy/ monografie

ČENTĚŠ, J. a kol.: *Trestný zákon - komentár*. Žilina: EUKÓDEX, Poradca podnikateľa, 2006, 624 s. ISBN 978-80-88931-88-1.

MAŠLANYOVÁ, D. a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. Plzeň: Aleš Čeňek, 2011, 496 s. ISBN 978-80-7380-338-4.

STIERANKA, J.: *Boj proti legalizácii príjmov z trestnej činnosti vo vybraných krajinách Európskej únie*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2009, 236 s. ISBN 978-80-86960-55-5.

III. Odborné články v časopisoch a zborníkoch

IVOR, J.: *Opatrenia Európskej únie proti praniu špinavých peňazí*. In: Bezpečná Evropa 2011. Sborník příspěvků ze 4. ročníku mezinárodní konference Karlovy Vary, 16. – 17. října 2011. Karlovy Vary: Vysoká škola Karlovy Vary, 2011, s. 33-39. ISBN 978-80-8723-61-09.

KLIMEK, L.: *Legislatívne opatrenia EÚ zamerané proti praniu špinavých peňazí*. In: Karlovarska právni revue, roč. 7, 2011, č. 2, s. 86-96. ISSN 1801-2193.

IV. Internetové zdroje

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:32015L0849>

<http://publications.europa.eu/da/publication-detail/-/publication/0bff31ef-0b49-11e5-8817-01aa75ed71a1/language-sk/format-PDFA1A>

http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-191216?prefixFile=m_

Kontaktné údaje:

doc. JUDr. Darina Mašľanyová, CSc. – JUDr. Štefan Zeman – Mgr. Monika Škrovánková
darina.maslanyova@truni.sk, zeman.stefan@centrum.sk, moni.skrovankova@gmail.com
Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika

MOŽNOSTI TRESTNEJ ZODPOVEDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSÔB PRI ELIMINOVANÍ EKONOMICKEJ KRIMINALITY V KONTEXTE NAPLNENIA ÚČELU A FUNKCIÍ TRESTNÉHO PRÁVA¹

Ingrid Mencerová, Lýdia Tobiášová

Univerzita Komenského v Bratislave

Abstract: In the paper the authors consider possibilities of the elimination of economic crime through the concept of criminal liability of legal persons. First and foremost, within the context of fundamental purpose and functions of criminal law, and further within the criminal policy of the state.

Abstrakt: Autorky sa vo svojom príspevku zamýšľajú nad možnosťami eliminácie ekonomickej kriminality prostredníctvom trestnej zodpovednosti právnických osôb, a to v kontexte základných funkcií a účelu trestného práva, ako aj v kontexte trestnej politiky štátu.

Key words: purpose of criminal law, functions of criminal law, criminal liability of legal persons, economic crime.

Kľúčové slová: účel trestného práva, funkcie trestného práva, trestná zodpovednosť právnických osôb, ekonomická kriminalita.

1. ÚVOD

Ekonomická kriminalita predstavuje vzhľadom na svoju závažnosť, rozsah spôsobených materiálnych škôd a nevyčísliteľné morálne škody, internacionalizáciu a prepojenie so svetom organizovaného zločinu závažný problém trestnej politiky. I napriek významu tohto fenoménu nebola ekonomická kriminalita doposiaľ jednoznačne definovaná a nemá ani v trestnoprávnej teórii ani v kriminológii pojmovovo jednotné, a teda všeobecne rešpektované obsahové vymedzenie.

Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon“ alebo „TZ“) poskytuje ochranu ekonomickým záujmom Slovenskej republiky predovšetkým v piatej hlave osobitnej časti pod názvom Trestné činy hospodárske. Ak by sme, vychádzajúc z platnej systematiky Trestného zákona, stotožnili ekonomickú kriminalitu s hospodárskymi trestnými činmi, mnohé z trestných činov by do ekonomickej kriminality neboli zahrnuté, i keď do nej svojím charakterom patria. V tejto hlave nie sú obsiahnuté mnohé trestné činy, ktoré nepochybne vykazujú znaky ekonomickej kriminality, ale sú obsiahnuté v iných hlavách osobitnej časti Trestného zákona, napr. viaceré z trestných činov proti majetku, trestné činy proti životnému prostrediu, trestné činy korupcie, ale aj napr. trestný čin ohrozovanie zdravia závadnými potravinami a inými predmetmi (§ 168), ohrozovanie zdravia nepovolenými liečivami, zdravotníckymi pomôckami a potrebami (§ 170).

Nejednotnosť pojmoslovia v súvislosti s ekonomickou kriminalitou nachádza svoj odraz aj v štatistikách Slovenskej republiky. Napríklad, polícia SR vo svojich štatistikách² pod ekonomickou kriminalitou (bez určenia jasného kritéria pre zaradenie trestných činov do tejto kategórie) eviduje nasledovné trestné činy: skrátenie dane, krádež, ochrana meny, ohrozovanie devízového hospodárstva (pravdepodobne sú to trestné činy proti mene), korupcia, sprenevera, podvod, porušovanie autorských práv. Štatistika Ministerstva spravodlivosti SR naproti tomu vychádza zo systematiky Trestného zákona.³

¹Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0620-11.

²K tomu pozri: <https://www.justice.gov.sk/stat/statr.htm> (prístupné 31.10.2015).

³K tomu pozri: <http://www.minv.sk/?statistiky-dokumenty> (prístupné 31.10.2015).

Pre porovnanie uvádzame vymedzenie ekonomickej kriminality aj v jednom zo základných dokumentov Rady Európy, ktorým je Odporúčanie Výboru ministrov Rady Európy č. R (81) 12.⁴ To definuje ekonomicke kriminalitu prostredníctvom zoznamu trestných činov:

- kartelové trestné činy;
- podvodné praktiky a zneužívanie hospodárskej situácie nadnárodnými spoločnosťami;
- podvodné získavanie alebo zneužívanie finančných dotácií poskytnutých štátmi alebo medzinárodnými organizáciami;
- trestné činy páchané prostredníctvom počítačov;
- zakladanie a riadenie fiktívnych firiem;
- falšovanie súvah podnikateľských subjektov a trestné činy spojené s účtovníctvom;
- podvody vzťahujúce sa na ekonomicke situácie a základné imanie spoločností;
- porušovanie štandardov bezpečnosti a ochrany zdravia zamestnancov;
- podvody poškodzujúce veriteľov;
- poškodzovanie spotrebiteľov;
- nekalá súťaž a klamlivá reklama;
- finančné trestné činy a vyhýbanie sa úhrade spoločenských výdavkov na stranepodnikateľských subjektov;
- colné podvody;
- trestné činy vzťahujúce sa na reguláciu obehu peňazí a meny;
- burzové a bankové trestné činy;
- trestné činy proti životnému prostrediu.

S takýmto vymedzením ekonomickej kriminality sú v súlade aj kriminologické definície, hoci i keď aj v nich sú isté odlišnosti. Autori výskumu ekonomickej kriminality realizovaného Inštitútom pre kriminológiu a sociálnu prevenciu v Českej republike⁵ definujú **ekonomicke kriminalitu** ako „protiprávne ekonomicke konanie, ktorým bol dosiahnutý finančný alebo iný prospech na úkor konkrétneho ekonomickeho subjektu (štát, obchodná spoločnosť, fond, fyzická osoba apod.), ktoré naplňa zákonné znaky skutkových podstat trestných činov“.⁶ Navrhujú členenie ekonomickej kriminality na **hospodársku kriminalitu** a **finančnú kriminalitu**, pričom finančnú kriminalitu definujú ako „úmyselnú protiprávnu činnosť proti majetku páchanú v súvislosti s podnikaním finančne investičným a smerujúcim proti nemu“.⁷

Vzhľadom na vyššie uvedené je veľmi obťažné vyjadrovať sa k stavu ekonomickej kriminality v SR. Analýza dostupných štatistických údajov o kriminalite je sťažená nielen nejednotnosťou v pojmovom vymedzení ekonomickej kriminality, ale aj tým, že neexistuje jednotná metodika spracovávania štatistických údajov a obsah štatistických listov nezodpovedá súčasným nárokom na zisťovanie informácií o charaktere tohto druhu trestnej činnosti a jej páchateloch. Ak však chceme hľadať efektívne prostriedky eliminácie kriminality je potrebné disponovať relevantnými údajmi o jej stave a štruktúre.

I napriek nejednotnému chápaniu ekonomickej kriminality a nedostatkom v štatistickej evidencii tohto druhu kriminality, možno konštatovať, že rozsah ekonomickej kriminality sa zvyšuje a mení sa charakteristika jej páchatelov, ktorí zdokonaľujú mechanizmy jej páchania. Navyše, mnohí páchatelia sa dopúšťajú tejto trestnej činnosti v prospech nejakej právnickej osoby, v jej záujme, v jej mene, v rámci jej činnosti alebo jej prostredníctvom.

Štát prostredníctvom trestnej politiky hľadá inštitúty a riešenia kontroly ekonomickej kriminality. Vzhľadom na nové spoločenské, ekonomicke a politické zmeny, ktoré si často vyžadujú nielen individuálnu reakciu štátu, ale často sú prejavom vôle určitého medzinárodného spoločenstva, či zoskupenia štátov (EÚ, OECD, Rada Európy), Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky predložilo na rokovanie Národnej rady Slovenskej republiky vládny návrh

⁴Dostupné na: [http://www.coe.int/t/Dg1/Greco/general/R\(81\)12%20on%20economic%20crime_EN.pdf](http://www.coe.int/t/Dg1/Greco/general/R(81)12%20on%20economic%20crime_EN.pdf) (pristúpené 31.10.2015).

⁵V Slovenskej republike v súčasnosti nie je inštitúcia, ktorá by sa primárne a systematicky zameriavala na realizovanie kriminologických výskumov tak na vnútroštátnej ako aj medzinárodnej úrovni.

⁶Dostupné na: <http://www.ok.cz/iksp/docs/308.pdf> (pristúpené 31.10.2015).

⁷Dostupné na: <http://www.ok.cz/iksp/docs/308.pdf> (pristúpené 31.10.2015).

zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov.⁸ Uvedeným zákonom má byť zavedená tzv. pravá trestná zodpovednosť právnických osôb, ktorá podstatným spôsobom mení osvedčený systém základných zásad kontinentálnej európskej právnej kultúry⁹ a prináša so sebou aj viaceré otázky.

Otázkou, aké sú možnosti inštitútu trestnej zodpovednosti právnických osôb pri eliminovaní ekonomickej kriminality, sa ďalej zaoberáme v kontexte účelu a funkcií trestného práva, vychádzajúc pri tom z návrhu zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb (ďalej len „ZoTZPO“)¹⁰.

2. OCHRANNÁ FUNKCIA TRESTNÉHO PRÁVA

Trestnoprávne normy majú chrániť určený okruh spoločenských vzťahov pred konaniami, ktorých protispoločenský charakter je najzávažnejší. Ide o ochranu najvýznamnejších spoločenských vzťahov, ktoré sú v mnohých prípadoch upravené normami iných právnych odvetví.¹¹ Po prijatí zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb už nepôjde len o ochranu pred kriminalitou fyzických osôb, ale už aj osôb právnických, i keď okruh trestných činov, ktoré sú rovnako ako u fyzických osôb vymedzené len v Trestnom zákone, je v ustanovení § 3 návrhu zákona o TZPO výrazne obmedzený. V § 3 návrhu zákona o TZPO sa uvádza taxatívny výpočet trestných činov¹² upravených v osobitnej časti Trestného zákona, u ktorých dochádza k vzniku trestnej

⁸ Návrh zákona bol vypracovaný na základe Plánu legislatívnych úloh vlády Slovenskej republiky na rok 2013, ako aj na základe uznesenia vlády Slovenskej republiky č. 137 z 20. marca 2013 k Návrhu opatrení na zabezpečenie plnenia odporúčaní prijatých Pracovnou skupinou OECD pre úplatkárstvo v medzinárodných obchodných transakciách pre Slovenskú republiku v rámci Fázy 3 hodnotení, uznesenia vlády č. 235 z 31. mája 2012 k Akčnému plánu boja proti daňovým podvodom na roky 2012 až 2016, uznesenia vlády č. 380 z 8. júla 2015 k Aktualizácii Akčného plánu boja proti daňovým podvodom na roky 2012 – 2016 a uznesenia vlády č. 403 z 8. júla 2015 k Akčnému plánu na posilnenie Slovenskej republiky ako právneho štátu.

⁹ JELÍNEK, J., HERCEG, J.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou. Praha: Leges, 2012, s.12.

¹⁰ Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=5662> (prístupné 31.10.2015).

¹¹ MENCEROVÁ, I., TOBIÁŠOVÁ, L., TURAYOVÁ, Y. a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. 2. aktualizované a prepracované vydanie.* Šamorín : Heuréka, 2015, s. 17.

¹² V § 3 návrhu ZoTZPO sú uvedené nasledovné trestné činy: nedovolená výroba omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi podľa § 172 a 173, šírenie toxikománie podľa § 174, obchodovanie s ľuďmi podľa § 179, sexuálne násilie podľa § 200, sexuálne zneužívanie podľa § 201 až 202, ohrozovanie mravnej výchovy mládeže podľa § 211, podielníctvo podľa § 231 a 232, legalizácia príjmu z trestnej činnosti podľa § 233 a 234, poškodenie a zneužitie záznamu na nosiči informácií podľa § 247, neoprávnené zamestnávanie podľa § 251a, poškodzovanie finančných záujmov Európskej únie podľa § 261 až 263, falšovanie, pozmeňovanie a neoprávnená výroba peňazí a cenných papierov podľa § 270, uvádzanie falšovaných, pozmenených a neoprávnené vyrobených peňazí a cenných papierov podľa § 271, výroba a držba falšovateľského náčinia podľa § 272, skrátenie dane a poistného podľa § 276, neodvedenie dane a poistného podľa § 277, daňový podvod podľa § 277a, nezaplatenie dane a poistného podľa § 278, marenie výkonu správy daní podľa § 278a, všeobecné ohrozenie podľa § 284 a 285, nedovolené ozbrojovanie a obchodovanie so zbraňami podľa § 294 a 295, založenie, zosnovanie a podporovanie zločineckej skupiny podľa § 296, založenie, zosnovanie a podporovanie teroristickej skupiny podľa § 297, nedovolená výroba a držanie jadrových materiálov, rádioaktívnych látok, vysoko rizikových chemických látok a vysoko rizikových biologických agensov a toxínov podľa § 298 a 299, ohrozenie a poškodenie životného prostredia podľa § 300 a 301, neoprávnené nakladanie s odpadmi podľa § 302, neoprávnené vypúšťanie znečisťujúcich látok podľa § 302a, porušovanie ochrany vôd a ovzdušia podľa § 303 a 304, porušovanie ochrany rastlín a živočíchov podľa § 305, porušovanie ochrany stromov a krov podľa § 306, teror podľa § 313 a 314, prijímanie úplatku podľa § 328 až 331, podplácanie podľa § 332 až 335, nepriama korupcia podľa § 336, prevádzkačstvo podľa § 355 a 356, kupliarstvo podľa § 367, výroba detskej pornografie podľa § 368, rozširovanie detskej pornografie podľa § 369, prechovávanie detskej pornografie a účasť na detskom pornografickom predstavení podľa § 370, ohrozovanie mravnosti podľa § 371 a 372, terorizmus a

zodpovednosti právnickej osoby, ak sú spáchané právnickou osobou spôsobom určeným návrhom zákona. Vymedzený katalóg trestných činov zohľadňuje jednak medzinárodné záväzky Slovenskej republiky, ktoré jej vyplývajú z medzinárodných nástrojov, ktorými je Slovenská republika viazaná, ako aj záväzky Slovenskej republiky vyplývajúce jej z členstva v Európskej únii. Katalóg trestných činov, u ktorých vzniká trestná zodpovednosť právnickej osoby je súčasne doplnený o tie trestné činy, u ktorých je s ohľadom na ich povahu a na poznatky aplikačnej praxe ich stíhanie v záujme Slovenskej republiky (tzv. daňové trestné činy).¹³Súčasný návrh zákona vychádza z tzv. pozitívneho výpočtu trestných činov.

Okruh záujmov, ktorým sa prostredníctvom katalógu trestných činov poskytuje ochrana pred trestnými činmi právnických osôb, zahŕňa okrem iného aj ekonomické záujmy štátu. Nejde zďaleka o všetky trestné činy, ktoré pod pojem ekonomická kriminalita možno zahrnúť. Táto skutočnosť podľa nášho názoru značne limituje možnosti zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb pri eliminovaní ekonomickej kriminality.

3. REGULATÍVNA FUNKCIA TRESTNÉHO PRÁVA

Regulatívna funkcia smeruje k naplneniu ochrannej funkcie a spočíva v tom, že trestné právo presne vymedzuje podmienky trestnej zodpovednosti, okolnosti vylučujúce protiprávnosť činu, dôvody zániku trestnosti, druhy trestov, podmienky ich ukladania, zánik ich výkonu, vrátane zahľadania odsúdenia, druhy ochranných opatrení a uvádza taxatívny výpočet trestných činov. V návrhu zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb je regulatívna funkcia vyjadrená vymedzením podmienok trestnej zodpovednosti právnických osôb, taxatívnym výpočtom trestných činov, za ktoré možno tento druh zodpovednosti vyvodit', druhmi trestov a podmienok ich ukladania.

Trestné právo tvorí uzavretý systém, ktorý je v istom zmysle autonómny voči ostatným právnym odvetviam, pričom v zmysle tohto konceptu zákon o TZPO pojmovo nevymedzuje právnickú osobu, ale stanovuje podmienky trestnej zodpovednosti právnických osôb, a to vrátane otázky, čo sa považuje, a čo sa naopak nepovažuje za konanie právnickej osoby v trestnoprávnom zmysle. Nemožno si vystačiť so všeobecnou úpravou obsiahnutou v občianskom zákonníku a obchodnom zákonníku, pretože v týchto prípadoch nejde o všeobecné právne konanie alebo protiprávny čin, ako ho chápe súkromné právo, ale o „exces“ v zmysle konania trestnoprávneho, ktoré je treba s ohľadom na to upraviť osobitným spôsobom. Vyplýva to z osobitej povahy trestnoprávnej zodpovednosti právnických osôb spojenej s ukladaním trestnoprávnych sankcií.¹⁴

Základom trestnej zodpovednosti právnických osôb v zmysle navrhovaného zákona je spáchanie niektorého z trestných činov uvedených v § 3 ZoTZPO. Trestný čin musí byť spáchaný v záujme právnickej osoby, v jej mene, v rámci jej činnosti alebo jej prostredníctvom, a to za predpokladu, že protiprávny čin je spáchaný osobou uvedenou v § 4 ods. 1 písm. a), b), c), d) a takéto konanie je pričítateľné právnickej osobe podľa § 4 ods. 2.

Pri naplňaní regulatívnej funkcie zákona je dôležité v trestnom práve dôsledne dodržiavať zásadu zákonnosti. Zásada zákonnosti ako jedna zo základných zásad trestného práva požaduje, aby trestnoprávna norma bola určitá (*nullum crimen sine lege certa*), t.j. aby podmienky trestnej zodpovednosti právnických osôb boli formulované jasne a zrozumiteľne. Na tomto mieste by sme chceli poukázať na niektoré ustanovenia návrhu zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb, ktoré by si podľa nášho názoru vyžadovali istú korekciu. Ak sa zamýšľame nad možnosťami eliminácie ekonomickej kriminality prostredníctvom trestnej zodpovednosti právnických osôb,

niektoré formy účasti na terorizme podľa § 419, podpora a propagácia skupín smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 421 a 422, výroba extrémistických materiálov podľa § 422a, rozširovanie extrémistických materiálov podľa § 422b, prechovávanie extrémistických materiálov podľa § 422c, popieranie a schvaľovanie holokaustu a zločinov politických režimov podľa § 422d, hanobenie národa, rasy a presvedčenia podľa § 423, podnecovanie k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti podľa § 424 a podnecovanie, hanobenie a vyhrážanie osobám pre ich príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine alebo pôvodu rodu podľa § 424a.

¹³K tomu pozri dôvodovú správu k návrhu ZoTZPO. Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=5662> (prístupené 31.10.2015).

¹⁴ ŠAMAL, P. – ELIÁŠ, K.: *Několik poznámek k článku „Trestní odpovědnost právnických osob z pohledu nového občanského zákonníku“*. In: *Trestněprávní revue*, 2015, č. 3, s. 74.

považujeme naše odporúčania k precizovaniu právnej úpravy trestnej zodpovednosti a trestania právnických osôb za významné z hľadiska naplnenia regulatívnej funkcie trestného práva, ako aj samotného účelu zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb. V § 4 ods. 4 ZoTZPO je uvedené: „*Trestná zodpovednosť právnickej osoby nie je podmienená vyvedením trestnej zodpovednosti voči fyzickej osobe uvedenej v odseku 1 a nie je podmienená ani zistením, ktorá konkrétna fyzická osoba konala spôsobom podľa odsekov 1 a 2.*“. Ak chcel navrhovateľ vyjadriť **možnosť nezávisle vyvodzovať trestnú zodpovednosť fyzickej osoby a právnickej osoby**, domnievame sa, že by bola vhodnejšia formulácia, ktorá by jednoznačne zdôraznila, že trestnou zodpovednosťou právnickej osoby nie je dotknutá trestná zodpovednosť fyzických osôb uvedených v § 4 ods. 1 tohto zákona a trestnou zodpovednosťou týchto fyzických osôb nie je dotknutá trestná zodpovednosť právnickej osoby. Formulácia použitá navrhovateľom v § 4 ods. 4 (prvá časť vety – „*Trestná zodpovednosť právnickej osoby nie je podmienená vyvedením trestnej zodpovednosti voči fyzickej osobe uvedenej v odseku 1.*“) sa podľa nášho názoru obsahovo prekrýva s ustanovením § 4 ods. 6 písm. d.), v ktorom je uvedené, že „*ustanovenia o trestnej zodpovednosti právnickej osoby sa použijú aj vtedy, ak fyzická osoba, ktorá konala za právnickú osobu, nie je za takýto trestný čin trestne zodpovedná.*“.

Návrh zákona o TZPO prináša do trestného práva novú zásadu - **zásadu trestnej zodpovednosti právneho nástupcu právnickej osoby** (§ 7 ods. 1 až 4)¹⁵, a to scieľom zabrániť, aby sa právnická osoba vyhla dôsledkom trestnej zodpovednosti. Navrhovanú právnu úpravu však považujeme za značne nezrozumiteľnú. Z jej znenia ani z obsahu dôvodovej správy nie je jasné, prečo navrhovateľ v odseku 1 hovorí o trestnej zodpovednosti právnych nástupcov zrušenej právnickej osoby, v odseku 3 o trestnoprávných následkoch spáchaného trestného činu pre právneho nástupcu zmenenej alebo zrušenej právnickej osoby, ak k zmene alebo zrušeniu došlo počas vykonávacieho konania a v odseku 4 definuje pojem zmeny ako „*zlúčenie, splynutie alebo rozdelenie právnickej osoby, prevod imania na spoločníka, zmenu právnej formy právnickej osoby alebo premiestnenie sídla právnickej osoby do zahraničia.*“.

Návrh zákona o TZPO obsahuje **zákonné podmienky účinnej ľútosti**¹⁶ ako jedného z dôvodov zániku trestnosti. Vzhľadom k nezávislosti trestnej zodpovednosti právnickej osoby a trestnej zodpovednosti fyzickej osoby by podľa nášho názoru nemali byť dôvody zániku trestnej zodpovednosti právnickej osoby podmienené zánikom trestnej zodpovednosti fyzickej osoby tak ako je tomu v ustanovení § 8 ods. 1 písm. a) ZoTZPO. Inštitút účinnej ľútosti vzťahujúci sa na fyzickú osobu upravený v Trestnom zákone sa vzťahuje len na dokonané trestné činy. Môže zaniknúť aj trestnosť prípravy na zločin, rovnako ako trestnosť pokusu trestného činu, avšak dôvody zániku ich

¹⁵ § 7 Trestná zodpovednosť právneho nástupcu právnickej osoby znie :

(1) *Trestná zodpovednosť právnickej osoby, ktorá bola zrušená, prechádza na všetkých jej právnych nástupcov; to platí aj pre nevykonané tresty, ak odsek 3 neustanovuje inak. Trestná zodpovednosť právnickej osoby na fyzickú osobu neprechádza.*

(2) *Na ukládanie úhrnného trestu, spoločného trestu, súhrnného trestu a ďalšieho trestu právnomu nástupcovi právnickej osoby sa primerane použijú ustanovenia Trestného zákona; ak je takýto postup vzhľadom k povahe právneho nástupníctva vylúčený, súd môže uložiť samostatný trest.*

(3) *Ak dôjde k zmene alebo zrušeniu právnickej osoby počas vykonávacieho konania, súd, ktorý rozhodol o vine a treste, na návrh právneho nástupcu tejto právnickej osoby rozhodne či alebo v akom rozsahu sa nevykonaný trest vzťahuje aj na tohto právneho nástupcu; odsek 2 sa použije primerane.*

(4) *Na účely tohto zákona sa zmenou právnickej osoby rozumie zlúčenie, splynutie alebo rozdelenie právnickej osoby, prevod imania na spoločníka, zmena právnej formy právnickej osoby alebo premiestnenie sídla právnickej osoby do zahraničia.*

¹⁶ Podľa § 8 ods. 1 *Trestná zodpovednosť právnickej osoby zaniká, ak*

a) *zaniká trestnosť činu podľa ustanovení Trestného zákona o účinnej ľútosti osoby uvedenej v § 4 ods. 1,*

b) *právnická osoba dobrovoľne upustila od ďalšieho konania smerujúceho k spáchaniu trestného činu a škodlivý následok trestného činu zamedzila alebo napravila, alebo*

c) *právnická osoba dobrovoľne upustila od ďalšieho konania smerujúceho k spáchaniu trestného činu a urobila o ňom oznámenie orgánu činnému v trestnom konaní alebo Policajnému zboru v čase, keď sa škodlivému následku trestného činu mohlo ešte zabrániť alebo nebezpečenstvo hroziace z trestného činu odstrániť.*

trestnosti sú odlišné a sú vymedzené v ustanovení § 13 ods. 3, 4 TZ a § 14 ods. 3, 4 TZ. Ustanovenie § 8 ZoTZPO, ktoré vymedzuje podmienky zániku trestnosti právnickej osoby z dôvodu účinnej ľútosti, je z tohto hľadiska nezrozumiteľné. V § 8 ods. 1 písm. b), písm. c) sa uvádza, že právnická osoba dobrovoľne upustila od ďalšieho konania smerujúceho k spáchaniu trestného činu, čo znamená, že trestný čin ešte nebol dokonaný. Pritom sa však od právnickej osoby kumulatívne požaduje, aby podľa § 8 ods. 1 písm. b) škodlivý následok trestného činu zamedzila alebo napravila a podľa § 8 ods. 1 písm. c) urobila o ňom oznámenie orgánu činnému v trestnom konaní alebo Policajnému zboru v čase, keď sa škodlivému následku trestného činu mohlo ešte zabrániť alebo nebezpečenstvo hroziace z trestného činu odstrániť. Škodlivým následkom sa pritom rozumie akákoľvek skutočná ujma na zákonom chránených záujmoch, spôsobená dokonaným trestným činom.¹⁷ Nepovažujeme za vhodné, aby sa v jednom ustanovení s názvom „Účinná ľútosť“ riešil zánik trestnosti dokonaného trestného činu ako aj zánik trestnosti trestnoprávne relevantných štádií, ktoré dokonaniu trestného činu predchádzajú.

Pri napínaní regulatívnej funkcie vnímame aj ďalší okruh problémov, ktorý predstavuje **právna úprava zákonných podmienok pre ukladanie trestov a zásad ukladania trestov právnickým osobám**. Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb je špeciálnym zákonom, pri aplikácii ktorého sa subsidiárne použijú ustanovenia Trestného zákona. Všeobecné ustanovenia Trestného zákona sa teda použijú len vtedy, ak osobitná úprava k danej otázke neexistuje a ak to zároveň nevylučuje povaha veci.¹⁸ Vzhľadom na špecifiká právnickej osoby, najmä na skutočnosť, že ide o právnu konštrukciu, bude potrebné pri aplikácii všeobecných ustanovení zvažovať, či je vôbec ich aplikácia možná.

Pri ukladaní trestov voči právnickým osobám možno vyvodit' tri rôzne režimy použitia osobitného zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb a Trestného zákona:

- a) výlučná aplikácia zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb – najmä pokiaľ ide o nové druhy trestov, ktoré možno uložiť len právnickej osobe,
- b) výlučná aplikácia Trestného zákona - napríklad ustanovenie o treste prepadnutia veci sa v uvedenom návrhu priamo odvoláva na ustanovenia Trestného zákona o prepadnutí veci, alebo
- c) kombinácia osobitného zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb a Trestného zákona – napríklad v prípade právnej úpravy zásad pre ukladanie trestov.

V dôvodovej správe k návrhu zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb¹⁹ je ďalej uvedené, že na trestnú zodpovednosť právnických osôb a konkrétne pri ich trestaní sa budú vzťahovať, s odchýlkami ustanovenými týmto návrhom zákona, aj všetky ustanovenia všeobecnej časti Trestného zákona o základných zásadách ukladania sankcií a o ukladaní a výkone jednotlivých trestov. Pre správne a spravodlivé ukladanie sankcií je dôležité dodržiavanie základných zásad. V ustanovení § 34 TZ sú upravené zásady ukladania trestov, avšak Trestný zákon neobsahuje ich absolútny výpočet. Návrh zákona o TZPO detailnejšie zásady pre ukladanie trestov neupravuje a vzhľadom na vzťah špeciality osobitného zákona k Trestnému zákonu, osobitne k § 34 TZ, kde sú upravené jednotlivé zásady ukladania trestov, je ustanovenie § 34 TZ takmer v celom rozsahu aplikovateľné aj na právnické osoby (v niektorých prípadoch to povaha veci bude vylučovať) a ostáva vodiacim ustanovením pri ukladaní trestov. Návrh ZoTZPO²⁰ v § 11²¹ bližšie konkretizuje prakticky len zásadu individualizácie trestu vo vzťahu k právnickým

¹⁷ K tomu pozri: ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 1. vydání.* Praha : C. H. Beck, 2012, s. 279; MENCEROVÁ, I., TOBIÁŠOVÁ, L., TURAYOVÁ, Y. a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. 2. aktualizované a prepracované vydanie.* Šamorín: Heureka, 2015, s. 151.

¹⁸ Návrh zákona o TZPO upravuje subsidiárne použitie TZ v § 2: „Ak tento zákon neustanovuje inak a ak to povaha veci nevylučuje, na trestnú zodpovednosť právnickej osoby a tresty ukladané právnickej osobe sa vzťahuje Trestný zákon a na trestné konanie proti právnickej osobe sa vzťahuje Trestný poriadok.“

¹⁹ Dostupné

na:

<https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=5662>(pristúpené 31.10.2015).

²⁰ Dostupné

na:

<https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=5662>(pristúpené 31.10.2015).

²¹ (1) Pri určovaní druhu trestu a jeho výmery súd prihliada na povahu a závažnosť trestného činu, na pomery právnickej osoby vrátane jej doterajšej činnosti a na jej majetkové pomery, pričom

osobám, zásadu personality, samostatnosti trestov a nezlučiteľnosti trestov. Základnou požiadavkou pri sankcionovaní právnických osôb, ktorá vyplýva z príslušných záväzných noriem medzinárodného práva i európskeho práva je, aby sa za určité typy konania porušujúce medzinárodné alebo európske právo ukladali aj právnickým osobám sankcie, ktoré sú účinné, primerané a odradzujúce.²² Ako už bolo uvedené, Trestný zákon účel trestu v samostatnom ustanovení nedefinuje, ale je obsiahnutý v § 34 ods. 1 TZ upravujúcom základné zásady ukladania trestov nasledovne: „Trest má zabezpečiť ochranu spoločnosti pred páchatelom tým, že mu zabráni v páchaní ďalšej trestnej činnosti a vytvorí podmienky na jeho výchovu k tomu, aby viedol riadny život a súčasne iných odradí od páchania trestných činov“, pričom zároveň vyjadruje morálne odsúdenie páchatela spoločnosťou“. Trestný zákon v Slovenskej republike vychádza z myšlienky, že základným alebo konečným účelom trestu je ochrana spoločnosti pred trestnými činmi a pred ich páchatelmi. Zmysel existencie a prípadnej aplikácie noriem trestného práva je predovšetkým v tom, aby neboli páchané trestné činy vôbec alebo boli páchané v čo najmenšej miere (ochranná funkcia trestného práva). Tento cieľ má sledovať aj trest, pričom jeho ďalšie účinky - individuálna represia, individuálna a generálna prevencia - vlastne vyjadrujú prostriedky na jeho dosiahnutie. Jednotlivé zložky tvoriace obsah pojmu účel trestu nie sú samostatné. Tvoria jednotu, vzájomne sa dopĺňajú a podmieňujú. Keďže konečným účelom trestu je ochrana spoločnosti a tieto čiastkové ciele prostriedkami ako tento účel dosiahnuť, pri rôznych druhoch trestov budú jednotlivé zložky rôzne zastúpené. To platí rovnako ohľadom diferenciacie medzi účelom trestu pri fyzických osobách a právnických osobách, pričom je zrejmé, že účel trestu vo vzťahu k fyzickým osobám nezodpovedá osobitiam právnických osôb. Len trest, ktorého účel je naplnený, môže byť chápaný ako spravodlivý. Z tohto dôvodu je ustanovenie o účele trestu a najmä požiadavka jeho naplnenia pri ukladaní trestov osobitne významná. Považujeme teda za žiaduce, aby zákonodarca **osobitne vymedzil účel trestu vo vzťahu k právnickej osobe**, a to tak, aby vyjadroval reálne možnosti jeho naplnenia, a tým garantoval ochranu spoločnosti. Pri právnických osobách podľa nášho názoru akcentuje generálne preventívny účel trestu a tresty ukladané právnickým osobám by mali okrem iného sledovať aj reparačný účel - náhradu spôsobenej škody, prípadne navrátenie vecí do pôvodného stavu.

Zákonodarca v návrhu zákona o TZPO vypočítava jednotlivé druhy trestov, ktoré možno ukladať právnickým osobám. Pri úprave zákonných podmienok jednotlivých druhov trestov postupoval nasledovne: predmetom osobitného zákona sú len tie ustanovenia, ktoré obsahujú špecifickú úpravu pri tých trestoch, ktoré sú spoločné pre právnické a fyzické osoby, avšak vyžadujú

prihliadne aj na to, či právnická osoba vykonáva činnosť vo verejnom záujme, ktorá má strategický význam pre národné hospodárstvo, obranu alebo bezpečnosť.

(2) Pri určovaní druhu trestu a jeho výmery súd prihliada tiež na

a) to, aby postihovali právnickú osobu tak, aby bol zabezpečený čo najmenší vplyv trestu na jej zamestnancov,

b) právom chránené záujmy poškodených a veriteľov právnickej osoby, ktorých pohľadávky proti trestne zodpovednej právnickej osobe vznikli v dobrej viere a nemajú pôvod alebo nesúvisia s trestným činom spáchaným právnickou osobou,

c) pôsobenie právnickej osoby po spáchaní trestného činu, najmä na jej účinnú snahu odstrániť škodlivé následky trestného činu alebo dobrovoľne nahradiť spôsobenú škodu,

d) očakávaný dôsledok výkonu trestu pre ďalšiu činnosť právnickej osoby,

e) pomer, v akom na právnickú osobu prešli výhody z trestného činu spáchaného v spolupáchateľstve.

(3) Súd pri určovaní druhu trestu a jeho výmery u právnych nástupcov právnickej osoby podľa § 7 ods. 1 alebo 3 prihliadne i k tomu, v akom rozsahu na niektorého z nich prešlo imanie zodpovedajúce prospechu alebo iné výhody zo spáchaného trestného činu, prípadne v akom rozsahu ktorýkoľvek z nich pokračuje v činnosti, v súvislosti s ktorou bol trestný čin spáchaný.

(4) Tresty uvedené v § 10 možno uložiť samostatne alebo možno uložiť viac týchto trestov popri sebe. Popri sebe nemožno uložiť trest zrušenia právnickej osoby a trest prepadnutia majetku, trest prepadnutia majetku a peňažný trest a trest prepadnutia majetku a trest prepadnutia vecí. Trest zverejnenia odsudzujúceho rozsudku možno uložiť iba popri niektorom z trestov uvedených v § 10 písm. a) až h).

²² ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2012, s. 304.

osobitnú úpravu určitých špecifických podmienok vo vzťahu k právnickým osobám. Záonné podmienky pre ukládanie trestov sú nanovo upravené pre tie druhy trestov, ktoré všeobecná úprava v prípade fyzických osôb nepozná. V niektorých prípadoch osobitný zákon odkazuje na všeobecné ustanovenia, pričom vzhľadom na špecifiká právnických osôb nie je možné všetky tieto ustanovenia aplikovať, napr. pri treste prepadnutia veci, zákaze činnosti alebo peňažnom treste. Z hľadiska legislatívnej techniky nepovažujeme za najvhodnejšie vyriešiť subsidiárne použitie Trestného zákona v prípade zákonných podmienok ukládania jednotlivých trestov jednoduchým odkazom, že všeobecné ustanovenia sa použijú okrem iného vtedy, ak to nevyklučuje povaha veci. V otázke trestania a podmienok pre určenie druhu trestu a jeho výmery by mal zákonodarca byť precíznejší, a to predovšetkým s poukazom na princíp právnej istoty a zásadu zákonnosti trestania. Pokiaľ ide o samotné ukládanie trestu právnickej osobe, súd jeho ukládanie bude musieť rovnako ako v prípade fyzických osôb v každom jednotlivom prípade osobitne zvažovať, a to s ohľadom na všetky okolnosti trestného činu, ako aj okolnosti a pomery (predovšetkým majetkové) viažuce sa na odsúdenú právnickú osobu. V prípade právnických osôb je pri voľbe druhu trestu a jeho výmery výrazným kritériom aj ochrana práv tretích osôb – zamestnancov a veriteľov. Tieto okolnosti zákonodarca inkorporoval do zásady individualizácie trestu, ktorá je osobitne upravená v § 11 uvedeného návrhu. V tomto ustanovení je čiastočne upravená aj zásada personalitvo vzťahu k právam tretích osôb. **Osobitná právna úprava tak podľa nášho názoru vyžaduje precíznejšiu úpravu zákonných podmienok pre ukládanie jednotlivých druhov trestov, ako aj jednotlivých zásad, a to aj s ohľadom na záujmy dotknutých tretích osôb.**

4. PREVENTÍVNA FUNKCIA TRESTNÉHO PRÁVA

Preventívna funkcia trestného práva znamená spolupôsobenie trestného práva pri kontrole kriminality. Vhodnejšie je však označovať túto funkciu ako preventívno-výchovnú. Rozlišujeme individuálnu prevenciu, ktorá je zameraná na konkrétneho páchatela a generálnu prevenciu zameranú na ostatných (potenciálnych) páchatelov trestných činov. Trestné právo môže plniť preventívnu funkciu najmä vtedy, ak v aplikačnej praxi preukáže, že je schopné rýchlo, efektívne a spravodlivo reagovať na spáchaný trestný čin.²³ V návrhu zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb pozitívne hodnotíme zakotvenie liberačného dôvodu vo vzťahu k vyvedeniu trestnej zodpovednosti právnickej osoby. Spáchanie trestného činu zamestnancom právnickej osoby sa právnickej osobe podľa § 4 ods. 2 písm. c) nepričíta, ak je význam nesplnenia zákonom uložených povinností v rámci dohľadu a kontroly nad činnosťou zamestnancov zo strany orgánov právnickej osoby alebo osoby uvedenej v § 4 ods. 1 písm. a) až c) nepatrný.²⁴ Návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb obsahuje taxatívny výpočet skutočností, ktoré treba zohľadniť pri posudzovaní významu nesplnenia zákonom uložených povinností v rámci dohľadu a kontroly nad činnosťou zamestnancov – je to predmet činnosti právnickej osoby, spôsob vykonania trestného činu, jeho následky a okolnosti, za ktorých bol trestný čin spáchaný. Právnická osoba môže predísť trestnej zodpovednosti za činy svojich zamestnancov, ktoré urobili v jej záujme, v jej mene, v rámci jej činnosti alebo jej prostredníctvom, ak zavedie v rámci dohľadu a kontroly také preventívne a represívne opatrenia, ktoré jej v maximálnej miere umožnia preukázať, že v žiadnom prípade netoleruje trestnú činnosť, ktorá by jej mohla byť pričítaná.²⁵ Toto považujeme za hľadiska naplnenia preventívnej funkcie a posúdenia možností trestnej zodpovednosti právnických osôb pri eliminácii ekonomickej kriminality za dôležité.

Domnievame sa, že naplnenie preventívnej funkcie nového zákona o TZPO je podmienené aj zrozumiteľne formulovaným účelom prijatej právnej úpravy, ktorý v danom prípade absentuje. Práve účel prijatia právnej úpravy môže napomôcť lepšej orientácii a porozumeniu nových právnych noriem, ich správne mu výkladu a správnej aplikácii. K naplneniu preventívnej funkcie prispieva aj precízne vymedzenie podmienok trestnej zodpovednosti právnických osôb, druhov trestov a zásad pre ich ukládanie, na čo sme už poukázali v rámci ochrannej a regulatívnej funkcie trestného práva.

²³ MENCEROVÁ, I., TOBIÁŠOVÁ, L., TURAYOVÁ, Y. a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. 2. aktualizované a prepracované vydanie.* Šamorín : Heuréka, 2015, s. 19

²⁴ K tomu pozri § 4 ods. 3 ZoTZPO.

²⁵ BOHUSLAV, L.: *Trestní odpovědnost právnických osob.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 178.

5. REPRESÍVNA FUNKCIA TRESTNÉHO PRÁVA

Účelom represívnej funkcie je zabrániť páchatelovi v trestnej činnosti, pričom už počas výkonu trestu majú byť vytvárané podmienky na jeho výchovu a resocializáciu, čo je v prípade právnických osôb iluzórne. Tu možno skôr hovoriť o náprave spočívajúcej vo vytvorení podmienok v rámci samotnej právnickej osoby smerujúcich k zavedeniu alebo posilneniu už existujúcich vnútorných mechanizmov na zabránenie páchania ďalšej trestnej činnosti (tzv. compliance programy, etické kódexy apod.). Represívna funkcia by mala byť realizovaná v súlade so zásadou subsidiarity trestnej represie. Trestné právo disponuje najcitlivejšími, najprísnejšími prostriedkami štátneho donútenia, ktoré môžu vyvolať aj vedľajšie, negatívne účinky, a to aj v prípade ukladania trestov právnickým osobám. Oprávnenosť trestnoprávných zásahov preto môže byť odôvodnená výlučne nevyhnutnosťou ochrany elementárnych právnych hodnôt pred závažnými činmi s tým, že neexistuje iné riešenie.²⁶ Individuálna represia spočíva v zabránení páchatelovi v ďalšom páchaní trestnej činnosti, a to priamo tým, že mu znemožní dopustiť sa určitého konania alebo mu kladie výrazné zábrany a nepriamo už samotnou existenciou trestu v zákone a obavou z jeho uloženia a výkonu a vedomím jeho neodvratnosti. Zákonodarca v návrhu zákona o TZPO vypočítava jednotlivé druhy trestov, ktoré možno ukladať právnickým osobám. Tento katalóg trestov možno považovať za dostatočný, pretože súdu poskytuje pomerne široký priestor pre voľbu vhodného druhu trestu s cieľom individualizovať trestnoprávny postih právnickej osoby. V prípade právnických osôb plní trest okrem základného a konečného účelu, ktorým je ochrana spoločnosti, najmä zábrannú funkciu, keďže spravidla postihuje majetkové práva právnickej osoby alebo diskvalifikuje právnickú osobu z možnosti získať pre svoju činnosť podporu finančného charakteru.

6. ZÁVER

Odpoveď na otázku, či koncept tzv. pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb, ktorý upravuje návrh zákona o TZPO môže byť nástrojom boja proti ekonomickej kriminalite, je nepochybne kladná. Oveľa zložitejšie je však zodpovedať otázku, či a do akej miery môže byť tento nástroj aj efektívny a ako môže prispieť k eliminácii ekonomickej kriminality u nás. Po analýze argumentov, ktoré sme v príspevku uviedli, sme dospeli k názoru, že trestná zodpovednosť právnických osôb je schopná priniesť výsledky pri eliminácii ekonomickej kriminality, avšak za splnenia určitých predpokladov. Sme presvedčené, že na dosiahnutie stanoveného cieľa je mimoriadne žiaduce (a to nielen vo vzťahu k postihu právnických osôb) v prvom rade legálne vymedziť ekonomickej kriminalite a prijať opatrenia k efektívnemu zisťovaniu štatistických údajov o stave a štruktúre tohto druhu kriminality. V druhom rade sa domnievame, že v zákone o trestnej zodpovednosti právnických osôb by mal byť definovaný účel zákona, z obsahu ktorého by bolo zrejmé, že účinnejšia ochrana jednotlivcov a spoločnosti pred kriminalitou (vrátane kriminality ekonomickej) je jedným z cieľov osobitnej právnej úpravy, a že uvedený zákon je prostredníctvom hrozby a výkonu trestov schopný prispieť k eliminácii aj tohto druhu trestnej činnosti. V účele trestu by mala byť zvýraznená snaha ovplyvniť správanie právnickej osoby v danom spoločenskom a ekonomickom prostredí tým, že trest postihuje právnickú osobu v jej samotnom ekonomickom základe a navyš pôsobí aj svojím spoločensky odsudzujúcim dopadom na povest právnickej osoby v očiach verejnosti, čím sa vytvára atmosféra nepriaznivá pre ďalšie páchanie trestných činov.²⁷ V neposlednom rade je potrebné precizovať právnu úpravu návrhu zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb, a to vo viacerých smeroch, tak ako je aj v príspevku uvedené, či už ide o samotné podmienky trestnej zodpovednosti alebo podmienky ukladania trestov.

Použitá literatúra:

BOHUSLAV, L.: Trestní odpovědnost právnických osob. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, 206 s.
JELÍNEK, J., HERCEG, J.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář s judikaturou. Praha: Leges, 2012, 208 s.

²⁶ MENCEROVÁ, I., TOBIÁŠOVÁ, L., TURAYOVÁ, Y. a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. 2. aktualizované a prepracované vydanie.* Šamorín : Heuréka, 2015, s. 19

²⁷ ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2012, s. 49.

MENCEROVÁ, I., TOBIÁŠOVÁ, L., TURAYOVÁ, Y. a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. 2. aktualizované a prepracované vydanie.* Šamorín: Heuréka, 2015, 501s.

ŠÁMAL, P. – ELIÁŠ, K.: *Několik poznámek k článku „Trestní odpovědnost právnických osob z pohledu nového občanského zákoníku“.* Trestněprávní revue, 2015, č. 3

ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2012, 820 s..

<http://www.coe.int>

<https://www.justice.gov.sk>

<http://www.minv.sk>

<http://www.ok.cz/iksp>

<https://www.nrsr.sk>

Kontaktné údaje:

Doc. JUDr. Ingrid Mencerová, PhD.

ingrid.mencerova@flaw.uniba.sk

JUDr. Lýdia Tobiášová, PhD.

lydia.tobiasova@flaw.uniba.sk

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Šafárikovo nám. 6

P.O.BOX 313

810 00 Bratislava

Slovenská republika

STÍHANIE PRÁVNICKÝCH OSÔB AKO SPÔSOB ELIMINÁCIE EKONOMICKEJ KRIMINALITY

Marek Mezei

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Abstract: In the presented paper, author draws our attention to the act on criminal liability of legal persons. According to the author's opinion, criminal liability of legal entities is one of the possible ways of elimination, resp. reducing the level of economic crime. The upcoming Act must be detailed not only in the substantive part, but also on the procedural part. Author emphasises the procedural part, because without it, the act will not be enforceable.

Abstrakt: V predkladanom príspevku autor upriamuje svoju pozornosť na pripravovaný zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb. Trestná zodpovednosť právnických osôb je podľa autora jedným z možných spôsobov eliminácie, resp. znižovania miery ekonomickej kriminality. Pripravovaný návrh zákona však musí byť detailný nielen po hmotnoprávnej ale aj po procesnoprávnej stránke. Práve na procesnoprávnu stránku kladie autor dôraz, pretože podľa jeho názoru bude zákon bez kvalitných procesných ustanovení sotva vykonateľný.

Key words: criminal liability of legal entities, criminal procedure, procedural aspects

Kľúčové slová: trestná zodpovednosť právnických osôb, trestné konanie, procesné aspekty

1 ÚVOD

Aktuálne vývojové trendy v rámci Európskej únie hovoria o nutnosti efektívneho stíhania protiprávneho konania právnických osôb. Pokusy o zavedenie tzv. „pravej“ trestnej zodpovednosti tu v podmienkach Slovenskej republiky boli už niekoľko krát a skončili neúspešne. Hodnotiacia správa Pracovnej skupiny OECD z tretej etapy hodnotenia Slovenskej republiky hovorila o nevyužívaní ochranných opatrení a ich neefektívnosti. Preto Slovenská republika pristúpila ku koncepcii pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb. Práce na novej zákonnej úprave začali v roku 2012 a v januári 2014 bolo ukončené medzirezortné pripomienkové konanie k návrhu zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb a diskusie na túto tému neutíchajú. Návrh zákona bol následne posunutý na rokovanie vlády Slovenskej republiky. Dňa 26. augusta 2015 nastal výrazný posun, ktorý spočíval v schválení legislatívneho znenia návrhu zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb (ďalej len ako "ZoTZPO") na zasadnutí vlády Slovenskej republiky. Následne bol tento materiál zaradený do programu najbližšieho zasadnutia Národnej rady Slovenskej republiky. Autor považuje procesnoprávnu stránku ZoTZPO za mimoriadne dôležitú z pohľadu aplikácie ZoTZPO ako takej, a preto sa na nasledujúcich stranách venuje procesnoprávnemu aspektu úpravy osoby oprávnenej konať v mene právnickej osoby a robiť za ňu úkony v trestnom konaní.

2 ZÁKONNÉ ZNENIE

Vzhľadom na skutočnosť, že právnická osoba je výtvorom práva a v konečnom dôsledku v jej mene vždy konajú reálne existujúce fyzické osoby, je za potreby v prvom rade legislatívne určiť, kto bude v mene právnickej osoby vykonávať jednotlivé úkony trestného konania, keďže právnická osoba bude môcť byť podľa ZoTZPO obvinená. Práve z tohto dôvodu ustanovenie § 27 ZoTZPO jednoznačne určuje, kto bude oprávnený vykonávať úkony trestného konania. Úprava § 27 ods. 1 TZPO ustanovuje, že v trestnom konaní bude úkony za právnickú osobu vykonávať štatutárny orgán. Táto procesná úprava vychádza podľa dôvodovej správy už z existujúcich procesných kódexov ako Občiansky súdny poriadok a Správny poriadok.¹ Na zodpovedanie otázky, kto je

¹ Dôvodová správa k ZoTZPO

štatutárnym orgánom právnickej osoby² je potrebné vychádzať z iných právnych predpisov (Obchodný zákonník, Občiansky zákon atď. - pozn. autora). Podľa druhej vety § 27 ods. 1 ZoTZPO bude mať štatutárny orgán právo odoprieť vypovedať. Mimoriadne dôležité je však znenie ods. 3 predmetného ustanovenia ZoTZPO, ktoré hovorí, že právnickú osobu bude môcť zastupovať a robiť za ňu úkony súčasne len jedna osoba. Toto ustanovenie má v praxi pomerne zásadný význam, keďže znamená, že je prípustné, aby v mene právnickej osoby robili úkony v rámci rôznych štádií viaceré osoby. Dokonca je možné konštatovať, že je prípustné, aby každý jeden úkon vykonala iná osoba. Tu mi prináleží súhlasiť s autormi zo susednej Českej republiky³, že takýto postup je možný, no zároveň je potrebné uviesť, že striedanie sa pri vykonávaní už konkrétneho úkonu nie je prípustné. Z pohľadu spracovávaného tohto príspevku je nemenej dôležité aj ustanovenie § 27 ods. 4 ZoTZPO, ktoré ustanovenie aké práva bude mať štatutárny orgán, ktorý vykonáva úkony v mene právnickej osoby. Štatutárny orgán má mať v zmysle tohto paragrafu rovnaké práva a povinnosti ako obvinený.⁴ K tomuto ustanoveniu sa podrobnejšie venujem nižšie. Legislatívne znenie ZoTZPO však obsahuje aj negatívne vymedzenie osoby oprávnenej konať v mene právnickej osoby. Ustanovenie § 27 ods. 6 ZoTZPO hovorí, že za právnickú osobu nemôže konať ten, kto bol do trestného konania pribratý ako znalec, tlmočník alebo prekladateľ. Za právnickú osobu nemôže konať ani ten, kto je obvineným, poškodeným, alebo svedkom v tej istej veci; to neplatí, ak ide o jediného člena orgánu právnickej osoby alebo o jedinú fyzickú osobu, ktorá tvorí právnickú osobu. Ak je v priebehu trestného konania zistená táto skutočnosť, predseda senátu a v prípravnom konaní prokurátor vyzve právnickú osobu, aby určila inú osobu na vykonávanie úkonov za právnickú osobu; na určenie takejto osoby jej určí lehotu, ktorá nesmie byť kratšia ako sedem pracovných dní. Toto ustanovenie je v zásade pomerne logické a na prvý pohľad absolútne legitímne. V nasledujúcich riadkoch sa budem venovať týmto ustanoveniam z pohľadu možných aplikačných problémov.

3 MOŽNÉ APLIKAČNÉ PROBLÉMY

3.1 Právo odoprieť vypovedať

Konanie proti právnickým osobám bude dozaista špecifickým a bude vyžadovať enormné množstvo úsilia zo strany súdov, orgánov činných v trestnom konaní a aj obhajcov, aby sa dokázali vysporiadať s osobitosťami stíhania právnických osôb. Úprava ZoTZPO § 27 ods. 1 vychádza z už existujúcich procesných predpisov, úkony štatutárných orgánov budú úkonmi právnickej osoby.⁵ Štatutárny orgán bude mať na základe § 27 ods. 1 druhej vety ZoTZPO právo odoprieť vypovedať. Toto práva sa však vzťahuje výlučne na jednu osobu, ktorá je v postavení osoby podľa § 27 ZoTZPO, neplatí pre ostatných štatutárov právnickej osoby. V aplikačnej praxi teda bude môcť nastať pomerne zaujímavá situácia, ktorá bude spočívať v tom, že fyzická osoba - štatutárny orgán, v postavení osoby oprávnenej konať v mene právnickej osoby v trestnom konaní, bude môcť odoprieť vypovedať, no jeho kolega, rovnako fyzická osoba - štatutárny orgán, bude musieť v postavení svedka vypovedať o rovnakých skutočnostiach ako ten, kto právo odoprieť vypovedať má. Atypickosť tejto situácie spočíva v tom, že na jednej strane máme štatutára spoločnosti, ktorý na základe § 27 ods. 1 ZoTZPO má právo odoprieť vypovedať, no na druhej strane tu máme ďalších štatutárov, ktorí však nemajú postavenie podľa § 27 ods. 1 ZoTZPO a vypovedať ako svedkovia musia, napriek tomu, že by sa rovnaké skutočnosti, dozvedeli rovnakým spôsobom - t.j. z výkonu ich funkcie štatutárneho orgánu právnickej osoby. Tieto osoby **nemôžu využiť právo svedka** podľa § 130 Trestného poriadku **odoprieť vypovedať**, pretože právnickú osobu nemožno pre účely trestného konania považovať za osobu blízku. Ak by mal právo odoprieť hociktorý štatutárny orgán (nielen ten, ktorý je v postavení podľa § 27 ZoTZPO - pozn. autora) došlo by k značnému, ak nie

² Pre bližšie priblíženie problematiky autonómie štatutárneho orgánu pri konaní v mene právnickej osoby pozri SMALIK, M.: Autonómia konateľa spoločnosti s ručením obmedzeným In: Autonómie jednotlivce, Sborník odborných príspevků z mezinárodní konference Olomoucké debaty mladých právníků 2014, Praha: Leges, 2014, s. 74-78

³ ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012. s. 632.

⁴ k právam obvineného pozri § 33 Tr. por.

⁵ ŠTEVČEK, M., FICOVÁ, S. a kol. Občiansky súdny poriadok. I. diel. Komentár. 2. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 75

úplnému zmareniu účelu ZoTZPO. Práve preto je na mieste stotožniť sa s názorom doc. Kuchtu⁶, ktorý tvrdí, že správnu úpravou je taká úprava, ktorá jednoznačne vymedzuje čo najužší okruh osôb, ktoré môžu využiť právo odoprieť vypovedať. Znenie ZoTZPO je v tomto pohľade jednoznačné. V spojitosti s § 27 ods. 3 ZoTZPO je dokonca možné hovoriť o právnej úprave, ktorá s takouto situáciou počíta a predvída. Vyššie uvedená situácia sa bude dať riešiť jednoduchým procesným úkonom a to predvolaním ostatných štatutárov ako svedkov a spôsobiť ich "vypnutie" a následné zabránenie ich nástupu do procesného postavenia podľa § 27 ods. 1 ZoTZPO. Takýto procesný postup musíme na už spomínaný účel ZoTZPO považovať **za legitímny a správny**.

Z pohľadu aplikačnej praxe môže byť zaujímavá situácia, keď v mene spoločnosti s ručením obmedzeným konajú dvaja konatelia vo všetkých veciach spoločne. Podľa osobitných predpisov (Obchodný zákonník, Občiansky zákonník) koná v mene právnickej osoby v tomto prípade konateľ. Spoločenská zmluva s.r.o. však upravuje spôsob konania, a to tak, že konatelia môžu konať len spoločne. Ako v aplikačnej praxi riešiť takúto situáciu? Je vôbec potrebné prihliadať na spôsob konania určený v spoločenskej zmluve? Podľa môjho názoru je potrebné sa zamyslieť nad účelom úpravy ZoTZPO a jeho podstatu. Bolo by podľa môjho názoru vysoko neúčelné a nehospodárne, ak by orgány činné v trestnom konaní mali hocíjakým spôsobom prihliadať na takýto spôsob konania. Samotné znenie § 27 ods. 3 jednoznačne ustanovuje, že právnickú osobu môže zastupovať a robiť za ňu úkony súčasne len **jedna** osoba.

3.2 Predvolanie osoby oprávnenej konať v mene právnickej osoby ako svedka

Vyššie opísaný postup však môže viesť aj k snahe **zneužiť** toto ustanovenie zo strany orgánov činných v trestnom konaní alebo súdu a to nasledovným spôsobom. Ustanovenie § 27 ods. 1 ZoTZPO síce určuje, že v mene právnickej osoby vykonáva úkony a zastupuje ju štatutárny orgán, ale ods. 6 predmetného ustanovenia zároveň vylučuje aby v mene právnickej osoby robil úkony ten, kto je svedkom v tej istej veci. Žiadne ustanovenie totižto nebráni orgánom činným v trestnom konaní alebo súdom **predvolať štatutárne orgány ako svedkov**. Ak sa totižto systematicky pozrieme na § 27 ods. 1 ZoTZPO, úkony v mene právnickej osoby má vykonávať štatutárny orgán právnickej osoby, čo je logické a aj pochopiteľné, keďže v zásade vykonáva úkony v jej mene aj v iných situáciách. Preto v prípade, ak nie je aplikovateľný dôvod vylúčenia z dôvodu, že je osoba štatutárneho orgánu obvinenou v tej istej trestnej veci, by logicky jedna z osôb, ktorá je štatutárnym orgánom, mala vystupovať ako osoba podľa § 27 ZoTZPO. Veď predsa kto iný, ak nie štatutárny orgán, by mal konať v mene obvinenej právnickej osoby v trestnom konaní, keď v jej mene koná aj v ostatných "životných" situáciách? Takéto znenie ZoTZPO ale umožňuje "obchádzanie" tohto výsostného oprávnenia zo strany orgánov činných v trestnom konaní alebo súdu, za účelom získania maximálneho množstva informácií o konkrétnej trestnej veci. Dôvodová správa k zákonu ako aj odborná literatúra takúto možnosť nijakým spôsobom nekomentuje. Ak je účel zákonodarcu taký, aby táto možnosť bola realizovateľná, tak je potom na zváženie znenie ods. 1 § 27 ZoTZPO. V takomto prípade totižto úplne nelogicky do postavenie osoby podľa § 27 ZoTZPO nastúpi *ex lege* osoba, ktorá bude hneď predvolaná ako svedok a jej, aj keď chvíľkové, postavenie osoby podľa § 27 ZoTZPO je úplne zbytočné a logickejšie by bolo túto možnosť vylúčiť a právnickej osobe stanoviť povinnosť zvoliť si zástupcu pre účely § 27 ZoTZPO. Preto sa domnievam, že ako **vhodné riešenie** sa ponúka úprava legislatívneho znenia predmetného ustanovenia, a to takým spôsobom, že ak nejde o jediného člena orgánu právnickej osoby alebo o jedinú fyzickú osobu, ktorá tvorí právnickú osobu nie je možné predvolať štatutárny orgán (jeden z viacerých - pozn. autora) ako svedka v danej trestnej veci. Došlo by teda k **explicitnému vylúčeniu** možnosti predvolať osobu oprávnenú konať v mene právnickej osoby v postavení svedka. Takýmto spôsobom by sa úplne predišlo situáciám, v ktorých by orgány činné v trestnom konaní účelovo postavili členov štatutárných orgánov do pozícií svedkov v danej trestnej veci, čím by ich vylúčili z možnosti konať v mene právnickej osoby v trestnom konaní. Stále by však mali možnosť tieto osoby obviniť a následne ich takýmto spôsobom teda vylúčiť z možnosti konať v mene právnickej osoby v trestnom konaní. Proti takémuto postupu by sa ale mohli brániť podaním sťažnosti proti uzneseniu o vznesení obvinenia u prokurátora, ktorý vykonáva nad prípravným konaním dozor (samozrejme, len za predpokladu, ak

⁶ KUCHTA, J.: Několik úvah k trestnímu řízení proti právnickým osobám podle českých trestněprocesných predpisů, In: *Trestná politika štátu a zodpovednosť právnických osôb. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2013*. Bratislava : Právnická fakulta UK, 2013, s. 88

uznesenie o vznesení obvinenia vydal policajt - pozn. autora). V sťažnosti by musela samozrejme podporiť svoje tvrdenia o účelovosti takéhoto obvinenia skutkovými okolnosťami. V prípade ak osobu oprávnenú konať v mene právnickej osoby predvoláme v pozícii svedka, nemá žiadne prostriedky, ktorými by sa mohla brániť proti takémuto postupu. Takáto úprava by zachovala výostné oprávnenia štatutárneho orgánu právnickej osoby, a zároveň by úplne nezmarila účel trestného konania proti právnickej osobe.

3.3 Práva a povinnosti osoby konajúcej v mene právnickej osoby

Ustanovenie § 27 ods. 4 ZoTZPO k rozsahu oprávnení a povinností osoby vykonávajúcej úkony v mene právnickej osoby v trestnom konaní jednoznačne uvádza, že takáto osoba **má rovnaké** práva a povinnosti ako obvinený. Práva a povinnosti obvineného vyplývajú z § 33 a nasl. Trestného poriadku. V prípade stíhania fyzických osôb nevzniká v zásade žiaden problém. Toto konštatovanie však v prípade osoby, ktorá je v postavení osoby podľa § 27 ZoTZPO neplatí. V prípade obvinenej fyzickej osoby je možné vziať ju do väzby v prípade naplnenie väzobných dôvodov, no v prípade osoby podľa § 27 ZoTZPO to možné nie je. Ustanovenia o konaní proti právnickej osobe podľa ZoTZPO sú v zmysle § 1 ods. 2 ZoTZPO *lex specialis* a v prípade ak ZoTZPO neustanovuje inak, je nutné použiť *lex generalis*, čo v tomto prípade predstavuje trestný poriadok. Tu však narážame na jeden vážny problém. Osoba v postavení podľa § 27 ZoTZPO má len rovnaké práva a povinnosti ako obvinený *ergo* nie je osobou obvinenou, a nemožno voči nej použiť ustanovenia, ktoré sa priamo viažu na obvineného (ako napr. už spomínaná väzba - pozn. autora). Tu teda vzniká situácia, keď osoba podľa § 27 ZoTZPO **naplní** svojim konaním **väzobné dôvody** tak, že bude existovať dôvodná obava z toho, že svojím konaním bude vplyvať na svedkov a nebude ju možné vziať do väzby. Ustanovenie § 71 Trestného poriadku explicitne uvádza, že do väzby možno vziať **výlučne obvineného** (v tomto prípade právnická osoba, ktorú však do väzby nemožno vziať - pozn. autora). Je možné stotožniť sa s názorom⁷, že vytvárame ďalšiu kategóriu osôb, tzv. *kvázi obvinených*, voči ktorým ale neprichádza do úvahy použitie niektorých inštitútov. Ak by nastala takáto situácia, bolo by teoreticky možné začať túto osobu stíhať pre trestný čin marenia spravodlivosti podľa § 344 ods. 1 písm. b/ Trestného zákona, eventuálne písm. d/ predmetného ustanovenia. Ak sa zamyslíme nad touto situáciou, t.j. že osoba v postavení podľa § 27 ZoTZPO ovplyvňuje svedka (alebo sa o to aspoň pokúša - pozn. autora) mohlo by ísť o vyššie uvedený trestný čin v štádiu pokusu (§344 ods. 1, písm. b/ Trestného zákona, keďže v prípade použitia násillia voči svedkovi pôjde o dokonaný trestný čin podľa § 344 ods. 1 písm. d/ Trestného zákona - pozn. autora), keďže nevieme, či došlo k pozmeneniu dôkazu vo forme svedeckej výpovede. V takomto prípade by sme mohli začať trestné stíhanie voči takejto osobe pre tento trestný čin a teoreticky ju väzobne stíhať. Takéto riešenie však nemá za následok zmenu postavenia takejto osoby v intenciách ZoTZPO. Je samozrejme logické, že za takejto situácie by sotva mohol vykonávať svoje oprávnenie, ak by sa nachádzal v ústave na výkon väzby. Z tohto dôvodu by bolo možno vhodné doplniť ustanovenie § 27 ZoTZPO o normu, ktorá by vylučovala postavenie podľa § 27 ZoTZPO v prípade, ak sa daná osoba nachádza vo väzbe.

4 PRÁVNA ÚPRAVA V MAĎARSKEJ REPUBLIKE

Maďarská právna úprava trestnej zodpovednosti právnických osôb bola prijatá vo forme zákona č. 54 z roku 2001 o opatreniach proti právnickým osobám (2001. évi CIV. törvény a jogi személlyel szemben alkalmazható intézkedésekről – pozn. autora, ďalej len ako „**maďarský zákon**“). Do účinnosti vstúpila 1. mája 2004. Podľa maďarskej hmotnoprávnej úpravy právnická osoba nemôže byť páchatelom trestného činu, teda následne podľa procesnoprávnych ustanovení nemôže byť obvinenou osobou. V zásade môžeme povedať, že právnická osoba sa môže stať subjektom trestného práva v prípade, ak vyšetrovacie orgány, ktoré vedú vyšetrovanie proti fyzickej osobe - páchatelovi, zistia, že v súvislosti s vyšetrovanou vecou by bolo možné uložiť opatrenie voči právnickej osobe. V takomto prípade sú vyšetrovacie orgány povinné upovedomiť prokurátora o takejto skutočnosti a následne je len výlučnou právomocou prokurátora rozhodnúť, že či sa bude viesť trestné konanie aj voči právnickej osobe. Podmienkou na uloženie opatrenia proti právnickej

⁷ MATÚŠKA, T., ŠTAHULOVÁ, S.: Niektoré procesnoprávne aspekty právnej úpravy trestnej zodpovednosti právnických osôb, In: *Trestná politika štátu a zodpovednosť právnických osôb. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2013*. Bratislava : Právnická fakulta UK, 2013, s. 139

osobe je odsúdenie páchatel'a fyzickej osoby (vid'. § 3 ods. 1 maďarského zákona). Právnická osoba má v trestnom konaní obdobné práva a povinnosti ako obvinený⁸. Práva právnickej osoby musia byť v konaní hájené dostatočným spôsobom. Preto maďarský zákon ustanovuje oproti slovenskej, resp. českej právnej úprave povinné právne zastúpenie. Právnická osoba svoju spôsobilosť na právne úkony realizuje výlučne prostredníctvom svojho zástupcu. Tohto zástupcu volí vo väčšine prípadov štatutárny orgán právnickej osoby. Výnimku tvoria samozrejme, obdobne ako u nás, prípady, keď je obvinený v tej istej veci štatutárom prípadne ak z iných dôvodov nemá zákonného zástupcu. V takom prípade je zástupca určený príslušným orgánom. Práva zástupcu právnickej osoby sa výrazne približujú právam obhajcu v trestnom konaní, no vykazujú pár odlišností. Práva takejto osoby sa vzťahujú pri vyšetrovaní len na tie úkony, ktorými je právnická osoba dotknutá, v konaní pred súdom sú to najmä návrhové oprávnenia, oprávnenia klásť otázky a pod.

5 SKÚSENOSTI Z ČESKEJ REPUBLIKY

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, funguje v susednej Českej republike už štvrtý rok. Počas týchto štyroch rokov prešla aplikácia tohto zákona v praxi prirodzeným vývojom, ktorý môžeme s najväčšou pravdepodobnosťou očakávať aj v podmienkach Slovenskej republiky po prijatí ZoTZPO. Štatistiky našich západných susedov zaznamenávajú postupný nárast počtu stíhaní právnických osôb. Zatiaľ čo v roku 2012 bolo začatých 20 prípadov stíhania právnických osôb v Českej republike, avšak nebola uložená žiadna sankcia. V nasledujúcom roku počet uložených trestov stúpol na 3. V roku 2014 došlo k uloženiu celkom 22 trestov pre právnické osoby. Z týchto údajov vyplýva, že orgány činné v trestnom konaní a súdy sa postupne stotožňujú s právnou úpravou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Štatistické údaje od našich západných susedov dokazujú, že prijatie tejto právnej úpravy nie je len formálnym splnením medzinárodných záväzkov, ale aj fungujúcim inštitútom⁹.

Prečo sa opieram o štatistické údaje Českej republiky? Úprava trestnej zodpovednosti právnických osôb v Českej republike bola viac menej inšpiráciou pre tvorcov ZoTZPO a vykazuje s ňou nadpriemerný počet podobných, ak nie rovnakých ustanovení. Čo z toho vyplýva pre Slovenskú republiku? Po prijatí ZoTZPO môžeme z počiatku očakávať neistotu, neznalosť a možno aj neochotu stíhať právnické osoby, práve z dôvodu niekoľkých otázok, ktoré procesnoprávna úprava ZoTZPO vyvoláva. Na druhej strane je však viditeľné, že orgány činné v trestnom konaní a súdy Českej republiky, sa s takýmito otázkami dokázali vysporiadať a zákon o trestní odpovědnosti právnických osob aplikujú, dokonca aplikácia tohto zákona má narastajúcu tendenciu. Preto je na mieste vysloviť záver, že aplikácia prijatej úpravy, bude do značnej miery závisieť aj od týchto orgánov štátu. Vzhľadom na spoločnú minulosť, podobnosť právnej úpravy a do značnej miery podobnú mentalitu možno predpokladať, že aplikácia ZoTZPO bude mať na Slovensku podobný priebeh ako v Českej republike.

6 ZÁVER

Koncept tzv. pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb bude revolučnou zmenou v trestnom práve a následky jeho zavedenia do právneho poriadku Slovenskej republiky sú v tomto momente ťažko predpokladateľné. Odborná literatúra, ktorá sa venuje tejto tematike sa v drvivej väčšine prípadov obmedzuje len na hmotnoprávnu stránku trestnej zodpovednosti právnických osôb, hoci podľa môjho názoru je procesnoprávna stránka trestnej zodpovednosti právnických osôb minimálne rovnako dôležitá. Vzhľadom aj na špecifiká, ktoré vyplývajú zo samotnej povahy právnických osôb, ako výtvorov práva, si dovoľujem poznamenať, že iba obyčajný odkaz na všeobecnú trestnoprosesnú úpravu nie je postačujúci. Otázka procesnoprávných aspektov trestnej zodpovednosti právnických osôb mnohonásobne prekračuje rozsah tohto príspevku.

V tomto príspevku som sa zameril na jeden z týchto aspektov, ktorý sa týka samotného prejavu vôle právnickej osoby. Prečo je otázka osoby oprávnenej konať v mene právnickej osoby taká dôležitá? Oprávnenie konať v mene právnickej osoby a robiť za ňu úkony je premietnutím

⁸ FANTOLY, ZS. *A jogi személyek büntetőjogi felelősége*. Budapest: HVG-ORAC Kiadó, 2008, s. 208

⁹ dostupné na <http://www.epravo.cz/top/clanky/zakon-o-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-a-řízení-proti-nim-pohled-na-sankcionování-pravnickych-osob-v-praxi-ceskych-soudu-98726.html> [online] cit. 1-11-2015, 11:48 SEČ.

jedného z najdôležitejších práv v rámci trestného konania - práva na obhajobu. Právnická osoba, ako obvinená osoba musí mať garantované právo na obhajobu, ako v materiálnom, tak aj vo formálnom zmysle. Práve možnosť obvineného obhajovať sa sám je podstatou materiálneho poňatia práva na obhajobu. Musí mať najmä právo vyjadrovať ku všetkým skutočnostiam, ktoré sa mu kladú za vinu, k dôkazom vrátane práva nevypovedať. Právnická osoba ako výtvor práva nemá možnosť iným spôsobom prejavovať svoju vôľu ako prostredníctvom nejakej reálne fyzickej osoby. Práve preto musí byť táto úprava precizovaná dostatočne detailne a nemala by vyvolávať ďalšie otázky. Po analýze súčasného znenia len jedného paragrafu ZoTZPO nemôžeme jednoznačne potvrdiť, že o takúto právnu úpravu ide.

Ako vyššie uvádzam, niektoré ustanovenia predmetného § 27 ZoTZPO by si podľa môjho názoru zaslúžili drobné, kozmetické úpravy, ktoré by však odstraňovali niektoré závažné otázky, ktoré sa pri tomto inštitúte vynárajú. Za najproblematickejšiu otázku považujem najmä časť, ktorá vylučuje postavenie osoby podľa § 27 ods. 1 a osoby v postavení svedka. Takáto úprava nie je ideálna, keďže umožňuje orgánom činným v trestnom konaní toto ustanovenie zneužívať a vylúčiť štatutárne orgány z konania v mene právnickej osoby a tým *de facto* oslabiť ich pozíciu, keďže v ich mene nebude konať osoba najlepšie znalá pomerov v rámci právnickej osoby.

V prípade trestnej zodpovednosti právnických osôb považujem procesnoprávnu stránku zákona za mimoriadne dôležitú, dokonca si dovoľm tvrdiť, že ide o neuralgický bod ZoTZPO. Bez dostatočne premyslenej a precizovanej právnej úpravy nebude možné hovoriť podľa môjho názoru o efektívnom zákone, čím sa absolútne minie prijatie zákona zamýšľanému úmyslu - efektívne trestať právnické osoby najmä za ekonomickú trestnú činnosť. V prípade neriešenia týchto otázok bude mať prijatie tejto právnej úpravy za následok dočasné "zalepenie úst" európskym autoritám, kým si opäť nevšimnú, že naša právna úprava neplní svoj účel. Na druhej strane, aj právna úprava v susednej Českej republike bola pri prijímaní podrobovaná rovnakej kritike, a najmä procesnoprávne aspekty z dôvodu nízkeho množstva špeciálnych ustanovení boli najčastejším dôvodom kritiky. Štatistické ukazovatele za obdobie účinnosti zákona o trestní zodpovednosti právnických osôb však ukazujú, že obava, že zákon nebude aplikovaný a orgány činné v trestnom konaní a súdy sa s touto právnu úpravou nestotožnia, nebola odôvodnená. V podmienkach Slovenskej republiky si však na prvé stíhanie právnických osôb budeme musieť ešte počkať.

Použitá literatúra:

- ŠTEVČEK, M., FICOVÁ, S. a kol. *Občiansky súdny poriadok*. I. diel. Komentár. 2. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2012, 2223 s., ISBN 9788074004063
- KUCHTA, J.: Několik úvah k trestnímu řízení proti právnickým osobám podle českých trestněprocesných predpisů, In: *Trestná politika štátu a zodpovednosť právnických osôb. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2013*. Bratislava : Právnická fakulta UK, 2013, s. 84-92, ISBN 978-80-7160-359-7
- MATÚŠKA, T., ŠTAHULOVÁ, S.: Niektoré procesnoprávne aspekty právnej úpravy trestnej zodpovednosti právnických osôb, In: *Trestná politika štátu a zodpovednosť právnických osôb. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2013*. Bratislava : Právnická fakulta UK, 2013, s. 135-140, ISBN 978-80-7160-359-7
- FANTOLY, ZS. *A jogi személyek büntetőjogi felelősége*. Budapest: HVG-ORAC Kiadó, 2008, 334 s., ISBN 9789639580180
- ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní zodpovednosť právnických osôb*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012. 824 s. ISBN 978-80-7400-116-1
- <http://www.epravo.cz/top/clanky/zakon-o-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-a-řízení-proti-nim-pohled-na-sankcionovani-pravnickych-osob-v-praxi-ceskych-soudu-98726.html> [online] cit. 1-11-2015, 11:48 SEČ

Kontaktné údaje:

JUDr. Marek Mezei

marek.mezei@flaw.uniba.sk

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Šafárikovo nám. č. 6

810 00 Bratislava

Slovenská republika

TERRORIST FINANCING - IS IT A CRIME AGAINST PUBLIC SECURITY OR AN ECONOMIC CRIME?

Anna Viktória Neparáczi

University of Pécs, Faculty of Law

Abstract: Terrorist financing is a new crime against public security in the Hungarian Criminal Code of 2012. There is a close connection between international terrorism and money laundering. Terrorist financing offences and money laundering are very similar and conceptually they are opposites. This is the reason why the regulation of terrorist financing is based on the regulation of money laundering. But money laundering is not a crime against public security; it is a typical economic crime. The aim of this paper is to find in Criminal Code the taxonomical correct place of the crime terrorist financing. Therefore, the characteristics of terrorist financing and money laundering will be analysed. In this way the similarities and differences between the two crimes will be demonstrated. The author proceeds to formulate a conclusion with a recommendation *de lege ferenda* to answer the question: "Is terrorist financing a crime against public security or is it an economic crime?"

Key words: terrorist financing, money laundering, characteristics of economic crimes, substantive criminal law.

1 INTRODUCTION

Hungary has a new Criminal Code, the Act C of 2012 on the Hungarian Criminal Code (CC). This Act entered into force on 1 July 2013. Terrorist Financing is a new crime in the Chapter XXX, which includes the offences against public security. But the crime terrorist financing in Section 318 isn't unprecedented.

The antecedents were the regulation act of terrorism and money laundering. The act of terrorism is a crime against public security. Money laundering is in an independent Chapter of the Criminal Code: it is Chapter XL, entitled as Money Laundering. This Chapter appears between typical economic crime chapters, such as Chapter XXXIX., entitled as Criminal Offenses Against Public Finances and Chapter XLI., entitled as Economic and Business Related Offenses. Therefore, it could be stated on the grounds of the system of the Hungarian Criminal Code and also on the grounds of the Hungarian law literature¹ that money laundering is an economic crime.

There is a close connection between international terrorism and money laundering. Firstly money laundering is predicate offence for terrorist financing² and they are conceptual opposites. Secondly the two symptoms are very similar.³ Thirdly the regulation of terrorist financing is based on the regulation of money laundering.⁴

2 WHAT ARE ECONOMIC CRIMES?

It is a fact that economic criminality has not been suitably defined from the point of view of terminology. In addition to that one can find various definitions of this term in law literature.

¹ MOLNÁR, G.: *Gazdasági bűncselekmények*. Budapest: Hvgorac, 2009. 31-33. p. and 508-533. p.; TÓTH, M.: *Gazdasági bűnözés és bűncselekmények*. Budapest: KJK-KERSZÖV, 2002. 103-104. p. and 349-370. p.

² BARTKÓ, R.: *A terrorizmus elleni küzdelem kriminálpolitikai kérdései*. Győr: UNIVERSITAS-GYŐR Nonprofit Kft., 2011. 187. p.

³ GÁL, I.: *A pénzmosással és a terrorizmus finanszírozásával kapcsolatos jogszabályok magyarázata*. Budapest: Hvgorac, 2012. 48-49. p.

⁴ GÁL, I.: *A pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása az új magyar büntetőjogban*. In: *Belügyi Szemle*, 2013, vol. 6., 48. p.

The reason why we can't determine exactly the scope of the economic crimes is that the issue of legally protected interest⁵ of economic crime is unsettled. The legally protected interests of economic crimes overlap one another⁶, because these crimes often violate more legally protected interests⁷.

2.1 The legally protected interest of economic crimes

The legally protected interests of certain economic crimes are very diverse. But generally, *the economic crimes primarily provide the legal treatment and the utilization of money with protection*⁸. Furthermore, those crimes *protect the institutional conditions of the state's economic system*. It is an independent protected value for our society in the criminal law.

2.2 The way of regulation of economic crimes

It is typical for economic crimes that they are *in close connection with economic policy and with the regulation of economic administration*.⁹ This means that in the criminal law the economic crimes are regulated in the Special Part of the Criminal Code, but only their "frames". This frame is filled up by the regulation of economic administration and not by the criminal law.

2.3 The formal definition of economic crimes

In formal sense of the world, we can say, economic crimes are the crimes *which are regulated in the Criminal Code under the Chapter entitled as "Economic Crimes"*.¹⁰ But, as it is already above mentioned, the new Hungarian Criminal Code hasn't got an individual Chapter for the economic crimes. So, this technique doesn't help to answer the main question of the paper.

Hereafter only the main characteristics of money laundering and terrorist financing, their legally protected interests, and the way of their regulation will be demonstrated. The aim of the analysis is to show the similarities and the differences between the two crimes to answer the titled question.

3. ABOUT MONEY LAUNDERING

Money laundering is the process of transforming the profit of crime into ostensibly legitimate money or other assets. The original character of money laundering is that it is an offence of concealment and exploitation, it is intended to render punishable every accumulation or use of assets obtained through criminal activity.¹¹ However, the term of money laundering has become conflated with other forms of financial crime, and sometimes more generally *it is used to include misuse of the financial system of the state*.

Money Laundering is *an accessory crime*; it can be only committed after a crime. As a consequence of Hungary's strategic location in central Europe, a cash-based economy, and a well-developed financial service industry, money laundering in Hungary is related to a variety of criminal activities, including illegal narcotics-trafficking, prostitution, trafficking in persons, fraud and organised crime. Other prevalent economic and financial crimes include official corruption, tax evasion, real estate fraud, and identity theft.¹²

⁵ German term: Rechtsgut.

⁶ MOLNÁR, G. 17-18. p.

⁷ TÓTH, M. 105. p.

⁸ MOLNÁR, G. 17. p.

⁹ WIENER A. I.: *Gazdasági bűncselekmények*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1986. 15-16. p.

¹⁰ WIENER A. I.: 11. p.

¹¹ KILCHLING, M.: *A Magic Formula which can do away with Terrorism?* In: *Max Planck Research*, 2002, vol. 1., 18. p.

¹² KARSAI, K. and others: *The approach to terrorist offences by means of criminal law in Hungary: A national report to the Third Session of International Forum on Crime and Criminal Law in the Global Era*. In: *Sistema Penal & Violencia*, Porto Alegre, 2012, vol. 4., nr 1., 94. p. See under: <http://revistaseletronicas.pucrs.br/ojs/index.php/sistemapenaleviolencia/article/viewFile/11378/8094>

3.1 The legally protected interest of money laundering

Money laundering has got two legally protected interests. *It primarily provides protection against the organised crimes*, because “the dirty money” comes from criminal activities in connection with organised crimes. So, the source of the fund is illegal, and that is why the first legally protected interest of money laundering is the fight against organised crime. Secondly, *money laundering provides the financial system with protection*. That is why the motivation of the perpetrator is to legitimate the “dirty” funds through the re-integration into the financial system.

3.2 The way of regulation of money laundering

In the Hungarian Criminal Code one can find two crimes in the Chapter Money Laundering: the crime “Money Laundering” and the crime “Failure to Comply with the Reporting Obligation Related to Money Laundering”.

The crime money laundering in Section 399 and 400 contains the various forms of money laundering:

- [1] “classic” ML (in order to conceal the origin of a thing obtained from criminal activities committed by other), it is also called dynamic ML;
- [2] so-called static ML (without concealing purpose, if the perpetrator is “simply” aware of the true origin of the thing at the time of commission);
- [3] the self-laundering (in order to conceal the origin of a thing that was obtained from his/her criminal activities) and
- [4] the negligent money laundering, when the perpetrator is negligently unaware of the criminal origin of the thing.

The penalty is up to eight years imprisonment in case of qualifications of the intentional offences (like commission in business-like manner, substantial or greater amount of money is concerned, ML is committed by an officer or employee of a financial institution, or by a public official or by an attorney-at-law). The maximum imprisonment for negligent ML is up to three years.

The administrative AML/CFT regime prescribes an obligation to report for certain persons who are “working with money”. The CC defines a criminal offence also concerning this obligation.¹³ *The crime failure to comply with the reporting obligation related to money laundering* in Section 401 punishes any person who fails to comply with the reporting obligation prescribed by law *in connection with the economic administration*. It aims are the prevention and combating of *money laundering and terrorist financing*, too.

4 ABOUT TERRORIST FINANCING

The terrorists need financial support, and the source of financial means derives often – but not exclusively - from criminal activities. Sources of money are developed in order to finance terrorist attacks.¹⁴ Therefore, the law shall try to set back any possibility to finance terrorism and to ban any channels of financing. The related law regimes are called AML (anti-money laundering) and CFT (combating the financing of terrorism) regimes.

The core elements of Hungary’s AML/CFT regime are established in the Hungarian Criminal Code and the Act CXXXVI of 2007 on the Prevention and Combating of Money Laundering and Terrorist Financing (AML/CFT Act).¹⁵

Although there is a domestic Hungarian terrorist organisation lying under a charge, the risk of Hungary being used as a base for terrorism or financing of terrorism is estimated to be low.¹⁶

4.1 The legally protected interest of terrorist financing

The legally protected interest of the crime terrorism financing is quasi the same as the legally protected interest of the crime terrorist act. Namely, the protected legal interests of terrorist act are the states’, governmental bodies’ and international organizations’ acting free of coercion and the freedom of people on the one hand, and the undisturbed livelihoods of the population and

¹³ KARSAI, K. and others: 93-94. p.

¹⁴ KILCHLING, M.: 20. p.

¹⁵ KARSAI, K. and others: 94. p.

¹⁶ MONEYVAL 2010, Nr. 4.

guaranteeing the inviolability of material goods on the other.¹⁷ According to this, the regulation on terrorist offences is to protect complex interests¹⁸ where the social life and security of property are the interests to be protected primarily.

In view of the international character of terrorist offences, other states – irrespective of their political and social system¹⁹ – and international organizations are also covered by the rules of the CC, so they belong to the scope of legally protected interests.

But, with regard to the ultima ratio character of criminal law, according to our understanding of the law it is imperative that a specific legal interest be protected by a statutory offence.²⁰ This means that *every separate crime has their own legally protected interest, and this determines to which chapter the crime belongs to.*

It could be stated that *terrorism financing has got two legally protected interests, similar to money laundering.* It primarily *provides protection against facilitation with money of committing a terrorist act.* The source of the fund is unimportant, but the financial system of the state is used by support. This is why the crime terrorism financing secondly *provides the financial system with protection, too.*

4.2 The way of regulation of terrorist financing

The characteristic of terrorist financing is very similar to money laundering. The two symptoms are conceptual opposites in the legislation and regulation.

Terrorist financing is *an accessory crime*, too. It is accessory to the terrorist act. It can be committed before a crime: the perpetrator's aim is to facilitate and to help committing a terrorist act with money. So, terrorist financing is concerned with the destination of funds, and the source of the funds can be legal – such as donation - and illegal – profits of crime -, too.²¹ But like money laundering, *funds will be transformed through the use of financial system.*

Terrorism financing is a new crime in the Hungarian Criminal Code and it is regulated after the crime act of terrorism and between the crimes against public security.

In addition to that – as already above mentioned – the administrative AML/CFT regime prescribes an obligation to report for certain persons who are “working with money”. The CC defines a criminal offence also concerning this obligation. *The crime failure to comply with the reporting obligation related to money laundering* in Section 401 punishes any person who fails to comply with the reporting obligation *in connection with money laundering and terrorist financing, too.*

5. CONCLUSION

Financing of terrorism and money laundering are two very similar symptoms. *The essential thing in both crimes is the use of the state's financial system for criminal purposes.*

The main difference is in the criminal's purpose: money laundering is defined with the illegal source of funds and the perpetrator will legalise this funds. While terrorism financing is defined with the destination of funds, the perpetrator will use the funds for supporting a terrorist act. Therefore, the purpose is different, but in both cases the state's legal financial system will be used. This is why we can state that *both crimes have got the same legally protected interest:* they provide the state's financial system with protection. This is typical for the economic crimes.

In addition to this fact, the anti-money laundering laws in Hungary openly conflate money laundering with terrorist financing when they regulate the financial system. The Hungarian legislator

¹⁷ AKÁC, J. and others: Magyar büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára. Budapest: Hvgorac, 2006. 628. p.

¹⁸ German term: komplexes Rechtsgut.

¹⁹ JUHÁSZ, Zs. and others: A magyar büntetőjog különös része. Budapest: Hvgorac, 2009. 399. p.

²⁰ KILCHLING, M.: 18. p.

²¹ SIEBER, U. and other: Terrorismusfinanzierung. Prävention im Spannungsfeld von internationalen Vorgaben und nationalem Tatstrafrecht. Berlin: Duncker & Humblot, 2015. 10. p.; LEHNER, A.: Die Straftatbestände zur Bekämpfung der Terrorismusfinanzierung. Eine rechtsvergleichende Untersuchung der österreichischen und deutschen Bestimmungen unter Berücksichtigung internationaler und europäischer Rechtsinstrumente. Wien: (Handschrift) 17. p. /comes out later/

based the regulation of terrorist financing on the regulation of money laundering in the economic administration, too. *The crime "Failure to Comply with the Reporting Obligation Related to Money Laundering" is to both crimes attached. The frame of this crime is filled up by the regulation of economic administration.* This fact is also typical for economic crimes.

So, we could state as a conclusion that *terrorist financing* – similar to money laundering – *is like an economic crime*: the legally protected interest and the way of regulation show similarities. I suggest that this crime *should be regulated in Chapter XL*, together with money laundering and with the crime failure to comply with the reporting obligation related to money laundering, which regulates the reporting obligation related to terrorist financing, too.

ANNEX²²

1. Statutory definition of money laundering in the Hungarian Criminal Code

Section 399 CC

„(1) Any person who, in connection with an asset obtained from any punishable criminal offense committed by others:

a) converts or transfers the asset in question, or performs any financial transaction or receives any financial service in connection with the thing in order to:

aa) conceal or disguise the origin of the asset, or

ab) frustrate the criminal proceedings conducted against the perpetrator of a punishable criminal offense committed by others;

b) conceals or disguises the origin of the asset and any right attached to the asset or any changes in this right, or conceals or suppresses the place where the asset can be found;
is guilty of a felony punishable by imprisonment between one to five years.

(2) The penalty under Subsection (1) shall also be imposed upon any person who, in connection with an asset obtained from a punishable criminal offense committed by others:

a) obtains the asset for himself or for a third person;

b) safeguards, handles, uses or consumes the asset, or obtains other financial assets by way of or in exchange for the asset, or by using the consideration received for the asset;
if being aware of the true origin of the asset at the time of commission.

(3) The penalty under Subsection (1) shall also be imposed upon any person who, in order to conceal the true origin of an asset that was obtained from a punishable criminal offense committed by others:

a) uses the asset in his business activities;

b) performs any financial transaction or receives any financial service in connection with the asset.

(4) The penalty shall be imprisonment between two to eight years if the money laundering specified under Subsections (1)-(3):

a) is committed on a commercial scale;

b) involves a particularly considerable or greater amount of money;

c) is committed by an officer or employee of a financial institution, investment firm, commodities broker, investment fund manager, venture capital fund manager, exchange market, clearing house, central depository, body acting as a central counterparty, insurance company, reinsurance company or independent insurance intermediary, voluntary mutual insurance fund, private pension fund or an institution for occupational retirement provision, an organization engaged in the operation of gambling activities or a regulated real estate investment company;

d) is committed by a public official;

e) is committed by an attorney-at-law.

(5) Any person who collaborates in the commission of money laundering as specified under Subsections (1)-(4) is guilty of misdemeanor punishable by imprisonment not exceeding two years.”

Section 400 CC

„(1) Any person who, in connection with an asset obtained from a punishable criminal offense committed by others:

a) uses the asset in his business activities;

²² The texts are up to date as of 1 November 2015. The full text of Hungarian Criminal Code in English see under: http://thb.kormany.hu/download/a/46/11000/Btk_EN.pdf

b) performs any financial transaction or receives any financial service in connection with the asset, and is negligently unaware of the true origin of the asset is guilty of misdemeanor punishable by imprisonment not exceeding two years.

(2) The penalty shall be imprisonment not exceeding three years if the criminal act described in Subsection (1):

a) involves a particularly considerable or greater value;

b) is committed by an officer or employee of a financial institution, investment firm, commodities broker, investment fund manager, venture capital fund manager, exchange market, clearing house, central depository, body acting as a central counterparty, insurance company, reinsurance company or independent insurance intermediary, voluntary mutual insurance fund, private pension fund or an institution for occupational retirement provision, an organization engaged in the operation of gambling activities or a regulated real estate investment company; or

c) is committed by a public official.

(3) Any person who voluntarily reports to the authorities and unveils the circumstances of commission shall not be prosecuted for money laundering as specified under Subsections (1)-(2), provided that the act has not yet been revealed, or it has been revealed only partially.“

2. Statutory definition of failure to comply with the reporting obligation related to money laundering in the Hungarian Criminal Code

Section 401

„Any person who fails to comply with the reporting obligation prescribed by law in connection with the prevention and combating of money laundering and terrorist financing is guilty of misdemeanor punishable by imprisonment not exceeding two years.“

3. Statutory definition of terrorist financing in the Hungarian Criminal Code

Section 318 CC

„(1) Any person who provides or collects funds with the intention that they should be used in order to carry out an act of terrorism, or who provides material assistance to a person who is making preparations to commit a terrorist act or to a third party on his behest is guilty of a felony punishable by imprisonment between two to eight years.

(2) Any person who commits the criminal offense referred to in Subsection (1) in order to carry out an act of terrorism in a terrorist group, or on behalf of any member of a terrorist group, or supports the activities of the terrorist group in any other form is punishable by imprisonment between five to ten years.

(3) For the purposes of this Section ‘material assistance’ shall mean the assets specified in Point 1 of Article 1 of Council Regulation (EC) No. 2580/2001 of 27 December 2001 on specific restrictive measures directed against certain persons and entities with a view to combating terrorism, including legal documents and instruments in any form.“

Bibliography:

AKÁC, J. and others: Magyar büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára. Budapest: Hvgorac, 2006.

BARTKÓ, R.: A terrorizmus elleni küzdelem kriminálpolitikai kérdései. Győr: UNIVERSITAS-GYŐR Nonprofit Kft., 2011.

GÁL, I.: A pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása az új magyar büntetőjogban. In: Belügyi Szemle, 2013, vol. 6., 26-56. p.

GÁL, I.: A pénzmosással és a terrorizmus finanszírozásával kapcsolatos jogszabályok magyarázata. Budapest: Hvgorac, 2012.

JUHÁSZ, Zs. and others: A magyar büntetőjog különös része. Budapest: Hvgorac, 2009.

KARSAI, K. and others: The approach to terrorist offences by means of criminal law in Hungary: A national report to the Third Session of International Forum on Crime and Criminal Law in the Global Era. In: Sistema Penal & Violencia, Porto Alegre, 2012, vol. 4., nr 1. 75-107. p.

KILCHLING, M.: A Magic Formula which can do away with Terrorism? In: Max Planck Research, 2002, vol. 1. 17-20. p.

LEHNER, A.: Die Straftatbestände zur Bekämpfung der Terrorismusfinanzierung. Eine rechtsvergleichende Untersuchung der österreichischen und deutschen Bestimmungen unter

Berücksichtigung internationaler und europäischer Rechtsinstrumente. Wien: (Handschrift) /comes out later/

MOLNÁR, G.: Gazdasági bűncselekmények. Budapest: Hvgorac, 2009.

SIEBER, U. and other: Terrorismusfinanzierung. Prävention im Spannungsfeld von internationalen Vorgaben und nationalem Tatstrafrecht. Berlin: Duncker & Humblot, 2015.

TÓTH, M.: Gazdasági bűnözés és bűncselekmények. Budapest: KJK-KERSZÖV, 2002.

WIENER A. I.: Gazdasági bűncselekmények. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1986.

Contact information:

dr. Neparáczki, Anna Viktória

anna.neparaczki@gmail.com

Prosecutor's Office of Budapest's Districts XIV. and XVI.

H-1145 Budapest

Szugló utca 14.

Hungary

K NIEKTORÝM ASPEKTOM HOSPODÁRSKEJ KRIMINALITY NA ÚZEMÍ SÚČASNEJ SLOVENSKEJ REPUBLIKY A ČESKEJ REPUBLIKY

Stanislav Pavol, Martin Skaloš

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Právnická fakulta

Abstract: The development, causes and the prevention of economic crime are indebted to the changes in our society, which were initiated by events at the end of year 1989. In this respect there were relatively fast changing nature, frequency and seriousness of crime also. The goal of this article is the analysis of selected aspects of economic crime in the Czech Republic and Slovakia in its historical and legal context.

Abstrakt: Vývoj, príčiny a aj prevencia hospodárskej kriminality sú poplatné zmenám v našej spoločnosti, ktoré boli začaté udalosťami na konci roku 1989. V tomto smere sa pomerne rýchlo menil charakter, početnosť a tiež závažnosť hospodárskej kriminality. Aj preto cieľom tohto príspevku je analýza vybraných aspektov hospodárskej kriminality v Čechách a na Slovensku v jej historickom a právnom kontexte.

Key words: Economic Criminality, Criminal Code, Economic Crime, development, Slovak Republic, Czech Republic, Comparison

Kľúčové slová: hospodárska kriminalita, Trestný zákon, hospodársky trestný čin, vývoj, Slovenská republika, Česká republika, porovnanie

1 ÚVOD

Hospodárska kriminalita predstavuje jednu z najzávažnejších foriem kriminality. Je to fenomén, ktorého rozsah a závažnosť v našej spoločnosti v posledných rokoch radikálne vzrástli. Riziko, ktoré predstavuje hospodárska kriminalita pre spoločnosť, spočíva na jednej strane práve v rozmanitosti foriem, ktorými sa navonok prejavuje, na druhej strane sa však zároveň vyznačuje vysokou latentnosťou u mnohých trestných činov a organizovanosťou ich páchatel'ov. Výsledkom tejto trestnej činnosti je dosahovanie maximálnych finančných ziskov.

Hospodárska (resp. ekonomická) kriminalita má mimoriadny ekonomický a sociálny dopad na vnútornú stabilitu štátu. Dotýka sa základných príjmových zložiek štátu (daní, ciel, poplatkov), čím ohrozuje kvalitné fungovanie štátneho mechanizmu. Výsledkom môže byť celková destabilizácia spoločnosti i ohrozenie jej ekonomických a politických štruktúr.¹

2 POJEM HOSPODÁRSKA KRIMINALITA A TRESTNÉ PRÁVO

Pojem hospodárska kriminalita nebol zatiaľ ani napriek všetkým snahám jednoznačne vymedzený. Z hľadiska slovenského trestného práva sa spája s hospodárskymi trestnými činmi, zaradenými v piatej hlave osobitnej časti Trestného zákona č. 300/2005 Z.z.. Avšak tieto explicitne vymedzené hospodárske trestné činy tvoria iba základ, ich množina z hľadiska rôznorodosti skutkových podstátí nie je konečná. Hospodársku kriminalitu je potrebné odlišovať od majetkovej kriminality, vzhľadom na skutočnosť, že niektoré trestné činy, ktoré sú zaradené v štvrtej hlave osobitnej časti Trestného zákona (napríklad podvodu, sprenevery), sa objavujú aj vo fenomenológii hospodárskej kriminality. V takomto prípade je vždy určujúci spôsob spáchania trestného činu.²

Tradičný pojem „hospodárska kriminalita“ sa používa súbežne s pojmom „ekonomická kriminalita“, pretože z hľadiska jazykového sú tieto termíny totožné. Za hospodársku trestnú činnosť platný Trestný zákon č. 300/2005 Z. z. považuje trestné činy obsiahnuté v piatej hlave osobitnej

¹ VRÁBLOVÁ, M. Nové trestnoprávne trendy v hospodárskej kriminalite, s. 853.

² KOPRLOVÁ, J. Ekonomické a právne aspekty súčasnej hospodárskej kriminality, s. 151.

časti Trestného zákona. V zmysle odporúčania Výboru ministrov Rady Európy č. R (81) 12 o hospodárskych trestných činoch sa za hospodárske trestné činy považujú: kartelové trestné činy, podvodné praktiky a zneužívanie hospodárskej situácie nadnárodnými spoločnosťami, vytváranie falošných firiem, falšovanie záznamov o bilanciách spoločnosti a trestné činy spojené s účtovníctvom, podvody vzťahujúce sa na hospodársku situáciu spoločností, porušovanie pravidiel bezpečnosti a ochrany zdravia pracovníkov zo strany spoločností, podvádzanie spotrebiteľov a nekalá súťaž. Za predpokladu, že bola spôsobená značná škoda a bola spáchaná podnikateľmi pri výkone ich profesií či funkcií, možno k hospodárskym trestným činom zaradiť podľa tohto odporúčania: podvodné získanie či zneužitie dotácií štátnych alebo nadnárodných organizácií, počítačové zločiny, podvody na škodu veriteľov, finančné trestné činy a vyhýbanie sa sociálnym výdavkom zo strany podniku, colné trestné činy, trestné činy vzťahujúce sa k regulácii peňazí a obeživa, kurzové a bankové trestné činy a trestné činy proti životnému prostrediu.³

Charakteristickou črtou hospodárskych trestných činov je ich úzka spätosť s mnohými mimotrestnými právnymi predpismi. Mnohé skutkové podstaty hospodárskych trestných činov priamo odkazujú na mimotrestné právne normy (napr. normy obchodného, občianskeho práva), pričom trestná zodpovednosť je podmienená tým, že došlo k porušeniu týchto právnych noriem.

V tejto súvislosti je nutné zdôrazniť pomocnú úlohu trestného práva. Trestnoprávne riešenie totiž predstavuje *ultima ratio* – tzn. posledný prostriedok ochrany právnych vzťahov v prípade, keď možnosti iných právnych odvetví alebo iné mimoprávne opatrenia neposkytujú dostatočnú ochranu. Legitimitu trestnoprávných zásahov odôvodňuje nutnosť ochrany elementárnych právnych hodnôt pred činmi nebezpečnými pre spoločnosť s tým, že neexistuje iné riešenie, než trestnoprávne, a pasivita štátu by mohla viesť k svojpomoci občanov a chaosu.⁴

Vychádzajúc z analýz súčasnej ekonomickej situácie je zrejмый nielen nárast tejto trestnej činnosti, ale aj kvalitatívne zmeny v páchaní kriminality ekonomickeho charakteru, ktoré sa u nás prejavili v nadväznosti na nové spoločenské, politické a ekonomicke podmienky. Z najvšeobecnejšieho hľadiska možno povedať, že hospodárska trestná činnosť je odrazom stavu a vývoja ekonomickej sféry štátu. Proces transformácie ekonomiky, privatizácia národného majetku, vznik súkromno-vlastníckeho sektoru a súkromného podnikania, ako aj väčšia liberalizácia zahraničného obchodu a zahraničných investícií umožnili nielen oživenie hospodárskeho života, ale podnietili aj výskyt javov spoločensky nežiaducich.⁵

3 VÝVOJ TRESTNOPRÁVNEJ ÚPRAVY HOSPODÁRSKEJ KRIMINALITY NA ÚZEMÍ SLOVENSKA A ČIECH

3.1 Roky 1918 – 1949

Počas takmer jedného storočia, do polovice roku 1950, platil na území dnešnej Českej republiky rakúsky trestný zákon z roku 1852 č. 117 r. z. Československá republika po svojom vzniku (1918) ponechala v platnosti všetky dovtedajšie zemské a ríšske zákony, teda aj trestný zákon z roku 1852 vrátane jeho doplnujúcich predpisov. Uvedený trestný zákon neobsahoval osobitnú skupinu trestných činov, ktoré by bolo možné označiť ako hospodárske trestné činy. Hospodárske záujmy boli chránené rôznymi ustanoveniami, ako napr. ustanoveniami o krádeži a sprenevere, o podvode, podvodnom úpadku a poškodení cudzích veriteľov, postihované bolo nedostatočné vedenie obchodných kníh dlžníkom či protiprávne počínanie v čase vyrovnacieho konania alebo konania konkurzného a ďalšie.

Na Slovensku platil zákonný článok V/1878 – Trestný zákonník o zločinoch a prečinoch, avšak tento zákon neobsahoval ustanovenia postihujúce daňové delikty. Tieto delikty definoval a sankcionoval zákon č. 76/1927 Zb. z. a n. o priamych daniach vo svojej VIII. hlave v § 185 až § 230 s názvom Trestné ustanovenia, pričom ustanovenia § 185 až § 197 mali hmotnoprávny a ustanovenia § 198 až § 230 procesnoprávny charakter.

Z odseku 1 ustanovenia § 185 s názvom „Skrátenie dane“ je zrejмый, že toto ustanovenie obsahovo sankcionuje niektoré obdobné protiprávne konania v oblasti daní ako súčasná právna úprava (TZ č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov), t. j. uvádzanie nesprávnych údajov, ich zatajovanie (§ 278a súčasného znenia Trestného zákona upravujúceho marenie výkonu správy daní) a nepodanie daňového priznania (§ 276 súčasného znenia trestného činu skrátenia dane

³ VRÁBLOVÁ, M. Nové trestnoprávne trendy v hospodárskej kriminalite, s. 853-854.

⁴ NOVOTNÝ, O. O otázkach hospodárskeho Trestného práva, s. 378.

⁵ VRÁBLOVÁ, M. Nové trestnoprávne trendy v hospodárskej kriminalite, s. 854.

a poistného). Špecifikom tejto dobovej právnej úpravy je aj konkretizácia daňových subjektov a ich zástupcov (ods. 1), a tiež jednotlivých daní (ods. 2), čím sa, naopak, táto právna úprava líši od súčasnej a smeruje skôr nad jej rámec.

Uvedené trestné ustanovenia sa vzťahovali len na priame dane. Popri nich existoval celý rad tzv. nepriamych daní, napr. v 30. rokoch minulého storočia aktuálne upravených počnúc zákonom č. 168/1930 Zb. z. a n. o dani z piva, cez z. č. 77/1931 Zb. z. a n. o spotrebnej dani z minerálnych olejov a končiac zákonom č. 248/1937 Zb. z. a n. o dani z limonád, minerálnych a sódoých vôd (v tomto desaťročí bolo prijatých spolu 13 nových zákonov a vládnych nariadení k tzv. nepriamym daniam). Ako príklad úpravy trestnosti nepriamych daní v tomto období možno uviesť § 7 zákona č. 77/1931 Zb. z. a n., podľa ktorého akékoľvek skrátenie alebo zatajenie spotrebnej dane z minerálnych olejov podľa tohto zákona, vrátane pokusu, sa trestalo ako ťažký dôchodkový priestupok najmä peňažnou sankciou. Alternatívne k tomuto zákonu o stíhaní a trestaní priestupkov platil Trestný zákon dôchodkový z r. 1835; avšak okrem územia Slovenska a Podkarpatskej Rusi, kde platil tzv. tridsiatkový poriadok z r. 1754 a 1788 s inštrukciou z r. 1842 a zák. čl. XI/1909 so všetkými zmenami a dodatkami.

Ďalej napríklad podľa § 14 posledne citovaného zákona č. 248/1937 Zb. z. a n. s názvom Trestné ustanovenia, za obdobné ťažké dôchodkové priestupky proti dani z limonád, minerálnych a sódoých vôd, okrem peňažného trestu, mohol byť uložený aj trest väzenia (uzamknutia) v trvaní od jedného dňa do jedného roka, a rovnako ako predchádzajúci aj tento zákon alternatívne odkazoval na uvádzaný tzv. tridsiatkový poriadok a podľa § 15 tohto zákona mohlo dôjsť k prepadnutiu nápojov.⁶

3.2 Roky 1950 – 1960

Dňom 1. augusta 1950 rakúsky trestný zákon z roku 1852 stratil platnosť a nadobudol účinnosť trestný zákon zo dňa 12. 7. 1950 č. 86/1950 Zb. Tento trestný zákon bol odrazom nástupu obdobia budovania socializmu, kde v ekonomickej sfére dominovala riadená ekonomika a centrálné plánované hospodárstvo; trestná represia bola poznamenaná doktrínou triedneho boja a jeho prejavu vo všetkých oblastiach života tzv. ľudovodemokratickej republiky.

Novinkou bolo, že hospodárske trestné činy boli samostatne upravené v druhej hlave osobitnej časti trestného zákona. Táto hlava sa členila do štyroch oddielov: trestné činy proti hospodárskej sústave, trestné činy proti jednotnému hospodárskemu plánu, trestné činy proti mene, trestné činy daňové a porušenie predpisov o obehú tovaru v styku s cudzinou.⁷

Vo všeobecnej časti tohto Trestného zákona v § 64 už bola upravená aj účinná ľútosť, podľa ktorej trestnosť, okrem iného, aj skrátenia a ohrozenia dane podľa § 149 ods. 2 a porušenia predpisov o obehú tovaru v styku s cudzinou podľa § 152 ods. 2 zaniká, ak páchatel' škodlivému následku trestného činu dobrovoľne zamedzil alebo ho napravil alebo ak urobil o trestnom čine dobrovoľné oznámenie v čase, kedy škodlivému následku trestného činu mohlo byť ešte zabránené. Oznámenie bolo potrebné adresovať prokurátorovi alebo orgánu národnej bezpečnosti (alebo predstavenému, ak išlo o páchatel'a podliehajúceho vojenskej súdnej právomoci).

Trestný čin skrátenia dane podľa § 148 Trestného zákona (práve tak ako trestné činy skrátenia a ohrozenia dane podľa §§ 149 a 150 Trestného zákona) boli úmyselné delikty, takže ich znaky neboli dané už samotným porušením daňových predpisov. Skrátenie alebo ohrozenie dane iba z nedbanlivosti, aj keď sa stalo v značnom rozsahu, zakladalo len priestupok podľa § 61 ods. 1 alebo § 62 ods. 2 Trestného zákona správneho.⁸

Z hľadiska systematiky bolo zaujímavé, že vtedy veľmi frekventovaný trestný čin rozkrádania a poškodzovania národného majetku a majetku ľudových družstiev (§ 245 tr. zák. z roku 1950) nebol zaradený medzi hospodárske trestné činy, ale medzi trestné činy majetkové v hlave ôsmej osobitnej časti trestného zákona. Dôvodová správa k tomuto trestnému činu uvádzala, že národný majetok a majetok ľudových družstiev slúži všetkým pracujúcim a tvorí základ socialistickej výstavby. Jeho rozkrádanie a poškodzovanie je činom pre spoločnosť osobitne nebezpečným a preto ju zákon postihuje prísnejšími trestami ako činy namierené proti súkromnému majetku.

⁶ ŠANTA, J. K niektorým historickým aspektom daňových trestných činov, s. 783-785.

⁷ SCHEINOST, M. et al. Výzkum ekonomické kriminality, s. 13.

⁸ Bližšie pozri ŠANTA, J. K niektorým historickým aspektom daňových trestných činov, s. 787-788.

3.3 Roky 1961 – 1989

Po tzv. víťazstve socializmu v Československu a vydaní novej Ústavy došlo dňa 29. 11. 1961 ku schváleniu trestného zákona č. 140/1961 Zb. Nadobudol účinnosť dňa 1. januára 1962. V ten istý deň nadobudol účinnosť aj nový trestný poriadok č. 141/1961 Zb.

Dôvodová správa k trestnému zákonu konštatuje, že spoločenské a ekonomické zmeny spojené s víťazstvom socializmu a s budovaním vyspelej socialistickej spoločnosti vyžadujú predovšetkým novú úpravu hlavy druhej osobitnej časti trestného zákona, obsahujúcej hospodárske trestné činy. Zákon túto hlavu rozčlenil na päť oddielov: Trestné činy proti hospodárskej sústave, Trestné činy proti hospodárskej disciplíne, Trestné činy proti majetku v socialistickej vlastníctve, Trestné činy proti mene a trestné činy daňové, a Trestné činy proti predpisom o nekalej súťaži, ochranných známkach, chránených vzoroch a vynálezoch a proti autorskému právu.

Obzvlášť veľký význam nový trestný zákon priznával, podobne ako predchádzajúci trestný zákon z roku 1950, ochrane majetku v socialistickej vlastníctve, čo bolo zdôraznené už tým, že útoky na tento majetok boli postihnuté spolu s ostatnými hospodárskymi trestnými činmi rovnako v druhej hlave osobitnej časti. Zákon tomuto majetku poskytoval v porovnaní s majetkom v osobnom či súkromnom vlastníctve podstatne vyššiu ochranu.⁹

Až do spoločenských zmien v roku 1989 mal tento Trestný zákon (a to už od jeho pôvodného znenia) výrazný ideologický charakter aj v oblasti trestania daňovej trestnej činnosti. samotný Trestný zákon, na rozdiel od Trestného zákona č. 86/1950 Zb. v platnom znení, už pojem daň (ani iné podobné pojmy) nedefinuje.

Podstata skrátenia dane podľa ustanovenia § 148 spočívala v takom konaní páchatela, ktorým chcel dosiahnuť pre seba alebo pre niekoho iného, aby príslušný štátny orgán určil (vyrubil) daň, poplatok alebo dávku v nižšej než zákonom určenej sume, alebo vôbec chcel zmariť určenie (vyrubenie) dane, poplatku alebo dávky. Páchatel tým dosiahol skrátenie odvodu peňažnej sumy, ktorú by bol inak povinný zaplatiť štátu. Tým sa líšilo skrátenie dane od rozkrádania majetku v socialistickej vlastníctve, ktoré spočívalo v tom, že páchatel zo socialistickej vlastníctva odnímal určitú časť (hodnotu). Skrátením dane (poplatku alebo dávky) sa socialistickej vlastníctvo nezmenšovalo, ale sa o ušľu daň, dávku alebo poplatok nezvážčovalo. Nebol to úbytok na socialistickej vlastníctve, ale neuskutočený prínos do tohto vlastníctva.

Podobne ako v prípade Trestného zákona z roku 1950 aj Trestný zákon č. 140/1961 Zb. zakotvoval v § 66 ustanovenie o účinnej ľútosti v zásade obsahovo rovnaké ako citovaný starší § 64 (§ 66 sa vzťahoval na celý trestný čin skrátenia dane podľa § 148 Trestného zákona).

Konanie smerujúce ku skráteniu dane bolo potrebné posudzovať buď ako trestný čin skrátenia dane podľa § 148, alebo ako priestupok podľa § 14 písm. a), príp. písm. c) Priestupkového zákona, a to podľa stupňa nebezpečnosti činu pre spoločnosť; ak išlo o clo, len ako prečin podľa § 5 písm. a) Zákona o prečinoch.¹⁰

3.4 Zmeny trestného zákona upravujúce hospodársku kriminalitu po roku 1989

Trestnoprávna reforma uskutočňovaná po novembri 1989 formou noviel platných trestných kódexov z roku 1961 vychádza predovšetkým z medzinárodných zmlúv o ľudských právach, ktoré Česká a Slovenská Federatívna republika ratifikovala a z Listiny základných práv a slobôd, ktorá je súčasťou ústavného poriadku súčasnej Slovenskej republiky a Českej republiky. Reforma trestného práva reagovala aj na značný vzostup kriminality po roku 1989 a na niektoré jej nové formy. Vzostup hospodárskej kriminality u nás úzko súvisel s transformáciou ekonomiky, predovšetkým s procesom privatizácie, s prechodom na trhové ekonomiku a tiež s väčšou liberalizáciou zahraničného obchodu a zahraničných investícií.

Novelami trestného zákona v období po novembri 1989 došlo k zásadným zmenám v jeho všeobecnej i osobitnej časti. Niektoré trestné činy boli vypustené a súčasne bolo vytvorených viacero skutkových podstát celkom nových trestných činov, niektoré skutkové podstaty boli viac či menej pozmenené, rôzne doplnené a novo formulované.

Najvýznamnejšou zmenou bolo vypustenie celého III. oddielu druhej hlavy osobitnej časti TZ, označeného ako "trestné činy proti majetku v socialistickej vlastníctve". Touto úpravou bola uskutočnená rovnaká ochrana všetkých vlastníkov majetku a trestné činy proti majetku boli

⁹ SCHEINOST, M. et al. Výzkum ekonomické kriminality, s. 13.

¹⁰ ŠANTA, J. K niektorým historickým aspektom daňových trestných činov, s. 790-791.

zakotvené len v deviatej hlave osobitnej časti trestného zákona č. 140/1961 Zb. v znení neskorších predpisov.

V období od novembra 1989 bol trestní zákon z roku 1961 novelizovaný niekoľkokrát. Významné zmeny priniesla novela Tz č. 175/1990 Zb. z. Za najvýznamnejšie možno označiť už uvedené vypustenie celého tretieho oddielu druhej hlavy, týkajúceho sa trestných činov proti majetku v socialistickom vlastníctve. Ďalej boli vypustené skutkové podstaty viacerých ďalších trestných činov, ktoré už nezodpovedali novým spoločensko-ekonomickým podmienkam, ako napr. špekulácia, zneužívanie socialistického podnikania, narušovanie riadenia, plánovania a kontroly národného hospodárstva, porušovanie povinnosti v prevádzke socialistickej organizácie a ďalšie. Pri niektorých hospodárskych trestných činoch došlo k novému pomenovaniu skutkových podstatí, prípadne k rôznym zmenám v ich znení, napr. pod § 118 bol namiesto pôvodného trestného činu nedovoleného podnikania vytvorený trestný čin neoprávneného podnikania, trestný čin porušovania povinnosti pri nakladaní s finančnými a hmotnými prostriedkami podľa § 127 bol zmenený na trestný čin porušovania záväzných pravidiel hospodárskeho styku a iné.

Novelou č. 557/1991 Zb. z. v skupine hospodárskych trestných činov boli zakotvené nové skutkové podstaty, ktorými bolo reagované na negatívne javy, ako napr. trestné činy – machinácie pri verejnej súťaži a verejnej dražbe podľa § 128a, § 128b, § 128c, machinácie pri konkurznom a vyrovnacom konaní podľa § 256b, prevádzkovanie nepoctivých hier a stávk podľa § 250a. Nová skutková podstata trestného činu podielníctva podľa § 251a umožnila postih tzv. prania špinavých peňazí.¹¹

Výraznou novelou Trestného zákona č. 140/1961 Zb., podstatne meniacou dovtedajší postih daňovej trestnej činnosti, bol zákon č. 177/1993 Z. z. zo 6. 7. 1993, účinný dňom vyhlásenia, ktorým sa mení a dopĺňa Trestný zákon. Táto novela Trestného zákona upravovala trestný čin skrátenia dane podľa § 148 ods. 1 tak, že tohto trestného činu sa dopustil ten, kto skrátil daň v nie malom rozsahu.

Zákonom č. 248/1994 Z. z. z 18. augusta 1994, ktorým sa mení a dopĺňa Trestný zákon a zákon o priestupkoch, bol do Trestného zákona zakotvený trestný čin porušovania predpisov o štátnych technických opatreniach na označenie tovaru podľa § 148c a do § 66 o účinnej ľútosti bol zakotvený popri trestnom čine skrátenia dane podľa § 148 aj trestný čin skrátenia poplatkov a im podobných dávok podľa § 148b Trestného zákona.

Za významovo menšiu, hoci nie bezvýznamnú, možno označiť novelu Trestného zákona – zákon č. 13/1998, pretože týmto zákonom sa novelizovalo jeho ustanovenie § 122 doplnením pojmu daňové tajomstvo, preto nový názov tohto ustanovenia znel Ohrozenie obchodného tajomstva, bankového tajomstva a daňového tajomstva.

4 POROVNANIE PLATNEJ PRÁVNEJ ÚPRAVY HOSPODÁRSKÝCH TRESTNÝCH ČINOV V ČR A SR

Základnou hmotno-právnu normou, ktorá usmerňovala odvetvie trestného práva hmotného na území oboch krajín až do prijatia aktuálne platných a účinných právnych noriem, bol v oboch republikách zákon č.140/1961 Zb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, pri zohľadnení samostatného vývoja ich právnych poriadkov od 1. januára 1993. Uvedenú právnu normu nahradil v Slovenskej republike zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon, s účinnosťou od 1. januára 2006. Naopak v Českej republike ju nahradil až zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník, ktorý nadobudol účinnosť od 1. januára 2010. Obe tieto nové hmotno-právne normy vymedzujú vo svojej osobitnej časti samostatnú kategóriu hospodárskych trestných činov -slovenská právna norma v piatej hlave a česká právna norma zase v šiestej hlave.

Hospodársku kriminalitu zaradenú v piatej hlave osobitnej časti slovenského Trestného zákona v platnom znení podrobnejšie charakterizujú hospodárske trestné činy, ktoré zákonodarca rozdelil do štyroch samostatných dielov: Trestné činy ohrozujúce trhovú ekonomiku (§§ 250 až 258), Trestné činy proti hospodárskej disciplíne (§§ 259 až 269a), Trestné činy proti mene a trestné činy daňové (§§ 270 až 280) a Trestné činy proti priemyselným právam a proti autorskému právu (§§ 281 až 283).

Hospodársku kriminalitu zaradenú v šiestej hlave osobitnej časti Trestního zákoníka v platnom znení podrobnejšie charakterizujú hospodárske trestné činy, ktoré český zákonodarca rozdelil do štyroch samostatných dielov: Trestné činy proti mene a platobným prostriedkom (§§ 233

¹¹ SCHEINOST, M. et al. Výzkum ekonomické kriminality, s. 14.

až 239), Trestné činy daňové, poplatkové a devízové (§§ 240 až 247); do § 242 začlenil zákonodarcu v druhom diele osobitné ustanovenia o účinnej lútosti, Trestné činy proti záväzným pravidlám trhovej ekonomiky a obehu tovaru v styku s cudzinou (§§ 248 až 267) a Trestné činy proti priemyselným právam a proti autorskému právu (§§ 268 až 271).

Na základe porovnania vymedzenia množiny hospodárskych trestných činov v oboch hmotno-právnych normách možno charakterizovať, že:

-obidve hmotno-právne normy venujú inštitútu hospodárskej kriminality mimoriadnu pozornosť, predovšetkým tým, že hospodárskym trestným činom vymedzujú v osobitnej (zvláštnej) časti zákona samostatnú hlavu;

-obe hmotno-právne normy klasifikujú trestné činy hospodárske v štyroch samostatných dieloch, pričom posledný, štvrtý diel je z hľadiska názvu rovnaký v českej aj slovenskej právnej úprave, pričom už množina v ňom obsiahnutých skutkových podstát trestných činov totožná v plnej miere nie je;

-vzhľadom na závažnosť významu, a taktiež celospoločenských dopadov predmetných právnych noriem je pochopiteľné, že sa ich legislatívne znenia pripravovali dlhé obdobie, a to s ohľadom na podmienky národnej ekonomiky, ako aj podmienky ekonomiky a hospodárskej politiky Únie.¹²

5 PRÍČINY HOSPODÁRSKEJ KRIMINALITY A JEJ PÁCHATELIA

Medzi základné príčiny hospodárskej kriminality z historicko-právneho hľadiska možno zahrnúť: zmeny v ekonomike, otvorenie hraníc, sociálne faktory, úroveň legislatívy, práce polície a justičných orgánov, chyby a omyly v trestnej politike, úroveň morálky a právneho vedomia.

Aj príčiny jednotlivých skutkových podstát hospodárskej kriminality sú rôzne, ale možno zhrnúť, že hospodárska kriminalita reflektuje stav a vývoj ekonomickej a spoločenskej sféry i určité formy a stupne ich vzťahu navzájom.¹³

Z obsahového hľadiska možno príčiny hospodárskej kriminality rozdeliť do troch základných skupín. Sú to: ekonomické, organizačno-technické a sociálno-kultúrne príčiny.

Medzi ekonomické príčiny patria najmä: prílišná liberalizácia, hospodárska situácia, technický pokrok, zmeny ekonomickeho systému, niektoré formy obchodných spoločností, nedostatočná práca kontrolných orgánov, osoby zastávajúce viacero funkcií súčasne a globalizácia ekonomiky.

Organizačno-technické príčiny sú najmä: nedostatočná legislatíva, vymáhateľnosť práva, omyly v trestnej politike, nevhodný prístup štátnych orgánov a otvorenie hraníc.

Medzi sociálno-kultúrne príčiny možno zaradiť najmä: vplyv morálky a hodnôt spoločnosti, sociálne faktory, vplyv spoločenského prostredia, moderné chápanie životného štýlu, nízke etické nároky pri vysokých postoch, osobnosť páchatela.

Počas vývoja hospodárskej kriminality a jej trestnoprávnej úpravy, došlo k hľadaniu definície páchatelov tejto trestnej činnosti vo vzťahu k vývoju ich správania a modifikácie vystupovania pri páchaní trestnej činnosti hospodárskej kriminality. Vo vzťahu pri skúmaní príčin hospodárskej kriminality je pri páchatelovi hospodárskej kriminality možné nájsť určité odlišnosti napríklad od páchatela pouličnej kriminality, ktorý má väčšinou nedostatočne vyvinuté biologické, psychologické či sociálne normy. Naproti tomu páchatel hospodárskej kriminality nijako nevybočuje z väčšinovej populácie.

Veľmi problematickou skutočnosťou je fakt, že páchatelia hospodárskej kriminality vychádzajú z radov vzdelaných, vysoko postavených, spoločnosťou uznávaných a sofistikovaných ľudí. Ich nezákonná činnosť býva vykonávaná dlhodobo, pričom navonok neviditeľná a veľmi ťažko odhaliteľná. Stopy zanechané páchatelmi hospodárskej trestnej činnosti sú veľmi špecifické a vo svojej podstate diametrálne odlišné od stôp bežnej kriminality.

Ďalším zásadným problémom je mnohokrát úplná latencia. V mnohých prípadoch spáchaných deliktov sa skutok ako taký nepodarilo nikdy zistiť. Ďalšou možnosťou je síce zistenie, ale neoznámenie skutku orgánom činným v trestnom konaní. Spoločnosti radšej oželia nemalé finančné straty, než aby kontaktovali orgány činné v trestnom konaní a absolvovali záľhavú a mnohokrát neúčinnú procedúru vyšetrovania trestnej činnosti. Tým však aj prispievajú k tomu, že sa

¹² Bližšie pozri KOPRLOVÁ, J. Hospodárska kriminalita v kontexte porovnania Českej republiky a Slovenskej republiky, s. 424 a nasl.

¹³ Kuchta, J. - Válková, H. a kol.: Základy kriminologie a trestní politiky. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 360 - 364.

páchateľ môže o svoje konanie pokúsiť znovu a vo väčšine prípadov poučený, lepšie pripravený a tým ťažšie zistiteľný. Následne spôsobená škoda tak býva mnohokrát väčšia.

Inštitút pre kriminológiu a sociálnu prevenciu vykonal v roku 2004 výskum ekonomickej kriminality, na základe ktorého vznikla určitá kategorizácia páchatelov tejto trestnej činnosti:

- a) typ naivného a ľahkomyselného páchatela – mladší ako 30. rokov, podniká v menšom rozsahu, dôverčivý, neskúsený, dostáva sa do ťažkostí vinou svojho nereálneho pohľadu na svet, často úverové podvody, nie je schopný splácať svoje záväzky, ideálny pre tzv. biele kone,
- b) typ páchatela športovca – zámerne sa dopúšťa trestnej činnosti, počíta s rizikom,
- c) typ bezohľadného dobrodruha – najprv podnikal v súlade so zákonom, vedome sa však rozhodol pre trestnú činnosť, možnosť získania väčších finančných prostriedkov bez námahy, prípadne konal pod ťarchou situácie, bezohľadný, často to nie je jeho prvý trestný čin,
- d) typ páchatela manipulátora – tzv. biele goliere,
- e) typ páchatela veľikáša – rýchlá kariéra a začiatkové úspechy ho privedú k názoru, že má mimoriadne schopnosti a má pocit, že môže rozhodovať neobmedzene, neriadi sa pravidlami.¹⁴

Ako možno vidieť podľa vyššie uvedeného, aj páchatelov hospodárskej kriminality možno triediť do rôznych kategórií podľa ich správania. Okrem toho je aj napriek určitej ťažkosti možné pri týchto páchateloch vidieť typické prvky, ktoré ich spájajú.

Typický páchateľ hospodárskej kriminality sa vyznačuje odvahou hraničiacou až s hazardom, cieľavedomosťou a vytrvalosťou, vypočítavosťou, túžbou po majetku, spoločenskom uznaní a po moci, citovou chladnosťou, bezohľadnosťou, bezcitnosťou, sklony k veľikášstvu a egoizmu.¹⁵

Taktiež možno vidieť, že páchatelia presúvajú vinu od seba tým, že poukazujú na ostatných, nevedomujú si, že konajú amorálne, sú arogantní a narcistickí. Asi najznámejší páchatelia hospodárskej kriminality sú tzv. biele goliere.

Klasická definícia pochádza už z roku 1939 a jej autorom je Erwin Sutherland: „Zločin bieleho goliera je zločin spáchaný rešpektovanou osobou, ktorá požíva vysoký sociálny status a ktorá zneužíva ku spáchaniu činu svoje pracovné zaradenie.“¹⁶

Hospodárskej trestnej činnosti sa nedopúšťajú len „biele goliere“. S technickým pokrokom sa dnes možno stretnúť aj s „obyčajnými“ kriminálnikmi, ktorí sa snažia páchať hospodársku kriminalitu, aj keď väčšinou nie sú tak úspešní.

To čo platí pre páchatelov hospodárskej kriminality všeobecne, platí aj pre „biele goliere“. Navyše možno doplniť, že vystupujú ako riadni občania, ktorí sú úspešní v zamestnaní. Sú vzdelaní, bezúhonní, nemajúci skúsenosť s orgánmi činnými v trestnom konaní. Páchatelom bude prinajmenšom stredný management, ktorý už musí dosahovať určité kvality a zároveň má v zamestnaní zodpovednosť.

Človek s príliš hrubými antisociálnymi znakmi (zanedbanosť, hrubosť vo formách konania, násilnosť, plný register trestov apod.) by sa sotva mohol dostať do kľúčového postavenia, ktoré potrebuje na spáchanie činu.¹⁷

Nebezpečnosť týchto páchatelov spočíva vo vyššie uvedených vlastnostiach. Nikto pri nich trestnú činnosť nepredpokladá. Navyiac vďaka svojmu postaveniu môžu mať kontakty na politiku.

6 PODNIKANIE A HOSPODÁRSKA KRIMINALITA

Hospodárska kriminalita môže postihnúť každý subjekt v trhovom hospodárstve, bez ohľadu na to, či je, alebo nie je vo svojich aktivitách prvorado zameraný na dosiahnutie zisku. Pre podnikateľov môže predstavovať také ďalekosiahle a deštruktívne účinky, ktoré v závislosti od konkrétnych okolností môžu dokonca spôsobiť existenčné ohrozenie či ich úplný zánik.

¹⁴ SCHEINOST, M. a kol.: Výskum ekonomickej kriminality. Praha: INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI, 2004, s. 91-93.

¹⁵ KUČHTA, J. - VÁLKOVÁ, H. a kol.: Základy kriminologie a trestní politiky. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 353.

¹⁶ CHMELÍK, J. - HÁJEK, P. - NEČAS, S.: Úvod do hospodářské kriminality. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 14.

¹⁷ PROTIVINSKÝ, M.: K některým aspektům hospodářské kriminality. In: Kriminalistika, 2007, č. 2, s. 128 a nasl.

Hospodárska kriminalita nespôsobuje výlučne hmotné škody, poškodzuje viacero subjektov, ako napr. dodávateľov, zákazníkov a ostatných obchodných partnerov, zhoršuje samotný imidž podnikateľského subjektu a znižuje morálku jeho zamestnancov. Napriek tomu mnohé podnikateľské subjekty stále podceňujú riziká hospodárskej kriminality.

Moderné podnikateľské subjekty sa snažia so vzniknutou situáciou a fenoménom hospodárskej kriminality vyrovnávať. Aj najnovšie, sprísnené zákonné ustanovenia nútia podnikateľov aktívne sa vyrovnávať s problematikou hospodárskej kriminality, podobne, ako sa široká verejnosť, a osobitne prominentné osobnosti začínajú čoraz viac venovať otázkam riešenia hospodárskej kriminality.

Kolektív autorov J. Chmelík, P. Hájek a S. Nečas vymedzuje viacero kriminogénnych signálov, na základe ktorých možno predpokladať páchanie hospodárskej kriminality. Ide najmä o tieto signály: manažment subjektu ovláda úzka skupina osôb bez pôsobenia dozorného orgánu, porušovanie zákonných (vrátane vnútorných) noriem, ako aj noriem interného auditu, nadštandardná životná úroveň niektorého z predstaviteľov podnikateľského subjektu, ktorá nezodpovedá jeho príjmu, neúmerná nadčasová práca zamestnanca, zväčša vedúceho pracovníka, ktorý odmieta delegovať úlohy na iné osoby, zriaďovanie bankových účtov v tzv. daňových rajoch, neobvyklé finančné alebo všeobecné hospodárske transakcie hrubo sa vymykajúce podobným režimom a iné.¹⁸

7 ZÁVER

Vývoj, príčiny a aj prevencia hospodárskej kriminality boli podriadené zmenám v našej spoločnosti, ktoré odštartovali udalosti na konci roku 1989. V tomto smere sa pomerne veľmi rýchlo menil charakter, počet a aj závažnosť hospodárskej kriminality.

Na začiatku zmien zohrávala hlavnú úlohu privatizácia, nasledovaná takmer búrlivým nárastom bankových a finančných domov a služieb. V týchto oblastiach bol nárast hospodárskej kriminality takmer explozívny, pričom veľká časť sa na uvedené druhy kriminality tak povediac iba nabalila. Následne sa v oblasti hospodárskej kriminality objavili nové druhy, zamerané napríklad na daňové úniky.

Vývoj kriminality v Slovenskej republike je nesporne ovplyvňovaný predovšetkým vnútornými faktormi, avšak na intenzitu ich pôsobenia ako aj na ich kratšie či dlhšie pretrvávanie budú významne vplývať faktory vonkajšie. Ich zakomponovanie do širšieho prognostického pozadia považujeme za obligatórny predpoklad ďalších korektných úvah o vývoji kriminality v Slovenskej republike.

Použitá literatúra:

- CHMELÍK, J. - HÁJEK, P. - NEČAS, S.: Úvod do hospodárskej kriminality. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. 168 s. ISBN 80-86898-13-X.
- KOPRLOVÁ, J.: Ekonomické a právne aspekty súčasnej hospodárskej kriminality. In: Dny práva 2008: 2. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity: sborník z konference. Brno: Masarykova univerzita, 2008. 235 s. ISBN 978-80-210-4733-4
- KOPRLOVÁ, J.: Hospodárska kriminalita v ekonomických súvislostiach. 1. vyd. Bratislava: Daniel NETRI, 2010. 122 s. ISBN 978-80-89416-05-9.
- KOPRLOVÁ, J.: Hospodárska kriminalita v kontexte porovnania Českej republiky a Slovenskej republiky. In: Dny práva 2010: 4. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity: sborník příspěvků. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 3198 s. ISBN 978-80-210-5305-2.
- KUCHTA, J. - FENYK, J. - FRYŠTÁK, M. - KALVODOVÁ, V.: Hospodárska trestná činnosť. 2007, 1. vydání. Masarykova univerzita: Brno, 2007. Edice multimediálních pomůcek PrF MU, 111 s. ISBN 978-80-210-4256-8.
- KUCHTA, J. - VÁLKOVÁ, H. a kol.: Základy kriminologie a trestní politiky. Praha: C. H. Beck, 2005. 552 s. ISBN 80-7179-813-4.
- NOVOTNÝ, O.: O otázkách hospodárskeho Trestného práva. Právní praxe, č. 6/1997. s. 378.

¹⁸ CHMELÍK, J. - HÁJEK, P. - NEČAS, S.: Úvod do hospodárskej kriminality, s. 41.

PROTIVINSKÝ, M.: K některým aspektům hospodářské kriminality. In: Kriminalistika, 2007, Roč. 40 č. 2, ISSN 1210-9150, s. 128 - 131.

SCHEINOST, M. a kol.: Výzkum ekonomické kriminality. Praha: INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI, 2004. 152 s. ISBN 80-7338-031-5.

ŠÁMAL, P. a kol.: Podnikání a ekonomická kriminalita v ČR. Praha: C.H.Beck 2001, 776 s. ISBN 80-7179-493-7.

ŠANTA, J.: K niektorým historickým aspektom daňových trestných činov. Justičná revue, 67, 2015, č. 6-7, s. 782 – 796.

VRÁBLOVÁ, M.: Nové trestnoprávne trendy v hospodárskej kriminalite. Justičná revue, 57, 2005, č. 6 – 7, s. 853 – 857.

Kontaktné údaje:

JUDr. Stanislav Pavol
pavol@akplegal.com
Právnická fakulta UMB
Komenského 20,
974 01 Banská Bystrica
Slovenská republika

JUDr. PhDr. Martin Skaloš, PhD.
Martin.skalos@umb.sk
Právnická fakulta UMB
Komenského 20,
974 01 Banská Bystrica
Slovenská republika

EKONOMICKÁ KRIMINALITA AKO JEDEN Z DÔVODOV ZAVÁDZANIA TRESTNEJ ZODPOVEDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSÔB¹

Margita Prokeinová

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Abstract: The article is to deal with economic crime entities. This phenomenon is one of the reasons for introducing the direct criminal liability of legal persons in our legal system. The final result of the legislative process relating to the criminal liability of legal persons, this finding is overshadowed. Due to strong lobbying of multinational companies has been a significant reduction in the property and economic crimes, which covers the economic crime. Interests of legal persons have been raised over the interests of the company.

Abstrakt: Predmetom článku je zaoberať sa ekonomickou kriminalitou právnických osôb. Tento fenomén je jeden z dôvodov, prečo zavádzame priamu trestnú zodpovednosť právnických osôb do nášho právneho poriadku. Konečný výsledok legislatívneho procesu týkajúci sa trestnej zodpovednosti právnických osôb však toto konštatovanie zatieňuje. V dôsledku silného lobingu nadnárodných spoločností došlo k výraznej redukcii majetkových a hospodárskych trestných činov, ktoré zastrešujeme pod ekonomickú kriminalitu. Zájmy právnických osôb boli vyvýšené nad záujmy spoločnosti.

Key words: Economic crime, property crimes, criminal liability, legal persons.

Kľúčové slová: Ekonomická kriminalita, majetkové trestné činy, hospodárske trestné činy, trestná zodpovednosť, právnické osoby.

1 ÚVOD

Problematika ekonomickej kriminality páchanej právnickými osobami nie je novodobým spoločenským fenoménom. Vzhľadom na realitu tohto tvrdenia bolo potrebné hľadať optimálne riešenie takéhoto neželaného stavu. V podmienkach Slovenskej republiky náš právny systém najskôr pristúpil k zavedeniu tzv. nepriamej trestnej zodpovednosti právnických osôb, ktorý sa však ukázal byť neefektívny a bezúčelový. Samozrejme, že kvôli tomuto faktu sme boli podrobovaní kritike európskych štruktúr, a preto sme boli vyzvaní zmeniť filozofiu zodpovednosti a postihu právnických osôb za ich protiprávne konanie. V súčasnej dobe je už pripravený návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „návrh zákona o TZPO“), ktorý už bol schválený vládou Slovenskej republiky dňa 26. augusta 2015. Poslaním predmetného návrhu zákona je zaviesť tzv. priamu trestnú zodpovednosť právnických osôb. Pôjde o osobitný zákon, pričom v subsidiárnom vzťahu bude Trestný zákon a Trestný poriadok. To znamená, že čo nebude upravovať zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb, bude sa vychádzať z trestných kódexov.

2 POJEM EKONOMICKÁ KRIMINALITA

V teórii i praxi sa stretávame s pojmami „*hospodárska kriminalita*“ alebo „*ekonomická kriminalita*“. Legálna definícia týchto pojmov neexistuje a otázkou je, či ide o synonymá alebo o pojmy rôzneho významu. Podľa môjho názoru, ekonomická kriminalita predstavuje širší rozmer, pretože zahŕňa nielen hospodárske trestné činy upravené v V. hlave osobitnej časti Trestného

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0620-11.

This work was supported by the Slovak Research and Development Agency under the contract No. APVV-0620-11.

zákona, ale i majetkové trestné činy upravené v IV. hlave osobitnej časti Trestného zákona. Dokonca som sa stretla i s názormi, že ekonomickú kriminalitu tvoria aj korupčné trestné činy. Podľa Európskej únie sú ekonomickou kriminalitou napríklad aj kartelové trestné činy, podvody, zneužívanie hospodárskej situácie nadnárodnými firmami či trestné činy voči životnému prostrediu.² Osobne sa obmedzím len na spomínané majetkové a hospodárske trestné činy, ktoré tvoria jadro ekonomickej kriminality.

Ekonomická kriminalita je považovaná za špecifický druh kriminality, ktorá spôsobuje ekonomické škody štátu, organizáciám i fyzickým osobám porušovaním zákonov, zásad a zvyklostí hospodárskeho styku. Z hľadiska predchádzajúcich vymedzení a odporúčaní Európskej únie možno konštatovať, že pojem ekonomická kriminalita je považovaný za širší okruh skúmaných skutočností ako je hospodárska kriminalita.³

Hospodárske trestné činy, na rozdiel od majetkovej trestnej činnosti, tvoria iba malú časť celkového počtu objasnených trestných činov. Ich latencia je vysoká a páchatelom z nej plynú pomerne veľké zisky v porovnaní s majetkovou trestnou činnosťou. Ekonomická kriminalita sa najviac rozmohla s privatizačnými procesmi, trhovým mechanizmom a jej páchatelia využívali legislatívne medzery.

Zavádzanie trestnej zodpovednosti právnických osôb má svoje opodstatnenie, pretože poznáme prípady tzv. „bielych koní“, ktorí sú dosadení ako konatelia do spoločnosti za finančnú odmenu a za týchto okolností je veľmi ťažké a niekedy až nemožné vypátrať skutočného páchatela, ktorý má byť trestne zodpovedný za protiprávne konanie.

3 LEGISLATÍVNY VÝVOJ TRESTNEJ ZODPOVEDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSÔB VO VZŤAHU K EKONOMICKEJ KRIMINALITE

Cesta k finálnemu smerovaniu zavedenia priamej trestnej zodpovednosti právnických osôb v podmienkach Slovenskej republiky nebola vôbec jednoduchá a hladká. Bola sprevádzaná viacerými „trnistými úsekmi“, čo sa odrazilo na zdĺhavom legislatívnom vývoji zameranom na zakotvenie tohto inštitútu do nášho právneho systému. V súčasnej dobe ešte stále nie sme v cieľovej rovine, ale pozitívnym znakom je, že sa k nej už blížime a mali by sme ju dosiahnuť 1. januára 2016, kedy očakávame nadobudnutie účinnosti osobitného zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb. Veríme, že sa to stane realitou a konečne sa zaradíme medzi ostatné európske štáty s priamou trestnou zodpovednosťou právnických osôb.

Prvé pokusy o zavedenie trestnej zodpovednosti právnických osôb v našom štáte sa prejavili už v roku 2004, teda v čase rekodifikačných príprav trestných kódexov. Od vtedy až po súčasnosť boli navrhnuté rôzne modifikácie rozsahu trestnej zodpovednosti právnických osôb. V spomínanom roku bola právna úprava trestnej zodpovednosti právnických osôb súčasťou návrhu rekodifikovaného Trestného zákona. Podľa neho mali byť právnické osoby trestne zodpovedné za všetky trestné činy uvedené v jeho osobitnej časti s výnimkou tých, ktorých skutková podstata obsahovala špeciálny alebo konkrétny subjekt. Tento vládny návrh zákona bol však napokon stiahnutý späť z politickej nevôle 8. februára 2005.

V krátkom čase, zo dňa 28. februára 2005 bol predložený ďalší vládny návrh Trestného zákona, ktorým sa mala takisto zaviesť priama trestná zodpovednosť právnických osôb. Zásadná zmena tohto návrhu oproti predchádzajúcemu návrhu spočívala v tom, že trestná zodpovednosť právnických osôb sa mala zúžiť len na taxatívne vymedzené trestné činy, ktoré boli uvedené v § 123 ods. 3. So zameraním na ekonomickú kriminalitu išlo o tieto trestné činy:

- a) IV. hlava (majetkové trestné činy) – neoprávnené vyrobenie a používanie elektronického platobného prostriedku a inej platobnej karty podľa § 228, neoprávnené obohatenie podľa § 235, podielníctvo podľa § 240, legalizácia príjmu z trestnej činnosti podľa § 242 a § 243, poškodzovanie a zneužitie záznamu na nosiči informácií podľa § 256,
- b) V. hlava (hospodárske trestné činy) – poškodzovanie finančných záujmov Európskych spoločenstiev podľa § 270 a § 271, falšovanie, pozmeňovanie a neoprávnená výroba peňazí a cenných papierov podľa § 279, uvádzanie falšovaných, pozmenených a

² Odporúčanie Výboru ministrov Rady Európy R (81) 12.

Dostupné na: <https://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/financ/koprlova.pdf>, 22. 10. 2015.

³ KLIMENTOVÁ, L. Hospodárska kriminalita v SR. In: Nové jevy v hospodárskej a finančnej kriminalite – vnútroštátna a evropské aspekty. Sborník príspevků z mezinárodní konference. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 251.

neoprávnené vyrobených peňazí a cenných papierov podľa § 280, výroba a držanie falšovateľského náčinia podľa § 281, porušovanie práv k ochrannej známke, označeniu pôvodu výrobku a obchodnému menu podľa § 290, porušovanie priemyselných práv podľa § 291, porušovanie autorského práva podľa § 292.

Vo všeobecnosti bol výpočet trestných činov pomerne strohý, čo badať aj na trestných činov zo IV. a V. hlavy osobitnej časti návrhu Trestného zákona. Na zavedenie trestnej zodpovednosti právnických osôb sa takisto nedosiahla dostatočná politická vôľa, preto musela byť z tohto návrhu vypustená v plnom rozsahu.

Takmer po dvoch mesiacoch po nadobudnutí účinnosti rekodifikovaného Trestného zákona (v roku 2006) boli Národnej rade Slovenskej republiky (ďalej len „Národná rada SR“) predložené dva takmer totožné návrhy samostatných zákonov o trestnej zodpovednosti právnických osôb. Jeden návrh bol predkladaný opozičnými poslancami pod záštitou bývalého ministra spravodlivosti Daniela Lipšica a druhý návrh bol vládny návrhom. V § 4 boli taxatívne vymedzené trestné činy vzťahujúce sa na právnické osoby. Z majetkových a hospodárskych trestných činov sa to týkalo neoprávneného vyrobenia a používania elektronického platobného prostriedku a inej platobnej karty, poškodzovania finančných záujmov Európskych spoločností, falšovania, pozmeňovania a neoprávnenej výroby peňazí a cenných papierov. I tieto pokusy o zakomponovanie samostatného zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb do nášho právneho systému neboli úspešné.

Po týchto neúspešných krokoch, snaha o zavedenie trestnej zodpovednosti právnických osôb do nášho právneho systému nachvíľu utíchla. Legislatívny proces sa opäť obnovil v roku 2008, kedy bol predložený Ministerstvom spravodlivosti Slovenskej republiky (ďalej len „Ministerstvo spravodlivosti SR“) na rokovanie vlády návrh novely Trestného zákona a Trestného poriadku, ktorým sa zavádzala tzv. nepriama trestná zodpovednosť právnických osôb. Malo sa to prejavovať vo forme dvoch nových ochranných opatrení vzťahujúcich sa výlučne na právnické osoby, a to konkrétne zhabania určenej výšky finančných prostriedkov a zhabania majetku. K prijatiu tohto návrhu novely zákona takisto nedošlo.⁴

V roku 2010 bol do Národnej rady SR predložený vládny návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „Trestný zákon“). Napokon Národná rada SR schválila novelu Trestného zákona č. 224/2010 Z. z. s účinnosťou od 1. septembra 2010, ktorou sa zaviedla nepriama trestná zodpovednosť právnických osôb. V zmysle tejto novely nie je obmedzený rozsah trestných činov vzťahujúcich sa na právnické osoby, v mene ktorých konajú fyzické osoby. Keď sa právnická osoba dopustí prostredníctvom fyzickej osoby napríklad nejakého hospodárskeho trestného činu, môže jej byť uložená sankcia iba vo forme ochranného opatrenia, a to:

- zhabania peňažnej čiastky (§ 83a Tr. zák.) alebo
- zhabania majetku (§ 83b Tr. zák.).

Nakoľko sa model nepriamej trestnej zodpovednosti právnických osôb u nás neosvedčil, v decembri 2013 predložilo Ministerstvo spravodlivosti SR do medzirezortného pripomienkového konania návrh zákona o TZPO, ktorým sa mala zaviesť priama trestná zodpovednosť právnických osôb. Predmetný návrh zákona upravoval v § 3 taxatívny výpočet trestných činov vzťahujúcich sa na právnické osoby. Z hľadiska ekonomickej kriminality boli v ňom najskôr zahrnuté všetky majetkové trestné činy zo štvrtej hlavy a všetky hospodárske trestné činy z piatej hlavy osobitnej časti Trestného zákona. V tomto smere však došlo k určitej korekcii návrhu zákona a výslovne sa v ňom uvádzalo, ktoré majetkové a hospodárske trestné činy sa vzťahujú na právnické osoby.⁵ Ich

⁴ MEDELSKÝ, J. Trestná zodpovednosť právnických osôb v slovenskom právnom poriadku. COFOLA 2011: the Conference Proceedings, 1. edition. Brno: Masaryk University, 2011, s. 2-9. Dostupné na: https://www.law.muni.cz/sborniky/.../files/.../Medelsky_Jozef_5728.pdf, 5.10.2015.

⁵ Z majetkových trestných činov sa to netýkalo krádeže podľa § 212, neoprávneného užívania cudzej veci podľa § 215, neoprávneného používania cudzieho motorového vozidla podľa § 216 a 217, neoprávneného zásahu do práva k domu, bytu alebo k nebytovému priestoru podľa § 218, falšovania a pozmeňovania identifikačných údajov motorového vozidla podľa § 220, úžery podľa § 236, poškodzovania cudzej veci podľa § 245 a 246. Z hospodárskych trestných činov sa to netýkalo iba zneužitia účasti na hospodárskej súťaži podľa § 250.

Návrh zákona o TZPO. Dostupné na:

<https://lt.justice.gov.sk/Material/MaterialHome.aspx?tStamp=20140624152106233&instEID=-1&matEID=6921&langEID=1>, 15. 01. 2015.

počet bol v prvom prípade **28** a v druhom prípade **29**. V nasledujúcich riadkoch uvádzam skladbu týchto trestných činov:

IV. hlava – Trestné činy proti majetku

Sprenevera podľa § 213, nevyplatenie mzdy a odstúpeného podľa § 214, neoprávnené vyrobenie a používanie platobného prostriedku, elektronických peňazí alebo inej platobnej karty podľa § 219, podvod podľa § 221, úverový podvod podľa § 222, poisťovací podvod podľa § 223, kapitálový podvod podľa § 224, subvenčný podvod podľa § 225, neoprávnené obohatenie podľa § 226, podvodný úpadok podľa § 227, zavinený úpadok podľa § 228, prevádzkovanie nepoctivých hier a stávk podľa § 229, nepovolená prevádzka lotérií a podobných hier podľa § 230, podielníctvo podľa § 231 a 232, legalizácia príjmu z trestnej činnosti podľa § 233 a 234, úžera podľa § 235, porušovanie povinnosti pri správe cudzieho majetku podľa § 237 a 238, poškodzovanie veriteľa podľa § 239, zvyhodňovanie veriteľa podľa § 240, machinácie v súvislosti s konkurzným a vyrovnávacím konaním podľa § 241, marenie konkurzného alebo vyrovnávacieho konania podľa § 242 a 243, marenie exekučného konania podľa § 243a, porušovanie zákazu konkurencie podľa § 244, poškodenie a zneužitie záznamu na nosiči informácií podľa § 247, zneužitie vlastníctva podľa § 248, poškodzovanie a znehodnocovanie kultúrnej pamiatky podľa § 248a, poškodzovanie a znehodnocovanie archeologického dedičstva podľa § 249, falšovanie predmetov kultúrnej hodnoty podľa § 249a.

V. hlava – Trestné činy hospodárske

Prvý diel – Trestné činy ohrozujúce trhovú ekonomiku

Neoprávnené podnikanie podľa § 251, neoprávnené zamestnávanie podľa § 251a, neoprávnené obchodovanie s devízovými hodnotami a poskytovanie devízových služieb podľa § 252, nepovolená výroba liehu podľa § 253, porušovanie predpisov o obehú tovaru v styku s cudzinou podľa § 254, porušovanie predpisov o nakladaní s kontrolovaným tovarom a technológiami podľa § 255 až 257, ohrozovanie devízového hospodárstva podľa § 258.

Druhý diel – Trestné činy proti hospodárskej disciplíne

Skršľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie podľa § 259 a 260, poškodzovanie finančných záujmov Európskych spoločenstiev podľa § 261 až 263, ohrozenie obchodného, bankového, poštového, telekomunikačného a daňového tajomstva podľa § 264, zneužívanie informácií v obchodnom styku podľa § 265, machinácie pri verejnom obstarávaní a verejnej dražbe podľa § 266 až 268, poškodzovanie spotrebiteľa podľa § 269, nekalé obchodné praktiky voči spotrebiteľovi podľa § 269a.

Tretí diel – Trestné činy proti mene a trestné činy daňové

Falšovanie, pozmeňovanie a neoprávnená výroba peňazí a cenných papierov podľa § 270, uvádzanie falšovaných, pozmenených a neoprávnené vyrobených peňazí a cenných papierov podľa § 271, výroba a držba falšovateľského náčinia podľa § 272, ohrozovanie obehú peňazí podľa § 273, falšovanie, pozmeňovanie a nedovolená výroba kolkových známk, poštových cenín, nálepiek a poštových pečiatok podľa § 274, falšovanie a pozmeňovanie kontrolných technických opatrení na označenie tovaru podľa § 275, skrátene dane a poisťného podľa § 276, neodvedenie dane a poisťného podľa § 277, daňový podvod podľa § 277a, nezaplatenie dane a poisťného podľa § 278, marenie výkonu správy daní podľa § 278a, porušovanie predpisov o štátnych technických opatreniach na označenie tovaru podľa § 279.

Štvrtý diel – Trestné činy proti priemyselným právam a proti autorskému právu

Porušovanie práv k ochranej známke, označenie pôvodu výrobku a obchodnému menu podľa § 281, porušovanie priemyselných práv podľa § 282, porušovanie autorského práva podľa § 283.

Vývoj legislatívneho procesu stále pokračoval a prejavovalo sa to hlavne v časti rozsahu trestnej činnosti právnických osôb. Nakoľko návrh zákona o TZPO obsahoval pomerne široký rozsah majetkových a hospodárskych trestných činov, samozrejme, vzrástla vlna nespokojnosti a kritických postojov zo strany nadnárodných spoločností. Ich tlaky na vládu boli také silné, že pristúpila k masívnej redukcii predovšetkým majetkových a hospodárskych trestných činov.⁶

⁶ Návrh zákona o TZPO.

Dostupné na:

V prípade majetkových trestných činov ich počet bol zredukovaný z množstva **28** len na **3** trestné činy. V prípade hospodárskych trestných činov bol ich počet zredukovaný z množstva **29** na **10** trestných činov. Konkrétne ide o tieto trestné činy:

IV. hlava – Trestné činy proti majetku

Podielníctvo podľa § 231 a 232, legalizácia príjmu z trestnej činnosti podľa § 233 a 234, neoprávnený prístup do počítačového systému podľa § 247.

V. hlava – Trestné činy hospodárske

Prvý diel – Trestné činy ohrozujúce trhovú ekonomiku

Neoprávnené zamestnávanie podľa § 251a.

Druhý diel – Trestné činy proti hospodárskej disciplíne

Poškodzovanie finančných záujmov Európskych spoločností podľa § 261 až 263.

Tretí diel – Trestné činy proti mene a trestné činy daňové

Falšovanie, pozmeňovanie a neoprávnená výroba peňazí a cenných papierov podľa § 270, uvádzanie falšovaných, pozmenených a neoprávnené vyrobených peňazí a cenných papierov podľa § 271, výroba a držba falšovateľského náčinia podľa § 272, skrátenie dane a poistného podľa § 276, neodvedenie dane a poistného podľa § 277, daňový podvod podľa § 277a, nezaplatenie dane a poistného podľa § 278, marenie výkonu správy daní podľa § 278a.

Rozsah týchto trestných činov bol nepochybne veľmi malý, hlavne v prípade majetkových trestných činov, ktorých celkový počet v rámci osobitnej časti Trestného zákona predstavuje 35. Hospodárskych trestných činov je celkovo v počte 30. Definitívna verzia návrhu zákona o TZPO bola napokon schválená vládou dňa 26. augusta 2015 a to v tejto podobe vo vzťahu k majetkovým a hospodárskym trestným činom:⁷

IV. hlava – Trestné činy proti majetku

Podielníctvo podľa § 231 a 232, legalizácia príjmu z trestnej činnosti podľa § 233 a 234, neoprávnený prístup do počítačového systému podľa § 247, neoprávnený zásah do počítačového systému podľa § 247a, neoprávnený zásah do počítačového údajov podľa § 247b, neoprávnené zachytávanie počítačových údajov podľa § 247c, výroba a držba prístupového zariadenia, hesla do počítačového systému alebo iných údajov podľa § 247d.

V. hlava – Trestné činy hospodárske

Prvý diel – Trestné činy ohrozujúce trhovú ekonomiku

Neoprávnené zamestnávanie podľa § 251a.

Druhý diel – Trestné činy proti hospodárskej disciplíne

Poškodzovanie finančných záujmov Európskej únie podľa § 261 až 263.

Tretí diel – Trestné činy proti mene a trestné činy daňové

Falšovanie, pozmeňovanie a neoprávnená výroba peňazí a cenných papierov podľa § 270, uvádzanie falšovaných, pozmenených a neoprávnené vyrobených peňazí a cenných papierov podľa § 271, výroba a držba falšovateľského náčinia podľa § 272, skrátenie dane a poistného podľa § 276, neodvedenie dane a poistného podľa § 277, daňový podvod podľa § 277a, nezaplatenie dane a poistného podľa § 278, marenie výkonu správy daní podľa § 278a.

Zvýšil sa počet o 5 majetkových trestných činov, takže je ich **7** a počet i skladba hospodárskych trestných činov ostala nezmenená v počte **10**.

4 NIEKOĽKO PRÍPADOV ZO SÚDNYCH ROZHODNUTÍ

Niektoré trestné činy sú spáchané osobami, ktoré konajú v mene právnickej osoby. Keďže podľa súčasného právneho stavu poznáme len trestnú zodpovednosť fyzických osôb, v jednotlivých prípadoch ich bolo možné posudzovať z hľadiska subjektu len v týchto medziach.

<https://lt.justice.gov.sk/Material/MaterialHome.aspx?tStamp=20140624152106233&instEID=-1&matEID=6921&langEID=1>, 07. 08. 2015.

⁷ Návrh zákona o TZPO.

Dostupné na: http://www.rokovanie.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-190657?prefixFile=m_, 11. 09. 2015.

- Obvinený D. B. ako konateľ spoločnosti XY, za obdobie mesiacov september 2013 až január 2014 nezaplatil včas určenému príjemcovi splatné poistné za zamestnávateľa v celkovej výške 3 090, 97 €, čím spáchal prečin nezaplatenia dane a poistného podľa § 278 ods. 1 Trestného zákona (2T/26/2015).
- Obvinený P. A.
 - 1) ako konateľ spoločnosti XY, odo dňa 31. decembra 2006 do 13. januára 2015 nepodal návrh na vyhlásenie konkurzu na túto spoločnosť v zmysle § 11 ods. 2 zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii v znení neskorších predpisov, podľa ktorého dlžník v predĺžení je povinný podať návrh na vyhlásenie konkurzu do 30 dní od kedy sa dozvedel alebo sa pri zachovaní odbornej starostlivosti mohol dozvedieť o svojom predĺžení a taký návrh nepodal napriek tomu, že vedel, že táto spoločnosť je najneskôr od 31. decembra 2006 v úpadku a stala sa predĺženou,
 - 2) ako konateľ spoločnosti XY a osoba zodpovedná za riadne vedenie účtovníctva tejto spoločnosti, nevedol od septembra 2006 účtovníctvo tejto spoločnosti riadnym spôsobom, v dôsledku čoho pre účely daňovej kontroly zameranej na daň z príjmov právnickej osoby za zdaňovacie obdobia rokov 2007, 2008 a 2009, ktorú vykonávali pracovníci Daňového úradu v meste XX v dňoch 9. septembra 2010 až 9. júna 2011, nebol schopný predložiť žiadne účtovné doklady za tieto zdaňovacie obdobia a tým neumožnil riadne vykonanie daňovej kontroly, preto správca dane zistil základ dane a daň určil len podľa pomôcok, a to za rok 2007 vo výške 19 056 €, za rok 2008 vo výške 28 961 € a za rok 2009 vo výške 4 106 €
čím spáchal
v bode 1)
 - prečin marenia konkurzného alebo vyrovnacieho konania podľa § 242 ods. 1 písm. a) Trestného zákona,
v bode 2)
 - prečin skresľovania údajov hospodárskej a obchodnej evidencie podľa § 259 ods. 1 písm. c), ods. 2 písm. b) Trestného zákona (41T/25/2015).
- Obvinený U. O. dňa 4. septembra 2012 uzatvoril s Úradom práce, sociálnych vecí a rodiny v XX Dohodu o poskytnutí príspevku na samostatnú zárobkovú činnosť, na základe ktorej mu bol prevodom na účet číslo XXXXXXXXXXX/XXXX, dňa 28. septembra 2012 Úradom práce, sociálnych vecí a rodiny v XX poskytnutý finančný príspevok vo výške 4 137, 08 €, z ktorého pomerná časť vo výške 85% bola poskytnutá zo zdrojov Európskeho sociálneho fondu. Poskytnutý príspevok na viackrát vybral z účtu v období od 28. septembra 2012 do 20. októbra 2012 a následne poskytnuté finančné prostriedky vo výške 1 698, 62 € použil v rozpore so žiadosťou o poskytnutie príspevku zo dňa 4. júla 2012 a predloženým podnikateľským zámernom zo dňa 25. júna 2012 na úhradu prenájmu a namiesto úhrady odvodov do sociálnej a zdravotnej poisťovne na súkromné účely, čím Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny v XX z pomernej časti príspevku vo výške 85% poskytnutého z Európskeho sociálneho fondu spôsobil škodu vo výške 1 443, 83 €. Týmto skutkom spáchal prečin poškodzovania finančných záujmov Európskych spoločenstiev podľa § 261 ods. 1 Trestného zákona (1T/11/2015).

5 ZÁVER

Ekonomická kriminalita bola základným prvkom zavádzania inštitútu trestnej zodpovednosti právnických osôb do kontinentálneho právneho systému a výnimkou nebol ani náš štát. Legislatívny vývoj tohto procesu u nás so zameraním na ekonomickú kriminalitu je načrtnutý v tomto článku. Formovanie rozsahu trestnej činnosti vzťahujúcej sa na právnické osoby mal rozličnú podobu v jednotlivých rokoch. Tento prehľad nasvedčuje tomu, že vo finálnej podobe návrhu zákona o TZPO ako bol schválený vládou Slovenskej republiky dňa 26. augusta 2015, došlo k značnej redukcii majetkových a hospodárskych trestných činov, ktoré zastrešujeme pod ekonomickú kriminalitu. Tento stav je dôsledkom silného lobingu nadnárodných spoločností, ktorým sa pochopiteľne nepáčilo, aby právnické osoby mali byť trestne zodpovedné za tak rozsiahly počet trestných činov, ako to bolo navrhnuté začiatkom roka 2014. Legislatíva sa vo veľkej miere prispôbovala ich predstavám na úkor záujmov spoločnosti. Týmto sme sa dostali do situácie, že ekonomická kriminalita je zanedbateľným dôvodom zavádzania trestnej zodpovednosti právnických

osôb do nášho právneho systému, čo nikto nemôže považovať za správne a účelné. Takýmto krokom sa zároveň budí aj dojem, že navrhnutý zákon o TZPO po dosiahnutí jeho účinnosti, ktorá sa očakáva 1. júla 2016, bude v praxi fungovať prevažne len na formálnej báze. Ak tomu tak skutočne bude, znovu sa podrobíme kritike európskych štruktúr a nebude to, samozrejme, dobrá vizitka pre Slovenskú republiku.

Použitá literatúra

KLIMENTOVÁ, L. Hospodárska kriminalita v SR. In: Nové jevy v hospodárskej a finančnej kriminalite – vnitrostátni a evropské aspekty. Sborník příspěvků z mezinárodní konference. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4714-3.

MEDELSKÝ, J. Trestná zodpovednosť právnických osôb v slovenskom právnom poriadku. COFOLA 2011: the Conference Proceedings, 1. edition. Brno: Masaryk University, 2011.

Dostupné na: https://www.law.muni.cz/sborniky/.../files/.../Medelsky_Jozef_5728.pdf , 5.10.2015.

Právne normy a iné právne texty

Odporúčanie Výboru ministrov Rady Európy R (81) 12

Dostupné na: <https://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/financ/koprlova.pdf>

Návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Dostupné na:

<https://lt.justice.gov.sk/Material/MaterialHome.aspx?tStamp=20140624152106233&instEID=-1&matEID=6921&langEID=1>

http://www.rokovanie.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-190657?prefixFile=m_

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Kontaktné údaje:

Doc. JUDr. Margita Prokeínová, PhD.

margita.prokeinova@flaw.uniba.sk

Právnická fakulta Univerzity Komenského

Šafárikovo nám. 6

P. O. BOX 313

810 00 Bratislava I

Slovenská republika

VYBRANÉ INTERPRETAČNÉ A APLIKAČNÉ PROBLÉMY SÚVISIACE S OBJASŇOVANÍM TRESTNÉHO ČINU POŠKODZOVANIA FINANČNÝCH ZÁUJMOV EURÓPSKÝCH SPOLOČENSTIEV

Sergej Romža

Univerzita Pavla J. Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta

Abstract: The offense of damaging the financial interests of the European Communities, belongs to the so-called "Core crimes" which are most threatening and harmful by its character to the interests of the European Union and its citizens.

Due to the structuring elements of the offense of damaging the financial interests of the European Communities which arises in the application practice huge amount of interpretation and application problems related to the crucial conceptual element, especially an objective site of the crime.

Specifically this applies to administrative and factual relation as well as the formal definition of specific duties breached by the offender in the management with funds provided from the budget of the European Communities. Last but not least the application and interpretation problems arise in a particular identification of the legal fact on which and in which moment occurs the bond relationship between the provider and the recipient of grants from the budget of the European Communities.

Abstrakt: Trestný čin poškodzovania finančných záujmov Európskych spoločenstiev, patrí medzi, tzv. „Core crimes“, ktoré svojim charakterom najviac ohrozujú a poškodzujú záujmy Európskej únie a jej občanov.

Vzhľadom na štruktúrovanosť skutkovej podstaty trestného činu poškodzovania finančných záujmov Európskych spoločenstiev, vzniká v aplikačnej praxi množstvo interpretačných a aplikačných problémov týkajúcich sa rozhodujúcich pojmových znakov, predovšetkým objektívnej stránky, predmetného trestného činu.

Osobitne uvedené platí vo vzťahu k správne tak skutkovému, ako aj formálnemu vymedzeniu porušenia konkrétnych povinností páchatelom (príjemcom) pri nakladaní s prostriedkami poskytnutými z rozpočtu Európskych spoločenstiev. V neposlednom rade aplikačné a interpretačné problémy vyvstávajú aj pri správnej identifikácii právnej skutočnosti, na základe ktorej a v ktorom okamihu vzniká obligačný vzťah medzi poskytovateľom a príjemcom príspevku z rozpočtu Európskych spoločenstiev.

Key words: Damaging the financial interests of the European Communities; core crimes; the bond relationship; contribution provider; recipient of a grant; budget of the European Communities

Kľúčové slová: Poškodzovanie finančných záujmov Európskych spoločenstiev; core crimes; obligačný vzťah; poskytovateľ príspevku; príjemca príspevku; rozpočet Európskych spoločenstiev

ÚVODOM

Cieľom tohto príspevku je poukázať na niektoré interpretačné a aplikačné problémy súvisiace s normatívnym vymedzením jednotlivých pojmových znakov tak objektívnej, ako aj subjektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu poškodzovania finančných záujmov Európskych spoločenstiev.

Objektom tohto trestného činu je teda ochrana finančných záujmov Európskej únie a poškodzovanie finančných záujmov Európskych spoločenstiev, čo patrí medzi tzv. „Core crimes“,

ktoré svojou povahou najmä ohrozujú záujmy Európskej únie a jej občanov, vo vzťahu k ohrozeniu štyroch slobôd, na ktorých je Európska únia postavená.¹

Dôvodom na inkorporovanie predmetného trestného činu do Trestného zákona bola potreba implementácie čl. 1 a 2 Dohovoru Európskej únie, z 26. júla 1995, o ochrane finančných záujmov Európskych spoločenstiev.

V tejto súvislosti sa žiada pripomenúť a poznamenať, že podľa doterajšej právnej úpravy, konania, ktoré postihuje predmetná skutková podstata, postihovala len parciálne ako trestný čin podvodu alebo úverového podvodu, avšak takáto právna kvalifikácia nebola a nie je celkom korektná a dôvodná, nakoľko takéto konanie nemá vždy vykazovať sygnifikantné znaky podvodného konania.

V rámci uvedených všeobecných skutkových podstát podvodu, nie je do dôsledkov zaistené pokrytie niektorých špecifických prípadov poškodzujúcich finančné záujmy Európskych spoločenstiev.

Rovnako podľa doterajšej normatívnej úpravy nebolo možné, resp. skôr problematické, postihovanie konania, keď povinná osoba neodvedie finančné prostriedky do rozpočtu Európskych spoločenstiev, a tým skráti príjmy týchto rozpočtov.

„Dohovor“ navyše vyžaduje trestne postihovať už aj vyhotovenie, použitie alebo predloženie nepravdivých, nesprávnych alebo neúplných dokladov, ktoré umožnia nesprávne použitie finančných prostriedkov, z niektorého z takýchto rozpočtov.

Z uvedeného dôvodu, sa podľa všetkých okolností, predovšetkým vzhľadom na jej špecifickosť a vzájomnú odlišnosť, nejaví ako vhodnejšie riešenie, implementácia formou existujúcich skutkových podstát (všeobecných), o predmetné konania.²

Nad rámec uvedeného sa žiada dodať, že „Dohovor“ explicitne hovorí o podvode poškodzujúcom finančné záujmy Európskych spoločenstiev.³ Podľa názoru niektorých zástupcov únie, ale aj aplikačnej praxe, konanie popísané v čl. I. predmetného „Dohovoru“ nadobúda skôr charakter porušenia hospodárskej disciplíny, ako podvodu, v našom chápaní.⁴

V konečnom dôsledku sa žiada vysporiadať aj s podstatou pojmu Európske spoločenstvá a „finančné záujmy Európskych spoločenstiev“.

Pod pojmom Európske spoločenstvo treba rozumieť Európske spoločenstvo (pôvodne nazývané Európske hospodárske spoločenstvo, EURATOM a do roku 2002 taktiež Európske spoločenstvo uhlia a ocele. Európske spoločenstvá tvoria tzv. právny (komunitárny) pilier Európskej únie.⁵

Ochrana finančných záujmov Európskeho spoločenstva na úrovni I. piliera EÚ je správnoprávnej povahy. Trestnoprávna ochrana sa poskytuje (realizuje), v rámci III. piliera na základe predmetného „Dohovoru“, vrátane jeho dodatkových protokolov.⁶

Pod pojmom finančné záujmy Európskych spoločenstiev treba rozumieť výdavky a príjmy pochádzajúce z generálneho a ďalších rozpočtov Európskych spoločenstiev, ako aj výdavky a príjmy, ktoré sú spracované priamo alebo na základe právomoci delegovanej Spoločenstvom a jeho orgánmi alebo inštitúciami.⁷

¹ BURDA, E., ČENTEŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol.: Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. diel, I. vydanie. Praha: C.H.BECK, 2011, s. 711.

² ŠÁMAL, P. a kol.: Trestný zákonník II., § 140 až 421. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.BECK, 2010, s. 2410.

³ FENYK, J. : Podvod poškodzující společné záujmy ES a členských států; vývoj, vymezení, prevence a postih. In.: TOMÁŠEK, M.: Europeizace skutkových podstát některých trestných činů. PRAHA: Acta Universitatis Carolinae – Iuridica, 2007, č. 1, s. 43.

⁴ c.d. v poznámke č. 2, s. 2411.

⁵ TÝČ, V. : Právo Evropské unie. Ostrava: SAGIT, 2004, s. 62, Rovnako porov.: POLÁK, P.: Úprava mezinárodní právní pomoci v trestních věcech v rámci Evropské unie s přihlédnutím k ochraně jejich finančních zájmů. BRNO: Acta Universitatis Brunensis – Iuridica, 2003, č. 266, s. 71.

⁶ POLÁK, P.: Úprava mezinárodní právní pomoci v trestních věcech v rámci Evropské unie s přihlédnutím k ochraně jejich finančních zájmů. BRNO: Acta Universitatis Brunensis – Iuridica, 2003, č. 266, s. 162.

⁷ FENYK, J. : Podvod poškodzující společné záujmy ES a členských států; vývoj, vymezení, prevence a postih. In.: TOMÁŠEK, M.: Europeizace skutkových podstát některých trestných činů. PRAHA: Acta Universitatis Carolinae – Iuridica, 2007, č. 1, s. 48. Rovnako porov.:

I. **NORMATÍVNY RÁMEC OCHRANY ZÁUJMOV EURÓPSKÝCH SPOLOČENSTIEV**

Základný legislatívny rámec, na ochranu finančných záujmov Európskych spoločenstiev vytvára Dohovor Európskej únie, z 26. júla 1995, o ochrane finančných záujmov Európskych spoločenstiev ako aj Nariadenie Rady č. 2988/95, o ochrane finančných záujmov Európskych spoločenstiev, ako aj zákon č. 523/2014 Z.z., o rozpočtových pravidlách verejnej správy.

Na tento základný legislatívny rámec ideovo a vecne nadväzuje v konkrétnom prípade Žiadosť o poskytnutie NFP v spojení s uzatvorenou Zmluvou o poskytnutí NFP a v konečnom dôsledku interný normatívny akt, ktorý vydáva poskytovateľ príspevku, ako Príručku pre prijímateľa NFP, resp. ako externý pokyn, ktoré stanovujú podmienky, za ktorých sa príjemcovi poskytuje NFP vrátane účelu jeho použitia. Je potrebné v tejto súvislosti zdôrazniť, že jednotlivé formálne a materiálne podmienky – kritériá, za splnenia ktorých sa NFP poskytuje, sú často krát spracované na nedostatočnej legislatívnej – technickej úrovni, čo v konečnom dôsledku spôsobuje v aplikačnej praxi interpretáčnej a aplikačnej problémy, s prípadnými trestnoprávnymi konzekvenciami pre príjemcu NFP, o čom svedčia ich časté aktualizácie, vo forme dodatkov, k týmto pravidlám – pokynom.

Žiada sa v tejto súvislosti osobitne poznamenať, že práve spomínané aktualizácie pokynov, ktorých cieľom je upresniť podmienky, za ktorých bol poskytnutý NFP, často krát však menia samotnú podstatu týchto podmienok a navyše retroaktívne, čo je v rozpore so samotnou materiálnou podstatou právneho štátu a jeho atribútov.

II. **K JEDNOTLIVÝM POJMOM SKUTKOVEJ PODSTATY POŠKODZOVANIA FINANČNÝCH ZÁUJMOV EURÓPSKÝCH SPOLOČENSTIEV (VŠEOBECNE)**

Objektívna stránka predmetného trestného činu, z hľadiska konania je vymedzená tromi samotnými alternatívnymi alineami, a teda môže spočívať v:

- a) použití, predložení falšovaného, nesprávneho, neúplného výkazu alebo dokladu;
- b) neposkytnutí povinných údajov;
- c) použití prostriedkov zo všeobecného rozpočtu Európskych spoločenstiev, na iný účel,

ako bolo pôvodne určené;

Súčasťou objektívnej stránky je aj spôsobenie škodlivého následku, v príčinnej súvislosti s niektorým z vyššie uvedených konaní, a teda buď vo forme:

- a) spôsobenie sprenevery *alebo*
- b) protiprávneho zadržania prostriedkov z uvedených rozpočtov;

Spôsobenie sprenevery ako následku konania, v zmysle ust. § 261 ods. 1 Trestného zákona, je podmienkou trestnosti páchatela, pre tento trestný čin, v prvej alíne. Pod pojmom sprenevery sa má na mysli trestný čin sprenevery, podľa § 213 Trestného zákona, stačí, aby páchatel naplnil pojmové znaky trestného činu sprenevery, podľa § 213 Trestného zákona. Pre splnenie (naplnenie) tohto znaku, nie je rozhodujúce, či dôjde aj ku vzneseniu obvinenia, pre trestný čin sprenevery, podľa § 213 Trestného zákona. Do úvahy samozrejme prichádza aj skutková situácia, keď sa sprenevery dopustila iná osoba ako páchatel. Páchatel trestného činu, podľa § 261 ods. 1 Trestného zákona, je totiž trestne zodpovedný, pretože umožnil spáchanie sprenevery, nie preto, že ju spáchal sám.⁸

Pokiaľ ide o následok spočívajúci v skutočnosti, že dôjde k zadržaniu prostriedkov zo všeobecného rozpočtu Európskej únie alebo rozpočtu spravovaných Európskou úniou alebo v zastúpení spoločenstiev, ani v tomto prípade nie je podstatným to, či predmetné prostriedky zadrží osoba, ktorá použila alebo predložila falošné, nesprávne alebo neúplné doklady alebo výkazy, alebo prípadne ide o inú osobu.

V praxi ide o skutky, ktoré spočívajú v podvodnom vylákaní prostriedkov z Európskych rozpočtov, najčastejšie formou financovania rôznych projektov, ktoré Európska únia podporuje a na poskytnutie ktorých je nevyhnutné splniť pomerne náročné materiálne a formálne kritériá.⁹

Samozrejme, podmienkou trestnej zodpovednosti páchatela je existencia kauzálneho nexu, medzi konaním a spôsobeným následkom.

BOHÁČKOVÁ, I., HRABÁNKOVÁ, M.: Strukturální politika Evropské unie. PRAHA: C.H.BECK, 2009.

⁸ c.d. v poznámke č. 1, s. 713.

⁹ tamtiež, s. 713 a nasl.

III. JEDNOTLIVÉ APLIKAČNÉ A INTERPRETAČNÉ PROBLÉMY SÚVISIACE S OBJASŇOVANÍM TRESTNÉHO ČINU POŠKODZOVANIA FINANČNÝCH ZÁUJMOV EURÓPSKÝCH SPOLOČENSTIEV

V súvislosti s interpretáciou a aplikáciou jednotlivých pojmových znakov, charakterizujúcich objektívnu stránku, predmetnej skutkovej podstaty trestného činu, sa v aplikačnej praxi vyskytujú viaceré parciálne problémy.

3.1. Problém spočíva už v samotnej interpretácii a aplikácii pojmového znaku použitia nesprávneho, resp. neúplného dokladu, ktorý je súčasťou prvej aliney.

Vo všeobecnosti sa za nesprávny doklad alebo výkaz, považuje taký doklad alebo výkaz, ktorého obsah nezodpovedá skutočnému stavu, o ktorom sa podáva informácia. Nesprávnym dokladom je aj doklad alebo výkaz, ktorého obsah síce je správny, avšak samotný doklad alebo výkaz nie je vydaný príslušnou (autorizovanou) osobou, resp. vyhotovený v predpísanej forme, a preto nie je spôsobilý preukázať požadované skutočnosti.

Neúplným dokladom, vo všeobecnosti, je taký doklad, ktorý neobsahuje všetky potrebné údaje na posúdenie skutočného stavu.

Som toho názoru, že predmetné pojmové znaky objektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu poškodzovania finančných záujmov Európskych spoločenstiev, nemožno interpretovať a aplikovať formálne, ale materiálne, teda v súlade so spoločenským záujmom, ktorému sa má poskytnúť trestnoprávna ochrana.

V tejto súvislosti sa žiada poznamenať, že nie akýkoľvek nesprávny alebo neúplný doklad, či výkaz, predložený príjemcom poskytovateľovi NFP, napĺňa pojmový znak objektívnej stránky skutkovej podstaty predmetného trestného činu, ale len taký podklad, výkaz, ktoré je objektívne spôsobilý vzbudiť u poskytovateľa NFP mylnú predstavu o naplnení podmienok, za ktorých bol poskytnutý príspevok.

Pokiaľ nesprávnosť, resp. neúplnosť predložených dokladov, výkazov, spočíva len v nesúlade s obsahom záväzku príjemcu, vyplývajúceho z uzatvorenej Zmluvy o poskytnutí NFP, avšak je v súlade s objektívnou realitou (napr. deklarované miesto realizácie rekvalifikačného kurzu, v žiadosti o preplatenie parciálnej úhrady NFP, je súladné so skutočným miestom, kde sa aj rekvalifikačný kurz zrealizoval, avšak v rozpore s prípadným miestom deklarovaným v uzatvorenej Zmluve o poskytnutí NFP), potom takýto nesprávny alebo neúplný doklad, či výkaz, nie je objektívne spôsobilý vyvolať (vzbudiť) u poskytovateľa mylnú predstavu o splnení podmienok (účelu), za ktorých bol poskytnutý príspevok, pre jeho zjavnú vecnú nesprávnosť. Jednoducho takýto nesúlad, je možné zo strany poskytovateľa, veľmi jednoducho eliminovať vykonaním administratívnej kontroly predložených dokladov a následne nerealizovať alokáciu finančných prostriedkov na účet príjemcu, prípadne vyvodíť voči príjemcovi NFP, obligačnú sankčnú zodpovednosť, vo forme odstúpenia od Zmluvy o poskytnutí NFP.

Za týchto okolností nemožno voči príjemcovi vyvodzovať trestnoprávnu zodpovednosť, pre absenciu rozhodujúcich obligačných pojmových znakov skutkovej podstaty predmetného trestného činu.

Som toho názoru, že prezentovaný výklad, je súladný s princípom subsidiarity trestnej zodpovednosti, v situácii, kde je namieste uplatniť administratívnu zodpovednosť, a teda postihnúť zodpovedný subjekt prostriedkami iných právnych odvetví.

Akýkoľvek iný výklad predmetného pojmového znaku, by vo svojich dôsledkoch rozširoval podmienky trestnej zodpovednosti, a teda porušoval zásadu *nullum crimen sine lege, nullum poena sine lege*.

3.2. Ďalším problémom, ktorý vyvstáva v aplikačnej praxi, je problém súvisiaci s interpretáciou a aplikáciou pojmového znaku objektívnej stránky predmetnej skutkovej podstaty trestného činu, a to pokiaľ ide o účel použitia prostriedkov zo všeobecného rozpočtu Európskych spoločenstiev.

Podstata tohto problému spočíva v tom, akým spôsobom a v akom rozsahu, je potrebné vymedziť tento pojmový znak v skutkovej vete, či už uznesenia o vznesení obvinenia alebo obžaloby.

Som toho názoru, na rozdiel od časti aplikačnej praxe, že predmetný pojmový znak je nevyhnutné vymedziť nielen materiálne (skutkovo), ale aj formálne, a to označením konkrétneho ustanovenia zmluvnej bázy, nakoľko ide o porušenie právnej povinnosti, spočívajúcej v použití

poskytnutých prostriedkov na iný ako dohodnutý účel. Formálne vymedzenie porušenie povinnosti príjemcom len označením príslušných zákonných ustanovení (konkrétne § 19 a § 31 ods. 1 písm. a), n) zákona č. 523/2014 Z.z.) nepostačuje, nakoľko trestnoprávna zodpovednosť je v našom trestnom práve koncipovaná ako individuálna zodpovednosť a tomu má korešpondovať aj forma individualizácie porušenia právnej povinnosti páchatelom ako pojmového znaku objektívnej stránky predmetnej skutkovej podstaty trestného činu, a to spôsobom, ktorý by zabezpečoval individualizáciu skutku a zároveň jeho totožnosť a nezameniteľnosť s iným skutkom.

Na argumentáciu časti aplikačnej praxe, že porušenie právnej povinnosti, musí byť formálne vymedzené označením porušenia konkrétneho obligačného ustanovenia, sa vyžaduje výlučne u trestného činu porušovania povinnosti pri správe cudzieho majetku, podľa § 237 Trestného zákona, žiada poznamenať (reagovať), áno, aj.

3.3. Ďalší problém súvisí s vyvodzovaním právnych záverov o existencii konkrétnej formy zavinenia, v konaní páchatel'a. Konkrétne v aplikačnej praxi vyvstáva problém súvisiaci s transferom (delegovaním) právnych povinností, na ktoré sa žiadateľ – príjemca NFP, zaviazal podľa uzatvorenej Zmluvy o poskytnutí NFP, na tretie subdodávateľské subjekty, najčastejšie vo forme Zmlúv o spolupráci.

K uvedenému sa žiada navyše dodať, že avízový transfer práv a povinností na subdodávateľské subjekty, je v týchto prípadoch realizovaný v rovnakom rozsahu, v akom sa na tieto zaviazal príjemca NFP, poskytovateľovi, podľa uzatvorenej Zmluvy k poskytnutiu NFP.

Prevažná časť aplikačnej praxe je toho názoru, že tento transfer práv a povinností na subdodávateľské subjekty, nemá žiaden vplyv na vyvodenie trestnoprávnej zodpovednosti príjemcu, osobitne, pokiaľ ide o naplnenie pojmových znakov zavinenia, v zákonom ustanovenej forme. V tejto súvislosti argumentujú tým, že štatutárny zástupca príjemcu zodpovedá za prípadnú nepravdivosť, či nesprávnosť údajov predkladaných poskytovateľovi, v súvislosti s čerpaním príspevku.

Som toho názoru, že právo štatutárneho zástupcu delimitovať svoje právomoci, ale aj s tým súvisiace povinnosti, z ust. § 31 ods. 1 Obč. zák. (ktorý sa uplatňuje subsidiárne vo vzťahu k ust. § 133 ods. 1 Obch. zákonníka, ako aj k ust. § 9 ods. 1 Zák. práce), ktorý ustanovuje, že „*pri právnom úkone sa možno dať zastúpiť fyzickou alebo právnickou osobou*“.

Rovnako som toho názoru, že trestnoprávna zodpovednosť je koncipovaná ako individualizovaná subjektívna zodpovednosť, nie však ako objektívna zodpovednosť.

Nad rámec uvedeného sa žiada dodať, že nemožno spravodlivo žiadať od štatutárneho zástupcu príjemcu, aby kontrolu realizovaných výkonov subdodávateľskými subjektmi, realizoval fyzicky, navyše ak poskytovateľ príspevku, nie je povinný, vykonávať kontrolu realizovaných a preplácaných výkonov fyzicky, ale len administratívne, a to kontrolou predkladaných dokladov a výkonov.

Zoznam použitej literatúry:

- BOHÁČKOVÁ, I., HRABÁNKOVÁ, M.: Strukturální politika Evropske unie. PRAHA: C.H.BECK, 2009.
- BURDA, E., ČENTEŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol.: Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. diel, I. vydanie. Praha: C.H.BECK, 2011.
- FENYK, J. : Podvod poškozující společné záujmy ES a členských států; vývoj, vymezení, prevence a postih.
- POLÁK, P.: Úprava mezinárodní právní pomoci v trestních věcech v rámci Evropske unie s přihlédnutím k ochraně jejich finančních zájmů. BRNO: Acta Universitatis Brunensis – Iuridica, 2003, č. 266.
- ŠÁMAL, P. a kol.: Trestný zákonník II., § 140 až 421. Komentár. 1. vydání. Praha: C.H.BECK, 2010.
- TOMÁŠEK, M.: Europeizace skutkových podstat některých trestných činů. PRAHA: Acta Universitatis Carolinae – Iuridica, 2007, č. 1,
- TÝČ, V.: Právo Evropske unie. Ostrava: SAGIT, 2004.

Kontaktné údaje:

doc. JUDr. Sergej ROMŽA, PhD.

sergej.romza@upjs.sk

vedúci Katedry trestného práva

Univerzita Pavla J. Šafárika, Právnická fakulta

Kováčska ul. č. 26

041 80 KOŠICE

SPECIAL FORMS OF LIABILITY IN HUNGARIAN CRIMINAL LAW – EFFECTIVE TOOLS TO FIGHT AGAINST ECONOMIC CRIMES?

Ferenc Santha

University of Miskolc, Faculty of Law

Abstract: Criminal liability of the head of business and criminal sanctions applicable to legal persons can be considered as the atypical forms of Hungarian criminal liability. This paper outlines the characteristics of these new legal instruments, shows the relationship between these forms of liability and economic criminality and focuses on the question of what role corporate criminal liability and criminal liability of the head of business can play in fighting against economic crimes in Hungary in the light of practical experience.

Key words: economic crimes, corporate criminal liability, criminal liability of the head of business

1 INTRODUCTION

Criminal liability of the head of business and criminal sanctions applicable to legal persons can be considered as the atypical forms of Hungarian criminal liability. In the first part of my presentation I would like to outline the system of economic crimes in Hungarian criminal law. In the second I would like to introduce the substantive features and elements of the Hungarian corporate criminal responsibility. Finally, the third part is devoted to examine the other special form of criminal liability: the criminal liability of the heads of business.

2 ECONOMIC CRIMES IN HUNGARIAN CRIMINAL LAW

The term 'economic crimes' is not existed in the Hungarian Criminal Code (Act C 2012), but totally twenty-eight crimes in five chapters can be considered as 'economic crimes'.

These five chapters are the following: (1) Chapter 38. Crimes Relating to Counterfeiting Currencies and Philatelic Forgeries, which contains – among others – the Counterfeiting Currency and the Cash-Substitute Payment Instrument Fraud; (2) Chapter 39. Crimes against Public Finances, which contains e.g. the Budget Fraud; (3) Chapter 40. Money Laundering; (4) Chapter 41. Economic and Business Related Crimes, which contains e.g. the Fraudulent Bankruptcy and the Concealment of Assets for Avoiding a Liability; (5) Chapter 42. Crimes against Consumer Rights and Any Violation of Competition Laws, in which we can find e.g. the Marketing of Substandard Products, the Misleading Consumers or the Imitation of Competitors.

In addition to these crimes, the Hungarian legal literature uses the term 'crimes associated with the economic activity'. On the bases of the set of criminal offences defined by Pusztai and the unified statistical system of investigations and prosecutions prosecutorial statistics, in addition to the 'economic crimes' mentioned, the following crimes can be classified into this category:

- some serious crimes against property if committed in the framework of an economic organization, like Fraud, Embezzlement, Economic Fraud, or Misappropriation of Funds and Crimes against Intellectual Property Rights;

- Active and Passive Corruption or Abuse of Authority if committed regarding the economic activity;

- Crimes against the Environment and Nature and some forms of drug offences.

With regard to the definition of the 'crimes associated with the economic activity' it appears appropriate to refer the legal object of the crimes, namely that these crimes primarily and typically violate or pose a threat to the order and the obligations of economy and the framework of the fair and legal economy.

Crimes associated with the economic activity, with few exceptions, can be committed in an organizational framework when a natural person offender perpetrates the crime on behalf or for the benefit of a legal person (economic organization). These crimes, in many cases, have the following characteristics:

- the criminal act is realized by two or more persons and based on the division of labour;

- the relatively longer period and continuity of the criminal activity, presence, influence and power in the economic life, and, in certain cases, much-needed expertise for the commission of the crime, highly-qualified perpetrators;

- the physical realization of the crime almost necessarily presupposes a legal economic activity since the basis and the starting point of the criminal act is the breach of the regulations applicable to this economic activity.

On the basis of the above, my starting point is the finding that a significant part of the economic crimes and crimes associated with the economic activity are committed by the leader of a corporation and within the framework of a corporation, or the corporation is enriched by the profit deriving from the crime. If this finding is true, the corporate criminal liability and criminal liability of the heads of business could be an effective tools to fight against these types of crimes.

Several reasons why the legal persons and the heads of business came into the scope of the criminal law can be mentioned, e. g. the expectation towards enhancing general prevention; it is unfair to punish only the employee who usually only execute orders; and the most important impetus: the harmonization of criminal law at European level, since the adoption of rules providing for these types of criminal liability was part of the harmonization program that was a prerequisite for our EU membership.

3 ELEMENTS OF CORPORATE CRIMINAL LIABILITY

Criminal liability of legal entities is existed in Hungarian criminal law since an Act on Criminal Measures Applicable to Legal Persons Act (Act CIV 2001) was adopted in 2001 by the Hungarian Parliament and the Act has been effective since May 1, 2004, when Hungary became a member of the EU.

The legislator decided to enact a separate Act instead of placing the relevant provisions in the Criminal Code. The Act is divided into two parts: the first six articles are entitled „Criminal Law Provisions”, and the next twenty are entitled „Provisions on Criminal Procedure” and are followed by some closing provisions. Now I concentrate the criminal law provisions, the elements of corporate criminal liability.

3.1 The entities that may be held criminally liable

According to the Act, criminal responsibility may be attributed to „legal persons” for which a definition is provided in the Act.

As you can see, „legal persons” in this criminal law sense, are almost any kind of legal person that exist in civil law, e.g. share companies and limited liability companies, but foundations and social organizations as well. At the same time, it is apparent that states or state organs and local governments are not subject to criminal responsibility.

3.2 The offences for which legal persons may be liable

The Act aims to introduce a kind of general criminal liability for legal persons since it does not list the relevant offenses: criminal measures against legal persons are applicable in the event that a relevant person commits an intentional crime as defined in the Criminal Code.

3.3 The persons who engage corporate criminal liability

Since Hungarian legal theory only recognizes natural persons as able to commit crimes and it is obvious that the Act did not intend to make radical departures from our traditional principles, corporate responsibility is an indirect responsibility for the criminal conduct of a natural person. The question is: who will be the natural person offender? The provisions of the Act are rather complicated.

In the first case the offender is (1) a member or officer who is also part of the legal person's management or its authorized representative; or (2) an agent of these persons; or (3) a member and agent of the Board of Supervisors. These persons are the senior officers of a legal entity (the so-called controlling officer) and they must have acted on behalf of the legal person when committing the offense. In the second case the organization is criminally liable for the act of any member or employee. The commission of the crime within the scope of the organization's activities and for its benefit is also necessary but there is a further criteria as well: an omission by a leading officer of the corporation, i.e. a failure to fulfill a duty of control or supervise. The omission of a leading officer can be intentional or negligent as well. In the third case the offender is an 'outsider', i.e., a

person who is not belonging to the legal person. In such cases, a further criteria is the knowledge of the commission of the crime by a leading officer of the corporation. The purpose of this provision is to prevent the legal person from avoiding criminal liability and gaining a financial advantage by using a third person who has no visible contact with the legal person to commit a crime. Think about a de facto manager in this situation.

3.4 Further conditions of liability

a) Benefit to the legal person, or using the legal person

Measures can only be ordered against the organization if the crime was aimed at, or resulted in, the legal entity gaining an advantage, or the crimes were committed by using the legal entity.

b) The conviction of a natural person

The sanctioning of the natural person is the precondition of the liability of the legal person.

But there are several exceptions to this rule:

- if the natural person is not identified in the investigation, thus the investigating authority suspended the investigation; or
- the natural person is identified and charged but not convicted by the court; or
- the perpetrator is not punishable due to his mental illness, death, voluntary restitution or coercion; or
- the proceedings have been suspended because the perpetrator stays in an unknown place, the legal person may still be criminally responsible.

3.5 Sanctions

Three types of criminal measure are applicable to legal persons under the Act: winding-up, restriction of the legal person's activities and fines. Forfeiture of property, a „traditional measure” in the Criminal Code may also be applied.

a) Fines

It is well-known that fines are the traditional sanction against corporations in many legal systems, in Hungary the situation is the same. Fines of between Ft 500.000. and an amount which is three times the financial advantage resulting from the offense may be imposed.

b) Restriction of the legal person's activities

The criminal court may prohibit a legal person from carrying out certain activities, namely, from participating in a public procurement process, entering into a concession agreement, becoming a non-profit organization, or obtaining subsidies from the EU. The prohibition may last from between 1 and 3 years.

c) Winding-up

Winding-up is a capital punishment for legal persons, the most severe sanction for the purpose of defending the society. In Hungary, the court must order the winding-up of a legal person if it was engaged in an illegal economic activity and it was established for the purpose of concealing a crime or the actual activities of the legal person serve the purpose of concealing a crime. There are some exceptions when this sanction should not be imposed, e.g. if the legal person has strategic importance from the point of view of the national economy or national defence, etc.

In my opinion, these legal consequences for corporations are different to our traditional criminal sanctions and should be considered as a third, new type of criminal sanctions. Not only because the legislator placed the sanctioning provisions in a separate act, but the special aim of corporate sanctions. The main function of these sanctions is to promote a law-abiding attitude in the criminal corporation and other legal entities as well.

3.6 Corporate criminal sanctions in Hungarian court practice

The following table presents the Hungarian practice of imposing corporate criminal sanctions:

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Total		
Prosecutor's motion			1	6	6	8	4	4	7	36
Application by the court			0	2	1	1	0	3	1	8

The Hungarian Act CIV 2001 came into force in May of 2004. The figures of the table show that four years later only one prosecution had been brought against legal persons and, during the

reference period, the use of a sanction against a legal person has been proposed by the prosecutor 36 times. However, less than a quarter of the proposals has been granted by the courts, and only in 8 instances was there a sanction imposed by the lower court.

Far-reaching conclusions could not be drawn from these modest practice but the judicial decisions show that crimes committed in the framework of the legal person were economic crimes (budget fraud, illegal importation, deception of consumers) and crimes against property (fraud, embezzlement, violation of industrial design rights). The courts used the fine from the possible sanctions in every case, winding-up was motioned by the prosecutor in one case but it was rejected by the court. The legal persons subjected to the corporate sanctions were typically companies (corporations), two cases can be found when a foundation and an association of forest holders was put in the dock.

The roots of the lack of court practice may be found in the original procedural provision of the Act, which provided a great deal of discretion to the prosecutor in initiating and continuing the proceeding against the legal person. According to this original provision (Article 12 (1), 'if any evidence is found in the course of investigation to the effect that measures may be taken against the legal person, the investigative authority shall notify the prosecutor of this fact, and the prosecutor shall decide whether the investigation should extend to the legal person.' This discretion was not problematic in itself but became so because of the legislator's failure to define the conditions of its exercise. Since the office of the prosecutor is usually overburdened in Hungary, it was an obvious reaction of an individual prosecutor that he simply did not extend the investigation to the legal persons.

This problem was recognized by the legislator and a modification of the Act was accepted by the Parliament in 2008. According to the new Article 12 According to the new Article of the Act, if any evidence is found in the course of the investigation that indicates measures could be taken against the legal person, the investigative authority is obliged to extend the investigation to this legal person. This rule should not be taken to mean that the prosecutor loses his freedom to decide whether to charge the legal person. Rather, he loses the possibility of hindering the proceedings against of the legal person in the stage of the investigation.

Once the prosecutor is in full possession of the information resulting from the investigation, he will be able to make a well-informed decision to prosecute or not. On the other hand the role of the investigative authorities has also become more important since they now have a right and an obligation to investigate legal persons. A positive point concerning the modification that the number of criminal investigations against corporations has risen but this increase was not really significant. Under the Act, if the conditions are fulfilled, the investigative authorities are obliged to extend the investigation to the corporation but there are serious doubts as to whether investigative authorities are aware of the provisions of the Act and their obligations.

4 CRIMINAL LIABILITY OF THE HEADS OF BUSINESS

4.1 The definition

The criminal liability of the heads of business come into play when the head of the legal person is punishable for crimes committed in the framework of the legal person in spite of the fact that he did not realize the objective elements of the offence. The basis of the liability is the status of the leader within the organization and his omission or break of duty in connection of the offence or its result.

In Hungary the Act CXXI 2001 amending the Criminal Code introduced this special form of liability to the Hungarian criminal law. Now, the Article 397. of the Code contains the relevant provision, a separate offence named „Omission of Supervisory or Controlling Duty in connection with Budget Fraud”. Under this Article, the leader of the business organization, or its member or employee entitled to control or supervision is punishable, if the member or employee fails to fulfil the duty of control or supervision, and thus makes it possible for the member or employee of the business organization to commit the budget fraud within the scope of the business organization's activities. Similar provision can be found regarding the crime of active official bribery (Act 293. (4), but now I concentrate the previous crime.

4.2 The elements of the liability of the heads of business

a) The base-offence is the budget fraud which crime should be committed within the framework of the business organization and the offender can be any member or employee of the business organization;

b) The subject of this special liability, namely the special perpetrator is the leader of the business organization, or its member or employee entitled to control or supervision. In Hungary the laws of different kinds of business organizations lay down the conditions under which a person can be considered a leader or employee who is entitled to control or supervision.

c) The criminal relationship between the leader and the base-offence must be examined on different levels.

c.1 The member or employee commits the base-offence within the scope of the business organization's activities. So, if the base-offence has no connection with the activities of the organization, the leader is not responsible;

c.2 Evident precondition of the liability is the status of the special perpetrator, as I mentioned, but beyond the mere status the most important condition is the criminal act on the side of the head of business. The criminal act of the leader is the failing to fulfil the duty of control or supervision which should be intentional, consequently if the leader's omission is negligent, he is not punishable. Within the scope of intention, there are two possible variations:

- the leader did not know about the fact that the employee wanted to commit an offence. Concerning this case, the typical situation arises when the leader intentionally omits to carry out his duty of control or supervision during a longer period of time. The leader is absolutely aware of the subject of his duty, he omits to fulfil his duty and he is unconcerned about the consequences. In such a case it may arise in the leader's mind that because of the lack or laxity of control, somebody will commit a crime, however a situation when the leader intentionally breaks his duty of control knowing that some employee of the company will commit a crime, seems to be far from reality;

- the other possible case is that the leader knew that the employee is about to commit an offence. Here, the duty of the leader is to prevent the commission of the offence. If the leader is only aware of the facts that a specific employee is about to commit a specific offence, but he does nothing else, the special criminal liability of the head of business is established. But, if the leader and the employee in any way cooperate in committing the crime, the leader's act qualifies as persuasion or help. Since employees rarely commit an offence within the scope of the business organization's activities without beforehand making an agreement upon upon it with the leaders, I have presumed in 2006 that this type of criminal liability would not appear on a regular basis in everyday practice in Hungary. Indeed, if we examine the court practice in 2015, to my knowledge, no such cases when the criminal court punished the leader on the basis of this special form of liability. The main reason of the lack of the related court practice is the abovementioned fact that if the leader is aware of the elements of the base-offence, and the leader and the employee in any way cooperate in committing the crime, the special liability of the heads of business is not established. In that case the leader will be held liable of an inciter of or accomplice to the base-offence committed by the employee.

c.3 The final condition is the casual link between the omission of the leader and the base-offence, namely, the omission of the leader makes it possible for the member or employee to commit the budget fraud.

Finally, I have to emphasize that the criminal liability of the heads of business is problematic when examining whether it is in compliance with one of the traditional principles of criminal law: because of the principle of individual criminal liability and the prohibition of holding someone responsible for someone else's act, one need to realize the subjective and objective elements of a criminal offence in order to be held responsible.

5 CONCLUSION

In summary, answering the question in the title of the presentation, we unfortunately must conclude that these special forms of criminal liability are not worked in the court practice and therefore are not considered as an effective tools to fight againts economic crimes.

Bibliography:

Act CIV 2001 on Criminal Measures Applicable to Legal Persons

Act C 2012 on Criminal Code

BÓCZ, E. Az új gazdasági bűncselekmények egyes kérdései. A Harmadik Magyar Jogászyűlés Anyaggyűjteménye, Budapest, 1996.

FIEBERG, G. National Developments in Germany: An Overview'. In: ESER, A. – HEINE, G. – HUBER, B.(eds.): Criminal Responsibility of Legal and Collective Entities, Freiburg im Breisgau, 1999. ISBN 3-86113-942-1

KACZIBA, A. A gazdaság, a feketegazdaság, a gazdasági szervezett bűnözés és a korrupció, Kriminológiai Közlemények 54. Budapest, 1996.

PUSZTAI, L. A gazdasági bűnözés megelőzésének koncepcionális kérdései, Ügyészek Lapja 1996/3.

SANTHA, F. – DOBROCSI, SZ. Corporate Criminal Liability in Hungary. In: PIETH, M. – IVORY, R. (eds.) Corporate Criminal Liability, Springer, 2011. ISBN 978-94-007-0673-6

SÁNTHA, F. The protection of the European Union's financial interest and the special criminal liability of the heads of business. In: Bizonyítékok. Tiszteletkötet Tremmel Flórián egyetemi tanár 65. születésnapjára. Pécs, 2006. ISBN 963 642 089 0

WIENER, A. I. A gazdasági vezetőknek a beosztottak bűncselekményéhez kapcsolódó büntetőjogi felelőssége. Magyar Jog, 2003/12.

Contact information:

Dr. Sántha Ferenc PhD. assistant professor, advocate

santhaferenc@hotmail.com

University of Miskolc, Faculty of Law, Department of Criminal Sciences

3515 Miskolc-Egyetemváros, Hungary

EKONOMICKÁ KRIMINALITA VE VZTAHU K NEPŘÍMÝM DANÍM

Petra Snopková

Masarykova univerzita, Právnická fakulta

Abstract: Combating tax fraud is one of main priority of Czech and Slovak Republic and also European Union. This paper is focus on tax criminal offences committing in relation to indirect taxes. After the necessary introduction of basic terms and types of tax fraud connected to indirect taxes (especially carousel frauds), legal instruments to fight against tax fraud are foreshadowed. The aim of paper is to confirm or disprove the hypothesis that these legal instruments are enable to disclose and then penalize this criminality on some measure.

Abstrakt: Boj proti daňovým podvodům je jednou z priorit nejen České a Slovenské republiky, ale také Evropské unie. Tento příspěvek je zaměřen na trestnou činnost daňovou páchanou ve vztahu k nepřímým daním. Po nezbytném vymezení základních pojmů a typům daňových podvodů souvisejících s nepřímými daněmi (zejména karuselové podvody), jsou nastíněny právní nástroje boje proti daňovým podvodům. Cílem tohoto příspěvku je potvrdit či vyvrátit hypotézu, že tyto nástroje do určité míry umožňují odhalovat a následně postihovat tuto trestnou činnost.

Key words: economic criminality, indirect taxes, VAT, tax fraud.

Klíčové slová: ekonomická kriminalita, nepřímé daně, DPH, daňový podvod.

1 ÚVOD

Ekonomická kriminalita se dotýká několika právních odvětví, kromě finančního, resp. daňového práva, které se stále více vymezuje v rámci finančního práva jako samostatné právní odvětví¹, dále především práva trestního. V rámci daňového práva se ekonomická kriminalita projevuje nejvíce na nepřímých daních a zejména dani z přidané hodnoty, kde daňové úniky znamenají velké ztráty veřejných rozpočtů (v České republice jsou odhadovány v řádech desítek miliard korun českých). Boj proti daňovým podvodům je proto jednou z priorit nejen České republiky, ale také Evropské unie. Tento příspěvek je zaměřen na trestnou činnost daňovou páchanou ve vztahu k nepřímým daním. Po nezbytném vymezení základních pojmů a typům daňových podvodů souvisejících s nepřímými daněmi (zejména karuselové podvody), jsou nastíněny právní nástroje boje proti daňovým podvodům. Cílem tohoto příspěvku je potvrdit či vyvrátit hypotézu, že tyto nástroje do určité míry umožňují odhalovat a následně postihovat tuto trestnou činnost.

2 EKONOMICKÁ KRIMINALITA

Když se řekne ekonomická kriminalita, nelze nalézt pouze jednu definici tohoto pojmu, jelikož se jedná o pojem obtížně a různě definovaný. Jedná se totiž o pojem značně proměnlivý v čase a záleží nejen na vývoji právních řádů, ale také na vývoji společnosti. I přes výše uvedené lze ekonomickou kriminalitu definovat jako **protiprávní jednání s ekonomickými prvky, kterým je dosahován majetkový nebo jiný prospěch a který naplňuje skutkovou podstatu některého z trestných činů nebo skupin trestných činů.**²

Na mezinárodní úrovni můžeme vymezení ekonomické kriminality nalézt v Doporučení výboru ministrů Rady Evropy č. (81) 12 o ekonomické kriminalitě ze dne 25. 6. 1981, které vymezilo ekonomickou kriminalitu jako soubor trestných činů dopadajících na trestnou činnost kartelů, podvodné praktiky a zneužívání ekonomické situace nadnárodními společnostmi, podvodné

¹ RADVAN, Michal. Je berní právo samostatným odvětvím práva? In *Dny práva – 2008 – Days of Law*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 295-304.

² ČASTORÁL, Zdeněk. *Ekonomická kriminalita a management*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011. s. 13.

získávání nebo zneužívání státních nebo mezinárodních dotací, počítačovou kriminalitu, falešné firmy (bogus firms), padělání firemních závěrek a účetní podvody, podvody týkající se ekonomické situace a kapitálu společnosti, porušování pravidel bezpečnosti a ochrany zdraví firmou vůči zaměstnancům, podvody poškozující věřitele, spotřebitelské podvody, nekalá soutěž a klamavá reklama, daňové delikty a vyhýbání se placení sociální odvodů ze strany podnikatelů, celní podvody, delikty vztahující se k peněžním a měnovým předpisům, delikty bankovní a na finančních trzích a delikty proti životnímu prostředí.³

Kromě pojmu ekonomická kriminalita rozlišuje teorie také pojem **finanční kriminalita**, kterou lze považovat za specifický pojem a který lze typově vymezit jako kriminální jednání ve sféře v bankovních a finančních institucích, na kapitálovém trhu, formou krácení příjmů sociálního a zdravotního pojištění, krácení příjmů státu na daních a jiných povinných platbách nebo padělání peněz šeků a jiných platebních instrumentů. Mezi jednání, které lze typicky zařadit pod pojem finanční kriminalita patří fiskální trestné činy a zkracování sociálních plateb firmami, trestné činy proti měně a měnovým pravidlům a omezením a kapitálové podvody a bankovní podvody.

Velkým problémem je však v dané oblasti zejména otázka prokazování ekonomické i finanční kriminality, a to zejména z důvodu její značné proměnlivosti v čase a toho, že se dané jednání dotýká širokého okruhu právních odvětví. K prokázání ekonomické kriminality tak jsou potřeba široké znalosti z oblasti trestního práva, dále práva finančního, obchodního, občanského a dalších právních odvětví.⁴

3 DAŇOVÁ TRESTNÁ ČINNOST

Snaha lidí vyhnout se placení daní pokud možno úplně, nebo je platit v co nejmenší míře, se objevovala ve společnosti již v dobách feudálních společností, kdy feudálové začali vybírat od svých oddaných různé odvody, aby si zajistili příjem, který zaručoval fungování toho kterého společensko-ekonomického systému. Daně tvoří základ příjmů každého státu v kterémkoli historickém období a jejich vybírání tvoří spolu s daňovými úniky, které jsou nejvyšší zejména u nepřímých daní, základní problém v daňové oblasti.⁵ Pro přehlednost a lepší pochopení dané problematiky je nezbytné vymezit několik základních pojmů.

3.1 Vymezení základních pojmů

Daň je možné definovat jako povinnou, zákonem předem sazbou stanovenou částku, kterou se více méně pravidelně odčerpává na nenávratném principu část nominálního důchodu ekonomického subjektu ve prospěch veřejného peněžního fondu bez poskytnutí ekvivalentního protiplnění.⁶ Soubor daní a poplatků, jakož i dalších veřejnoprávních úhrad daňového či poplatkového charakteru, které jsou příjmem veřejných peněžních fondů, vyskytujících se v daném místě a čase, tvoří **daňový systém**.⁷ Podle dopadu daně dělíme daně na daně přímé a nepřímé. **Přímé daně** jsou vyměřeny přímo konkrétnímu poplatníkovi bezprostředně podle jeho důchodové či majetkové situace, jsou adresné, většinou přihlížejí k majetkové situaci poplatníka, který je sám vypočítává a odvádí, zná jejich hodnotu. **Nepřímé daně** jsou placeny a vybírány v cenách zboží, služeb apod., nezohledňují osobní situaci poplatníka, jsou neadresné.⁸ Nepřímými daněmi jsou daně, které se uvalují na spotřebu a které hradí výrobce nebo prodejce z objemu své produkce nebo svých prodejů. Prostřednictvím ceny má ale možnost ji přenést na jiný subjekt, především na spotřebitele. K nepřímým daním patří v rámci daňové soustavy České republiky daň z přidané hodnoty, spotřební daně (akcízy) a energetické (ekologické) daně.⁹

³ *Recommendation No. R (81) 12 on economic crime* [online]. Council of Europe, Strasbourg, 1981. Dostupné z: <http://coe.archivalware.co.uk/awweb/pdfopener?smd=1&md=1&did=512211>

⁴ CHMELÍK, Jan; BRUNA, Eduard. *Hospodářská a ekonomická trestná činnost*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2015. s. 15-16.

⁵ Chmelík op. cit., s. 71.

⁶ RADVAN, Michal a kol. *Finanční právo a finanční správa: Berní právo*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 23.

⁷ RADVAN op. cit., s. 45.

⁸ RADVAN op. cit., s. 37.

⁹ BAKEŠ, Milan. *Finanční právo*. 6. upr. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. s. 155.

Co se týče pojmu daňový únik, i pro něj platí, že existuje mnoho definic a vymezení. Nejčastěji je pojem **daňový únik** (tax fraud) vykládán buď jako případ, kdy nedochází ke stanovení a placení daně v souladu se zákonem a v souvislosti s tím k odvodu daňového příjmu ve výši, v jaké by měl do veřejného rozpočtu přijít, nebo se jím rozumí takové jednání, které trestní právo považuje za trestný čin. Spousta autorů¹⁰ dále používá rozdělení daňových úniků na legální a nelegální. Osobně se přikládáním spíše ke druhému vymezení pojmu daňový únik (tj. že se jím rozumí takové jednání, které trestní právo považuje za trestný čin), proto je dle mého názoru legální únik spíše oxymóronem a o daňový únik se nejedná, nedejde-li k porušení práva. Mezi legální daňové úniky jsou řazena především jednání, která spadají do oblasti daňové optimalizace (legální jednání skutečně efektivně snižující daňovou povinnost) nebo vyhýbání se dani (jednání v mezích zákona, někdy na hraně zákona, s cílem minimalizovat nebo eliminovat daň).

Příčin vzniku daňových úniků, resp. podvodů je jistě nespočet a jsou stejně rozmanité jako jejich projevy. Důvody páchaní daňových úniků závisí zejména na osobě, která se jej dopouští, některé však mají určitou obecnou platnost, např. nesouhlas s politickým rozhodováním příslušné vlády. Mezi další příčiny jsou řazeny nedostatky občanské uvědomělosti v daňové oblasti a ekonomické prostředí, v němž jsou daně vybírány (v období ekonomického růstu jsou daně vybírány i placeny snáze, než v období hospodářské recese). Hlavní příčiny ale Martinez shledává v mechanismu zdaňování, a to v tom, že jsou daně stanovovány na základě podaného daňového přiznání a následně kontroly. „*Spoléhat se při zjišťování rozsahu předmětu zdanění na upřímnost daňového poplatníka je totéž jako přímo jej vyzývat k podvodu. A doufáme-li, že podvody odhalíme pomocí kontroly, jejíž meze poplatník dobře zná, jen tím podvodníkům dodáváme jistoty.*“ Pokušení daňového subjektu něco zatajit je dle něj nepřímo úměrné odstrašujícimu účinku. V případě daně z přidané hodnoty vidí její velkou slabinu ve snaze daňových subjektů snížit daň na výstupu a zvýšit ji na vstupu, a to vystavováním fiktivních faktur.¹¹

Vedle pojmu daňový únik je zapotřebí vymežit také pojem **daňový podvod**, kterým je možné rozumět jednání, kdy někdo (nejčastěji se bude jednat o daňový subjekt) sebe nebo jiného obohatí tím, že někoho uvede v omyl, využije něčeho omylu nebo zamlčí podstatné skutečnosti, a v důsledku toho veřejný rozpočet nedosáhne daňového příjmu.¹²

3.2 Typy daňových podvodů

Existuje několik způsobů, kterými se daňové subjekty snaží svou daňovou povinnost minimalizovat nebo se jí úplně zbavit. V oblasti daně z přidané hodnoty se může jednat o vydávání fiktivních faktur, daňové úniky při páchaní trestné činnosti související s daní z přidané hodnoty při dovozu nebo vývozu zboží do třetích zemí, případně o intrakomunitární obchody (tj. v rámci členských zemí EU, mezi kterými je obchodování osvobozeno od daně z přidané hodnoty s nárokem na odpočet). Dále daňové subjekty využívají nadhodnocené vývozy, podřazení zboží či služby pod špatnou sazbu daně z přidané hodnoty apod.

Největší podíl na daňových únicích mají tzv. **karuselové podvody**, neboli **kolotočové podvody** (z franc. carousel = kolotoč). Jedná se o řetězec plátců, kdy s určitou komoditou dochází k opakovanému dodání téhož zboží v jednom členském státě s tím, že se plátce daně na konci řetězce, který inkasuje nadměrný odpočet daně, zbavuje povinnosti uhradit daň na výstupu osvobozeným dodáním zboží osobě registrované v jiném členském státě. Z daného členského státu je přitom dané zboží opět dodáváno na počátek řetězce. V řetězci tak zůstává nepříznaná nebo nezaplacená vlastní daňová povinnost u plátce pořizujícího zboží od osoby registrované v jiném

¹⁰ Srov. MARTINEZ, Jean-Claude. *Daňový únik*. 1. vyd. Praha: HZ Praha, 1995. S. 8-9. STIERANKA, Jozef. Aktivity Európskej únie v boji proti daňovým únikom. In: STIERANKA, Jozef (ed.). *Odhaľovanie daňových únikov a daňovej trestnej činnosti*. Plzeň: Vydavateľství a nakladateľství Aleš Čeněk, 2013. s. 38-39. CHMELÍK op. cit., s. 72-73.

¹¹ MARTINEZ op. cit., s. 31-40.

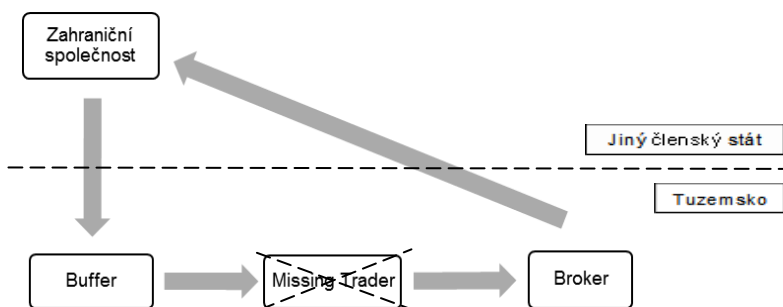
¹² BOHÁČ, Radim. Teoretické a praktické otázky českého daňového práva z hlediska daňových úniků a podvodů. In: BABČÁK, Vladimír; ROMÁNOVÁ, Anna; VOJNÍKOVÁ, Ivana (eds.). *Daňové právo vs. Daňové podvody a daňové úniky: nekonferenční zborník vedeckých práv I. diel*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2015. s. 38.

členském státě. Jedná se přitom o velmi rychlé obchody realizované v řádech dnů a zahrnující velké množství subjektů, kdy předmětem obchodů je většinou zboží malého objemu, ale vysoké hodnoty (např. mobilní telefony, počítačové činy).

V rámci karuselových podvodů se vyskytuje několik subjektů, mezi něž patří:

- *missing trader* – plátce, který daň na výstupu z titulu uskutečněného dodání zboží/poskytnutí služeb dalšímu plátcovi v tuzemsku nevykazuje v podaném daňovém přiznání k dani z přidané hodnoty nebo vykazuje, ale neplatí, popř. vůbec nepodává daňové přiznání a stává se pro daňovou správu nekontaktní, tzv. bílý kůň,
- *buffer* („nárazník“) – plátce vytvářející „křoví“ mezi missing traderem a brokerem, jeho rolí je pomoci zastříti přímé vazby mezi missing traderem a brokerem, tj. ztížení odhalení podvodu,
- *broker* (příjemce prospěchu) – plátce, který přijímá zdanitelné plnění zasažené karuselovým podvodem k dalšímu využití v rámci ekonomické činnosti, kdy právě jemu vzniká nadměrný odpočet z titulu uplatněného odpočtu z přijatého zdanitelného plnění nákupem od plátce typu buffer nebo přímo od missing tradera a uskutečněné plnění bez daně na výstupu (osvobozené dodání zboží do jiného členského státu, vývoz, poskytnutí služby do EU).¹³

Karuselové podvody fungují na následujícím principu. Společnost A (buffer) nakoupí za nízkou cenu zboží od zahraniční společnosti XYZ, která je registrovaná v jiném členském státě EU. Pro zahraniční společnost XYZ se bude jednat o dodání zboží do jiného členského státu a bude osvobozené od daně, pro společnost A tento obchod znamená přijetí plnění z jiného členského státu. Společnost A proto musí v daňovém přiznání přiznat a uhradit daň z přidané hodnoty. Společnost B (missing trader) v dalším kroku nakoupí dané zboží od společnosti A opět za nízkou cenu. Jedná se o dodání zboží v rámci jednoho členského státu, proto bude muset společnost A odvést daň. Řetězec pak pokračuje prodejem daného zboží společností B další tuzemské společnosti C (broker) a podáním daňového přiznání společností B. K uzavření řetězce dojde tehdy, když společnost C prodá zboží zpět zahraniční společnosti XYZ. Společnost C podá daňové přiznání, v němž uvede dodání zboží do jiného členského státu EU, které je osvobozené od daně s nárokem na odpočet. Pro zneprůhlednění pak zboží putuje v daném řetězci do té doby, až se to stane nepřehledné. Někdy např. zboží nemusí ani opustit původní místo. K podvodu pak dochází ve chvíli, kdy společnost B prodá zboží nízké hodnoty za neobvykle vysokou cenu společnosti C. Společnost B by pak měla z uskutečněného prodeje kvůli velké přidané hodnotě zaplatit vysokou daň, avšak tato společnost následně zmizí, stává se nekontaktní, daňové přiznání nepodá a daň nezaplatí. Při daňové kontrole pak správce daně obvykle nachází prázdné prostory a účastněn osoby není možné dohledat ani kontaktovat. Naopak společnost C si z tohoto prodeje nárokuje nadměrný odpočet.

Graf 1 Princip fungování karuselového podvodu (vlastní zpracování)

¹³ HOLÝ, Hynek. *Problémové okruhy u DPH, postupy řešení a principy odhalování daňových podvodů*. Ostrava: Finanční úřad pro Moravskoslezský kraj, 2013. Dostupné z interních zdrojů.

Správce daně pak při šetření karuselových podvodů musí prokázat u všech zúčastněných subjektů jejich zapojení do řetězce, tj. že o podvodném jednání „věděl, nebo vědět mohl“. Tato otázka je bohatě judikována Soudním dvorem Evropské unie.

3.3 Daňová trestná činnost

Vzhledem k výše uvedenému je při posuzování ekonomické (finanční kriminality) nezbytné vědět, co je dle právního řádu považováno za trestný čin. V souvislosti s tématem příspěvku se zaměřím pouze na trestné činy daňové, tj. trestné činy vyjmenované v hlavě VI, dílu 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů, tj. trestné činy daňové, poplatkové a devizové. Mezi **trestné činy daňové** pak lze zařadit trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby (§ 240 TrZ), neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby (§ 241 TrZ) a nesplnění oznamovací povinnosti v daňovém řízení (§ 243).

V oblasti daňových úniků jsou nejčastěji naplňovány skutkové podstaty ust. § 240 a 241, kdy ke vztahu těchto trestných činů se vyjádřil Nejvyšší soud České republiky ve svém usnesení sp. zn. 5 Tdo 749/2014: „...pojem zkrácení daně (jiné povinné platby) ve smyslu § 240 odst. 1 tr. zákoníku vyjadřuje významnější zásah do chráněného zájmu státu než neodvedení daně (jiné povinné platby), neboť při zkrácení daně jde ve své podstatě o podvodné jednání (subjekt uvádí správce daně v omyl, zatajuje mu podstatné skutečnosti apod.), které je nepochybně závažnější než pouhé neodvedení daně, aniž by subjekt daně cokoli zkresloval či zatajoval, což zákonodárce v trestním zákoníku správně vyjádřil i rozdílnými trestními sazbami zejména ve vyšších odstavcích § 240 a 241 tr. zákoníku, které vyjadřují vzájemnou typovou škodlivost obou trestných činů.“¹⁴

Závažnost daňové kriminality ale spočívá především v její vysoké míře škodlivosti pro společnost. Obecně lze daňovou kriminalitu (potažmo ekonomickou kriminalitu jako takovou) vymezit určitými charakteristickými znaky, kterými jsou:

- škody velkého rozsahu – tento typ kriminálního jednání představuje obrovské finanční ztráty rozpočtových prostředků státu, obcí, okresních úřadů a státních fondů, a to v řádech miliard korun českých,
- vysoké nároky na odhalování a vyšetřování daňové kriminality komplikované a náročné dokazování,
- vysoký stupeň latence,
- skryté formy páčání,
- prorůstání organizovaného zločinu do řídicích sfér ekonomiky a politiky a mezinárodního propojení,
- závažná tzv. doprovodná trestná činnost – na daňovou kriminalitu se tzv. „nabaluje“ různorodá společensky škodlivá trestná činnost včetně trestných činů proti životu a zdraví a trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti.¹⁵

4 PRÁVNÍ NÁSTROJE BOJE PROTI DAŇOVÝM PODVODŮM NA ÚROVNI EVROPSKÉ UNIE

Ke konci roku 2013 vydala Evropská Komise „**Akční plán pro posílení boje proti daňovým podvodům a únikům**“, v němž popisuje určitá opatření, která by měla být členskými státy přijata, protože mohou pomoci omezit daňové úniky a zlepšit výběr daní. Komise navrhovala zejména zlepšení stávající vzájemné spolupráce členských států a jejich správců daní a intenzivnější využívání výměny informací.

Komise dále navrhovala přijmout návrh mechanismu rychlé reakce proti podvodům v oblasti DPH, který byl již Směrnici Rady 2013/42/EU ze dne 22. července 2013 zaveden a umožňuje Komisi velmi rychle oprávnit členský stát k přijetí dočasných odchylných opatření s cílem vypořádat se s případy náhlých a rozsáhlých podvodů s významným finančním dopadem.

¹⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 2. 2014, sp. zn. 7 Cdo 749/2014. *Nejvyšší soud* [online]. Nejvyšší soud, 2014 [cit. 28. 9. 2015]. Dostupné z: http://nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/BE269E3066702BA6C1257D2A0034D721?openDocument&Highlight=0.

¹⁵ Chmelík op. cit., s. 72.

Další oblastí navrhovaných mechanismů bylo rozšíření režimu reverse-charge ve vztahu k dodání určitého zboží nebo poskytnutí určitých služeb s vysokým rizikem podvodu, což dle Komise představuje nejúčinnější nástroj v boji proti karuselovým podvodům.

Komise se v Akčním plánu věnovala také otázce tzv. daňových rájů¹⁶ a doporučila členským zemím, aby vypracovaly soubor kritérií, podle kterých by určily, které třetí země nesplňují minimální standardy řádné správy v oblasti daní, a přijaly sadu opatření vůči třetím zemím v závislosti na tom, zda tyto standardy naplňují, či nikoliv, případně zda se zavázaly je dodržovat. Tato opatření zahrnují možnost zařadit jurisdikce, které standardy neplní, na černou listinu a znovu projednat, pozastavit či ukončit dohody o zamezení dvojího zdanění. Aby nebyl podporován obchod s třetími zeměmi, které se ocitnou na seznamu, doporučila Komise členským státům, aby přijaly další doplňková opatření, která však budou zcela v souladu s právem EU.¹⁷

5 PRÁVNÍ NÁSTROJE BOJE PROTI DAŇOVÝM PODVODŮM V ČESKÉ REPUBLICCE

Boj proti daňovým podvodům označila nejen současná vláda za jednu ze svých priorit, jelikož daňové podvody zejména na nepřímých daních znamenají pro státní rozpočet ztráty v miliardách korun. Dle informací finanční správy se v případě úniků na dani z přidané hodnoty jedná o částku 82 mld. Kč. Ministerstvo financí a připravilo ve spolupráci s Finanční správou zásadní opatření proti daňovým únikům, a to:

- rozšíření režimu reverse-charge,
- prokazování původu majetku,
- kontrola převodních cen na základě hlášení přeshraničních transakcí u nadnárodních společností,
- centrální evidence účtů,
- spuštění Daňové Kobry,
- úprava nespolehlivého plátce, podle znaků konkrétních společností zapojených do podvodů,
- kontrolní hlášení,
- elektronická evidence tržeb.¹⁸

Česká republika se v případě přijímání nástrojů v boji s daňovými úniky často inspirovala opatřeními přijatými sousedními zeměmi, zejména Slovenskou republikou (např. institut kontrolního hlášení), protože zde panovala obava, že by se daňové subjekty mohly po zavedení určitých opatření přesunout na území České republiky. Dále budou stručně popsány dle mého nejdůležitější právní nástroje, které mohou být využity při odhalování a potírání daňových podvodů.

5.1 Rozšíření uplatnění režimu reverse-charge a mechanismus rychlé reakce

Obecně je režim přenesení daňové povinnosti upraven v ZDPH, a to v ust. § 92a až § 92i. Dochází zde k situaci, kdy plátce, pro kterého bylo zdanitelné plnění s místem plnění v tuzemsku uskutečněno, je povinen přiznat daň ke dni uskutečnění zdanitelného plnění. ZDPH pak rozlišuje mezi trvalým přenesením daňové povinnosti u určitého druhu zboží: dodání zlata, zboží uvedeného v příloze č. 5 k ZDPH, poskytnutí stavebních nebo montážních prací.

Od roku 2015 byl rozšířen reverse-charge na okruh zboží a služeb uvedených v Příloze č. 6 k ZDPH a tento režim se použije, pokud tak stanoví vláda nařízením. Jedná se například o převod emisních povolenek, dodání mobilních telefonů, zařízení s integrovanými obvody (mikroprocesory

¹⁶ OECD definuje daňový ráj jako stát, který musí splňovat čtyři základní podmínky. Fakticky vybírá nulové daně, výběr je neprůhledný (země nevyžaduje informace z účetnictví), spolupráce při výměně daňových informací s dalšími státy je velmi nízká a daňový poplatník nemusí být v dané zemi většinu roku přítomen a podnikat v ní.

¹⁷ Sdělení Komise Evropskému Parlamentu a Radě: Akční plán pro posílení boje proti daňovým podvodům a únikům ze dne 6. 12. 2012. *Evropská Komise* [online]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/tax_fraud_evasion/com_2012_722_cs.pdf

¹⁸ HORNOCHOVÁ, Simona. Elektronická evidence tržeb. *Finanční správa ČR* [online]. Finanční správa, 2015. Dostupné z: <http://www.financnisprava.cz/assets/cs/prilohy/fs-pro-media/FOR-GASTRO-Hornochova-prezentace-EET.pdf>

atd.), dodání plynu a elektřiny, poskytnutí telekomunikačních služeb, nebo dodání zboží či služby, u kterých bylo České republice prováděcím nařízením Rady povoleno uplatňovat zvláštní opatření odchylovající se od čl. 193 Směrnice 2006/112/ES o společném systému daně z přidané hodnoty.

Od 1. 1. 2015 je také účinný tzv. mechanismus rychlé reakce (§ 92g ZDPH), který umožňuje použití reverse-charge v případě, kdy Evropská komise za účelem boje proti náhlým a rozsáhlým daňovým podvodům potvrdila, že při použití reverse-charge u dodání určitého zboží nebo poskytnutí určité služby nemá námítky a vláda tak stanoví nařízením. Tento dočasný reverse-charge se smí použít po dobu maximálně 9 měsíců. Jedná se o opatření, které má vládě umožnit rychle reagovat na rozsáhlé daňové úniky při obchodování s určitým zbožím, nebo poskytováním určité služby, a zabránit tak těmto daňovým podvodům. Zavedení tohoto opatření souvisí s výše zmíněným akčním plánem Evropské komise, které bylo na evropské úrovni zavedeno směrnici 2013/42/EU a postupně je implementováno do právních řádů členských států.

Při současné právní úpravě však spatřuji nedostatek v tom, že se reverse-charge vztahuje pouze na omezený okruh zboží a služeb, což znamená, že i při zavedení mechanismu rychlé reakce není schopno zabránit karuselovým podvodům. Mechanismus rychlé reakce může být využit pouze v té situaci, kdy již k podvodům s určitým zbožím nebo poskytováním služeb došlo. Po jeho využití dojde k omezení daňových podvodů s určitou komoditou, ale pro daňové subjekty není nic jednoduššího, než ke svému podvodnému jednání využít jiné zboží nebo službu. K určitému posunu by mohlo dojít rozšířením reverse-charge, případně zavedením všeobecného reverse-charge. Co se týče rozšíření reverse-charge, podala Česká republika spolu s dalšími zeměmi žádost, která směřuje na rozšíření reverse-charge na velká (nadmírná) plnění. Tato žádost však byla ze strany Evropské komise zamítnuta.

5.2 Institut zajištění daně

Zajištění daně je obecně upraveno v zákoně č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů, a to v ust. § 167 a násl., kdy platí, že je-li odůvodněná obava, že daň, u které dosud neuplynul den splatnosti, nebo daň, která nebyla dosud stanovena, bude v době její vymahatelnosti nedobytná, nebo že v této době bude vybrání daně spojeno se značnými obtížemi, může správce daně vydat zajišťovací příkaz, kterým uloží daňovému subjektu, aby do 3 pracovních dnů tuto částku daně zajistil ve prospěch správce daně složením jistoty na jeho depozitní účet. V případě hrozícího prodlení je zajišťovací příkaz vykonatelný dnem oznámení daňovému subjektu.

Rozhodnutí o vydání zajišťovacího příkazu je rozhodnutím předběžné povahy, které slouží k dosažení cíle správy daní, tj. dle ust. § 1 odst. 2 daňového řádu ke správnému zjištění a stanovení daně a zabezpečení její úhrady.

Právní úprava zajišťovacího příkazu v ZDPH umožňuje správci daně rychleji reagovat, protože dle ust. § 103 ZDPH se zajišťovací příkaz, hrozí-li nebezpečí z prodlení, stává účinným a vykonatelným dnem jeho vydání. Správce daně současně s vydáním zajišťovacího příkazu učiní pokus vyrozumět vhodným způsobem daňový subjekt o vydání zajišťovacího příkazu a sepíše o tom úřední záznam.

V České republice se jedná o často využívaný nástroj finanční správy v boji s podvodnými řetězci, kdy zejména v oblasti podvodů na dani z přidané hodnoty umožňuje rychle reagovat a postihnout majetek daňových subjektů zapojených např. do karuselových podvodů. Na druhou stranu by měl být využíván pouze v situacích, kdy opravdu existuje vážná a důvodná obava o tom, že daň bude nedobytná, protože výrazným způsobem ovlivňuje daňové subjekty a znamená závažný zásah do jejich subjektivních práv, obzvláště když lze splnění zajišťovacího příkazu vynutit daňovou exekucí.

5.3 Institut nespolehlivého plátce

Institut nespolehlivého plátce je nástroj upravený od 1. 1. 2013 v § 106a ZDPH, který má ve spojení s institutem ručení primárně fungovat jako efektivní nástroj boje proti daňovým podvodům.

Při zavedení institutu byly oproti dnešnímu stavu legislativní úpravy kritéria, která mohou vést k označení plátce za nespolehlivého plátce méně přísná, kdy za nespolehlivého plátce bylo možné označit daňový subjekt, pokud:

- u něj byla daň z přidané hodnoty vyměřena/doměřena podle pomůcek a výsledná daňová povinnost činila 500.000,- Kč a více,
- byl vydán zajišťovací příkaz (po 1. 1. 2013) na daň z přidané hodnoty a tento nebyl ve lhůtě uhrazen,
- po dobu nejméně 3 kalendářních měsíců po sobě jdoucích měl daňový subjekt evidován kumulativní nedoplatek na dani z přidané hodnoty ve výši 10.000.000,- Kč,
- nebyl uznán deklarovaný nárok na odpočet, který byl v důsledku porušení povinností snížen správcem daně minimálně o 500.000,- Kč a související vyměřená/doměřená daň nebyla zcela uhrazena.¹⁹

Tento institut nebyl příliš využíván, a to zejména kvůli nastavení částky evidovaného nedoplatku na dani z přidané hodnoty příliš vysoko, což dokládají nejlépe čísla – do konce září 2014 bylo za nespolehlivého plátce prohlášeno pouze 76 daňových subjektů.

Nejednalo se tedy o účinný nástroj boje proti daňovým podvodům a také z toho důvodu došlo posléze s platností od 1. 10. 2014 ke zpřísnění kritérií:

- daň stanovena podle pomůcek opakovaně (min. za 2 zdaňovací období z šesti po sobě jdoucích),
- snížení limitu nedoplatku z 10.000.000,- Kč na 500.000,- Kč,
- nekontaktnost subjektu, (daňový subjekt nereaguje na výzvy a nedoloží požadované informace nebo součinnost),
- plátce nepodá opakovaně povinná podání na daň z přidané hodnoty ani na základě výzvy správce daně (nepodání 2x v období 12ti měsíců bez řádného odůvodnění).²⁰

Toto zpřísnění vedlo k nárůstu označení daňových subjektů za nespolehlivého plátce, ten největší nárůst ale přišel až po přidání dalšího kritéria s platností od 1. 1. 2015, a to uvedení nepravdivého údaje ohledně skutečného (reálného) sídla, což je zaměřeno na virtuální a „home-office“ společnosti. To dokládají opětovně čísla – k 9. 10. 2015 se v seznamu nespolehlivých plátců nacházelo 1954 subjektů, jen za prvních 9 dní měsíce října přibýlo 112 subjektů, což je o polovinu víc, než za dobu platnosti institutu do jeho první novelizace.²¹ Tento institut začíná být hojně využíván a může finanční správě pomoci při odhalování podvodného jednání, v právním řádu České republiky však existují účinnější nástroje boje proti daňovým podvodům.

5.4 Institut ručení za nezaplacenou daň

Tento institut byl zaveden do ZDPH (ust. § 109) s účinností od 1. 4. 2011. Ručení má akcesorické charakter, což znamená, že je existenčně vázán na zajištěný hlavní závazek a sleduje jeho osud, a dále subsidiární charakter, kdy k realizaci ručení může dojít až v okamžiku, kdy dlužník nesplní svůj dluh (nebo jeho část), který je ručením zajištěn. ZDPH upravuje několik druhů ručení příjemce zdanitelného plnění, tj. plátce DPH, který přijal zdanitelné plnění uskutečněné v tuzemsku od jiného plátce nebo poskytl úplatu za takové plnění, pokud:

- naplnil tzv. znalostní test ohledně neuhrazení daně či zasažení transakce podvodem (otázka věděl, či mohl vědět o podvodném jednání, které je třeba příjemci prokázat – k tomu bohatá judikatura českých soudů a především Soudního dvora Evropské unie - C-354/03, C-355/03 a C-484/03 a C-439/04 a C-440/04, případně C-255/02, pokud se jedná o zneužití práva – stačí nedbalostní jednání, a to i v podobě nedbalosti nevědomé),

¹⁹ NESPOLEHLIVÝ PLÁTCE (dále jen „NESPP“) podle § 106a zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění p. p. (dále jen „ZDPH“). *Finanční správa* [online]. Finanční správa ČR, 2014. Dostupné z: <http://www.financnisprava.cz/assets/cs/prilohy/d-seznam-dani/Prezentace-k-NESPP-2014-07-30.pdf>

²⁰ Tamtéž.

²¹ Údaje jsou dostupné na stránkách Registru plátců DPH po zohlednění nespolehlivého plátce. Dostupné z: http://adisreg.mfcr.cz/cgi-bin/adis/idph/int_dp_prij.cgi?ZPRAC=FDPHI1&poc_dic=2

- bez ekonomického opodstatnení prijal zdaniteľné plnenie za cenu zjavné odchylnou od ceny obvyklé (cena obvyklá sa stanovuje podľa oceňovacích predpisů),
- poskytl úplatu za zdaniteľné plnenie zcelu alebo zčasti bezhotovostným prevodom na účet vedený poskytovateľom platbebních služieb mimo tuzemsko (s bezhotovostným prevodom súvisí tak tiež novelizácia zákona č. 254/2004 Sb., o omezení platieb v hotovosti, v rámci ktorej došlo ke zníženiu limitu omezujúcej platby v hotovosti, a to z pôvodne platných 350.000,- Kč aktuálne na 270.000,- Kč),
- poskytl úplatu za zdaniteľné plnenie zcelu alebo zčasti bezhotovostným prevodom na iný účet než je účet poskytovateľa zdaniteľného plnenia, ktorý je správcem dane u poskytovateľa plnenia zverejneným spôsobom umožňujúcim diaľkový prístup (súvisí s povinnosťou plátců dane z pridanej hodnoty oznamovať finančnej správe čísla bankovních účtů používaných k ekonomickej činnosti, ktoré sú vedené v Registru plátců dane z pridanej hodnoty),
- prijal plnenie od poskytovateľa, o ktorom je v okamžiku uskutočnenia dotčeného zdaniteľného plnenia zverejnená spôsobom umožňujúcim diaľkový prístup skutočnosť, že je nespolehlivým plátcem,
- jde o daně z pridanej hodnoty z dodání pohonných hmot distributorem pohonných hmot a v okamžiku uskutočnenia dodání není o poskytovateli tohoto plnenia zverejnená, že je registrovaný jako distributor pohonných hmot podle zákona č. 311/2006 Sb., o pohonných hmotách.²²

V prípade, že nezaplatí plátcia dane z pridanej hodnoty, ktorý je k tomu ze zákona povinen, prechádza táto povinnosť na ručiteľa, ktorý je po obdržaní ručiteľskej výzvy povinen nezaplacenou daň uhradiť (v rámci výzvy musí byť daňová povinnosť konkrétne vymezaná). Dosiaľ však nie je legislatívne vyriešená otázka, čo s ručením za dosiaľ nestanovenou daň, ktorou môže finančná správa zajišťať inštitutom zajišťať. Rozšírenie inštitutu ručenia i na nestanovenou daň by jistě mohlo viesť k neúmernému zaťaženiu ručiteľa, avšak mohlo by sa to stať účinným nástrojom boje proti daňovým podvodom.

5.5 Inštitut kontrolného hlásenia

Kontrolné hlásenie je zavádzané v Českej republike s účinnosťou od 1. 1. 2016. Má sa jednať o efektívny prostriedok k odhaleniu daňových úniků a podvodů, jehož cieľom a smyslom je umožniť získať informácie o vybraných transakciách realizovaných plátcia dane z pridanej hodnoty a v spojení s ďalšími údajmi identifikovať riziková združenia osôb (reťazce, karusely) odčerpávajúci neoprávnené finančné prostriedky z verejného rozpočtu. Po provedení analýzy sa na toto spojenie bude zameriavať kontrolná činnosť prováděná finančnou správou tak, aby k odčerpávaniu finančných prostriedků nedochádzalo. Problematika kontrolného hlásenia je upravená v ust. § 101c - § 101i ZDPH.

Kontrolné hlásenie vychádza z evidence pro účely dane z pridanej hodnoty, ktorou sú plátcia dane z pridanej hodnoty již v súčasnosti povinni viesť podľa ust. § 100 ZDPH. Z toho dôvodu čiastočne nechápajú nesouhlas určité časti politickej reprezentácie, alebo podnikateľů, se zavedením kontrolného hlásenia. Samozrejme dojde ke zvýšeniu administratívy ze strany plátců dane z pridanej hodnoty a jedným z nedostatků povinnosti podávať kontrolné hlásenie môže byť to, že sa podáva elektronicky, a preto i tí plátcia, ktorí doposiaľ podávali daňová priznania k dani z pridanej hodnoty v tištenej podobe, si tak budú musieť zriadiť datovú schránku, pokiaľ již nedisponujú zaručeným elektronickým podpisom.

Dle mého však môže byť kontrolné hlásenie spolu s inštitutom zajišťať dle ZDPH účinným nástrojom v boji zejména proti karuselovým podvodom, kedy kontrolné hlásenie umožní efektívnejšie odhalovanie jednotlivých článků reťazce a jejich vzťahů medzi sebou a pomocou zajišťovacích príkazů bude finančná správa schopná rozbíť a postupne likvidovať jednotlivé články.

²² Informace GFŘ k inštitutu ručenia podle zákona č. 235/2004 Sb. o dani z pridanej hodnoty, ve znění po novele zákona od 1. 1. 2013. Generální finanční ředitelství. *Finanční správa* [online]. Dostupné z: <http://www.financnisprava.cz/assets/cs/prilohy/d-seznam-dani/Ruceni.pdf>

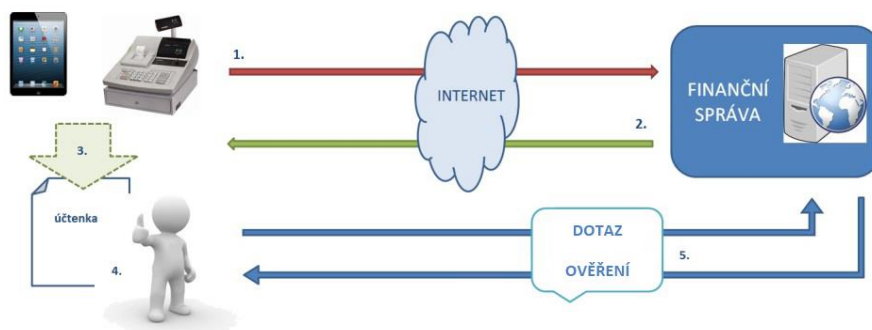
5.6 Elektronická evidencia tržeb

Elektronická evidencia tržeb je dalším z prostředků, kterými je možno bojovat proti daňovým únikům, který by měl být spuštěn a platit od roku 2016. Zatím však vládní návrh zákona o evidenci tržeb a vládní návrh zákona o změně zákonů v souvislosti s přijetím zákona o evidenci tržeb neprošel celým legislativním procesem (čeká se na závěrečné třetí čtení v Poslanecké sněmovně České republiky, poté případně na schválení Senátem České republiky, podpis prezidenta republiky a vyhlášení ve Sbírce zákonů).

Jedná se v podstatě o to, že každá hotovostní tržba podnikatele (platby v hotovosti, platby kartou, platba stravenkami, poukázkami, elektronickou peněženkou, obdobnými prostředky) bude v okamžiku zaplacení zaevidována prostřednictvím internetu v centrálním datovém úložišti Finanční správy České republiky a jako potvrzení bude zaslán zpět unikátní kód, který podnikatel vytiskne na daňový doklad. V rámci elektronické evidence tržeb tak nebudou evidovány platby převodem z účtu na účet nebo formou inkasa, nahodilé příjmy a další systémové výjimky. Návrh zákona zavádí i řešení pro případ dočasného výpadku internetového spojení či zjednodušenou evidenci v offline režimu pro vybrané obory.

Hlavními argumenty pro zavedení elektronické evidence tržeb je slibovaný vyšší výnos z výběru daní a jednodušší možnost odhalení daňových úniků na základě projevených nesrovnalostí v rámci tohoto systému právě tam, kde analýza dat poukáže na potencionální problém. Fungování systému elektronické evidence tržeb je založen na elektronické komunikaci přes internet (PC, tablet, mobil, pokladna, pokladní systém, ...) a připojení na internet v okamžiku, kdy dochází k přijetí platby. Systém bude fungovat v těchto pěti krocích:

1. Podnikatel zašle datovou zprávu o transakci ve formátu XML finanční správě (PC, tablet, mobil, pokladna...).
2. Finanční správa ze systému zašle potvrzení o přijetí s unikátním kódem účtenky.
3. Podnikatel vytiskne účtenku (včetně unikátního kódu).
4. Zákazník převezme účtenku.
5. Evidenci daně tržby si zákazník může ověřit prostřednictvím webové aplikace finanční správy.²³

Graf 2 Princip fungování elektronické evidence tržeb (zdroj: www.financnisprava.cz)

Zjednodušeně řečeno se jedná o systém, kdy při realizaci prodeje zboží nebo služeb bude zaslána datová správa zpráva do centrální evidence a následně vydán daňový doklad zákazníkovi. Tento princip se inspiroje z Chorvatského modelu, který je již několik let v Chorvatsku údajně úspěšně využíván s tím, že např. došlo k nárůstu efektivity kontrol. Do jaké míry může být elektronická evidencia tržeb účinným nástrojem, se samozřejmě uvidí až časem (pokud bude vůbec zavedena), ale podobný systém registračních pokladen např. na Slovensku úspěšně funguje již několik let a konstrukce českého systému evidence tržeb dle mého názoru umožní efektivnější kontrolu tržeb, přiznaných přijatých plnění podnikatelů a následná kontrola ze strany Finanční správy může tak snadněji odhalit podvodné jednání.

²³ HORNOCHOVÁ op. cit.

6 ZÁVER

Jak bylo naznačeno výše, ekonomická kriminalita se v daňové oblasti dotýká zejména nepřímých daní a daňové podvody jsou páčány především na dani z přidané hodnoty, kde se jedná o miliardové ztráty ročně. Evropská unie a její členské státy se proto snaží přijímat a zavádět do praxe takové právní nástroje, které by nejlépe umožnily předcházet daňovým únikům. Tendence lidí vyhnout se daňové povinnosti, nebo ji alespoň co nejvíce minimalizovat, zde existuje již od dob feudálních, proto je zřejmé, že tato přijímaná opatření budou nejspíš vždy krok pozadu. Mohou však být více či méně nástroji, které mohou daňové úniky odhalovat a účinně s nimi bojovat. Česká republika má boj s daňovými úniky jako jednu ze svým priorit, snaží se proto zavádět stále nová opatření, která by tento nelehký úkol zvládla. Je samozřejmé, že jeden nástroj nic nevyřeší a je třeba, aby orgány Finanční správy využívaly tu nejlepší kombinaci těchto nástrojů k co nejefektivnějšímu boji proti daňovým únikům. Velice účinným nástrojem může být kombinace kontrolního hlášení, které umožní snadněji odhalovat podezřelé obchody (např. karuselové podvody) a následné využití institutu zajištění k postupnému odbourávání jednotlivých článků karuselu a zajištění primárního cíle správy daní, a to správné zjištění a stanovení daní a zabezpečení jejich úhrady. Ve spolupráci s těmito nástroji může být užitečná chystaná elektronická evidence tržeb, která umožní lepší dohled ze strany Finanční správy a znesnadní zatajování příjmů ze strany podnikatelů. Z výše uvedeného tak vyplývá, že se právním nástrojem přijatým zejména za účele boje proti daňovým únikům do určité míry daří odhalovat a následně postihovat trestnou činnost daňovou. V úvodu formulovaná hypotéza tak byla potvrzena.

Použitá literatura:

- BAKEŠ, Milan. *Finanční právo*. 6. upr. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. 522 s. ISBN 978-80-7400-440-7.
- BOHÁČ, Radim. Teoretické a praktické otázky českého daňového práva z hlediska daňových úniků a podvodů. In BABČÁK, Vladimír; ROMÁNOVÁ, Anna; VOJNÍKOVÁ, Ivana (eds.). *Daňové právo vs. Daňové podvody a daňové úniky: nekonferenční zborník vedeckých práv I. díl*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2015, s. 37-46.
- ČASTORÁL, Zdeněk. *Ekonomická kriminalita a management*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011. 352 s. ISBN 978-80-7452-005-1.
- HOLÝ, Hynek. *Problémové okruhy u DPH, postupy řešení a principy odhalování daňových podvodů*. Ostrava: Finanční úřad pro Moravskoslezský kraj, 2013.
- HORNOCHOVÁ, Simona. Elektronická evidence tržeb. *Finanční správa* [online]. Finanční správa, 2015. Dostupné z: <http://www.financnisprava.cz/assets/cs/prilohy/fs-pro-media/FOR-GASTRO-Hornochova-prezentace-EET.pdf>
- CHMELÍK, Jan; BRUNA, Eduard. *Hospodářská a ekonomická trestná činnost*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2015. 204 s. ISBN 978-80-7408-109-5.
- MARTINEZ, Jean-Claude. *Daňový únik*. 1. vyd. Praha: HZ Praha, 1995. 144 s. ISBN 80-901918-3-5.
- RADVAN, Michal a kol. *Finanční právo a finanční správa: Berní právo*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008. 512 s. ISBN 978-80-210-4732-7.
- RADVAN, Michal. Je berní právo samostatným odvětvím práva? In *Dny práva – 2008 – Days of Law*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 295-304.
- Recommendation No. R (81) 12 on economic crime* [online]. Council of Europe, Strasbourg, 1981. Dostupné z: <http://coe.archivalware.co.uk/awweb/pdfopener?smd=1&md=1&did=512211>
- Sdělení Komise Evropskému Parlamentu a Radě: Akční plán pro posílení boje proti daňovým podvodům a únikům ze dne 6. 12. 2012. *Evropská Komise* [online]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/tax_fraud_evasion/com_2012_722_cs.pdf
- STIERANKA, Jozef. Aktivita Európskej únie v boji proti daňovým únikom. In STIERANKA, Jozef (ed.). *Odhalovanie daňových únikov a daňovej trestnej činnosti*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. s. 38-39.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 2. 2014, sp. zn. 7 Cdo 749/2014. *Nejvyšší soud* [online]. Nejvyšší soud, 2014. Dostupné z: http://nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/BE269E3066702BA6C1257D2A0034D721?openDocument&Highlight=0
www.financnisprava.cz

Kontaktné údaje:

Mgr. Petra Snopková

p.snopkova@gmail.com

Masarykova univerzita, Právnická fakulta

Veveří 70

611 80 Brno

Česká republika

TIEŇOVÁ EKONOMIKA, HOSPODÁRSKA KRIMINALITA A DAŇOVÉ ÚNIKY

Dušan Stanek, Ingrid Kútina Želonková

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Abstract: The papers deals with the definition of the informal economy. It characterised by its structure. Specify the grounds for the existence of the informal economy. It defines the concept of economy crime. It tis dedicated to the gingular load. The report shows examples of practtices considered to betaxevasion. At the same time it briefly describes theissueoftax havens, not only as an economic and legalbut political problem as well.

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá vymedzením tieňovej ekonomiky. Charakterizuje jej štruktúru. Uvádza príčiny jej existencie. Vymedzuje pojmy hospodárska kriminalita a ekonomická kriminalita. Venuje sa daňovému zaťaženiu a metódam daňových únikov aplikovaných v praxi. Príspevok uvádza príklady z praxe, ktoré presne ukazujú spôsob daňových únikov. Zároveň v krátkosti opisuje problematiku daňových rajov a to nielen ako ekonomický a právny problém ale aj politický.

Key words: Shadow economy, black economy, legal economy, illegal economy, tax assessment, economy criminality, tax haven, tax evasion

Kľúčové slová: Tieňová ekonomika, legálna ekonomika, nelegálna ekonomika, čierna a šedá ekonomika, daňové zaťaženie, hospodárska a ekonomická kriminalita, daňový raj, daňové úniky.

1. ÚVOD

Každá zmena, ktorá zásadne mení spoločensko-ekonomické pomery sa odráža v postojoch ľudí, ktoré možno zhrnú do troch fáz:

1) **empirická fáza** – je charakterizovaná idealizovaním, predstavou ľahkého riešenia problémov a rýchleho dosiahnutia cieľov a zámerov;

2) **depresívna fáza** – prevládajú v nej pesimistické nálady, rezignácia pred prekážkami, ktoré sú náročné svojím vecným riešením a časovým horizontom ich prekonania, respektíve riešenia sa posúvajú ďalej, než sú zjednodušené predstavy. Z toho pramenia aj časté idealizácie predchádzajúceho ekonomického systému;

3) **racionálna fáza** – je prejavom reálneho poznania a uvedomenia si ťažkostí a zložitosti prechodu na trhovú ekonomiku. Akceptuje sa dlhodobá z procesy zmien, ako i to, že vytvorenie trhovej ekonomiky je spojené s dočasným poklesom výkonnosti ekonomiky, životnej úrovne a ďalších negatívnych javov, ktoré sú sprievodným znakom transformačného procesu.

Ignorovanie ekonomických súvislostí, vytvorenie základu trhovej ekonomiky cestou privatizácie na jednej strane a neskúsenosť s touto formou vlastníctva, jeho economickej realizácie na druhej strane, sociálnych súvislostí, vplyv prepady životnej úrovne, nezamestnanosť, psychologické súvislostí, neschopnosť vyrovnat' sa so zmenenou situáciou, strata zamestnania a nároky na rekvakifikáciu, vytvorenie nových inštitúcií v značnej miere deformovalo transformačný proces. Táto situácia vytvárala živnú pôdu pre mnohé negatívne aktivity v ekonomike, uskutočňované fyzickými i právnickými osobami, známe pod najširším pojmom – **tieňová ekonomika**.

2. IDENTIFIKÁCIA TIEŇOVEJ EKONOMIKY

Aktivity tieňovej ekonomiky boli známe už pred rokom 1989. Problematike sa venovali viaceré inštitúcie:

- Výskumný ústav obchodu;
- Výskumný ústav Verejnej mienky;
- Výbor ľudovej kontroly ČSSR.

Zistené údaje boli utajované a slúžili pre informáciu politického vedenia a niektorých centrálnych orgánov.

Tieňová ekonomika bola oblasťou, ktorá mala zostať utajená pred verejnosťou, avšak reálne aktivity v tieňovej ekonomike boli očividné a vzhľadom na nedostatkovú ekonomiku ich obyvateľstvo nielen pociťovalo, ale bolo nútené sa na nich zúčastňovať. Režim sa s touto problematikou musel zaoberať. Po roku 1898 sa táto téma odtabuizovala, ale vzhľadom na nie dostatočne zvládaný transformačný proces, tieňová ekonomika rastie čo do rozsahu a najmä nových foriem.

V literatúre zaoberajúcou sa tieňovou ekonomikou frekventuje veľa pojmov, ktoré sa snažia všetky aktivity, ktoré sa uskutočňujú mimo oficiálnej ekonomiky zachytiť ako neoficiálna ekonomika, šedá ekonomika, skrytá ekonomika, paralelná ekonomika, druhá ekonomika, čierna ekonomika, nelegálna ekonomika až po tieňová ekonomika. Takto prezentovaná prezentovaná plejáda pojmov však odráža skutočnosť, že každý z pojmov sa týka, resp. zdôrazňuje niektorú z aktivít tieňovej ekonomiky a zároveň je ovplyvnená rôznosťou zdrojov, údajov, prístupom z pozície odbornosti (štatistika, kriminalistika, daňovníctvo) i subjektívnym prístupom. Inak posudzuje a klasifikuje tieto aktivity právnik, ekonóm, sociológ a pod.

Čo treba rozumieť pod tieňovou ekonomikou, tak aby sme zachytili celé jej spektrum aktivít, a zároveň ju odlíšili od economickej (hospodárskej) kriminality?

V najjednoduchšej definícii tieňová ekonomika predstavuje súkromnú alebo kolektívnu činnosť, ktorá nie je registrovaná, nie je zverejňovaná a teda ani zdaňovaná. Subjekty, ktoré sa zúčastňujú jej rôznych aktivít z nej majú zisk, či už peňažný alebo nepeňažný.

Nezachytiteľnosť v oficiálnych ukazovateľoch (HDP), neregulovateľnosť predpismi a nezdaniteľnosť sú podstatnými znakmi aktivít tieňovej ekonomiky. Tento spôsob vymedzenia tieňovej ekonomiky, je praktickejší a lepšie umožňuje ukazovať rozdiely. Takto vymedzená tieňová ekonomika zahŕňa:

1) štatisticky nepodchytené činnosti domácnosti (údržbárstvo, chovateľstvo, domáca výroba rôzneho tovaru), kde cieľom je prilepšenie si vedľajším príjmom. Tovary a služby sa realizujú mimo oficiálnej ekonomiky;

2) činnosti, ktoré nie sú nelegálne ale sú vykonávané nezákonne – bežné remeslá, rôzne živnosti. Cieľom je vyhnúť sa daniam, poplatkom z priemyselných a autorských práv a kontrole;

3) nelegálne – vyslovene nezákonne činnosti: vydieranie, drogy, zbrane, falšovanie dokumentov, prevádzcačstvo a pod.

Váha a podiel jednotlivých aktivít tieňovej ekonomiky sa v čase a v priestore menia. Vplyvom nových technológií, potrieb trhu, globalizačnými javmi vznikajú nové formy.

Za výstižnú definíciu tieňovej ekonomiky považujeme definíciu G. Grossmana, ktorý uvádza dva rozhodujúce predpoklady, z ktorých aspoň jeden musí byť splnený, aby sme dané aktivity mohli zaradiť do tieňovej ekonomiky:

1) príslušné aktivity sú vykonávané pre súkromný zisk, buď legálne alebo nelegálne;

2) príslušné aktivity sú v rozpore s právnym poriadkom, bez ohľadu nato či výsledkom je zisk FO alebo PO¹

M. Fasmann definuje tieňovú ekonomiku ako:

1) aktivity, činnosti alebo príjmy, u ktorých je najväčšia snaha o to, aby zostali utajené;

2) neformálne činnosti alebo transakcie, v ktorých nie sú zahrnuté platby a sú určené na ušetrenie nákupov;

3) činnosti, ktoré sú v konečnej fáze uznané ako oficiálne príjmy, ale ich zdroj, či spôsob nadobudnutia je v rozpore s platnými predpismi či zmluvami².

¹ Grossman, G.: The second economy Boon or bane for the reform and the first economy? Berkley-Duke occasional, Papers on the second Economy in the USSR 1987 No 11

² Fassman, M.: 2007 Stínová ekonomika a práce na černo. Praha, Soudy, 2007 ISBN 978-80-86-846-21-7

Štruktúru tieňovej ekonomiky prehľadne uvádza aj Vilhem Daniel v práci „Niektoré prístupy k tieňovej ekonomike“, kde na základe dvoch kritérií podáva nasledujúcu štruktúru tieňovej ekonomiky:

1) Všeobecný pohľad:

A) oficiálna;

B) tieňová ekonomika – šedá, čierna.

2) Štatistický praktický pohľad:

A) zaznamenaná ekonomika – formálna ekonomika;

B) Nezaznamenaná ekonomika – skrytá, neformálna, nelegálna.

Jednoduchšie by sa tieňová ekonomika dala definovať aj ako ekonomika, ktorá nie je zohľadnená v HDP, teda v národohospodárskej bilancii.

Pre potreby štatistického zachytenia aktivít tieňovej ekonomiky je výstižné vymedzenie Inštitútu informatiky a štatistiky a Štatistického úradu SR v Analýze vývoja skrytej ekonomiky na Slovensku.

Skrytá ekonomika a metódy jej odhadu

a) formálneho sektora

- problém neodovzdaných štatistických výkazov;
- neregistrovaná činnosť;
- aktuálnosť štatistického registra;
- skresľovanie vykazovaných údajov;
- utajené príjmy podnikateľských subjektov.

b) neformálneho sektora

- utajené príjmy registrovaných podnikateľských subjektov;
- utajené príjmy fuškárov;
- ostatné trhové činnosti domácností.

c) nelegálna ekonomika

- obchodovanie s drogami;
- prostitúcia, zakázané hry;
- pašovanie tovaru a jeho predaj;
- podvody s dovozom a vývozom a iné podvody³

Medzi najčastejšie metódy odhadu skrytej ekonomiky patria:

- metóda merania celkových pracovných vstupov do výrobného procesu;
- výberové zisťovanie v malých podnikoch;
- franzová metóda;
- krížová kontrola z údajov z viacerých zdrojov;
- výberové zisťovanie u súkromníkov;
- výberové zisťovanie pracovných síl v domácnosti;
- špeciálne výberové zisťovanie u obyvateľstva;
- konzultácie so špecialistami na drogy;
- zdravotnícka štatistika;
- colná štatistika;
- konzultácie s orgánmi Policajného zboru SR.

Skrytá ekonomika vo formálnom sektore sa týka všetkých legálnych jednotiek, u ktorých je zákonom vyžadovaná registrácia v oficiálnych registroch (obchodný register). Skrytá ekonomika neformálne sektora sa týka všetkých trhových aktivít podnikateľov, ktorí nie sú zapísaní v OR. Nelegálna ekonomika zahŕňa všetky činnosti, ktoré sú zákonom zakázané, resp. tie legálne činnosti, ktoré sa stávajú nelegálnymi, ak ich vykonávajú neoprávnené osoby. Ide o činnosť, ktorých výsledkom je produkcia nových výrobkov a služieb.

3. EKONOMICKÁ KRIMINALITA

V súvislosti s predchádzajúcim vymedzením tieňovej ekonomiky považujeme v tejto časti za potrebné uviesť aj klasifikáciu z pohľadu trestného práva. V Baloun uvádza tento pohľad na ekonomiku:

³ Analýza vývoja skrytej ekonomiky na Slovensku. Hospodárske noviny 19. marca 1999

- 1) legálna ekonomika – ekonomika existujúca v bežnom zákonnom rámci;
- 2) nelegálna ekonomika – nazývaná aj tieňová ekonomika;
- 3) ilegálna ekonomika (čierna) – vyvíja sa mimo zákonný rámec⁴

Ak v predchádzajúcich častiach sme vymedzovali tieňovú ekonomiku v jej širšom spektre aktivít a akceptovali sme tento pojem ako najvšeobecnejší z pomedzi ostatných, tak pri vymedzovaní pojmu ekonomická kriminalita, narážame na istú dilemu. V právnej literatúre, ako aj v právnych dokumentoch (trestný zákon), sa používa pojem hospodárska kriminalita. Obidva pojmy vzhľadom na slovo kriminalita poukazujú nato, že ide vyslovene o právne pojmy. V právnej teórii a praxi má pojem hospodárska kriminalita dlhodobú tradíciu. Ekonomovia skôr používajú spojenie ekonomická kriminalita. Napríklad Baláž, P., Kroupa S. v publikácií ekonomická kriminalita ju definujú takto: „Ekonomická kriminalita predstavuje súhrn trestnej činnosti spáchanej v zmysle ustanovení trestného zákona, pri ktorej páchatel a poškodený sú v právnom vzťahu založenom na obchodnom občianskom pracovnom a inom práve, pričom dochádza k porušovaniu ekonomických vzťahov upravených všeobecne záväznými právnymi predpismi k zabezpečeniu prospechu pre páchatela alebo iný subjekt“⁵

Z právnej stránky sa k vymedzeniu pojmu hospodárska kriminalita vyjadruje Koprlová Jana v článku „Ekonomické právne aspekty hospodárskej kriminality“, v ktorom uvádza viacero definícií od rôznych autorov. Priznáva, že pojem hospodárska kriminalita nie je jednoznačne vymedzený. Podľa nej hospodárske kriminálne aktivity predstavujú trestné činy, ktoré vznikajú v hospodárskom živote v súvislosti so zneužitím jestvujúcich pravidiel dôvery. Pričom takéto trestné činy sú páchané vo väzbe na uskutočňované hospodárske činnosti. Poukazuje nato, že takéto trestnú činnosť nerobia iba podnikateľské subjekty, ale aj iné subjekty, napr. neziskové organizácie⁶

Z množstva definícií hospodárskej kriminality môžeme akceptovať viaceré. Jednou z nich je definícia od autorov Kuchta J. , Váľková H. a kol. : „Hospodársku kriminalitu tvoria trestné činy spáchané pri podnikaní ekonomických subjektov, predovšetkým osobami pôsobiacimi vo vnútri týchto subjektov, poškodzujúce alebo obrodzujúce individuálne alebo kolektívne práva hospodárskej sféry, zneužívajúce slabiny hospodárskeho systému alebo jeho inštitúcií , spôsobujúce oslabenie dôvery v ekonomický a spoločenský systém, motivovaného ziskom alebo túžbou po moci, latentnej povahy a vo svojej javovej forme ohrozujúce podstatu fungovania štátu.“⁷

Z uvedených vymedzení hospodárskej kriminality nám vychádza, že pojem ekonomická kriminalita je identický s pojmom hospodárska kriminalita. Avšak mnohí autori sa prikláňajú k používaniu pojmu ekonomická kriminalita namiesto hospodárska kriminalita, ako v práci majetková a ekonomická kriminalita a ich sociálne riziká Trnavská univerzita 2010 s. 133 Strémy T./ jednak akceptujú pojem v anglickom jazyku a zaužívaný u autorov píšucich v angličtine a tiež považujú pojem ekonomická kriminalita zas širší a tým zachycujú celú paletu takejto kriminality.

4. PRÍČINY EXISTENCIE TIEŇOVEJ EKONOMIKY

Široká paleta podôb a aktivít, ktoré spadajú pod tieňovú ekonomiku svedčí o tom, že existuje aj viacero príčin, ktoré vyvolajú ich existenciu. Tieto príčiny pôsobia ako impulzy, podnety, prípadne sú tu vytvorené priaznivé podmienky pre ich vznik.

Podľa Transparency International Slovakia príčiny tieňovej ekonomiky spôsobuje tieto faktory:

- 1) vonkajšie prostredie
 - a) nepriamo – vedomé nedodržovanie princípu rovnosti šancí, netransparentné a neefektívne hospodárenie s verejnými prostriedkami a peniazmi daňových poplatníkov;
 - b) priamo – netransparentnosť a nestabilita legislatívneho rámca, nejednoznačnosť zákonov, problémové vynucovanie práva, rozšírenie vydierania, vyberanie výpalného, demotivačný daňový systém, výška zdanenia, odpúšťanie daní.

- 2) Vnútoré prostredie

⁴ Baloun, V.: Finanční kriminalita v ČR, 2004 s. 183, Absolventská práce, <http://www.ok.cz/iksp/docs/303.pdf>

⁵ Baláž, P., Kroupa, S.: Ekonomická kriminalita. Akadémia PZ SR 1995, 220 s. ISBN 80-88751-18-7

⁶ Koprlová, J.: Hospodárska kriminalita v ekonomických súvislostiach. 1. Vyd. Bratislava. Daniel Netri 2010 122 s. ISBN 978-80-89416-02-8.

⁷ Kuchta, J., Váľková, H.: Základy kriminológie a trestnej politiky. Beck 2005 ISBN978-80-8082-413-6

- nedostatočná finančná transparentnosť podnikových subjektov;
- nedostatočná úcta k vlastníctvu;
- nízka úroveň právneho vedomia podnikateľských subjektov;
- neefektívny „corporate goivernance“;
- nedostatočná firemná stratégia a kultúra⁸.

Rozhodnutie či fyzická alebo právnická osoba bude smerovať a nakoniec pôsobiť v tieňovej ekonomike v značnej miere ovplyvňujú inštitúcie, ktoré značne formujú správanie sa týchto subjektov.

Jedným z najrozhodujúcejších faktorov ovplyvňujúcich ekonomické subjekty a ktorý vplýva na rast tieňovej ekonomiky je vysoké daňové zaťaženie spolu s neprehľadnosťou daňového systému, s častými novelizáciami daňových zákonov.

5. Vplyv daňového zaťaženia

Rastúce a často neúmerne zasahovanie štátu do ekonomiky vedie k vysokému rozpočtovému deficitu, rastúcemu štátnemu dlhu. Štát sa s tým často krátko vysporiadava jednoduchou cestou – predovšetkým cez zvyšovanie daní (priamych i nepriamych).

V ekonomickej teórii sa otázkou daňového zaťaženia zaoberá makroekonómia v časti o fiškálnej politike. Prostredníctvom Lafferovej krivky⁹, ktorá znázorňuje závislosť medzi príjmami štátneho rozpočtu a mierou zdanenia. Táto krivka ilustruje dokedy príjmy do štátneho rozpočtu budú stúpať a od akého daňového zaťaženia začnú klesať.

Lafferová krivka

Správanie sa ekonomických subjektov ovplyvňované aj ďalšími faktormi či už ekonomickej alebo mimoekonomickej povahy, spoločne s daňovým zaťažením ovplyvňujú ich rozhodnutia o „emigrácii“ do tieňovej ekonomiky. Nakoniec ani Lafferov bod na krivke nehovorí o tom, či maximálny príjem štátneho rozpočtu je obrazom (prevládajúcej) spokojnosti ekonomických subjektov s úrovňou daňového zaťaženia. A tak je otázkou pri akej miere daňového zaťaženia nastáva únik do tieňovej ekonomiky. Extrém nízkeho, resp. nízkeho daňového zaťaženia ovplyvňuje správanie sa podnikateľských subjektov, domácností a jednotlivcov. Určenie miery, či hranice od ktorej sa začína „záujem“ o tieňovú ekonomiku sa nedá presne vymedziť, nakoľko sú tu aj iné faktory, ktoré sme spomenuli vyššie. Vylúčenie či zamedzenie vchádzať ekonomickým subjektom do tieňovej ekonomiky je predovšetkým záležitosťou kvalitnej daňovej sústavy, ktorá by mala spočívať na dodržiavaní dvoch základných princípov: princípu spravodlivosti a princípu neutrality.

Princíp spravodlivosti je vyjadrený horizontálnou a vertikálnou spravodlivosťou, t.j. subjekty, ktoré majú rovnaké príjmy by mali byť zdaňované rovnako a subjekty, ktoré majú nerovnaké príjmy treba zdaňovať nerovnako.

⁸ Sičáková, E.: Transparentnosť a skrytá ekonomika, navzájom sa vylučujúce fenomény. CPHR, Bratislava 1999

⁹ Saumelson, P., Nordhaus, W.D.: Ekonómia. Elita 2000, Bratislava. 315s. ISBN80-80-44-059-X

Princíp neutrality vyjadruje to, že dane by nemali deformovať rozhodnutia ekonomických subjektov na trhoch. Napríklad pri porušení tohto princípu ide i rozhodovanie podnikateľskej sféry o alokáciu zdrojov. Ak sa to týka spotrebných daní, súvisiacich s tovarmi a službami dochádza potom okrem dôchodkového efektu i k substitučnému efektu. Často krát sa vysoko daňovo zaťažené tovary a služby stávajú predmetom záujmu tieňovej ekonomiky.

Áká má byť daňová politika, aby spĺňala požiadavku na optimálny daňový systém, ktorý by na minimum obmedzil úniky do tieňovej ekonomiky?

Daňová politika (konkrétne daňové zákonodarstvo, konštrukcia daní) podporujúca podnikanie a hospodársky rast a teda aj obmedzujúca úniky do tieňovej ekonomiky by mala:

- minimalizovať vlastné straty daní,
- určovať a časovať daňové sadzby na základe najproduktívnejších dôchodku tvorených procesov,
- udržiavaním cenovej stability predchádzať rastu inflácie,
- podporovať investičnú činnosť podnikateľskej sféry.

Ďalšie podnety aktivizácie tieňovej ekonomiky zo strany verejného sektora – štátu voči podnikateľským subjektom sú korupcia štátnej správy, nedostatočný kontrolný mechanizmus, nerešpektovanie princípu rovnosti pri privatizácii, nedostatočná legislatíva, štátna regulácia a zasahovanie do podnikania a podobne.

Avšak ako v prípade daňového zaťaženia, ani v prípade zasahovania štátu sa nie celkom potvrdzuje, že tento faktor môže samostatne podnecovať aktivity tieňovej ekonomiky.

Iným faktorom, ktorý prispieva k rastu a udržiavaniu tieňovej ekonomiky je aj vysoký podiel malých firiem na celkovom počte podnikov. Na jednej strane význam malých a stredných firiem pre rozvoj trhovej ekonomiky je zrejmý, ale na druhej strane vzhľadom na vecný charakter ich podnikateľskej činnosti (turistické, reštauračné služby, opravárenské a podobne), je tu istá dispozícia pre zapojenie sa do aktivít tieňovej ekonomiky. Tomu nahráva aj skutočnosť, že ide väčšinou o firmy s malým počtom zamestnancov, často len rodinný príslušníci, jednoduché vedenie takého podniku a tým náchylnosť skĺznuť do tieňovej ekonomiky.

Vysoká ponuka pracovnej sily na trhu práce je tiež jednou z príčin rastu tieňovej ekonomiky. Ide o ľudí, ktorí disponujú dostatočným rozsahom voľného času (často krát dobrovoľne nezamestnaní), nezamestnaní.

Je to podmienené:

- danou úrovňou nezamestnanosti,
- značným počtom osôb poberaúcich nemocenské dávky, renty,
- sezónne zamestnávaných osôb.

5. DAŇOVÉ ÚNIKY

Daň je ekonomicko-právnym inštitútom, ktorý zasahuje do majetkovej integrity a osobnej slobody takmer všetkých subjektov v štáte. Daň a daňová sústava sú nástrojmi fiškálnej politiky štátu s presne stanovenými pravidlami a princípmi. Základnou úlohou daní je zabezpečiť príjem do štátneho rozpočtu, t.j. prostriedkov na fungovanie štátu. Dosiahnutie optimálnosti daní sme prezentovali vyššie pri analýze Lafferovej krivky. Vplyvom vysokého daňového zaťaženia sa bude subjekt snažiť vyhnúť daňovej povinnosti, a to buď legálnou formou v podobe daňovej optimalizácie alebo nelegálne – cestou daňového úniku. V rámci štatistik EÚ Slovenská republika obsadila nelichotivé 4. miesto v daňových únikoch. Podľa Komisie EÚ výška daňových únikov v Slovenskej republike predstavovala v rokoch 2000-2011 až 29 % odhadovaného celkového výberu, čo predstavuje 2,9 % HDP.

Daňový únik môžeme charakterizovať ako výsledok ekonomického správania sa daňových subjektov, kde cieľom je zníženie resp. minimalizácia daňovej povinnosti voči štátu. Poznáme legálny daňový únik a ilegálny daňový únik. Obidva spôsoby predstavujú krátenie daňovej povinnosti, či už využitím medzier v zákone alebo porušením platných právnych noriem daného štátu. Ide o cieľavedomú činnosť, kde subjekt zámerne vyhľadáva legislatívne nedostatky a nezrovnalosti za účelom získavania výhod.

Modely daňových únikov

Rast daňových únikov je umožnený aj globalizáciou, ktorý podporuje postavenie transnacionálnych korporácií. Príkladom môže byť automobilka Volkswagen, ktorej dcérska

spoločnosť Volkswagen Slovakia a.s., sídliaca na Slovensku pri ročnom obrate 6,5 mld. eur odvedla na dani len 9,1 mil. eur. Táto spoločnosť len využíva /zneužíva/ transferové oceňovanie.

Najčastejším daňovým únikom v SR sú úniky na dani z pridanej hodnoty. Ide o nelegálnu činnosť, ktorá už nie je optimalizáciou daní. Existuje viacero modelov ako zabezpečiť, že túto daň konečný spotrebiteľ znáša, ale výber a platba daní do štátneho rozpočtu sa v podstate nikdy neuskutoční. Dokonca dochádza k nezákonnému obohacovaniu zo štátneho rozpočtu vo forme nadmerného odpočtu tejto dane.

Väčšinou ide o model – reálny tovar s reálnou cenou. Reálny tovar je dovezený zo zahraničia, bol však ukradnutý, resp. vyrobený bez „papierov“ teda bez nadobúdacích dokladov. V takýchto prípadoch sa zriadi firma, ktorej konateľom je často osoba zo slabých sociálnych vrstiev aj finančného zázemia /aj zo zahraničia/. Táto firma však hrá úlohu tzv. zmiznutého obchodníka, t.j. z trhu v podstate zmizne.

Iný model je – reálny tovar o nereálnej cene, kde ide o dovezený tovar zo zahraničia, ktorý je oslobodený od DPH. Tento tovar sa predáva už s 20%-tnou DPH, ale firma sa buď stratí, alebo sa prepíše na „bieleho koňa“ a daň sa nikdy neodvedie. Tovar sa ďalej predáva aj niekoľkým firmám a nakoniec sa znova vyvezie – predá do zahraničia bez DPH, niekedy dokonca tej istej firme ktorá ho pôvodne vyviezla.

Tretí model – nereálny tovar s nereálnou cenou, kde sa predáva neexistujúci tovar. V tomto prípade nie je cieľ získať peniaze zo štátneho rozpočtu formou nadmerného odpočtu, ale znížiť si daňovú povinnosť, ktorá vznikla z reálnych obchodov.

Legislatívne opatrenia na zamedzenie daňových únikov

Jedným z dôležitých opatrení na zamedzenie daňových únikov bola novela zákona o DPH, kde sa okrem iného zaviedla zábezpeka na daň pre rizikové subjekty. Ide o subjekty, ktoré majú nedoplatky na dani 1000 euro a viac a z toho dôvodu sa od nich vyžaduje pri registrácii pre túto daň zábezpeka.

Taktiež bolo zavedené ručenie za daň, ktoré prenáša povinnosť uhradiť DPH na obchodného partnera firmy, ktorá daň neuhradí a bola predtým na tzv. „blackliste daniarov“.

Určitou kontrolu DPH bolo aj povinné zavedenie elektronickej komunikácie s Finančnou správou pre všetkých platcov DPH ako aj zavedenie kontrolných výkazov pre platiteľov DPH. Ide o tlačivo, resp. zoznam všetkých odberateľov a dodávateľov s ktorými mala daná spoločnosť v presne stanovenom termíne obchodný vzťah. Jeho účelom je odhaľovanie daňových únikov na DPH v podobe fiktívnych faktúr.

Rôzne opatrenia sa prijali aj za účelom zníženia daňových únikov pri dani z príjmov. Ide napríklad o obmedzenie paušálnych výdavkov na 420 euro/mesiac, pričom do roku 2013 si fyzické osoby mohli uplatňovať paušálne výdavky do výšky 40 % z príjmov.

Negatívne ohlasy u podnikateľov malo aj zavedenie daňovej licencie, ktorá sa platí za každé zdaňovacie obdobie, bez ohľadu aký hospodársky výsledok firma dosiahne. Táto novela spôsobila hromadné likvidácie firiem, ktoré nevykazovali žiadnu alebo minimálnu ekonomickú činnosť. Cieľom opatrenia bolo prinútiť firmy vykazovať aspoň minimálny hospodársky výsledok a platiť určité minimum dane, ktoré bolo stanovené na 480 euro pre neplatcov DPH a 960 euro pre platcov DPH. Daňové subjekty s ročným obratom nad 500 tisíc euro musia zaplatiť licenciu vo výške 2 880 euro. Zavedenie tejto licencie likvidovalo mnoho spoločností, čo viedlo k odbremeneniu administratívnej práce a tým vyššej efektívnosti služieb pre podnikateľov. Reakciou však bolo rozhodnutie mnohých podnikateľov zmeniť sídlo a to najmä do Českej republiky.

6. DAŇOVÉ RAJE

Ďalšou možnosťou ako optimalizovať daňové zaťaženie je možnosť využitia tzv. daňových rajov. Aj napriek tomu že rozmach daňových rajov má stúpajúcu tendenciu žiadny štát v súčasnosti nemá legálnu definíciu uvedeného pojmu. Podľa Mykolu Orlova je tento fenomén tak rozmanitý, že jednotnou definíciou sa ani nedá obsiahnuť. Van Dijka zase tvrdí, že neexistuje žiadny univerzálny pojem pre daňové raje, nakoľko konkrétny daňový raj slúži konkrétnym trhom a potrebám. Z uvedeného vyplýva, že nie je možné pozorovať určitý významový konsenzus v rámci termínu daňový raj, ale môžeme ho charakterizovať z dvoch hľadísk:

- a) z pohľadu samostatného inštitútu,
- b) z pohľadu platcu dane.

Z pohľadu samostatného inštitútu, podľa Harumovej sú daňovými rajmi štáty, do ktorých spoločnosti presúvajú zisky a predstavujú prostredie so žiadnymi alebo nízkymi daňami a hlavne so zaručenou diskretnosťou a ochranou majetku.

Van Dijk má kritickejší pohľad na postoj štátu voči daňovým rajom a tvrdí, že krajina úmyselne znižuje daňové zaťaženie na príjmy a zisky pre spoločnosti, ktoré by inak nemali za cieľ byť rezidentmi daného štátu.

Z pohľadu platcu dane sa jedna hlavne o výhody plynúce pre platcu dane, čiže dochádza k maximalizácii úspor pri platení daní.

7. ZÁVER

Tieňová ekonomika a problematika daňových rajov sa síce javí skôr ako ekonomický či právny pojem, no má aj svoj politický aspekt. Dôvodom je hlavne zmena postoja k tomuto inštitútu. V 50. rokoch 20. storočia mal pojem daňový raj prevažne pozitívny význam a takto označovaný štát sa považoval za útočisko pred tvrdými daňovými režimami, v súčasnosti nadobudol skôr negatívny kontext. Pojem daňový raj je pojem spájaný aj s trestnou činnosťou ako pranie špinavých peňazí a účasť na medzinárodnom terorizme. Môžeme sa domnievať že tento problém bude neustále prechádzať zmenami a to jednak z dôvodu zmeny svetovej politiky ako aj vnútroštátnymi zmenami daňových politik, ktoré čím ďalej tým viac v sebe zahŕňajú boj proti daňovým únikom.

Použitá literatúra:

Baloun, V.: Finanční kriminalita v ČR, 2004 s. 183, Absolventská práce, <http://www.ok.cz/iksp/docs/303.pdf>

Baláž, P., Kroupa, S.: Ekonomická kriminalita. Akadémia PZ SR 1995, 220 s. ISBN 80-88751-18-7

Fassman, M.: 2007 Stínová ekonomika a práce na černo. Praha, Soudy, 2007 ISBN 978-80-86-846-21-7

Harumová, A., Kubatová, K. 2005. Dane podnikateľských subjektov. 1.vyd. Bratislava. Poradca podnikateľa, apol. s.r.o.. 2006 s.97. ISBN:80-88931-55-X

Koprlová, J.: Hospodárska kriminalita v ekonomických súvislostiach. 1. Vyd. Bratislava. Daniel Netri 2010 122 s. ISBN 978-80-89416-02-8.

Kuchta, J., Váľková, H.: Základy kriminológie a trestnej politiky. Beck 2005 ISBN978-80-8082-413-6

Orlov, M.: 2004, The Concept of tax Haven: A Legal Analysis. In: Intertax 2004, ISBN: 0165-2826¹

Grossman, G.: The second economy Boon or bane for the reform og the first economy? Berkley-Duke occasional, Papers on the second Economy in the USSR 1987 No 11

VAN DIN, M. 2006 The Netherlands: A Tax Haven?. 1.vyd. Amsterdam: SOMO 2006. ISBN:90-71284-08-5

Sičáková, E.: Transparentnosť a skrytá ekonomika, navzájom sa vylučujúce fenomény. CPHR, Bratislava 1999

Saumelson, P., Nordhaus, W.D.: Ekonomía. Elita 2000, Bratislava. 315s. ISBN80-80-44-059-X

Kontaktné údaje:

Doc. PhDr. Dušan Stanek, CSc.

dusan.stanek@flaw.uniba.sk

Právnická fakulta Univerzita Komenského

Šafárikovo č.6

810 00 Bratislava

Ing. Ingrid Kútna Želonková, PhD.

ingrid.zelonkova@flaw.uniba.sk

Právnická fakulta Univerzita Komenského

Šafárikovo č.6

810 00 Bratislava

OBETE EKONOMICKEJ KRIMINALITY A NIEKTORÉ APLIKAČNÉ PROBLÉMY ZÁKONA O TRESTNEJ ZODPOVEDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSÔB

Gustáv Dianiška, Tomáš Strémy

Trnavská Univerzita v Trnave, Právnická fakulta

Abstract: Economic crime is a dynamic, extremely dangerous kind of crime, weakening market economy system and stealing the citizens of the Slovak Republic. Scientific analysis of crime, specifically the phenomenology, etiology and knowing the personality of the offender, recorded it is the first positive steps. However, the issue of victims of economic crime has not yet been adequately addressed. Article highlights the need to examine the actual victims of economic crime and highlights specific features of this phenomenon. The result of this knowledge can be more precise control and efficient criminal prevention of economic crime.

Abstrakt: Ekonomická kriminalita predstavuje dynamický, mimoriadne nebezpečný druh kriminality, oslabujúci systém trhového hospodárstva a okrádajúci občanov tohto štátu. Vedecká analýza tejto kriminality, osobitne jej fenomenológia, etiológia a poznanie osobnosti páchatel'a, zaznamenala jej prvé úspešné kroky. Avšak problematika obetí ekonomickej kriminality nebola zatiaľ riešená dostatočne. Článok upozorňuje na aktuálnu potrebu skúmať obeť ekonomickej kriminality a poukázať na špecifiku tohto fenoménu. Výsledkom tohto poznania môže byť precíznejšia trestnoprávna kontrola a efektívnejšia prevencia ekonomickej kriminality.

Key words: economic crime, victims of economic crime, criminal liability of corporate entity, criminal control, prevention.

Kľúčové slová: ekonomická kriminalita, obeť ekonomickej kriminality, trestná zodpovednosť právnických osôb, trestnoprávna kontrola, prevencia.

1. ÚVOD

Ekonomická kriminalita v SR v novom tisícročí chytila druhý dych a v roku 2004 sa posunula na 2. miesto v rebríčku kriminality. Pred ňou zostala len majetková kriminalita. Tento dynamický rast spôsobil zvýšenie pozornosti štátu a vedeckých inštitúcií k tomuto druhu kriminality. Autori článku v roku 2006 – 2011 analyzovali a rozpracovali otázky týkajúce sa vzťahu majetkovej a ekonomickej kriminality, ako aj fenomenológiu a etiológiu ekonomickej kriminality. Značnú pozornosť venovali poznaniu osobnosti páchatel'a ekonomických trestných činov. V priebehu skúmania týchto problémov si stále viac uvedomovali osobitosť obetí ekonomickej kriminality, ako aj potrebu hlbšie skúmať tento fenomén. V roku 2011 preto podali na túto tímu projekt VEGA, ktorý však komisia odmietla. Údajne preto, že nevieme, kto je vlastne obeťou ekonomickej kriminality. Autori upriamili pozornosť i na novoprijatý zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb v Slovenskej republike a poukázali na niektoré aplikačné problémy, ktoré sa pravdepodobne vyskytnú po 1.7.2016, t.j. po nadobudnutí účinnosti zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb.

2. OBEŤ EKONOMICKEJ KRIMINALITY

Obeť ekonomickej kriminality pochopiteľne existuje. Jej obeťou sme v podstate my všetci. Zároveň, čo je pochopiteľné, nie je to jednoduchý spoločenský a výskumný problém. Má mnoho úskalí, vyplývajúcich z osobitostí ekonomickej kriminality. Vo vnímaní spoločnosti, jej občanov, registrujeme vo vzťahu k nej nižší prah kriminálnej citlivosti. Dlhodobá a dnes aj zásluhou médií, rezonujú medzi občanmi tradičné druhy kriminality (osobitne násilná a mravnostná kriminalita). Existuje značný osobný odstup medzi páchatel'om a obeťou ekonomickej kriminality. Často sa vo svojom okolí občania stretávajú s tým, že ekonomický kriminálny čin je hodnotený, ako výraz

určitých schopností páchatelov („to je šikovný podnikateľ“). A v neposlednom rade, je tu aj dôverčivosť, či nedôslednosť potenciálnych obetí ekonomickej kriminality.

Kriminogénnych faktorov, či už osobnostných či spoločenských, by sme narátali iste viac. Bolo by to možné aj preto, lebo rozsah pojmu obeť má viac vrstiev Primárnou obeťou ekonomickej kriminality je napr. živnostník, sekundárnou – rodina živnostníka a terciálnou – jeho firma, komunita, v ktorej firma pôsobí, či proste verejnosť. Dnes však ekonomicke kriminalitu zaraďujeme medzi významné globalizačné faktory a celkom nevystačíme s úzkym chápaním pojmu obeť, t.j. obeť ako fyzická osoba, ktorá utrpela spáchaním kriminálneho činu ujmu na živote, zdraví, majetku, cti, či iných právach. Obetami v ekonomickej kriminalite nie sú ani tak jednotlivci, ako skôr celé skupiny ľudí (napr. robotníci, menšiny), ekonomicke inštitúcie, morálny a právny poriadok, ako aj štát a jeho občania a orgány.

Sukťové podstaty trestných činov, ktoré zahrňuje Trestný zákon do okruhu ekonomickej kriminality sú rôznorodé a ich zovšeobecňovanie problematické. Napriek tomu, naši českí kolegovia – kriminológovia¹ lapidárne charakterizovali, že ide o kriminálne správanie, ktoré poškodzuje široký okruh osôb (spoločníkov, akcionárov, zamestnancov, konkurentov, zákazníkov, veriteľov a i.). Počet obetí ekonomickej kriminality je obvykle vyšší, než počet obetí všeobecnej kriminality. Obetami sa nestávajú len priame ciele kriminálnych útokov, čo sú obvykle právnické osoby pôsobiace v ekonomickej sfére. Obetou sa stáva aj štát a jeho občania – napr. ako vkladatelia, či zamestnanci napadnutých subjektov, zákazníci poškodení cenovými manipuláciami, nekvalitnými výrobkami, či službami, ale i ako občania štátu, na ktorý dopadajú dôsledky chýbajúcich prostriedkov v štátnom rozpočte následkom daňových únikov.

Motívom páchatelov ekonomickej kriminality dominuje osobné obohatenie, alebo získanie iného prospechu (služby, výsady, postavenie a pod.). Je však zaujímavé, že obeť a páchatela môžu spájať rôzne sociálne (napr. pracovné) vzťahy, ako aj časovo priestorové charakteristiky ich vzájomnej interakcie. Napr. medzi vynikajúce obeť v tejto kriminogénnej sfére patria ľudia zistní, t.j. tí, ktorých neprimeraná túžba po zisku zatemňuje mozog (osobitne jeho IQ), potlačuje podnikateľskú skúsenosť a vnútorné (napr. morálne) zábrany. Ešte jeden postreh. Stať sa obeťou, napriek tomu, že viktimizácia je realitou, pre mnohé podnikateľské spoločnosti (najmä tie veľké) je zložitá záležitosť. Môžu sa dostať pod tlak okolností.

Ekonomicke kriminalita predstavuje trvalú hrozbu pre firmy na celom svete. Už prieskumy spoločnosti Pricewaterhouse Coopers v r. 2003 zistili, že tretina spoločností sa stala za posledné dva roky obeťou ekonomickej kriminality. Najväčšiemu riziku boli vystavené väčšie spoločnosti s viac ako 1 000 zamestnancami (52 %), v porovnaní s menšími firmami (37 %). Banky sa tiež stali „obeťou“ ekonomickej podvodov. Tieto finančné inštitúcie zahrnuté v prieskume odhalili počas dvoch rokov pokus o legalizáciu príjmov z trestnej činnosti².

Ekonomicke kriminalita naďalej pretrvávala v ďalších rokoch, ohrozovala podnikanie, narušovala integritu zamestnancov a spôsobovala obrovské škody. Zaznamenal sa jej neustály vývoj, sofistikovanejšie metódy a prispôbovanie novým podmienkam. Vyplýva to z celosvetového prieskumu ekonomickej kriminality v r. 2014, ktorú uskutočnila spoločnosť PwC³. Prieskumu sa zúčastnilo aj 76 respondentov zo Slovenska. Počet firiem zasiahnutých ekonomicke kriminalitou na Slovensku predstavuje 34 %. Na Slovensku s výrazným náskokom pretrvávajú sprenevera majetku (54 %). S podvodom v nákupnom procese sa stretlo 31 % firiem. Korupcia a úplatky patria medzi tradičné formy ekonomickej kriminality nielen vo svete, ale i na Slovensku. Na Slovensku sa s ňou stretlo 31 % organizácií. Zaujímavú úlohu v ekonomickej kriminalite zohráva počítačová kriminalita. V dobe konania Bratislavského právnického fóra 2015 (9.10.2015), noviny SME zverejnili tlačovú správu: Polícia hľadá hackera, ktorý samosprávy pripravil o státisíce EUR (350 000 €) pomocou fingovanej infožiadosti.

Určitou inšpiráciou pre hlbšie poznanie špecifiky obeť ekonomickej kriminality môžu poslúžiť typológie významných predstaviteľov viktimológie. Patrí sem typológia H. von Hentiga (rizikové faktory obeť), B. Mendelsohna (podiel viny obeť na trestnom čine), E.A. Fattaha (riziko i podiel viny). Zaujímavá je typológia S. Schafera, ktorý uvádza aj politické obeť. Typológie sú súčasťou aj

¹ GRŮVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I.: Kriminologie 4. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 280.

² Profini – Internetový denník o slovenskej a svetovej ekonomike, 9.7.2003.

³ SENEŠI M.: Ekonomicke kriminalita vo firmách www.podnikajte.sk, 25.5.2014.

dôležitých svetových inštitúcií. Na VII. Kongrese OSN⁴, o prevencii kriminality a zaobchádzaní s páchatelmi boli v pojatí všeobecnej viktimológie uvedené "obete nezákonného zneužitia ekonomickej moci". Ako príklady sú uvedené porušovanie noriem bezpečnosti práce, poškodzovanie spotrebiteľov, porušovanie zákonov o ochrane životného prostredia, trhové a obchodné zneužívanie medzinárodných korporácií, vyhýbanie sa plateniu daní a pod.

Skúmanie špecifik obete ekonomickej kriminality vyžaduje spoluprácu viacerých vedeckých disciplín a zvýrazňuje multidisciplinárny rozmer kriminológie. Problematika obete v tomto druhu kriminality má výrazné forenzno-psychologické črty, ktoré sa dotýkajú foreznopsychologických aktivít, umožňujúcich eliminovať negatívne dopady trestného činu. Forezná psychológia plní významné úlohy aj v sekundárnej a terciálnej prevencii. Vzhľadom k tomu, že fenomén skupín, komunit, inštitúcií, je priestorom, v ktorom sa občania často stávajú obeťou ekonomickej kriminality, je potrebné využiť aj poznatky sociálnej psychológie a komparovať ich s výsledkami sociologických výskumov sociálnej patológie v spoločnosti.

Sociálna psychológia ponúka veľmi zaujímavú psychologickú teóriu, ktorá vznikla pri výskume kvalitatívneho odlíšenia skupín, t.j. stratometrickú koncepciu. Strata predstavuje určitú vrstvu. Stratometrická koncepcia sa člení na štyri vrstvy (straty). Jedna z nich je nepsychologická a tri sú psychologické.

- Centrálna vrstva, nepsychologická, je predmetná činnosť skupiny.
- Prvá psychologická vrstva je utvorená mierou motivácie k predmetnej činnosti skupiny.
- Druhá psychologická vrstva vyjadruje sprostredkovanosť medziosobných vzťahov obsahom skupinovej činnosti.
- Tretia psychologická vrstva, tzv. povrchová, fixuje medziosobné vzťahy sprostredkované úzko osobnými záujmami, vlastnosťami, návykmi a pod., ktoré sú z hľadiska skupinovej činnosti (nie jedinca), nevýznamné.

Uplatnenie stratometrickej teoretickej koncepcie vo výskume obetí ekonomickej kriminality, by umožnilo poznávať ich prežívanie a správanie v rôznorodých skupinách, ktoré sú objektom jej pôsobenia. Vytvorilo by možnosť uvažovať o tom, či skupinová činnosť môže byť spoločensky žiadúca, či nežiadúca. Ďalej by sa dala presnejšie určiť miera sprostredkovanosti medziosobných vzťahov predmetnou činnosťou skupiny⁵.

Odpovede na tieto otázky by umožnilo vytvoriť rôznorodé skupiny, ktoré sa môžu podieľať ako páchatelia na realizácii ekonomickej kriminality. Zároveň sa naskytá možnosť určiť také znaky skupín, ktoré vedú k tomu, že sa tieto stávajú obeťou v ekonomickom kriminogénnom priestore. Hlbší vzhľad (sociálnopsychologický, foreznopsychologický, sociologický) do problematiky skupín - napr. stádo bielych koní⁶, by umožnil precizovať trendy trestnoprávnej kontroly ekonomickej kriminality nielen v Slovenskej republike.

3. TRESTNÁ ZODPOVEDNOSŤ PRÁVNICKÝCH OSÔB

V súvislosti s obeťami ekonomickej kriminality a ich právnou ochranou zohráva dôležitú úlohu nielen Trestný zákon, ale aj zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb. Je známe, že jeho tvorba bola a je iniciovaná Európskou úniou. Pre anglosaský systém práva, ale aj pre niektoré štáty Európskej Unie, ktoré už majú zavedenú trestnú zodpovednosť právnických osôb je charakteristickým modelom pravá (priama) trestná zodpovednosť právnických osôb, ktorá bola v Slovenskej republike navrhovaná v rokoch 2004 (prvý vládny návrh bol predložený Národnej rade Slovenskej republiky dňa 23.2.2004) a 2006 (prvý variant z tohto roku bol predložený ako poslancový návrh dňa 23.2.2006 a druhý variant bol v tom istom roku predložený ako vládny návrh Národnej rade Slovenskej republiky dňa 24.2.2006).⁷ Tieto návrhy pravej (priamej) trestnej zodpovednosti právnických osôb neboli prijaté Národnou radou Slovenskej republiky. Pri pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb sa vyvodzujú bežné tresty, ako je tomu pri fyzických osobách (pozri § 32 Trestného zákona). V rámci kontinentálneho systému práva sa uplatňuje aj model nepravaj (nepriamej) trestnoprávnej zodpovednosti právnických osôb, kde trestnoprávna

⁴ HOLOMEK, J.: Viktimológia. Plzeň: Aleš Čenek, 2013. s.32.

⁵ DIANIŠKA, G.: Sociálna psychológia a právnik. Bratislava: Veda, 2006, s. 115 – 118.

⁶ HERETIK A.: Stádo bielych koní – pokus o forenzno - psychologickú analýzu marginalizovanej skupiny. Česká a slovenská psychiatria 2010. s. 318-321.

⁷ JELÍNEK, J.: Trestní odpovědnost právnických osob. Praha. Linde, Praha, a.s. 2007, s. 161.

zodpovednosť právnických osôb síce vyjadrená nie je, ale trestne zodpovedné sú len fyzické osoby (konajúce v mene právnickej osoby). Zákon súčasne umožňuje právnickým osobám v trestnom konaní uložiť niektoré trestnoprávne sankcie, ktoré nie sú definované ako tresty (napr. právna úprava v Španielsku). V tomto prípade ide o tzv. vedľajšie dôsledky trestného činu fyzickej osoby, ktoré sa pričítajú právnickej osobe.

Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky predložilo na rokovanie Národnej rady Slovenskej republiky návrh týkajúci sa zavedenia nepravnej (nepriamej) trestnej zodpovednosti právnických osôb, ktorý bol schválený dňa 27.4.2010 s účinnosťou od 1.9.2010. Týmto návrhom sa zaviedli nové trestnoprávne sankcie v podobe ochranných opatrení voči právnickým osobám. Legitímnym zámerom pri postihu právnických osôb za trestné činy fyzických osôb je najmä generálna prevencia.⁸

Implementácia trestného postihu právnických osôb vychádza z nasledovných medzinárodných dokumentov:

1. Dohovor o boji s podplácaním zahraničných verejných činiteľov v medzinárodných obchodných transakciách prijatý negociačnou konferenciou 21. novembra 1997, podpísaný 17. decembra 1997 v Paríži, platný pre SR od 23. novembra 1999 (oznámenie č. 318/1999 Z. z.)
2. Odporúčanie v bode 246 Správy o aplikácii Dohovoru o boji s podplácaním zahraničných verejných činiteľov v medzinárodných obchodných transakciách schválená Pracovnou skupinou o podplácaní v medzinárodných obchodných transakciách 9. novembra 2005
3. Odporúčanie č. R (88) 18 Výboru ministrov členských štátov Rady Európy týkajúce sa zodpovednosti podnikov, ktoré majú právnu subjektivitu, za trestné činy spáchané v súvislosti s ich činnosťou schválené na Výbore ministrov 20. októbra 1988 na 420. schôdzke ministerských zástupcov
4. Dohovor o praní špinavých peňazí, vyhľadávaní, zhabaní a konfiškácii ziskov z trestnej činnosti (crime) prijatý 8. novembra 1990 v Štrasburgu (ETC 141), platný pre SR od 1. septembra 2001 (oznámenie č. 109/2002 Z. z.)
5. Dohovor Rady Európy o praní, vyhľadávaní, zaistení a konfiškovaní ziskov z trestnej činnosti a o financovaní terorizmu č. 198 prijatý 16. mája 2005 bol vo Varšave (ETC 198), (oznámenie č. 91/2009 Z. z.)
6. Trestnoprávny dohovor o korupcii z 27. januára 1999 a podpísaný v Štrasburgu (ETC 173), platný pre SR od 1. júla 2002, (oznámenie č. 375/2002 Z. z.)
7. XVI. odporúčanie Správy o dodržiavaní Slovenskej republiky, druhé hodnotiace kolo schválené GRECO na 28. plenárnej schôdzi v Štrasburgu dňa 12. mája 2006
8. Dohovor o počítačovej kriminalite z 23. novembra 2001 z Budapešti, všeobecne (pre štáty, ktoré ho ratifikovali) už nadobudol platnosť dňa 1. júla 2004 (ETC 185) (oznámenie č. 137/2008 Z. z.)
9. Dohovor Rady Európy o predchádzaní terorizmu prijatý 16. mája 2005 vo Varšave, platný pre SR od 1. júna 2007 (ETC 196) (oznámenie č. 186/2007 Z. z.)
10. Dohovor Rady Európy proti obchodovaniu s ľuďmi prijatý 16. mája 2005 vo Varšave (ETC 197), ratifikovaný prezidentom SR 27. marca 2007
11. Medzinárodný dohovor o potláčaní financovania terorizmu prijatý 9. decembra 1999 v New Yorku, platný pre SR od 13. októbra 2002 (oznámenie č. 593/2002 Z. z.)
12. Dohovor OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu prijatý 15. novembra 2000 v New Yorku, platný pre SR od 2. januára 2004 (oznámenie č. 621/2003 Z. z.)
13. Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o predaji detí, detskej prostitúcii a detskej pornografii prijatý 25. mája 2000 v New Yorku, platný pre SR od 25. júla 2004 (oznámenie č. 424/2004 Z. z.)
14. Dohovor OSN proti korupcii prijatý 31. októbra 2003 v New Yorku, platný pre SR od 1. júla 2006 (oznámenie č. 434/2006 Z. z.)
15. Druhý protokol vyhotovený na základe článku k.3 Zmluvy o Európskej únii k Dohovoru o ochrane finančných záujmov Európskych spoločenstiev prijatý 19. júna 1997 v Bruseli
16. Dohovor Rady Európy o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním z 1. júla 2010 v Lanzarote (ETC 201)

⁸ MAŠĽANYOVÁ, D.: Úskalía trestnej zodpovednosti právnických osôb. In: Trestná zodpovednosť právnických osôb, Bratislava. Eurokódex, s.r.o., 2009, s.196.

17. Rámcové rozhodnutie Rady 2001/413/SVV z 28. mája 2001 o boji proti podvodom a falšovaniu bezhotovostných platobných prostriedkov (Mimoriadne vydanie Ú.v. EÚ, kap. 15/zv. 6; Ú.v. ES L 149, 2.6.2001)
18. Rámcové rozhodnutie Rady 2002/475/SVV z 13. júna 2002 o boji proti terorizmu (Mimoriadne vydanie Ú.v. EÚ, kap. 19/zv. 6; Ú.v. ES L 164, 22.6.2002)
19. Rámcové rozhodnutie Rady 2002/946/SVV z 28. novembra 2002 o posilnení trestného systému na zabránenie napomáhaniu neoprávneného vstupu, tranzitu a bydliska (Mimoriadne vydanie Ú.v. EÚ, kap. 19/zv. 6; Ú.v. ES L 328, 5.12.2002)
20. Rámcové rozhodnutie Rady 2003/568/SVV z 22. júla 2003 o boji proti korupcii v súkromnom sektore (Mimoriadne vydanie Ú.v. EÚ, kap. 19/zv. 6; Ú.v. EÚ L 192, 31.7.2003)
21. Rámcové rozhodnutie Rady 2004/757/SVV z 25. októbra 2004, ktorým sa stanovujú minimálne ustanovenia o znakových skutkových podstat trestných činov a trestov v oblasti nezákonného obchodu s drogami (Ú.v. EÚ L 335, 11.11.2004)
22. Rámcové rozhodnutie Rady 2005/214/SVV z 24. februára 2005 o uplatňovaní zásady vzájomného uznávania na peňažné sankcie (Ú.v. EÚ L 76, 22.3.2005) v znení Rámcového rozhodnutia Rady 2009/299/SVV z 26. februára 2009 o zmene a doplnení rámcových rozhodnutí 2002/584/SVV, 2005/214/SVV, 2006/783/SVV, 2008/909/SVV a 2008/947/SVV a o posilnení procesných práv osôb, podpore uplatňovania zásady vzájomného uznávania, pokiaľ ide o rozhodnutia vydané v neprítomnosti dotknutej osoby na konaní (Ú.v. EÚ L 081, 27.3.2009)
23. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2005/35/ES zo 7. septembra 2005 o znečisťovaní mora z lodí a o zavedení sankcií za porušenia (Ú.v. EÚ L 255, 30.9.2005) v znení smernice 2009/123/ES
24. Rámcové rozhodnutie Rady 2006/783/SVV zo 6. októbra 2006 o uplatňovaní zásady vzájomného uznávania na príkazy na konfiškáciu (Ú.v. EÚ L 328, 24.11.2006)
25. Rámcové rozhodnutie Rady 2008/913/SVV z 28. novembra 2008 o boji proti niektorým formám a prejavom rasizmu a xenofóbie prostredníctvom trestného práva (Ú.v. EÚ L 328, 6.12.2008)
26. Rámcové rozhodnutie Rady 2008/841/SVV z 24. októbra 2008 o boji proti organizovanému zločinu (Ú.v. EÚ L 300, 11.11.2008)
27. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2008/99/ES z 19. novembra 2008 o ochrane životného prostredia prostredníctvom trestného práva (Ú.v. EÚ L 328, 6.12.2008)
28. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2009/52/ES z 18. júna 2009, ktorou sa stanovujú minimálne normy pre sankcie a opatrenia voči zamestnávateľom štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa neoprávnene zdržiavajú na území členských štátov (Ú.v. EÚ L 168, 30.6.2009)
29. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2009/123/ES z 21. októbra 2009, ktorou sa mení a dopĺňa smernica 2005/35/ES o znečisťovaní mora z lodí a o zavedení sankcií za porušenie (Ú.v. EÚ L 280, 27.10.2009)
30. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV (Ú.v. EÚ L 101, 15.4.2011)
31. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV (Ú.v. EÚ L 335, 17.12.2011),
32. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/40/EÚ z 12. augusta 2013 o útokoch na informačné systémy, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2005/222/SVV (Ú.v. EÚ L 218, 14.8.2013),
33. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/62/EÚ z 15. mája 2014 o trestnoprávnej ochrane eura a ostatných mien proti falšovaniu, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2000/383/SVV (Ú.v. EÚ L 151, 21.5.2014).

Vyššie uvedené dokumenty sa stali podkladom pre úvahy nášho zákonodárcu pri tvorbe zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb. Proces normotvorby je záležitosťou každého suverénneho štátu, teda aj Slovenskej republiky. V našich podmienkach prešiel zložitou a turbulentnou cestou. Etapy tvorby pravej (priamej) trestnej zodpovednosti právnických osôb možno vnímať nasledovne:

Dňa 31.8.2015 predložilo Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky na rokovanie do Národnej rady Slovenskej republiky návrh zákona o pravej (priamej) trestnej zodpovednosti právnických osôb (ďalej len „TZ PO“) s tým, že Národná rada Slovenskej republiky prerokovala návrh zákona na 58. schôdzi dňa 13.11.2015 a následne ho dňa 9.12.2015 podpísal prezident Slovenskej republiky. Zákon o pravej (priamej) trestnej zodpovednosti právnických osôb v Slovenskej republike nadobudne účinnosť od 1.7.2016.

Návrh zákona o TZ PO bol vypracovaný na základe Plánu legislatívnych úloh vlády Slovenskej republiky (uznesenie č. 693/2012) a reflektuje úlohy vyplývajúce z uznesení vlády, najmä z Návrhu opatrení na zabezpečenie plnenia odporúčaní prijatých Pracovnou skupinou OECD pre úplatkárstvo v medzinárodných obchodných transakciách pre Slovenskú republiku v rámci Fázy 3 hodnotení (uznesenie č. 137/2013), Akčného plánu boja proti daňovým podvodom na roky 2012 až 2016 (uznesenie č. 235/2012), Aktualizácie Akčného plánu boja proti daňovým podvodom na roky 2012 – 2016 (uznesenie č. 380/2015) a Akčného plánu na posilnenie Slovenskej republiky ako právneho štátu (uznesenie č. 403/2015). Návrh zákona súčasne napĺňa mnohé medzinárodné záväzky vyplývajúce ako z práva EÚ, tak aj z viacstranných medzinárodných dohôd.

Súčasťou návrhu zákona sú novely viac ako 80 osobitných zákonov, ktorých zmena je vyvolaná práve zavedením trestnej zodpovednosti právnických osôb. Ide o predpisy trestného práva a všeobecne predpisy upravujúce postup štátnych orgánov pri uplatňovaní trestnej zodpovednosti, ako aj predpisy regulujúce vznik, zmenu, zrušenie a zánik rôznych typov právnických osôb (obchodné spoločnosti, nadácie, neziskové organizácie, neinvestičné fondy atď.). Najpočetnejšiu skupinu novelizovaných predpisov predstavujú zákony upravujúce povoľovanie výkonu špecifických činností, kde sa zavádza podmienka bezúhonnosti právnickej osoby, ako jedna z podmienok, ktorá musí byť splnená pre vydanie povolenia, licencie, oprávnenia a pod.⁹

Návrh zákona o TZ PO bol spracovaný do 37 ustanovení. Domnievame sa, že niektoré ustanovenia budú v budúcnosti novelizované a len príkladmo uvedenie, že medzi trestnými činmi právnických osôb (§ 3 návrhu zákona o TZ PO) chýbajú také trestné činy, ako napríklad: podvod, úverový podvod, subvenčný podvod, kapitálový podvod a poisťovací podvod. Domnievame sa, že uvedené trestné činy mali byť elementárnymi skutkovými podstatami trestných činov, ktoré by mali byť uvedené v taxatívnom výpočte trestných činov návrhu zákona o TZ PO.

Za nie príliš šťastné riešenie považujeme aj ustanovenie § 8 (tzv. účinná ľútosť) návrhu zákona o TZ PO, podľa ktorého sa právnická osoba môže exkulovať z trestnej činnosti, čo bude v podmienkach Slovenskej republiky „voda na mlyn“ právnych zástupcov, nakoľko sme toho názoru, že prokurátori nebudú „schopní“ uniesť dôkazné bremeno, ktoré je pri dokazovaní ekonomickej kriminality omnoho náročnejšie, ako pri iných druhoch kriminality. Samozrejme, že rešpektujeme základné zásady trestného konania, ale prokurátori budú mať komplikovanú situáciu, a preto sa si myslíme, že zavedenie objektívnej zodpovednosti by bolo vhodnejším riešením. Ktoré z uvedených alternatív je tým vhodnejším ukáže až samostný čas.

4. ZÁVER

V článku poukazujeme na skutočnosť, že ekonomická kriminalita sa v Slovenskej republike a v novom tisícročí posunula

na druhé miesto v rámci druhov kriminalít v Slovenskej republike. Nepriamou obeťou ekonomickej kriminality je každý občan Slovenskej republiky, napríklad pri nezaplatení dane páchatelom. Obeťou sa môže stať každý z nás, napríklad pri kúpe nehnuteľnosti od právnickej osoby. Preto sme v článku analyzovali novú právnu úpravu o pravej (priamej) trestnej zodpovednosti právnických osôb.

Je zrejmé, že obeť ekonomickej kriminality existuje. Má rôzne podoby, ktoré je potrebné hlbšie analyzovať a popísať. Súčasný stav poznania fenomenológie a etiológie tejto kriminality vyžaduje ďalší posun dopredu. Výskum obetí ekonomickej kriminality v súčasnosti, tak nadobúda mimoriadne aktuálnu podobu. Poznanie tohto fenoménu umožní spresniť okruh obetí, vypracovať ich typologické znaky a preklenúť jednostranný pohľad typické ekonomicke „lobby“. Je viac ako potrebné pochopiť, že stereotypy pohľadu na individuálnu trestnú činnosť nemôžu vystačiť pri normotvorbe trestnej zodpovednosti právnických osôb. O to viac, pri tejto tvorbe je potrebné čerpať z kriminologických zistení a poznatkov. Psychologicky a sociologicky orientovaní kriminológovia už

⁹ ROKOVANIE VLÁDY SLOVENSKEJ REPUBLIKY; www.rokovania.sk.

dávnejšie upozorňujú na skutočnosť, že skupina (kolektív) znásobuje silu jedinca. Preto práve synergetický efekt, ktorý skupina vnáša do spoločnej činnosti jednotlivcov je ten, ktorý vyžaduje osobitnú pozornosť normotvorcov pri tvorbe i realizácii zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb.

Analýza tvorby zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb v Slovenskej republike nás viedla k zisteniu niektorých nedostatkov dotýkajúcich sa predovšetkým budúcej aplikačnej praxe. Medzi ne podľa nášho názoru patria nasledovné ustanovenia zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb:

- Podľa akého predpisu bude odmeňovaný opatrovník (napr. z radov advokátov) právnickej osoby podľa § 27 ods. 7 zákona o TZ PO? Bude v tomto prípade aplikovaná vyhláška MSSR č. 655/2004 Z.z. o odmenách a náhradách advokátov v aktuálnom znení na základe analógie legis?

- Z akého dôvodu upovedomuje policajt o začatí trestného stíhania voči právnickej osobe obchodný register alebo zákonom určený register podľa § 23 ods. 1 zákona TZ PO? Resp. prečo neupovedomuje príslušný register až o vznesení obvinenia voči právnickej osobe?

Je zrejme, že ak policajt bude tou osobou, ktorá upovedomuje príslušný register o začatí trestného stíhania, môže výrazne sťažiť fungovanie právnickej osobe tým, že začne voči nej trestné stíhanie a vykoná oznámenie príslušnému registru podľa § 23 ods. 1 zákona o TZ PO a všetky okolnosti (zmena, zrušenie a zánik právnickej osoby) je štatutárny orgán alebo jeho člen povinný oznámiť podľa § 25 ods. 1 zákona o TZ PO prokurátorovi a v konaní pred súdom predsedovi senátu. Na nadobudnutie účinnosti právnych úkonov ako je zmena, zrušenie a zánik právnickej osoby sa vyžaduje v prípravnom konaní súhlas sudcu pre prípravné konanie a v konaní pred súdom alebo vykonávacom konaní písomný súhlas predsedu senátu (podľa § 25 ods. 2 zákona o TZ PO). Z uvedeného vyplýva, že policajt má výraznú právomoc zasahovať do činnosti právnickej osoby tým, že výrazne zbyrokratizuje jej činnosť pri právnych úkonoch týkajúcich sa zmeny, zrušenia a zániku právnickej osoby.

Ďalej zo zákonného znenia nám nie je zrejme, či táto informácia (začatie trestného stíhania voči právnickej osobe) bude zverejnená, alebo bude slúžiť len pre interné potreby (personálny substrát) obchodného registra resp. bude založená v príslušnej vložke OR, alebo bude prístupná verejnosti aj v zbierke listín a na webovej stránke? Nakoľko obchodný register je verejne prístupný zoznamom zákonom určených údajov, rovnako zbierka listín a každý má právo do nich nazerať. Bude táto informácia aj súčasťou verejných listín v podobe úradných výpisov, odpisov a potvrdení z OR za ktorých správnosť zodpovedá registrový súd?

Použitá literatúra:

- BOHUSLAV, L.: Trestní odpovědnost právnických osob. Plzeň: Aleš Čenek, 2014.
- BURDA, E.: Prečo nám trestná zodpovednosť právnických osôb naháňa hrôzu. In: Dny práva 2008. Brno: Masarykova Univerzita. 2008.
- ČÍRTKOVÁ L.: Forenzní psychologie – 2. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čenek, 2009.
- DIANIŠKA G.: Sociálna psychológia a právnik. Bratislava: Veda, 2006.
- DIANIŠKA G. a kol.: Kriminológia. 2. rozšírené vydanie. Plzeň: Aleš Čenek, 2011.
- GRÍVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I.: Kriminologie 4. Praha: Wolters Kluwer, 2014.
- HERETIK A.: Forenzná psychológia - 3. prepracované vydanie. Bratislava: Eurokódex, s.r.o., 2010.
- HOLCR K. a kol.: Kriminológia. Bratislava: Iura Edition, 2008.
- HOLOMEK J.: Viktimológia. Plzeň: Aleš Čenek, 2013.
- Hospodárska kriminalita v Slovenskej republike. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2010.
- JELÍNEK, J.: Trestní odpovědnost právnických osob. Praha: Linde, Praha, a.s. 2007.
- MAŠĽANYOVÁ, D.: Úskalia trestnej zodpovednosti právnických osôb. In: Trestná zodpovednosť právnických osôb. Bratislava: Eurokódex, s.r.o., 2009.
- STRÉMY, T.: Majetková a ekonomická kriminalita. Trnava: Universitatis Tyrnaviensis, 2010.
- STRÉMY, T.: Trestná zodpovednosť právnických osôb vo Švajčiarsku. In: Trestněprávní revue, roč. 11, č. 7-8. Praha: C.H.Beck. 2012.
- ŠIMOVČEK, I., STRÉMY, T.: Osobitosti trestného stíhania právnických osôb. In: Bratislavské právnické fórum 2013. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave. 2013.
- ZÁHORA J., KERT R.: Obete kriminality – Victimus of Crime. Bratislava. Eurokódex, s.r.o., 2010.

Kontaktné údaje:

Prof. PhDr. Gustáv Dianiška, CSc.

dana.markova@truni.sk

Trnavská Univerzita v Trnave, Právnická fakulta

Hornopotočná 23

918 43 Trnava

Slovenská republika

Doc. JUDr. Tomáš Strémy, PhD.

tomas.stremy@truni.sk

Trnavská Univerzita v Trnave, Právnická fakulta

Hornopotočná 23

918 43 Trnava

Slovenská republika

AROUND THE DEFINITION OF ECONOMIC CRIME

Krystyna Szczechowicz, Elzbieta Żywucka – Kozłowska

University of Warmia and Mazury in Olsztyn, Faculty of Law and Administration

Abstract: The article presents problems associated with defining economic crime from the Polish perspective. In Polish conditions, important problem was related to the transition of the economic system in force during the period of socialism into a free-market system. Due to the specificity of the issue of economic crime on the grounds of the economic system of capitalist countries, the issue presented, in addition to the criminal - material (dogmatic) has also a criminological character, which allows to present a complete image of the phenomenon undergoing analysis. Economic crime is closely related to a particular economic system, under which it occurs. A given economic system determines the character and the essence of economic crime and affects the very definition of economic crime. The multiplicity of definitions of economic crime is results from the characteristics of the very phenomenon of crime concerning management processes. Attempts to create a definition which would precisely define the limits of economic crime is essential to determine the extent of economic criminal law.

Key words: economic crime, economic system, definition of economic crime, management processes, financial advantage, economic gain.

1 ECONOMIC CRIME - MULTITUDE OF CONCEPTS AND DEFINITIONS

1.1 Introduction

The way economic crime constituting the central notion in economic criminal law is presented and defined is characterised by a great diversity of views which results from no clear indication of definitional criteria. The analysis of stances of the representatives of Polish doctrine indicates that the definitions of economic crime presented by them are tainted with various defects, the major one being the fact that the scope of economic criminal law marked on the basis of individual definitions is considered either too broad or too narrow.

The aforementioned situation results from the fact that economic criminal law functions between two layers, legal and economic regulations on the one hand and the layer of criminal law regulations on the other. This phenomenon raises a number of issues. It should also be noticed that the bases for the functioning of this branch of criminal law constitutes an economic system functioning in a certain place and time, with all its distinctness and specificity of regulations creating and shaping it.

The regulations concerning running a business activity are marked by other than criminal law regulations, i.e. civil, economic or administrative law. These are the ones which largely mark the principles of undertaking, running and closing down a business activity as well as jointly mark the scope of allowed, ordered and prohibited activities within the framework of management processes. Regulations relating to conducting a business activity determined by civil or economic law leave room for own invention, ingenuity and creativity of subjects functioning in the course of business. It is natural that creativity and the freedom of doing business are subjected to one fundamental goal, that is to make a profit, i.e. to achieve the greatest financial advantage.

For the above reasons, the key problem that criminal law faces is answering the following question - is, and if so to what extent, is the penal and criminal interference in the sphere of economic activities operations necessary? A criminal law provision which is badly-constructed and criminally and politically misguided as well as does not correspond with the real and current needs to protect the sphere of business activity may cause more harm than good. Excessive and repressive interference of criminal law limits the creativity and freedom of business subjects and may even result in paralysis of a certain area of business activity. A total hampering of certain economic processes, whoso participants will refrain from making decisions in fear of criminal law sanctions, may occur. However, in the light of civil and administrative law, such actions may turn out as fully legal ones.

Therefore, criminal law regulations need to be sufficiently balanced in order to cooperate and function properly with the regulations from other branches of law, and at the same time protect economic activities against abuse.

1.2 Defining economic crime in Poland in the period of socialist economy

The study of criminal law in Poland in the period of socialist economy system worked out two models of definitions of economic crime. The first model was based on the definition of the subject of the attack, the latter additionally included also the perpetrator¹.

In practice, the broad - subjective conceptualisation of the definition of economic crime prevailed. A decisive criterion enabling to recognise a given crime as an economic one is, in this approach, the subject of protection. It was adopted that economic crime constitutes an act which affects the economic order of a country by compromising the proper course of economic life or community ownership and therefore constitutes an act prohibited under penalty². According to the representatives of the doctrine, economic crimes include acts that were directed against the social relations shaping the economic bases on which a given social system is based³. They claimed that economic crimes are the ones that penalised compromising a proper functioning of an economic life and thereby protected the certainty of income in this sphere.

In narrow definitions of economic crime, two different ways of understanding it and emphasising its different aspects were clearly being shaped. In the Polish criminal law of the time we may distinguish the narrow subjective definition, whose narrowing criterion was the element of a subjective nature and the narrow objective definition, where the narrowing criterion constituted an objective element.

The representatives of the narrow subjective definition of economic crime established the concept of employee's economic crimes, whose essence was the use of a specific position in order to achieve measurable financial advantages⁴. They included in this category also the crime against property, however, under the condition that was conducted in order to get financial advantages by the employees of business entities. Other representatives of this approach regarded economic crime as an act which jeopardises joint economic interests of a community by an unlawful gain of financial advantages or diminishing a social property or the property belonging to the counterparty of a socialist economy unit, which was committed during the implementation of tasks by this unit or while undertaking unauthorized or ignoring ordered activities of economic nature⁵.

In the second category of narrow definition, the narrowing criterion was the hermetically encompassed object of economic crimes. The representatives of this definition claimed that economic crimes constitute only those acts which compromise a business activity doing harm to the proper functioning and development of national economy⁶.

Among the definitions of economic crime presented at the time, there were also attempts to create mixed definitions. The supporters of this idea distinguished *sensu largo* and *sensu stricto* economic crimes. *Sensu stricto* economic crimes constituted acts abusing a business activity, whereas *sensu largo* ones were also, besides the ones in the aforementioned narrow image, those which attack the basic base of business activity, thus, social property⁷.

1.3 Defining economic crime after 1990

Specific situation occurred in Poland in the period of rapid transition from an economic system based on the concept of command and control system into an economic system characteristic to a capitalist country. Economic crime in the transitional period partially exploited the conditions of command and control system and did so until institutions characteristic to such a system functioned. On the other hand, it simultaneously started exploiting institutions characteristic

¹MAREK, A. Prawo karne, p. 588.

²CYPRIAN, T., Próba określenia przestępstwa gospodarczego, p. 23,

³See: LERNELL, L. Uwagi o pojęciu przestępczości gospodarczej, p. 778 -783; GÓRNIOK, O. Przestępczość gospodarcza: (wybrane przejawy i uwarunkowania), p. 25.

⁴MAJCHRZAK, I. Grupa przestępcza w zakładzie, pp. 133-160.

⁵BACHRACH, A. Przestępczość gospodarcza. Pojęcie i próba systematyki, pp. 959 – 967.

⁶GOFROŃ, C. O pojęciu i systematyce przestępstw gospodarczych, pp. 67- 77.

⁷GÓRNIOK, O. Przestępczość gospodarcza: (wybrane przejawy i uwarunkowania), p. 24.

to the new economic reality. The most dangerous phenomenon for economic crime of the transitional period was the use of the very process of transition from one economic system into another and creating new forms of crime on the one hand and making use of system loop-holes and gaps in the hurriedly created legal regulations on the other.

There are four areas in which rapid transformations of the phenomenon of economic crime occur. The changes concern genetic, quantitative, structural and phenomenological areas. The genetic area relates to the occurrence of different from the previous crime-inducing factors. The quantitative area is associated with a sharp increase in the number of economic crimes due to maladjustment of the security system to the new situation and circumstances associated with political changes. The structural area relates to the occurrence of unprecedented so far behaviours from the branch of social pathology, which require the setting up of different from the previous criminal law prohibitions, as well as entail the necessity to work out new methods of preventing those pathologies. The phenomenological area is associated with new, so far unknown, forms of committing economic crimes⁸.

Undoubtedly, the economic crimes currently committed within free market economy are different in terms of both their essence and mechanisms from the ones committed in the period of People's Republic of Poland⁹.

From the point of view of criminology, characteristic features of economic crime are indicated, they include: usually lower risk of imprisonment than in case of common offences, causing massive-scale losses, achieving high profits, penetrating in a various ways into administrative, economic and political structures of a country and international institutions, continuity and repetitiveness of criminal acts, latency understood as a situation when an economic crime does not result in any significant and visible changes in the objective reality as well as organized manner of action and the relationship between social and economic position of the perpetrator with the offence. Additionally, from the point of view of the person committing an economic crime, four types can be distinguished: vocational, employee, entrepreneur and professional¹⁰.

The issue of defining economic crime within the framework of market economy system brings up two different definitional concepts of the notion of economic crime. On the one hand, we deal with subjective concepts, on the other with objective concepts. The subjective concept of economic crime was created in common law system¹¹. E.H. Sutherland worked out and developed the concept known as white collar criminals¹², which is based on differentiating economic crimes from among all the crimes on the basis of the criterion of perpetrators, who, according to this concept, constitute people having a high social or professional status and making most of the opportunities resulting from this status in order to conduct embezzlement, misappropriation as well as are involved in the corruption of law enforcement officers, the violation of professional secrecy, tax or subsidy fraud, offences in competition, tender schemes or offences in the area of import and export of goods¹³. Such people lean mainly on making use of loop-holes in the law and evasion of the law¹⁴. It is noted that the higher in a hierarchy a person committing a crime is, the older they are and the broader the scope of the crime is and the more losses it causes¹⁵.

Another concept basing the definition of economic crime on this subject is the blue collar criminals concept (the name comes from the colour of workers' uniforms¹⁶). It relates to crimes committed by the employees of enterprises whose activities are detrimental to their employers.

⁸RATAJCZAK, A. Ochrona obrotu gospodarczego: komentarz do ustawy z dnia 12 października 1994 r., pp. 8-9.

⁹Ibidem, p. 7.

¹⁰PŁYWACZEWSKI, W. SKLEPKOWSKI, L. Tendencje rozwojowe zorganizowanej przestępczości gospodarczej w Polsce, pp. 66 - 70.

¹¹MAREK, A. Prawo karne, p. 560.

¹²FEDEWICZ, H., KISIEL, P. Przestępczość gospodarcza w dobie mediów telematycznych, p. 68.

¹³GRABARCZYK, G. Przestępczość gospodarcza na tle przemian ustrojowych w Polsce, p. 36.

¹⁴KUTERA M., HOŁDA A., SURDYKOWSKA S.T. Oszustwa księgowo. Teoria i praktyka, p. 159.

¹⁵CYPCER, D. Przestępstwa gospodarcze problem polskich firm, <http://www.forbes.pl/artykuly/sekcje/wydarzenia/przestepstwa-gospodarcze-problemem-polskich-firm,22042,1>, accessed on 20th Sep 2015.

¹⁶GRABARCZYK, G. Przestępczość gospodarcza na tle przemian ustrojowych w Polsce, p. 39.

These concepts are significantly different in terms of the origin and status of the perpetrators. White collar crime perpetrators constitute people from higher or middle social classes, holding high social and professional ranks. Crimes committed by them are characterised by complexity and are of a complicated nature. They are usually committed to detriment subjects other than the ones the perpetrator is professionally involved with. On the other hand, blue collar crime perpetrators belong to the working class. Crimes committed by them are usually detrimental to enterprises and entrepreneurs who hire them and they usually constitute thefts and swindling¹⁷.

At the end of 1940s, on the basis of the research conducted, Donald R. Cressey reached the conclusion that there must occur three conditions under which a worker decides to commit a crime: financial urge, the opportunity of an unpunished abuse of the law as well as psychological ability to explain to oneself that the committed act does not constitute an unlawful act (the so-called rationalization)¹⁸.

As it results from the research conducted by KPMG, a consultancy and advisory company, almost 87% of the perpetrators of fraud at companies constitute men. In the research group up to 96% of the examined made company fraud their main source of income. Fraud is committed by employees who have been employed in a given company for 5 years, on average. However, when it comes to women who are involved in economic crimes, their percentage significantly differs depending on latitude. In North and South Americas (22%) as well as Asian countries and Australia and Oceania (23%) a nearly three times higher percentage of female perpetrators was observed than in whole Europe, Africa and Middle East countries (8%)¹⁹.

The approaches of subjective concept of economic crime in countries with common law system concern not only the notions strictly connected to the issue of economic crime but also a number of sociological, philosophical or criminological questions relating to the phenomenon of economic crime²⁰.

The aforementioned approaches were criticised. Constant changes occurring in the image of economic crime resulted in the fact that perpetrator's features no longer constitute the definitional criterion of economic crime²¹.

It is indicated that the basis for criminal liability does not constitute conditions associated with the perpetrator but a specific and individualised act which undergoes an analysis and evaluation from the point of view of the possibility of assigning a crime to a person. The analysis of a perpetrator's behaviour, their mode of action and the goods attacked by them have become the main elements used to build the objective definitions of economic crime²².

On the grounds of the Polish criminal law, during the formation of free-market economy and during its functioning, various approaches were being created and many views clashed in terms of defining economic crime. Even a radical concept of far-reaching systematic depenalization of the negative phenomena in the economy along with the still going on process of transition from the system of centrally-controlled economy to a capitalist economy based on the principle of free market appeared. Arguments for this approach were, first and foremost, the claim that penalization of this area of human activity will hinder the development of market economy and secondly, the necessity of an even broader informalization of business activity that was happening in new market conditions, after years of suppressing the activities of the society in the command and control system²³. The aforementioned approach is contrary to the recommendations of the Council of Europe, according to which increased activities preventing negative phenomena in economy are necessary.

¹⁷GÓRNIOK, O. *Przestępczość gospodarcza: (wybrane przejawy i uwarunkowania)*, p. 13 and next.

¹⁸KUTERA M., HOŁDA A., SURDYKOWSKA S.T. *Oszustwa księgowo. Teoria i praktyka*, s. 159.

¹⁹<http://www.kpmg.com/pl/pl/issuesandinsights/articlespublications/strony/komunikat-prasowy-wz-rasta-liczba-naduzyc-popelnianych-przez-prezesow-i-czlonkow-zarzadow.aspx>, accessed on 20th Sep 2015

²⁰ZÓŁTEK, S. *O istocie prawa karnego gospodarczego*, p. 32.

²¹GÓRNIOK, O. *Przestępczość gospodarcza: (wybrane przejawy i uwarunkowania)*, p. 32.

²²GÓRNIOK, O. *Koncepcja przestępstw gospodarczych w doktrynie niemieckiej a polityka kryminalna*, p. 61.

²³GÓRNIOK, O. *Ochrona obrotu gospodarczego w kodeksie karnym*, p. 84.

A number of new models of defining economic crime appeared. While formulating the definition of economic crimes, K. Stefanowicz refers to crimes committed in relation to a business activity and divides them into three categories²⁴. The first group of economic crimes constitute actions of an unmistakably criminal nature, where the initial objective of the perpetrators is an illegal business activity. The second category constitutes crimes committed while running a legal business activity. In this category of crimes, a given subject undertakes a legal activity, compliant with the regulations in force, however, during the activity exploits the situations that arise in order to commit an economic crime. The last category of economic crimes are acts resulting from flawed or ineffectual management²⁵.

M. Bojarski considers economic crimes as crimes whose subject of protection constitutes national economy, and to be more specific - business activity. At the same time, he excludes from the group of economic crimes those crimes which constitute violation of property or financial interests of individuals, stating that the category of economic crimes does not concern the traditionally understood protection of property. According to Bojarski, economic crimes include only those crimes whose essence is always a direct damage to a country's economy, being a general good and those which are "placed at the protection of national goods level and protect the economic policy of a country"²⁶.

R. Zawłocki also bases the definition of economic crime on the criterion of the subject of protection guaranteed by a regulation of criminal law, claiming that economic crime constitutes an offence of characteristic statutory features determined in the provision of a criminal code, whose main by type subject of protection constitutes the grounds of proper economic activities²⁷. However, he makes a reservation that those relate to types of crimes which protect the economy first. In his evaluation, the by type subject of protection against economic crimes is the only criterion enabling to differentiate this category from other crimes.

While defining economic crimes, O. Górniok assumes that they constitute punishable offences that violate and threaten superindividual goods in the sphere of economic life, which undermines confidence associated with the position of the perpetrator or the institution of economic life that may result in the loss of public confidence in the economic system or in its basic institutions. Specific characteristics of such crimes are violation of superindividual interests in the sphere of economic activity and the abuse of the element of confidence being the binder guaranteeing a proper course of economic life. The authoress defines economic crime as an act that threatens an economic system and its rules as a whole or its individual institutions or elements as well as - only or mainly - superindividual economic interests of the society as a whole or its groups²⁸.

This definition is broad enough to be applied in legislation, legal institutions and research. It should be noted that economic world is constantly undergoing changes and more and more new and more complex financial instruments occur. This, on the other hand, provides new opportunities to commit fraud.

Economic crimes have an enormous impact on the financial situation of individual countries as well as on the whole world economy. The fact that legislative actions aiming at preventing economic crimes have been taken numerously denotes how important the issue is.

2 CONCLUSION

In the overall assessment, the attempts to define economic crime on the basis of only the subject of crime shall be considered wrong. These concepts, somehow by definition, do not take into

²⁴STEFANOWICZ, K., Odpowiedzialność karna w związku z działalnością gospodarczą, p. 10 and next.

²⁵ROGALA, R. Przepięstwo niegospodarności, p. 22 i n.

²⁶BOJARSKI, J. Przepięstwa gospodarcze związane z działalnością banków, p. 10.

²⁷ZAWŁOCKI, R., Prawo karne gospodarcze, p. 58.

²⁸GÓRNIOK, O. Koncepcja przepięstw gospodarczych w doktrynie niemieckiej a polityka kryminalna, p. 64; GÓRNIOK, O. Przepięczość gospodarcza: (wybrane przejawy i uwarunkowania), p. 57 i n.

account those elements of crime which from the point of view of the issue of economic crime seem basic, namely the objective elements. Deserving better recognition are the definitions based on the subjective model. The distinctiveness of this category of crimes arises from the subject of protection being a specific element constituting variously comprehended and defined "economic activities".

In conclusion, the analysis of the attempts to define the concept of economic crime taken in the Polish literature indicates that still a definition of economic crime which does not raise any objections or contradictions and is commonly accepted has not been worked out. The multiplicity of conceptualisations of economic crime hinders the dogmatic and legal analysis of the phenomenon and has a direct bearing on numerous solutions within the scope of law application. It is crucial to establish a broad definition that would comprehensively consider the essence of the problem. It shall be noticed, however, that economic activities are undergoing constant changes, which are often exploited by criminals.

Bibliography:

- BACHRACH, A. Przepępczość gospodarcza. Pojęcie i próba systematyki. In: Państwo i Prawo, 1967, z. 6, pp. 959 – 967.
- BOJARSKI, J. Przepępcstwa gospodarcze związane z działalnością banków. Toruń: TNOiK Dom Organizatora, 2001. 278 pages. ISBN 83-7285-072-0.
- CYPRIAN, T., Próba określenia przepępcstwa gospodarczego. In: RPiE, 1958, z. 3, pp. 23 -30.
- FEDEWICZ, H., KISIEL, P. Przepępczość gospodarcza w dobie mediów telematycznych, Przemysł: Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania, 2007. 184 pages. HV6771.P7 F438 2007.
- GOFROŃ, C. O pojęciu i systematyce przepępcstw gospodarczych. In: Państwo i Prawo, 1959, z. 7, pp. 67- 77.
- GÓRNIOK, O. Koncepcja przepępcstw gospodarczych w doktrynie niemieckiej a polityka kryminalna. In: Państwo i Prawo, 1993, z.1, pp. 60-68.
- GÓRNIOK, O. Ochrona obrotu gospodarczego w kodeksie karnym. In: Państwo i Prawo, 1998, z. 9–10, pp. 83 – 94.
- GÓRNIOK, O. Przepępczość gospodarcza: (wybrane przejawy i uwarunkowania), Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1986. 125pages. ISBN 83-226-0126-3.
- GRABARCZYK, G.: Przepępczość gospodarcza na tle przemian ustrojowych w Polsce, Szczecin: Dom Organizatora, 2002. 244 pages. ISBN 978-83-7285-126-0.
- KUTERA, M., HOŁDA, A., SUDRYKOWSKA, S.T. Oszustwa księgowo. Teoria i praktyka, Warszawa: Difin, 2006. 277 pages. ISBN 83-7251-632-4.
- LERNELL, L. Uwagi o pojęciu przepępczości gospodarczej. In: Państwo i Prawo, 1959, z. 11, pp. 778 -783.
- MAJCHRZAK, I. Grupa przepępcza w zakładzie pracy. In: Studia Socjologiczne, 1964, nr 1 (12), pp. 133-160.
- MAREK, A. Prawo karne, 10 wydanie, Warszawa: C.H. Beck, 2011. 678 pages. ISBN 978-83-255-2753-2.
- PŁYWACZEWSKI, W., SKLEPKOWSKI, L. Tendencje rozwojowe zorganizowanej przepępczości gospodarczej w Polsce (in:) LELENTAL, S., ZAJDER, M. red. Kryminalistyczne i prawne problemy współczesnej przepępczości. Szczytno: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, 1995. 223 pages. ISBN 83-85703-29-2.
- RATAJCZAK, A. Ochrona obrotu gospodarczego: komentarz do ustawy z dnia 12 października 1994 r. Warszawa: Wydawnictwo Zrzeszenia Prawników Polskich, 1994. pages 108. ISBN 83-901839-6-X.
- ROGAŁA, R. Przepępcstwo niegospodarności, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1985. 226 pages. ISBN 83-01-05522-7.
- STEFANOWICZ, K., Odpowiedzialność karna w związku z działalnością gospodarczą, Warszawa: Międzynarodowa Szkoła Menadżerów, 1992. 223 pages. ISBN 83-85487-12-3.
- ZAWŁOCKI, R., Prawo karne gospodarcze, Warszawa: C.H. Beck, 2007. 474 pages. ISBN 978-83-7483-692-0.
- ŻÓŁTEK, S. O istocie prawa karnego gospodarczego. In: Radca Prawny, 2007, nr 3, pp. 31-39.

Contact information:

KrystynaSzczechowicz PhD.

krystyna.szczechowicz@gmail.com

tel. +48 663 893 431

University of Warmia and Mazury in Olsztyn, Faculty of Law and Administration

Warszawska 98street

10 – 702 Olsztyn;

Poland

DOKAZOVANIE TRESTNEJ ČINNOSTI POŠKODZUJÚCEJ SPOTREBITEĽA

Ivan Šimovček

Abstract: Offences detrimental to consumers are classified as criminal offenses against economic discipline. These are two crimes and the crime of consumer detriment and the offense unfair commercial practices against consumers. Proof of the offenses damaging consumer is extremely difficult. It results from factors such as intricate designs elements of these crimes need evidence of large quantities of facts prepared disparate laws outside the criminal law and the low level of specialization prosecution of activities in law enforcement proceedings (especially the police) compared to high degree of specialization of knowledge in the art at the perpetrators of these crimes.

Abstrakt: Trestné činy poškodzujúce spotrebiteľa sú zaradené medzi trestné činy proti hospodárskej disciplíne. Ide o dva trestné činy a to trestný čin poškodzovania spotrebiteľa a trestný čin nekalé obchodné praktiky voči spotrebiteľovi. Dokazovanie trestných činov poškodzujúcich spotrebiteľa je mimoriadne obťažné. Vyplýva to z takých faktorov, akými sú zložité konštrukcie skutkových podstát týchto trestných činov, potreba dokazovania veľkého množstva skutočností upravených rôznorodými právnymi predpismi mimo trestného práva a nízka úroveň špecializácie trestného stíhania hospodárskej činnosti u orgánov činných v trestnom konaní (najmä polície) v porovnaní s vysokou mierou špecializácie znalostí v danej problematike u páchatel'ov týchto trestných činov.

Key words: Consumer detriment, unfair commercial practices against consumers, taking of evidence, criminal proceeding

Kľúčové slová: poškodzovanie spotrebiteľa, nekalé obchodné praktiky voči spotrebiteľovi, dokazovanie, trestné konanie

Závažnosť hospodárskej trestnej činnosti spočíva najmä v tom, že poškodzujú štátom chránený záujem a spôsobujú vysoké finančné škody. Trestný zákon vo svojej V. hlave osobitnej časti upravuje pomerne veľa hospodárskych trestných činov.

Hospodárske trestné činy, na rozdiel od majetkovej trestnej činnosti, tvoria iba malú časť z celkového počtu objasnených trestných činov. Sú charakterizované vysokou latenciou, pričom páchatel'om plynú z uvedenej trestnej činnosti veľké zisky, podstatne vyššie ako pri páchaní majetkovej trestnej činnosti. Pre hospodárske trestné činy bolo v roku 2013 stíhaných 1 597 osôb, čo z celkového počtu trestne stíhaných osôb predstavuje 3%. V porovnaní s rokom 2012 ide o nárast o 244 stíhaných osôb a porovnaním s rokom 2011 o nárast o 308 osôb stíhaných. V roku 2013 bolo obžalovaných osôb 684, čo je oproti roku 2012 viac o 98 osôb a oproti roku 2011 o 103 osôb viac. V roku 2013 bolo odklonom vybavených 347 osôb, čo je 22 % z osôb stíhaných za hospodársku trestnú činnosť.¹

Hospodárska trestná činnosť z hľadiska dokazovania je považovaná za najviac obťažnú. Vyplýva to z viacerých faktorov. Za tie rozhodujúce možno považovať nasledovné::

- Zložité konštrukcie skutkových podstát hospodárskych trestných činov.
- Nárast kriminalizácie a penalizácie hospodárskej činnosti.
- Potreba dokazovania veľkého množstva skutočností upravených rôznorodými právnymi predpismi mimo trestného práva.
- Nízka úroveň špecializácie trestného stíhania hospodárskej činnosti u orgánov činných v trestnom konaní (najmä polície) v porovnaní s vysokou mierou špecializácie znalostí v danej problematike u páchatel'ov hospodárskych trestných činov.

¹ <http://www.genpro.gov.sk/spravy-o-cinnosti/sprava-o-cinnosti-prokuratury-slovenskej-republiky-za-rok-2013-3841.html> (stiahnuté dňa 6.8.2015)

Po prvé sú to pomerne zložité konštrukcie jednotlivých skutkových podstát hospodárskej trestnej činnosti, nejednotnosť vo výklade ich znakov, resp. požiadavka kumulácie aktivít páchatela na naplnenie objektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu hospodárskeho charakteru.

Za druhý determinujúci faktor zložitosti dokazovania hospodárskej trestnej činnosti možno považovať tú skutočnosť, že v mnohých prípadoch hospodárskej činnosti bolo trestné právo použité ako regulácia vzťahov, ktoré by mali byť upravené normami iného, než trestného práva. Som tohto názoru, že rekonštrukcia Trestného zákona a jeho častá ďalšia novelizácia priniesla ďalšiu kriminalizáciu hospodárskych aktivít rôznych subjektov.

Tretím faktorom nepriaznivo ovplyvňujúcim dokazovanie hospodárskej trestnej činnosti sa javí potreba preukázania skutočností, ktoré upravujú normy iných odvetví práva, ako je najmä práva finančného, občianskeho, obchodného, správneho, pracovného, sociálneho zabezpečenia ako aj iného.

Uvedené tri faktory ovplyvňujúce dokazovanie možno považovať za determinujúce nepriaznivé faktory objektívneho charakteru.

Štvrtým a často rozhodujúcim faktorom nízkej úspešnosti dokazovania hospodárskej trestnej činnosti sú subjektívne nedostatky profesionálnej úrovne orgánov činných v trestnom konaní vo veciach hospodárskej trestnej činnosti. Väčšinou pôjde o nízku znalosť špecifických zákonných úprav iných než trestno-právnych odvetví, v ktorých dochádza k pravidelným veľmi častým zmenám často nezrozumiteľným aj špecializujúcim sa odborníkom, nie to laickej verejnosti. Nízka úroveň špecifických znalostí subjektov dokazovania hospodárskej trestnej činnosti ešte viac vyniká v porovnaní s vysoko špecializovanými odbornými znalosťami páchatelov hospodárskej trestnej činnosti, ktorí na viac využívajú dobre zaplatených expertov z oblasti ekonomiky, účtovníctva, daňového poradenstva, hospodárskeho auditu s cieľom vyhnúť sa trestnej zodpovednosti.

Pre názorné poukázanie na zložitost' dokazovania hospodárskej trestnej činnosti som si pre tento príspevok vybral dokazovanie trestných činov poškodzovania spotrebiteľa. Na daných trestných činov chcem poukázať aj na podľa mňa zbytočnú kriminalizáciu činností, ktoré je možné riešiť a postihovať inými prostriedkami než trestným právom. Na podporu tohto tvrdenia slúžia aj štatistické údaje podľa ktorých trestné činy poškodzujúce spotrebiteľa sú len minimálne odhaľované, resp. ich páchatela potrestaní v trestnom konaní.

Za trestný čin poškodzovania spotrebiteľa podľa § 269, 269a TZ bola na Slovensku v roku 2008 stíhaná a obžalovaná len jedna osoba stíhaná, v roku 2009 rovnako stíhaná len jedna osoba, v roku 2010 boli stíhané štyri osoby a obžalované dve osoby, v roku 2011 boli stíhané a obžalované tri osoby, v roku 2012 boli 2 osoby odsúdené, v roku 2013 žiadna a v roku 2014 boli odsúdené len 2 osoby.²

Trestné činy poškodzujúce spotrebiteľa sú zaradené v V. hlavie osobitnej časti Trestného zákona (Trestné činy hospodárske) v jeho druhom diele s názvom Trestné činy proti hospodárskej disciplíne. Ide o dva trestné činy, pričom rekonštruovaný Trestný zákon z roku 2005 obsahoval len trestný čin Poškodzovania spotrebiteľa³. Novelou Trestného zákona z roku 2008⁴ bol trestný čin poškodzovania spotrebiteľa spresnený a doplnený a súčasne bol zavedený nový trestný čin s názvom Nekalé obchodné praktiky voči spotrebiteľovi.⁵

Daná novela bola reakciou na nové právne predpisy v oblasti ochrany spotrebiteľa prijaté na medzinárodnej a európskej úrovni, ako aj nové slovenské právne normy v oblasti občianskeho, obchodného a správneho práva,⁶ osobitne na zákon č. 250/2007 Z. z. O ochrane spotrebiteľa.

² <http://www.genpro.gov.sk/statistiky/statisticky-prehľad-trestnej-a-netrestnej-cinnosti-za-rok-2014-> (stiahnuté dňa 6.8.2014)

³ § 269 Trestného zákona

⁴ Zák. č. 497/2008 Z. z. zo 6. novembra 2008 s účinnosťou od 20. decembra 2008

⁵ § 269a Trestného zákona

⁶ Smernica na ochranu spotrebiteľa. Prijatá Valným zhromaždením OSN v roku 1986. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004 z 27. októbra 2004 o spolupráci medzi národnými orgánmi zodpovednými za vynucovanie právnych predpisov na ochranu spotrebiteľa (nariadenie o spolupráci v oblasti ochrany spotrebiteľa) (Ú. v. EÚ L 364, 9. 12. 2004) v platnom znení.

Nariadenie Rady (EHS) č. 339/93 z 8. februára 1993 o kontrole zhody výrobkov dovážaných z

Trestného činu poškodzovania spotrebiteľa v zmysle § 269 Trestného zákona sa dopustí ten, kto poškodí spotrebiteľa a spôsobí mu malú škodu tým, že:

- klame spotrebiteľa na kvalite, množstve alebo hmotnosti tovaru alebo na druhu, akosti a množstve poskytovaných výkonov, alebo
- vedie na trh výrobky, práce alebo služby a zatají pritom ich podstatné vady,
- ako oprávnená osoba na strane predávajúceho určí cenovú ponuku, na základe ktorej dôjde k predaju tovaru alebo poskytnutiu služby za cenu prevyšujúcu obmedzenie ustanovené všeobecne záväzným právnym predpisom, alebo rozhodnutím vydaným na jeho základe, "

Kvalifikovaná skutková podstata spočíva v konaní páchatela, ktorý spácha daný čin a

- získa ním pre seba alebo iného väčší prospech,
- závažnejším spôsobom konania, alebo
- hoci bol za taký čin v predchádzajúcich dvadsiatich štyroch mesiacoch odsúdený alebo z výkonu trestu odňatia slobody uloženého za taký čin prepustený.

Vyššia trestná sadzba je potom podmienená buď získaním pre seba alebo iného prospechu značného rozsahu alebo spôsobením poruchy v zásobovaní, resp. získaním prospechu pre seba alebo iného veľkého rozsahu.

Pri dokazovaní je potrebné vychádzať zo znalostí právnych predpisov najmä správneho práva, akými sú rôzne cenové obmedzenia predaja tovaru alebo poskytnutia služby. K problému dokazovania možno tu zaradiť najmä určenie závažnejšieho spôsobu konania páchatela, kde v zmysle § 138 Trestného zákona pôjde najmä o páchanie po dlhší čas, často aj organizovanou skupinou a na viacerých osobách – spotrebiteľoch.

Trestný čin Nekalé obchodné praktiky voči spotrebiteľovi (§269a Trestného zákona) možno spáchať dvomi spôsobmi.

Poprvé ho spácha ten, kto poruší práva spotrebiteľa konaním spočívajúcim v obchodných praktikách, ktoré sa podľa osobitného predpisu o ochrane spotrebiteľa považujú za každých okolností za nekalé,

- hoci bol za taký čin v predchádzajúcich dvadsiatich štyroch mesiacoch odsúdený alebo z výkonu trestu odňatia slobody uloženého za taký čin prepustený, alebo
- hoci bol za obdobný čin v predchádzajúcich dvadsiatich štyroch mesiacoch postihnutý.

Po druhé ho spácha ten, kto poruší práva spotrebiteľa tým, že dá na konanie spočívajúce v nekalých obchodných praktikách pokyn, hoci predávajúci bol za obdobné konanie v predchádzajúcich dvadsiatich štyroch mesiacoch postihnutý.

Najväčším problémom dokazovania je preukázanie, či v danom prípade vôbec ide o nekalé obchodné praktiky voči spotrebiteľovi. Trestný zákon sa v tomto prípade odvoláva priamo na zákon o ochrane spotrebiteľa (Zák. č. 250/2007 Z. z.), ktorý vymedzuje vo svojej prílohe č. 1, čo sú to nekalé obchodné praktiky. Treba konštatovať, že daná príloha je pomerne rozsiahla. Nekalé obchodné praktiky sa tu delia na klamlivé obchodné praktiky a agresívne obchodné praktiky.

Medzi klamlivé obchodné praktiky (celkovo ich príloha č. 1 k Zák. č. 250/2007 Z. z. vymedzuje dvadsať tri) sú zaradené také ako:

tretích krajín s právnymi predpismi o bezpečnosti výrobkov (Mimoriadne vydanie Ú. v. EÚ, kap. 13/zv. 12; Ú. v. ES L 40, 17. 2.1993). Smernica Európskeho parlamentu a Rady 98/27/ES z 19. mája 1998 o súdnych príkazoch na ochranu spotrebiteľských záujmov (Mimoriadne vydanie Ú. v. EÚ, kap. 15/zv. 4; Ú. v. ES L 166, 11. 6. 1998) v znení smernice Európskeho parlamentu a Rady 1999/44/ES z 25. mája 1999 (Mimoriadne vydanie Ú. v. EÚ, kap. 15/zv. 4; Ú. v. ES L 171, 7. 7. 1999), smernice Európskeho parlamentu a Rady 2000/31/ES z 8. júna 2000 (Mimoriadne vydanie Ú. v. EÚ, kap. 13/zv. 25; Ú. v. ES L 178, 17. 7. 2000), smernice Európskeho parlamentu a Rady 2002/65/ES z 23. septembra 2002 (Mimoriadne vydanie Ú. v. EÚ, kap. 6/zv. 4; Ú. v. ES L 271, 9. 10. 2002), smernice Európskeho parlamentu a Rady 2005/29/ES z 11. mája 2005 (Ú. v. EÚ L 149, 11. 6. 2005). Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2005/29/ES z 11. mája 2005 o nekalých obchodných praktikách podnikateľov voči spotrebiteľom na vnútornom trhu, a ktorou sa mení a dopĺňa smernica Rady 84/450/EHS, smernice Európskeho parlamentu a Rady 97/7/ES, 98/27/ES a 2002/65/ES a nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004 (smernica o nekalých obchodných praktikách) (Ú. v. EÚ L 149, 11. 6. 2005). Zákon č. 250/2007 Z. z. O ochrane spotrebiteľa.

1. Tvrdenie predávajúceho, že sa zaviazal dodržiavať kódex správania, pričom tomu tak nie je.
2. Zobrazenie známky dôveryhodnosti, známky kvality alebo ich ekvivalentu bez získania potrebného povolenia.
3. Tvrdenie, že kódex správania je schválený orgánom verejnej moci alebo iným orgánom, pričom tomu tak nie je.
4. Tvrdenie, že predávajúci vrátane jeho obchodných praktík alebo výrobkov bol schválený, potvrdený alebo povolený orgánom verejnej moci alebo iným subjektom, pričom tomu tak nie je, alebo takéto tvrdenie bez toho, že by výrobok spĺňal podmienky schválenia, potvrdenia alebo povolenia.
5. Výzva na kúpu výrobkov za stanovenú cenu bez toho, že by predávajúci zverejnil akékoľvek rozumné dôvody, pre ktoré môže predpokladať, že nebude schopný dodať tieto výrobky alebo rovnocenné výrobky, alebo zariadiť, aby dodávku uskutočnil iný predávajúci za túto cenu, v čase a v množstve, ktoré sú rozumné vzhľadom na výrobok, rozsah reklamy výrobku a ponúknutú cenu (vábivá reklama).
6. Výzva na kúpu výrobkov za stanovenú cenu a následné
 - a) odmietnutie ukázať tovar z reklamy spotrebiteľom,
 - b) odmietnutie prevziať objednávky na tento tovar alebo jeho dodanie v rozumnom čase,
 - c) predvedenie jeho chybné vzorky s úmyslom podporiť predaj iného výrobku (reklama typu nalákať a zmeniť).
7. Nepravdivé vyhlásenie, že výrobok je k dispozícii iba veľmi obmedzený čas alebo že je k dispozícii za špecifických podmienok iba veľmi obmedzený čas s cieľom vyvolať okamžité rozhodnutie a znemožniť spotrebiteľovi, aby mal dostatočnú príležitosť alebo čas na kvalifikované rozhodnutie.
8. Závazok predávajúceho, ktorý komunikoval so spotrebiteľom pred uskutočnením obchodnej transakcie v štátnom jazyku, že poskytne spotrebiteľovi službu po predaji výrobku, a následné poskytnutie tejto služby je iba v inom jazyku bez toho, že by to bolo spotrebiteľovi jasne oznámené predtým, ako sa zaviazal k obchodnej transakcii.
9. Vyhlásenie alebo iným spôsobom vytvorenie dojmu, že výrobok možno legálne predávať, pričom tomu tak nie je.
10. Prezentovanie práv, ktoré spotrebiteľovi prislúchajú podľa právnych predpisov, ako charakteristickej črty ponuky predávajúceho.
11. Využívanie redakčného priestoru v médiách na podporu výrobku, keď predávajúci zaplatil za podporu predaja, bez toho, že by to bolo vysvetlené v obsahu alebo obrazom, alebo zvukom jasne identifikovateľné pre spotrebiteľa (skrytá reklama).
12. Vecne nesprávne tvrdenie o povahe a rozsahu rizika pre osobnú bezpečnosť spotrebiteľa alebo jeho rodiny, ak si spotrebiteľ výrobok nekúpi.
13. Propagovanie podobného výrobku, ako je výrobok vyrobený konkrétnym výrobcom, a to spôsobom, ktorý úmyselne zavádza spotrebiteľa, aby sa domnieval, že výrobok vyrobil rovnaký výrobca, pričom tomu tak nie je.
14. Vytvorenie, prevádzkovanie alebo podporovanie pyramídovej schémy, v ktorej spotrebiteľ poskytne plnenie za možnosť získať kompenzáciu, ktorá vyplýva hlavne zo zapojenia ďalších spotrebiteľov do tejto schémy, a nie z predaja alebo spotreby výrobkov.
15. Tvrdenie predávajúceho, že sa chystá skončiť svoju činnosť alebo premiestniť svoju prevádzkareň, pričom tomu tak nie je.
16. Tvrdenie, že výrobok je schopný uľahčiť výhru v hazardných hrách.
17. Nepravdivé tvrdenie, že výrobok je schopný liečiť choroby, dysfunkcie alebo postihnutia.
18. Poskytnutie vecne nesprávnej informácie o podmienkach na trhu alebo o možnosti nájsť výrobok s úmyslom donútiť spotrebiteľa, aby získal výrobok za menej výhodných podmienok, ako sú normálne podmienky na trhu.
19. Tvrdenie v obchodnej praktike, že predávajúci ponúkne súťaž alebo vypíše cenu bez toho, že by opísanú cenu udelil, alebo poskytol zodpovedajúcu náhradu.
20. Opísanie výrobku ako grátis, zadarmo, bez poplatku alebo podobne, pričom spotrebiteľ musí zaplatiť čokoľvek iné okrem nevyhnutných nákladov na odpovedanie na obchodnú praktiku a vyzdvihnutie tovaru alebo zaplatenie za jeho doručenie.
21. Zahnutie do reklamného materiálu faktúry alebo obdobného dokumentu, ktorý požaduje zaplatenie sumy a ktorý vzbudzuje u spotrebiteľa dojem, že si už objednal predávané výrobky, pričom tomu tak nie je.

22. Nepravdivé tvrdenie alebo vytvorenie dojmu, že predávajúci nekoná v zámere súvisiacom s jeho obchodom, podnikaním, remeslom alebo profesiou, alebo nepravdivé prezentovanie sa ako spotrebiteľ.

23. Vytvorenie falošného dojmu, že servis výrobku po jeho predaji je dostupný v členskom štáte inom ako ten, v ktorom sa výrobok predáva.

Treba spomenúť, že dokazovanie každej z uvedených klamlivých obchodných praktík, predstavuje pre orgány činné v trestnom konaní náročné dokazovanie, ktorého výsledkom je často dôkazná núdza pri usvedčovaní páchatel'ov danej trestnej činnosti.

Medzi agresívne obchodné praktiky (celkovo je ich osem) uvedená príloha zaraďuje nasledovné praktiky:

1. Vytváranie dojmu, že spotrebiteľ nemôže opustiť priestor predtým, ako sa uzatvorí zmluva.
2. Osobné navštevovanie domácnosti spotrebiteľa, ignorujúc žiadosť spotrebiteľa odísť alebo sa nevracať, okrem prípadov a v rozsahu odôvodnenom na účely vymáhania zmluvného záväzku.
3. Vykonávanie vytrvalých a nechcených žiadostí telefonicky, faxom, elektronickou poštou alebo inými diaľkovými médiami, okrem prípadov a v rozsahu odôvodnenom na účely vymáhania zmluvného záväzku.
4. Žiadanie od spotrebiteľa, ktorý si chce uplatniť nárok z poistnej zmluvy, aby predložil dokumenty, ktoré nie je možné rozumne považovať za relevantné pri určení platnosti nároku, alebo systematicky neodpovedať na naliehavú korešpondenciu s cieľom odradiť spotrebiteľa od výkonu jeho zmluvných práv.
5. Zahrnutie priameho nabádania pre deti do reklamy, aby si kúpili alebo aby presvedčili svojich rodičov alebo iných dospelých, aby im kúpili propagované výrobky.
6. Žiadanie spotrebiteľa, aby vykonal okamžité alebo odložené platby za výrobky dodané predávajúcim alebo aby ich vrátil alebo uschoval, pričom si ich spotrebiteľ neobjednal, okrem prípadu, že tento výrobok je náhradným tovarom dodaným podľa osobitného predpisu.
7. Výslovné informovanie spotrebiteľa, že ak si nekúpi výrobok alebo službu, bude ohrozené zamestnanie alebo živobytie predávajúceho.
8. Vytváranie falošného dojmu, že spotrebiteľ už vyhral, vyhrá, alebo potom, čo niečo urobí, vyhrá cenu alebo získa iný rovnocenný prospech, keď v skutočnosti
a) neexistuje cena alebo iný rovnocenný prospech,
b) činnosť smerujúca k získaniu ceny alebo iného rovnocenného prospechu je podmienená tým, že spotrebiteľ uhradí hotovosť, alebo si spôsobí náklady.

Treba tu konštatovať, že väčšinu takýchto agresívnych konaní páchatel'ov možno posudzovať aj podľa iných ustanovení osobitnej časti Trestného zákona, než sú trestné činy poškodzovania spotrebiteľa a nekalé obchodné praktiky voči spotrebiteľovi. Dané konanie páchatel'ov by bolo možné klasifikovať aj ako trestný čin podvodu (§ 221 Trestného zákona), trestný čin obmedzovania slobody pohybu (§ 184 Trestného zákona), trestný čin vydierania (§ 189 Trestného zákona), resp. trestný čin poškodzovania cudzích práv (§ 375 Trestného zákona).

K osobitnostiam trestnej činnosti poškodzujúcej spotrebiteľa patrí i skutočnosť, že na rozdiel od ostatnej hospodárskej trestnej činnosti páchatelmi tejto trestnej činnosti sú osoby so základným vzdelaním, tzv. vykonávatelia. Páchatelia, ktoré riadia týchto vykonávateľov sú osoby so stredoškolským a vysokoškolským vzdelaním, ale aj osoby s odbornými vedomosťami z oblasti ekonomiky, práva, manažmentu, daňových, colných a iných oblastí. Tieto osoby svoje vedomosti využívajú na páchanie trestnej činnosti, pričom používajú sofistikované metódy jej páchania a zastierania. Nezriedka sú pri páchaní trestných činov využívané nastrčené osoby- vykonávatelia, ktorí v počiatkoch ani nedoceňujú svoje protiprávne konanie. Sú prípady, keď proti týmto osobám, ako najslabšiemu článku, cez ktorý hrozí najskôr odhalenie páchatel'ov, je používané i hrubé fyzické násilie.

V objasňovaní uvedených trestných činov práve dokazovanie subjektívnej stránky trestného činu je veľmi zložitá a časovo náročná. Hlavnými dôkazmi v danej trestnej činnosti spravidla nebývajú výpovede svedkov, ale listinné dôkazy (účtovné doklady, daňové doklady, daňové priznania, protokoly z kontrol, rôzne povolenia, licencie a pod.), odborné vyjadrenia a znalecké posudky. Významným dôkazom však zostáva výpoveď poškodeného spotrebiteľa.

Trestné konanie je závislé na zabezpečovaní a vyhodnotení dôkazov. Je otázne, či pomerne malý počet stíhaných osôb v danej trestnej činnosti, nie je zapríčinený i nízkou profesionálnou

(vedomostnou, odbornou) úrovňou konajúcich policajtov, personálnym obsadením, ktoré okolnosti nesporne zapríčiňujú enormnú dĺžku prípravného konania a to nielen v zložitých prípadoch. Príčinou je aj nedostatok policajtov činných na oddeleniach ekonomickej kriminality s vysokoškolským vzdelaním ekonomickeho, prípadne právnického smeru. Pri odhaľovaní a dokumentovaní predovšetkým ekonomickej kriminality už orgány činné v trestnom konaní zďaleka nevystačia iba so znalosťou Trestného zákona a Trestného poriadku.⁷

Odhaľovanie a dokazovanie trestných činov poškodzujúcich spotrebiteľa so spôsobenou škodou, resp. s nezákonným majetkovým prospechom vyžaduje nielen na odbornú teoretickú pripravenosť subjektov dokazovania ale najmä aj ich praktické skúsenosti, ktoré pri tak nízkom až nulovom nápade tejto trestnej činnosti nie je prakticky možné získať.

Na dokázanie trestných činov poškodzujúcich spotrebiteľa je väčšinou potrebný dlhší čas, nakoľko ide temer vždy o rozsiahlu a zložitú trestnú činnosť. Rozsiahlosť charakterizuje čas rozsahu páchania trestných činov (niekoľko rokov) a počet zúčastnených subjektov na páchaní danej trestnej činnosti. Páchatelia danej trestnej činnosti využívajú najmä nedostatky legislatívy a vonkajších a vnútorných kontrolných mechanizmov. Vďaka častým zmenám v legislatíve (najmä správnych predpisov), sa tieto stávajú neprehľadnými, čo vytvára široký priestor pre ich obchádzanie.

Podnety na začatie trestného stíhania pochádzajú temer výlučne od poškodených spotrebiteľov, menej už od špecializovaných kontrolných orgánov (Štátna obchodná inšpekcia), resp. občianskych združení (Združenie na ochranu spotrebiteľa apod.). Treba však konštatovať, že základným problémom efektívnosti dokazovania tejto trestnej činnosti je neskoré resp. zriedkavé oznamovanie zistených nekalych praktík a machinácií proti spotrebiteľovi, vyplývajúcich pretrvávajúcej nedôvery v efektívnosť orgánov činných v trestnom konaní v tejto oblasti a jednak z neznalosti vlastných práv poškodených spotrebiteľov. Následné dokazovanie týchto trestných činov do minulosti je väčšinou málo efektívne.

Včasné odhalenie a dokazovanie trestnej činnosti poškodzujúcej spotrebiteľa umožňuje zistenie a zaistenie všetkých možných listinných dôkazov, nosičov elektronických informácií a výpočtovej techniky predstavujúcich základné dôkazy pri usvedčovaní páchatel'ov tejto trestnej činnosti, čo je základným predpokladom úspešného dokazovania tejto trestnej činnosti.

Použitá literatúra:

Zákony a právne predpisy

Zák. č. 497/2008 Z. z. zo 6. novembra 2008 s účinnosťou od 20. decembra 2008

Trestný zákon č. 300/2005 Z.z.

Zákon č. 250/2007 Z. z. O ochrane spotrebiteľa.

Smernica na ochranu spotrebiteľa. Prijatá Valným zhromaždením OSN v roku 1986. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004 z 27. októbra 2004 o spolupráci medzi národnými orgánmi zodpovednými za vynucovanie právnych predpisov na ochranu spotrebiteľa (nariadenie o spolupráci v oblasti ochrany spotrebiteľa) (Ú. v. EÚ L 364, 9. 12. 2004) v platnom znení.

Nariadenie Rady (EHS) č. 339/93 z 8. februára 1993 o kontrole zhody výrobkov dovážaných z tretích krajín s právnymi predpismi o bezpečnosti výrobkov (Mimoriadne vydanie Ú. v. EÚ, kap. 13/zv. 12; Ú. v. ES L 40, 17. 2.1993).

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 98/27/ES z 19. mája 1998 o súdnych príkazoch na ochranu spotrebiteľských záujmov (Mimoriadne vydanie Ú. v. EÚ, kap. 15/zv. 4; Ú. v. ES L 166, 11. 6. 1998) v znení smernice Európskeho parlamentu a Rady 1999/44/ES z 25. mája 1999 (Mimoriadne vydanie Ú. v. EÚ, kap. 15/zv. 4; Ú. v. ES L 171, 7. 7. 1999), smernice Európskeho parlamentu a Rady 2000/31/ES z 8. júna 2000 (Mimoriadne vydanie Ú. v. EÚ, kap. 13/zv. 25; Ú. v. ES L 178, 17. 7. 2000), smernice Európskeho parlamentu a Rady 2002/65/ES z 23. septembra 2002 (Mimoriadne vydanie Ú. v. EÚ, kap. 6/zv. 4; Ú. v. ES L 271, 9. 10. 2002), smernice Európskeho parlamentu a Rady 2005/29/ES z 11. mája 2005 (Ú. v. EÚ L 149, 11. 6. 2005). Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2005/29/ES z 11. mája 2005 o nekalych obchodných praktikách podnikateľov voči spotrebiteľom na vnútornom trhu, a ktorou sa mení a dopĺňa smernica

⁷ <http://www.genpro.gov.sk/spravy-o-cinnosti/sprava-o-cinnosti-prokuratury-slovenskej-republiky-za-rok-2013-3841.html> (stiahnuté dňa 6.8.2015)

Rady 84/450/EHS, smernice Európskeho parlamentu a Rady 97/7/ES, 98/27/ES a 2002/65/ES a nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004 (smernica o nekalých obchodných praktikách) (Ú. v. EÚ L 149, 11. 6. 2005).

Internetové zdroje

<http://www.genpro.gov.sk/spravy-o-cinnosti/sprava-o-cinnosti-prokuratury-slovenskej-republiky-za-rok-2013-3841.html> (stiahnuté dňa 6.8.2015)

<http://www.genpro.gov.sk/statistiky/statisticky-prehľad-trestnej-a-netrestnej-cinnosti-za-rok-2014-> (stiahnuté dňa 6.8.2014)

Kontaktné údaje:

Prof. JUDr. Ivan Šimovček, CSc.
Trnavská univerzita , Právnická fakulta
Hornopotočná 23
918 43 Trnava
ivan.simovcek@truni.sk